

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vratislav – Oranžová Alternativa jako studentský fenomén
Bc. Pavlína Parchanská

Diplomová práce
2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavlína Parchanská**
Osobní číslo: **H16388**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Kulturně historická slavistika**
Název tématu: **Vratislav - Oranžová alternativa jako studentský fenomén 80. let 20.st**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka zpracuje téma tzv. Oranžové alternativy, recesistické neoficiálního hnutí, které vzniklo v osmdesátých letech 20. století ve Vratislavi v Polsku. Toto hnutí v čele se studentem dějin umění Waldemarem Fydrychem pořádalo umělecké happenings proti totalitnímu režimu. Oranžová barva symbolizovala nesouhlas jak s červenou barvou komunismu, tak i se žlutou barvou Vatikánu. Práce využije teoretickou literaturu vztahující se ke společnosti pozdního socialismu, pramenný materiál i vzpomínky pamětníků. Práce bude mít částečně popisný a částečně analytický charakter.

Rozsah grafických prací: **obrazová a fotografická dokumentace**

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

CAMUS, Albert. *Člověk revoltující*. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0584-5. DOBOSZ, Bogdan - FYDRYCH, Waldemar. *Hokus pokus czyli Pomarańczowa Alternatywa*. Wrocław: Wydawnictwo Kret, 1989. JACEK, Jan (ed.). *Mezi dvěma transformacemi: Československo a Polsko v letech 1947 (1948) - 1989*. Praha: UK, 2001. ISBN 80-7308-015-X. KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce - střední Evropa 1989*. Praha: BB art., 2005. ISBN 80-7341-562-3. PULLMANN, Michal. *Konec experiment: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-31-5. RYCE-JONES, David. *Pád komunismu*. Liberec: Dialog, 1996. VYTLOUKAL, Jiří. *Východ: vznik a vývoj a rozpad sovětského bloku: 1944-1989*. Praha: Libri. 2000. ISBN 80-85983-82-6.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Michal Téra, Ph.D.**

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 29. 6. 2018

Bc. Pavlína Parchanská

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří spolu se mnou věřili, že to zvládnu i s dvěma dětmi v náručí, s plným košem na praní a někdy i s nervy na pochodu.

Děkuji svému manželovi, který mě podporoval a toleroval chaotickou domácnost v obdobích zkoušek. Děkuji své mamince Helence a tchyňce Olince, že byly ochotné pomáhat a když bylo potřeba, přijely hlídat holčičky.

Děkuji všem, kteří se se mnou sešli a vyprávěli mi své zážitky z dob, kdy Oranžová Alternativa vládla v ulicích Vratislavi. Jmenovitě: Wieškowi Cupałowi za vřelé přijetí, skvělé dva večery, které jsem mohla strávit s jeho nejbližšími. Agátě Saraczynské, že i přes chřipku našla chvíli, aby se mnou zavzpomínala. Milce Tyszkiewicz za to, že i v těžké a nevyléčitelné nemoci našla sílu, aby mi vyprávěla o setkání s naším panem prezidentem Václavem Havlem. Panu Pawłowi Jarodskému, že i ve velkém vytížení si našel chvíli, kterou se mnou strávil v nádražní hale. Panu Mirosławovi Jasińskému, za skvělou kávu, a ještě lepší předvýstavu obrazů, jejichž vernisáž se měla teprve konat. Velké díky Józefu Piniorovi, za neskonale příjemné odpoledne nad sklenkou vína a za moudra, z kterých budu čerpat hodně dlouho. Díky panu Padraicovi Kennymu, že byl ochotný odpovědět na mé otázky. A mé díky patří také Marku Krukowskému, který mi poskytoval kontakty na své spolubojovníky, materiály a byl mi kdykoli k dispozici, když jsem potřebovala. A samozřejmě Waldemaru „Majororu“ Fydrychovi, za poskytnutí materiálů a za to, že byl duší Oranžové Alternativy. Dále děkuji Arkovi, za to, že mi dělal společnost během mého pobytu ve Vratislavi a vozil mě všude, kde bylo třeba.

V neposlední řadě chci poděkovat paní Jitce Hladíkové, protože díky ní a její pomoci jsem mohla jít do archivu tajné bezpečnosti ve Vratislavi. Šedé eminenci dr. Aleši Kozárovi, který mi dával rady pod čarou. A největší díky patří panu dr. Michalu Térovi, protože se mnou měl trpělivost a byl prostě nejlepší.

Název: Vratislav – Oranžová Alternativa jako studentský fenomén

Anotace: Oranžová Alternativa vznikla na počátku 80. let 20. století v polské Vratislavi v období studentské stávky. První grafity trpaslíků (znak Oranžové Alternativy) se na stěnách objevily v noci z 30.-31. srpna roku 1982 v době výjimečného stavu vyhlášeného generálem Wojciechem Jaruzelskim. V roce 1987 trpaslíci vyšli do ulic a započalo se období happeningů, které svou vlastní absurditou a surrealistickým pojetím bojovaly proti absurditě komunismu. Během druhé poloviny 80. let se Oranžová Alternativa rozšířila do dalších univerzitních měst tj.: Varšava, Lodž, Lublin. Éra protikomunistických happeningů skončila na jaře 1990. Od roku 2000 se hlavní činnost Oranžové Alternativy přesunulo do Varšavy, kde vzniklo její virtuální muzeum. Poslední happening se konal v roce 2001 ve Vratislavi, během kterého byl na ulici Świdnicka odhalen pomníček trpaslíkovi Oranžové Alternativy.

Klíčová Slova: Polsko; Vratislav, 80. léta 20. st.; Oranžová Alternativa; Waldemar „Major“ Fydrych; Grafity; Surrealismus; Happening; Trpaslíci

Title: Wrocław – Orange Alternative as a student phenomenon

Annotation: During the big student protest, in the early 1980s, at the University of Wrocław the Orange Alternative started its activity. The first graffiti of the dwarves (symbol of the Orange Alternative) appeared on the walls during the night of 30th – 31st August 1982 in the time of the martial law led by General of the Army Wojciech Jaruzelski. The Dwarves went out into the streets in 1987 and began a period of happenings, which their absurdity and surrealism fought against the absurdity of communism. The Orange Alternative has expanded to other university cities in the second half of the 1980s, e.g.: Warsaw, Lodz, Lublin. The era of anti-Communist happenings ended in the spring of 1990. Since 2000, Orange Alternatives has moved to Warsaw where its virtual museum was founded. The last happening took place in 2001 in Wrocław, during which the memorial of the dwarf Orange Alternatives was unveiled on Świdnicka Street.

Keywords: Poland; Wrocław; 80s'20th century; Orange Alternative, Waldemar „Major“ Fydrych; Graffiti; Socialistic Surrealism; Happening; Dwarves

Tytuł: Wrocław – Pomarańczowa Alternatywa jako zjawisko studenckie

Adnotacja: Pomarańczowa Alternatywa rozpoczęła działalność na Uniwersytecie Wrocławskim podczas wielkiego protestu studenckiego we wczesnych latach 80. Pierwsze obrazki krasnoludków pojawiły się na ścianach w nocy z 30 na 31 sierpnia 1982 r. w podczas stanu wojennego ogłoszony Wojciechem Jaruzelskim pod koniec 1981 roku. Krasnoludki wyszły na ulice w 1987 i rozpoczęły okres wydarzeń, happeningów, dzięki którym walczyły absurdem i surrealizmem przeciw absurdowi komunizmu. Happeningi i działalność Pomarańczowej Alternatywy rozszerzyło się i do dalszych miast uniwersyteckich: Warszawa, Łódź, Lublin. Era antykomunistycznych happeningów zakończyła się na wiosnę 1990 r. Od 2000 roku działalność Pomarańczowej Alternatywy przeniosła się do Warszawy, gdzie założono wirtualne muzeum. Ostatni happening odbył się w 2001 roku we Wrocławiu, podczas którego odsłonięto pomnik krasnoludka Pomarańczowej Alternatywy na ulicy Świdnickiej.

Słowa Kluczowe: Polska; Wrocław; 80 lata 20 wieku; Pomarańczowa Alternatywa; Waldemar „Major“ Fydrych; Graffiti; Surrealism, Happening, Krasnale

...věnováno mému tátovi

OBSAH

I. ÚVOD.....	1
II. 80. LÉTA 20. STOLETÍ.....	4
III. POLSKÁ SPOLEČNOST OD 1945-1989	8
IV. GRAFFITI V POLSKÉ KULTUŘE.....	16
V. ORANŽOVÁ ALTERNATIVA	22
VRATISLAV, OSTROV POMYSLNÉ SVOBODY A DIVADLO GROTEWSKÉHO	26
ZROZENÍ ORANŽOVÉ ALTERNATIVY A OBDOBÍ VÝJIMEČNÉHO STAVU	29
<i>Studentská stávka.....</i>	<i>31</i>
<i>Časopis „Pomarańczowa Alternativa“</i>	<i>33</i>
<i>Výjimečný stav 1981 – 1983.....</i>	<i>35</i>
<i>První studentské happeningy ve Vratislavi</i>	<i>39</i>
I. FÁZE: VSTUP HAPPININGŮ DO VRATISLAVSKÉ KAŽDODENNOSTI (1986)	43
1. 4. 1986 <i>Tuby, czyli zadymanie miasta</i>	<i>44</i>
II. FÁZE: OD SKUPINY K HNUTÍ, VZNIK ORANŽOVÉ ALTERNATIVY (1987)	45
1. 4. 1987 <i>Święto Garnków.....</i>	<i>46</i>
1. 6. 1987 <i>Krasnoludki przy Świdnickiej</i>	<i>48</i>
22. 7. 1987 <i>Precz z (U)Pałamy</i>	<i>51</i>
1. 10. 1987 <i>Papier Toaletowy – pierwsze rozdawani</i>	<i>53</i>
7. 10. 1987 <i>Dzień Milicjanta.....</i>	<i>56</i>
12. 10. 1987 <i>Dzień Wojska: Czyli Melon w Majonezie.....</i>	<i>57</i>
15. 10. 1987 <i>Kto się boi Papieru Toaletowego – drugie rozdawanie</i>	<i>59</i>
6. 11. 1987 <i>Wigilia Rewolucji Paździzernikowej.....</i>	<i>60</i>
7. 12. 1987 <i>Dzień Mikołaja.....</i>	<i>63</i>
III. FÁZE: VRATISLAVSKÝ NEUTICHAJÍCÍ KARNEVAL REVOLUCE (1988).....	64
16. 2. 1988 <i>Karnawał RIO-botniczy.....</i>	<i>68</i>
1. 3. 1988 <i>Dzień tajniaka.....</i>	<i>71</i>
8. 3. 1988 <i>Dzień Kobiet.....</i>	<i>73</i>
21.3. 1988 <i>Dzień Wiosny.....</i>	<i>75</i>
7. 4. 1988 <i>Dzień służby zdrowia.....</i>	<i>76</i>
1. 6. 1988 <i>Rewolucja Krasnoludków</i>	<i>77</i>
27. 6. 1988 <i>Powitaniu na Świdnickiej</i>	<i>80</i>
19. 8. 1988 <i>Bratnia Pomoc wiecznie żywa.....</i>	<i>81</i>

21. 10. 1988 <i>Mieszkanko na Świdnickiej</i>	83
7. 11. 1988 <i>Czerwony Marsz Rewolucji</i>	85
12. 12. 1988 <i>Wigilia wielkiej rocznicy</i>	86
IV. FÁZE: VÍTĚZSTVÍ SVOBODY (1989)	88
7. 2. 1989 <i>Karnawał, czyli Śledzik na Świdnickiej</i>	90
22. 3. 1989 <i>Pierwszy Dzień Wiosny</i>	91
1. 5. 1989 <i>Waldemar Fydrych kandiduje na prezidenta</i>	92
1. 6. 1989 <i>FSO – Festywal Sztuki Obecnej</i>	93
V. FÁZE: SMRT TRPASLÍKA (1990)	93
12. 2. 1990 <i>Karneval Žebráků</i>	94
1. 6. 1990 <i>Pogrzeb Krasnoludków</i>	95
ORANŽOVÁ ALTERNATIVA VE 21. STOLETÍ	96
1. 6. 2001 <i>Odhalení pomníčku</i>	96
<i>Oranžová na Ukrajině</i>	97
<i>Soudní Spor</i>	98
VI. ZÁVĚR	101
RESUMÉ	106
POUŽITÁ LITERATURA	108
MONOGRAFIE.....	108
PRAMĚNY.....	112
ČLÁNKY.....	112
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	113
FILMOVÉ DOKUMENTY	116
ROZHOVORY	117
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	118
PŘÍLOHY	119
1. ROZHOVORY.....	119
<i>Wiesiek Cupała</i>	120
<i>Waldek „Major” Fydrych</i>	128
<i>Paweł Jarodzki</i>	132
<i>Miroslaw Jasiński</i>	138
<i>Padraic Kenney</i>	144
<i>Marek Krukowski</i>	147

<i>Józef Pinior</i>	152
<i>Agata Saraczyńska</i>	158
<i>Iwona „Milka” Tyszkiewicz</i>	163
2. MANIFEST SOCIALISTICKÉHO SURREALISMU	165
3. ČASOPIS „POMARAŇCZOWA ALTERNATYWA“	169
4. AUDIOVIZUÁLNÍ A OBRAZOVÉ PŘÍLOHY NA DVD.....	184

I. ÚVOD

Oranžová Alternativa, v polském jazyce: „Pomarańczowa Alternatywa“, vznikla na počátku 80. let 20. století. Původně se jednalo o *Ruch Nowej Kultury*, která během velkých studentských stávek v roce 1981 pomáhala s chodem zúčastněných fakult na Vratislavské univerzitě. První časopisy pod názvem *Oranžová Alternativa* vyšly ještě během těchto stávek. Pár dní potom, co studentské stávky umlkly, vydal generál Wojciech Jaruzelski prohlášení, ve kterém informuje občany, že Polská lidová republika vchází do období výjimečného stavu. Ve skutečnosti se ale jednalo o odezvu na sílící moc opoziční Solidarity, která započala svou činnost v roce 1980. Zemí koloval strach z represí a jakákoli opoziční činnost vedla k nelibosti.

První grafity na stěnách v podobě trpaslíků se objevily v noci z 30. na 31. srpna roku 1982 v době výjimečného stavu. Po pokusech malovat v noci se aktivisté Oranžové, takto familiárně nazývají Oranžovou Alternativu její aktivisté, rozhodli, že malovat se bude přes den, protože to nebude tak psychicky vyčerpávající. V roce 1987 trpaslíci sešli ze zdí, vyšli do ulic, a tak započalo období happeningů, které svou absurditou a surrealistickým pojetím bojovalo proti absurditě komunismu. Během druhé poloviny 80. let se Oranžová Alternativa rozšířila do dalších univerzitních měst tj.: Varšava, Lodž, Lublin. Po prvních polosvobodných volbách a změně politické orientace země happeningy ustaly a tím i činnost Oranžové Alternativy. V roce 2000 se hlavní činnost Oranžové Alternativy přesunula do Varšavy, kde vzniklo její virtuální muzeum, a poslední happening se konal v roce 2001 ve Vratislavi, během kterého byl odhalen pomníček trpaslíkovi Oranžové Alternativy. Trpaslíci z Oranžové o sobě dali ještě jednou hlasitě znát v době Oranžové Revoluce na Ukrajině, kdy jeli podpořit revolucionáře a válčili s nimi za stejný cíl.

Fenomén studentských happeningů je stále živý v pamětech nejen aktivistů a hybatelů myšlenek, ale i kolemjdoucích nebo studentů středních škol, kteří i přes zákaz rodičů tajně chodili na náměstí, aby byli součástí tohoto veselí. Každý, s kým byl veden rozhovor pro tuto práci, má náhled na 80. léta a svou angažovanost jinou. Ne každý na tuto dobu vzpomíná v dobrém, a to, co pro jednoho je vzpomínkou na skvělá léta, je pro druhého symbol boje, stresu a strachu.

Na otázku, proč v osmdesátých letech dochází na území Polska k tolika stávkám napříč celou společností, od dělníků počínaje a studenty konče, se nedá jednoznačně odpovědět. Z jedné strany tu dochází k absenci totalitního komunismu, od kterého se Polsko odvrátilo už v padesátých letech, a díky tomu nejsou v Polsku tak silné represe proti opozici. Z druhé strany se tu jedná o zakořeněný vliv romantismu, období odporu vůči záborům a boje za udržení polské

sounáležitosti. V jedné ze svých studií píše Maria Janion o antropologii romantismu a jeho heslu, které napsal Mickiewicz ve své knize *Oda do młodości*: „*Łam, czego rozum nie złamię*.“¹ Z toho lze vyčíst, že potřeba boje za svobodu je stěžejní záležitostí. Dokáží ale Poláci svou vydobytou svobodu užít a využít? Nebo jsou natolik ovlivněni svou minulostí, že pro ně není nejdůležitější žít ve svobodě, ale bojovat a umřít za svobodu; umřít za svou vlast.²

Začátek práce je zaměřen na historický vývoj světa v osmdesátých letech 20. století a vliv kapitalistického západu na komunistický východ. I když byla v tomto období studená válka v plném proudu, v průběhu osmdesátých let toto napětí sláblo a častěji docházelo k setkávání představitelů západu a východu. To vše mělo vliv nejen na vývoj jednotlivých zemí východního bloku, ale i na postoje jednotlivců, občanů, k událostem, které se děly. Z toho důvodu je práce obohacena o poválečný vývoj v Polské lidové republice, rozvoj opozičních skupin a důvody jejich vzniku, a to od konce války do prvních polosvobodných voleb, které vytvořily klima pro pozvolný rozpad celého komunistického bloku.

Další kapitola je věnována graffiti, které bylo v polské kontrakultuře velmi populární už od konce 19. století, kdy se objevily na zdech první posměšné texty na téma ruského záboru. Velké znovuoživení graffiti proběhlo na začátku 80. let, kdy vyhlásil Wojciech Jaruzelski výjimečný stav. Od té doby lidé prezentovali svá stanoviska a nálady v podobě textů a obrázků na zdech a jiných plochách a zároveň se začali používat tzv. šablony, které zdobily většinu polských měst. Graffiti využívala hojně i Oranžová Alternativa. Její členové a stoupenci malovali trpaslíky v různých formách a velikostech po zdech; trpaslíci byli s květinami, v tancích, v televizi, dívali se z okna. Mimo to, že se malovali trpaslíci, organizátoři pro svolávání svých happeningů využívali nejen papírové letáčky, ale i šablony s detaily setkání, které malovali na zdi.

Nejobsáhlejší kapitola je věnována Oranžové Alternativě, jejím členům a aktivitách, kterými bavili kolemjdoucí na Rynku a ulici Świdnické ve Vratislavi. Díky pečlivé práci tajné bezpečnosti se dochovala velká část tajných spisů, ve kterých se popisuje příprava happeningů z pozice pozorovatelů, ale i jejich realizace, seznamy zadržených a následné výpovědi na stanici WUSW³ (*Wojenski urząd spraw wewnętrznych*) ve Vratislavi. Je zajímavé sledovat ze spisů, kdy dochází ke změně pojmenování z původního názvu *Ruch Nowej Kultury*⁴ na *Pomarańczowa Alternatywa*. I to, jak se měnil postoj aktivistů, kolemjdoucích a jejich postupný

¹ „...Zlom, co rozum nezłomí...“

² JANION, Maria – Żmigrodzka, Maria. *Romantyzm i historia*. Gdańsk: Słowo / Obraz teritoria, 2001. ISBN 83-88560-56-5, s.8.

³ *Vojenský Úřad Vnitřních Záležitostí*.

⁴ *Hnutí Nové Kultury*.

nárůst, postoje tajné bezpečnosti i členů složek MO (*Milicja Obywatelska*). Z prvních spisů je znatelná angažovanost všech složek, snaha o rychlou likvidaci a co největší počet zadržených. Na posledních happeninzích už vojenské a policejní složky jen dohlíží, nikoho nezatýkají a přijímají svou úlohu v celém dění.

V této práci se pokusíme nahlédnout na stávkující studenty, kteří se rozhodli nejen bojovat, ale mít radost ze samotného boje. Otázka, zdali dokázali naplno využít výdobytky svobody, je věcí vedlejší.

II. 80. LÉTA 20. STOLETÍ

Období 80. let 20. století lze v celosvětovém kontextu klasifikovat jako období rozvoje blahobytu a ekonomické produkce. Je to období bez větších válečných konfliktů a globální snahou je zmírnění „studené války“. Navzdory tomu je ale celkové zaostávání států tzv. východního bloku v roce 1989 natolik výrazné a nepřehlédnutelné, že se v konečném důsledku špatné hospodářství stalo jednou z hybných sil, která dopomohla k zhroucení komunistického zřízení. Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá obdobím od roku 1981 do rozpadu komunistického bloku, bylo by dobré připomenout, co vše se událo v tomto desetiletí nejen v Polsku nebo v dalších komunistických zemích Evropy, ale i ve zbytku světa.

Poslední dekáda existence východního bloku byla ve znaku perestrojky, přestavby a snů o komunismu s lidskou tváří, jak se o to snažil již Alexander Dubček po svém zvolení na pozici prvního tajemníka ÚV KSČ v roce 1968.⁵ I tak lze podle Józefa Piniora pozorovat značné rozdíly napříč všemi komunistickými státy. Budeme-li porovnávat Československo a Polsko, je patrné, že polská vládnoucí garnitura je zcela odlišně koncipovaná. V Polsku se od roku 1945 jedná o autoritářský komunismus, zato v Československu se buduje komunismus totalitní. Pinior přikládá velký význam tomu, že v Polsku byla silná katolická tradice a vedle autority komunistické tu koexistovala i autorita náboženská, a hlavně SSSR netoužil po podobném vývoji, jako tomu bylo v Itálii. Vždyť i Jugoslávie se od roku 1948 vymanila z diktátu Sovětského svazu, nastolila samosprávu tzv. nezávislého socialismu a díky tomu se později stala neoficiální partnerem Západu.⁶

Na konci 70. let zalilo sovětské soudruhy velké zděšení, protože 16. října roku 1978 byl Karol Wojtyła v konkláve zvolen za 264. hlavu římskokatolické církve. Ve své podstatě papež Jan Pavel II. hrál velkou roli nejen na poli náboženském, ale i na poli společenském nebo politickém, a toho si byli komunističtí straníci velmi dobře vědomi. Možná právě proto je Janu Pavlu II. přisuzován podíl na kolapsu komunistického bloku v Evropě.⁷

Světové společenské klima bylo na začátku 80. let ve znamení studené války, a to mělo vliv nejen na politiku a kulturu, ale i na sport, který většina lidí vnímá apoliticky. V roce 1980 bojkotovaly země západního bloku letní olympijské hry v Moskvě jako nesouhlas s invází SSSR do Afghánistánu v roce 1979. Olympiády v Sovětském svazu se sice neúčastnilo 65 zemí,

⁵ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-7429-133-3. s. 471.

⁶ PINIOR, Józef. *Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy*, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

⁷ WEIGEL, George. *Svědectví naděje*. Praha: Práh, 2005. ISBN 80-7252-114-4. s. 11.

ale mnoho sportovců se zúčastnilo her pod olympijskou vlajkou.⁸ Východní blok toto oplatil v roce 1984, když olympijské hry byly organizovány USA v Los Angeles. Oficiální důvod neúčasti sportovců z východního bloku byl uváděno jako „...*nedostatečné zajištění bezpečnosti a nerespektování důstojnosti sportovců*...“⁹

V roce 1985 v SSSR, s tehdejším generálním tajemníkem KSSS Michaiilem Gorbačovem, zahájili několik ekonomických reforem, kterým se říkalo přestavba [перестройка]. Cílem perestrojky bylo stabilizovat nejen sovětskou ekonomiku, ale i ekonomiky všech spřátelených států a rozšířit lidem ekonomické možnosti, s čímž ruku v ruce šla i demokratizace společnosti.¹⁰ Největší ohlas měla přestavba v Polsku a Maďarsku, kde se vlády pokoušely o podobné reformy, jaké dělal Gorbačov, naproti tomu vedoucí představitelé komunistické strany ČSSR takové nadšení z perestrojky nesdíleli. V konečném důsledku bylo ale Československo na Moskvě závislé natolik, že nebylo možné perestrojku nerealizovat. Naopak odpor k této ekonomické reformě měly NDR a Rumunsko, jejichž vůdcové upozorňovali na možné ohrožení stability komunistického bloku.¹¹

O sbližování východního a západního bloku nasvědčovalo i to, že se Michail Gorbačov společně s Ronaldem Reaganem sešli mezi čtyřma očima na summitu v Ženevě 19. listopadu roku 1985. Následující rok 1986, 11. října, pak na toto setkání navázali ještě v doprovodu západoněmeckého kancléře Helmuta Kohla, když v islandském Reykjavíku společně projednávali omezení počtu jaderných raket středního doletu na území Evropy. Mezinárodní napětí pak snížilo roku 1987 podepsání *Smlouvy o likvidaci raket kratšího a středního doletu*.¹²

To, že 80. léta byla plná důležitých událostí, je nesporné, jedna událost střídala další, a ne vždy se jednalo o pozitivní události. Jedna taková událost otřásla světem dne 26. dubna 1986 v 1:23, kdy došlo na bloku 4. reaktoru v jaderné elektrárně v Černobyli k havárii. Těsně po havárii zemřelo 31 osob, přes 140 lidí bylo zraněno a více jak 100 000 osob bylo evakuováno. První zprávy o katastrofě podalo Švédsko, protože zaměstnanci Forsmarkske elektrárny našli na svém oblečení stopy radioaktivity. Po šetření se ukázalo, že problém není ve švédské elektrárně, ale v oblasti Černobyli na západě tehdejšího SSSR. Sovětský svaz o havárii mlčel, v Kyjevě se konaly každoroční oslavy 1. máje, a dokonce Závod míru Varšava – Berlín – Praha,

⁸ Český Olympijský Výbor. 1980 Moskva. www.olympic.cz [online]. [cit. 11. 5. 2018] <<https://www.olympic.cz/olympiada/41--moskva-1980>>

⁹ Český Olympijský Výbor. 1984 Los Angeles. www.olympic.cz [online]. [cit. 11. 5. 2018]. <<http://www.olympic.cz/olympiada/43--los-angeles-1984>>

¹⁰ PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-31-5. s. 43.

¹¹ ZIELINSKI, Jarosław. Jak upadl Związek Radziecki. In *Konflikty.pl*, 2011[online]. ISSN 2082-7903. [cit. 11. 5. 2018]. <<http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/jak-upadal-zwiazek-radziecki/>>

¹² VISINGR, Lukáš. Rakety středního a kratšího doletu stále hrozí. In *ATM*, 2013, č.1. ISSN 1802-4823.

byl z Československa přemístěn do Kyjeva a tak se lidé o výbuchu nejprve dozvídali prostřednictvím radia Svobodná Evropa. Sovětský svaz celou situaci bagatelizoval a pravdivých informací vyšlo v prvních dnech minimum, a tak se skutečné události odkrývaly postupně a pomalu. V roce 1987 se zvedla solidarita napříč státy komunistického východu, a díky tomu měly některé děti z Černobyli a jeho okolí možnost přijet do nezamořených oblastí na zotavující pobyt.¹³

Období 80. let 20. století nenesení jen odlesk boje s komunistickou totalitou ve východním bloku, ale je to i doba válečných konfliktů. Například válka v Afghánistánu trvala od prosince 1979 až do února 1989. Mír byl sjednán *Ženevskou smlouvou*, která deklarovala stažení sovětských vojsk z území, ale nezaručovala ukončení občanské války. Během tohoto válečného konfliktu zemřelo zhruba 2 miliony afghánských civilistů a přes 6 milionů jich odešlo ze země. Vojenské ztráty se pohybovaly okolo 15 000 mužů na straně SSSR a až 90 000 na straně mudžáhidů.¹⁴

Dalším válečným konfliktem byla iránsko-irácká válka, která se odehrávala od roku 1980 v Perském zálivu. Prvopočátek tohoto konfliktu se datuje na 22. září, kdy začala invaze irácké armády do Íránu, a ztráty na lidských životech se vyšplhaly k jednomu milionu. Tato válka skončila 20. srpna 1988 jen díky tomu, že OSN nařídilo ukončit veškeré boje.¹⁵ Nejkratší válečný konflikt se odehrál v roce 1982, ve dnech od 2. dubna do 14. června v Atlantském oceánu, kde bojovala Velká Británie s Argentinou o Falklandské ostrovy. Tato válka se stala pomyslným symbolem konce koloniálního světa.

Nejbouřlivějším rokem 80. let byl zřejmě rok 1989, který byl pro východní blok rokem revolty s náznaky otevírání se západu. Hned na začátku roku byl v USA zvolen George Bush 41. prezidentem, Jásir Arafat byl jmenován exilovým prezidentem Palestiny a v Polsku došlo k jednání u kulatého stolu mezi komunistickou polskou vládou a Solidaritou, což předznamenalo začátek konce komunismu v Polsku a posléze i v dalších zemích. V létě roku 1989 se v Polsku konaly první polosvobodné volby, kde Solidarita upevnila svou pozici a politický vliv v Polsku. Další události na sebe nenechaly dlouho čekat. 23. října vyhláší maďarský prezident Mátyás Szűrös Třetí Maďarskou republiku, 9. listopadu padá berlínská zeď, od 17. listopadu v Československu začíná Sametová revoluce a 25. prosince je popraven Nicolae Ceaușescu.

¹³ HŮLEK, Jiří. *Černobyl, poslední omyl jedné ideologie: Orálně historický výzkum reflexe katastrofy v ČSSR*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická.

¹⁴ HUDEMA, Marek. Sovětská invaze do Afghánistánu. In *Historický obzor*, 1995, 6 (3/4), s. 61–68.

¹⁵ BROŽ, Ivan. *Husajn kontra Chomejni; irácko-iránská válka 1980-1988*. Praha: EPOCHA, 2007. ISBN 978-80-87027-12-7. s. 339.

Ve své knize *Impérium* popisuje polský novinář Ryszard Kapuściński rozpad impéria SSSR, i to, že na konci osmdesátých let byla cítit všudypřítomná demokracie a diktatury padaly nejen v Evropě, ale po celém světě.¹⁶ A právě konec roku 1989 byl ve znamení počátku rozpadu tohoto impéria. První výrazná změna nastala 28. listopadu, kdy byl Náhorní Karabach vrácen Ázerbájdžánu a během roku 1990 vyhlásily pobaltské republiky (Litva, Lotyšsko a Estonsko) svou nezávislost. Ty celou svou historii v SSSR považují za okupaci a snaží se cokoli ruského ze své budoucnosti vytlačit. Oficiální datum zániku Svazu sovětských socialistických republik je 26. prosinec roku 1991, kdy deklarací č. 142-H byla uznána nezávislost dvanácti svazových republik. Tímto úkonem byla završena i tzv. studená válka.¹⁷

¹⁶ KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Impérium*. Praha: Ivo Železný, 1995. ISBN 80-237-2157-7. s. 11.

¹⁷ ŠAJTAR, Jaroslav. Před 25 lety se rozpadl Sovětský svaz. In *Reflex*, 8. 12. 2016, 10:50. [online]. [cit. 28. 5. 2018]. < <http://www.reflex.cz/clanek/historie/76407/pred-25-lety-se-rozpadl-sovetsky-svaz.html> >

III. POLSKÁ SPOLEČNOST OD 1945-1989

Než se v červnu roku 1989 dostala v Polsku k moci demokratická Solidarita a posléze došlo k pádu komunismu, byl oficiální název Polska v období od roku 1952 do roku 1989¹⁸ *Polska Rzeczpospolita Ludowa*. Polsko se krátce po skončení II. světové války dostalo pod vliv Sovětského svazu a díky tomu došlo k první reformě už v roce 1945, což vedlo ke znárodnění klíčových odvětví, jako byl průmysl, doprava nebo bankovníctví. Násilná kolektivizace zemědělství následovala již v roce 1949, ta ale neměla takový ohlas, jako tomu bylo například v Československu, a tak byla po smrti Stalina zrušena. V rámci pozemkové reformy byla stanovena maximální povolená výměra půdy, kterou mohl soukromník vlastnit; v Československu to bylo 50 ha, v Polsku 100 ha a v Maďarsku 114 ha. V polovině 50. let Polsko reformu kolektivizace opustilo a agrární hospodářství se mohlo samovolně rozvíjet. Pravděpodobně právě díky tomu nebyl v Polsku po pádu totalitního zřízení takový problém se zemědělstvím, jako tomu bylo právě v Československu.¹⁹

Rok 1956 byl bouřlivý nejen v Polsku, ale i v Maďarsku. V Poznani ve Stalinových dolech došlo k velkým protestům a 28. června tu protestovalo více jak 13 000 dělníků, kteří si přáli zlepšení životních podmínek, zvýšení platů a stabilizaci cen základních potravin. Je třeba podotknout, že v Polsku fungoval přidělový systém až do srpna roku 1989, maso a další potraviny, pokud byly k dispozici, byly na přiděl.²⁰ Československo se od tohoto systému odvrátilo spolu s měnovou reformou, která proběhla v roce 1953. Během vyhrocených demonstrací přišlo o život 60 osob, 27 osob bylo odsouzeno, ale do výkonu trestu nakonec nastoupili jen tři z nich. Po potlačených polských protestech následovaly v Maďarsku poklidné demonstrace solidarity, které se postupně přerodily v odpor obyvatel proti stalinskému režimu. Demonstrace ale byly násilně potlačeny vojenskou silou.²¹

Tento rok byl v Polsku výjimečný i díky tomu, že se na pozici prvního tajemníka PZPR (*Polska Zjednoczona Partia Robotnicza*), česky uváděná zkratka PSDS (*Polská sjednocená dělnická strana*), dostal Władysław Gomułka, který zavedl program reform, nazývaných „*Gomulkovo tání*“. Tyto reformy sice nedopomohly k výraznější hospodářské progresi, ale došlo díky nim k postupnému uvolňování poměrů.²²

¹⁸ Od konce války do roku 1952 byl oficiální název Polska: *Rzeczpospolita Polska*.

¹⁹ BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-336-7. s. 20.

²⁰ PETRÁŠ, Jiří - SVOBODA, Libor (ed.) *Osm let po válce: rok 1953 v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87211-98-4. s. 52.

²¹ KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 393.

²² KOSMAN, Marceli. *Dějiny Polska*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5. s. 382.

Ačkoliv Władysław Gomułka ve své zemi prováděl významné reformy, byl zároveň jedním z těch, kteří iniciovali represe vůči římskokatolické církvi v Polsku a ze strachu z možnosti připojení Československa k NATO a stále nevyřešených hraničních linií s Německem, značně podporoval účast polské armády v „operaci Dunaj“; intervenci vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v srpnu roku 1968.²³

O dva roky později, v prosinci roku 1970, došlo k rapidnímu nárůstu cen základních potravin, o čemž rozhodlo nejužší vedení PSDS, a to vedlo k masivním stávkám na severu země; ve Štětíně, Gdaňsku a Gdyni. Pro lepší orientaci si dovolím vysvětlit, proč byla tato města tak důležitá a strategická. V poválečné době nejenže bylo Polsko jednou z nejzničenějších zemí Evropy, došlo ale i k dalším posunům hranic této země, tudíž poválečné Polsko bylo zcela odlišné, než jak vypadalo před válkou.²⁴ A tento fakt vedl k velkým rozporům Polska s Německem. V každém případě se Polsko po válce stává pátou největší velmocí ve výrobě lodí a ve Štětíně, Gdaňsku a Gdyni jsou vystavěny továrny a loděnice, odkud se exportují lodě nejen do SSSR, ale i na západ, mj. do Velké Británie a Norska. V této době neměly polské lodě konkurenci, byly ve špičkové kvalitě a cena byla jednoznačně nejnižší, protože cenové nabídky byly založené na vykořisťování dělníků, na zanedbávání předpisů bezpečnosti práce a na libovolně upravovaných normách.

Takovéto postupy vedly k tomu, že v roce 1967 došlo k velkému požáru v Gdaňské loděnici V. I. Lenina, kde uhořelo 22 lidí v trupu lodi. Tato událost byla zamlčena s tím, že dělníci dostali mírně přidáno na platu. V návaznosti na tuto událost se začal prvně projevovat elektroinstalatér Lech Wałęsa, kterému v té době bylo dvacet čtyři let.²⁵ Nepokoje v roce 1970 byly potlačeny složkami MO a měly za následek 39 zabitých a 1164 zraněných. V dalším desetiletí se hospodářství nezlepšilo, což vedlo v roce 1980 k založení odborů s názvem *Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“* = v českém prostředí známá jako *Solidarita*. Další protesty a demonstrace přišly v červnu roku 1976, kdy premiér Piotr Jaroszewicz ohlásil další zvýšení cen spotřebního zboží. Největší demonstrace a stávky se rozhořely v Ursusu, což je část Varšavy, v Radomi a v Plocku. Dohromady stávkovalo 97 závodů.

²³ ZAHRADNÍČEK, Tomáš. Mít pořádek jako v Československu. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2004, č. 4. ISSN 0418-5129.

²⁴ Po I. sv. válce se stalo Polsko samostatnou zemí, jeho hranice však zasahovala více na Ukrajinu. Po II. sv. válce se hranice posunuly více na západ a Polsko sice ztratilo Ukrajinu, ale získalo část dříve německého území.

²⁵ TISOŇOVÁ, Kateřina. Výbor ochrany dělníků (KOR). In: *Moderní dějiny Polska a Československa*, 23. 11. 2011[online]. [cit. 20. 4. 2018]< <http://moderni-dejiny-pl-csr.blogspot.cz/2011/11/vybor-ochrany-delniku-kor.html#more>>

Velkou událostí pro polskou společnost bylo zvolení kardinála Karola Wojtyly dne 16. října 1978 hlavou římskokatolické církve, který přijal jméno Jan Pavel II. Díky svým výstupům a projevům se stal ikonou nejen polského protikomunistického odboje, ale celosvětově uznávanou osobností bojující za svobodu. Svou první návštěvu Polska ohlásil papež již 3. března roku 1979 a od 2. – 10. června téhož roku navštívil nevýznamnější polská místa, která jsou spojena nejen se současností, ale i s minulostí, a tak Jan Pavel II. navštívil mimo jiné hlavní město Varšavu, Hnězdno, Krakov a Wawel, Čenstochovou, Osvětim a své rodné město Wadowice.²⁶

Papežova cesta do Polska se honosila oficiálním názvem „*Gaude Mater Polonia*“²⁷. V roce 1979 se slavilo výročí 900 let od smrti biskupa sv. Stanislava, kterého na popud krále Boleslava II. Smělého nechali umučit. Nynější komunistická vláda se obávala protestů a možných podobenství, která mohla na toto téma vyvstat. Obavy byly tak veliké, že i sám Leonid Brežněv chtěl zakázat papežovu návštěvu v Polsku. K ostrému sporu se vyslovil i první tajemník vládnoucí PSDS Edward Gierek, který se k celé situaci vyjadřoval slovy: „...*Róbcie jak uważacie, bylebyście wy i wasza partia później tego nie żalowali...*“²⁸

Během prvního dne své oficiální návštěvy, přijel papež v papamobilu na náměstí Vítězství, dnes náměstí maršála Pilsudského, ve Varšavě a pronesl slavnou repliku „...*Wołam, ja, syn polskiej ziemi, a zarazem ja, Jan Paweł II, papież. Wołam z całej głębi tego Tysiąclecia, wołam w przeddzień Święta Zesłania, wołam wraz z wami wszystkimi: Niech zstąpi Duch Twój! Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi!*“²⁹. Papež na konec své apelace přidal verš číslo 35 z žalmu 104. Touto replikou z jedné části žádá o změnu totalitního zřízení na demokratické a zároveň v něm nabádá k pokání každého přítomného. Toto provolání bylo natolik silné a našlo své posluchače, že v osmdesátém roce nově vzniklá Solidarita použila poslední dvě věty jako svá hesla.

V roce 1980 došlo v docích na severu země k dalším stávkám dělníků tentokrát s tím rozdílem, že dělníci nevyšli do ulic, ale zůstali ve svých podnicích a nepracovali. Na jejich podporu vznikl *Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“*, který podporoval

²⁶ JACEK, Jan (ed.). *Mezi dvěma transformacemi: Československo a Polsko v letech 1947(1948)-1989*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7308-015-X. s. 139.

²⁷ *Gaude Mater Polonia – Raduj se, matko Polonie* je středověký hymnus pro uctění sv. Stanislava ze Szczepanowa. Jedná se o jedno z prvních lyrických děl polsko-latinské literatury.

²⁸ „...*Dělejte, jak myslíte, ale abyste toho vy a vaše strana později nelitovali...*“, MAJCHRZYK, Robert. *35 lat temu dał nam nadzieje...* In: Radio EM, 1. 6. 2014. [online]. [cit. 28. 4. 2018]. <<http://www.em.kielce.pl/miasto/35-lat-temu-dal-nam-nadzieje>>

²⁹ „...*Volám, já syn polské země, já, Jan Paweł II., papež. Volám z celé hloubi tohoto tisíciletí, volám v předvečer Letnic, seslání Ducha svatého, volám společně s vámi všemi: Nechť tvůj Duch sestoupí, Nechť tvůj Duch sestoupí a obnoví tvář země. Této země!*“, JAKLEWICZ, Tomasz. *Przebudzenie 1979*. In: *Gość Niedzielny*, 2009, č. 22. ISSN 0137-7604.

dělníky ve vyjednávání lepších pracovních a platových podmínek. Největší problém viděli dělníci v tom, že za svou práci nedostávali peníze, ale poukázky, za které si mohli pořídit jen takové věci, které byly distribuovány státem. Odborová organizace Solidarita se postupem času vyvinula v sociální hnutí, které už nespadlo pod vliv Polské lidové republiky.³⁰ Delegáti Mezipodnikového stávkového výboru rozhodli o vzniku Odborového svazu Solidarita 17. září roku 1980. Vzhledem k tomu, že měli v plánu zapojit všechna vojvodství, rozhodli se o vzniku odborů napříč všemi obory a do čela tohoto hnutí byl zvolen dělník Lech Wałęsa³¹.

Od samého začátku své existence se Solidarita vyhraňovala vůči násilí a nikdy ve svých akcích nespada na dno agrese. Z toho důvodu se tento postoj moc nezamlouval komunistické straně, protože neměla logický důvod k likvidaci tohoto hnutí. Na druhou stranu tuto ideu uvítala církev, která usilovala pod vedením kardinála Wyszyńskiego o vliv ve společnosti. Kardinál tak ve jménu svobody dal tomuto hnutí požehnání, i když z pochopitelných důvodů dále uklidňoval společnost svými projevy, a tím pomohl straně ke zklidnění rozpolcené situace.³² Národní povědomí rozdmýchal i fakt, že 9. října tohoto roku získal Nobelovu cenu za literaturu Czesław Miłosz.³³, který v té době žil v USA.

V polské Radomi se v roce 1981 rozhořela studentská stávka, kterou v tehdejší době umožňoval zákon *Prawo o szkolnictwie wyższym*.³⁴ Celý problém vyvstal díky tomu, že na pozici rektora vyšší inženýrské školy v Radomi byl bez předchozího výběrového řízení jmenován Michal Hedba. Tento akt vyvolal mezi studenty a pedagogy veliký odpor, a tak zavedli stávkový režim, ke kterému se solidárně přidaly další vysoké školy z celého Polska. Studenti tuto stávku ukončili jen několik dní před tím, než generál Wojciech Jaruzelski vyhlásil v zemi výjimečný stav. Po demisi ministra školství Eduarda Babiucha na konci roku 1981 rezignoval ze své pozice i Hedba.³⁵ K uklidnění celospolečenské situace viděl Jaruzelski jedinou cestu, a to výjimečný stav, který byl vyhlášen 13. prosince 1981, což bylo s rozporem s tehdejší ústavou PLR.³⁶ Během výjimečného stavu, který trval do 22. července 1983, bylo obviněno z narušování zákonů více jak 3 000 osob, z toho jich bylo 215 uvězněno.

³⁰ DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-083-4. s. 73.

³¹ KOSMAN, *Dějiny Polska*, cit. d., s. 378.

³² DAVIES, *Polsko: dějiny národa...*, cit.d., s. 74.

³³ The Nobel Prize in Literature 1980. In *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2014 [online]. [cit. 15. 4. 2018]. <http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1980/>

³⁴ *Zákon o vyšším vzdělávání*, Dz. U. 1973 nr 32 poz. 191.

³⁵ ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort.: Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa* 4. 4. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 7. 4. 2018]. <<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaraneczowa-alternatywa/>>

³⁶ *Dziennik Ustaw*, Dz. U. z 1982 r. Nr 42, poz. 275.

V červnu roku 1983 přijel papež Jan Pavel II. na svou druhou oficiální návštěvu do Polska, kde navštívil mimo Varšavu a hrobky Jana III. Sobieského, Vratislav, Krakov a Čenstochovou. Druhý den svého pobytu papež strávil s Wojciechem Jaruzelským a během této schůzky ho žádal o zrušení výjimečného stavu, který byl ukončen několik dní po skončení papežské návštěvy, 22. července 1983. Jan Pavel II. se sešel i s Lechem Wałęsou, celé setkání bylo v režii představitelů komunistické strany, trvalo osm minut a papež se více věnoval hram s dětmi Lecha Wałęsy než rozmluvě s ním. Toto setkání se uskutečnilo v Tatrách v Dolině Chochołowské a mělo spíše symbolický podtext. Původně měl papež zemi navštívit o rok dříve, to mu ale nebylo umožněno z kvůli vyhlášenému výjimečnému stavu.³⁷

Návštěva papeže nebylo jediné, co otřásl komunistickou vládou v tomto roce. 10. října roku 1983 získal Nobelovu cenu za mír hlavní představitel Solidarity, Lech Wałęsa.³⁸ Ten se zprávu o získání ceny dozvěděl od svého kolegy Krzysztofa Wyszowského, kterému zpočátku nevěřil. O pravdivosti této zprávy ho přesvědčili až západoevropští novináři, kteří s ním druhý den po vyhlášení laureátů chtěli dělat rozhovory. Lech Wałęsa nakonec do Osla pro cenu nejel, ačkoli mu to bylo umožněno. Dle jeho vlastních slov měl obavy z toho, že by na zpáteční cestě nebyl vpuštěn zpět do země. Nakonec se tedy rozhodl, že cenu za něj převezme jeho žena Danuta a nejstarší syn Bogdan.³⁹

Vliv Solidarity se ve společnosti zvyšoval, a proto se představitelé státu začali obávat její rostoucí síly. Tato obava vedla mimo jiné k tomu, že v říjnu roku 1984 zavraždili tři agenti ministerstva vnitra pátera Jerzyho Popiełuszku. Tajná policie přepadla páterovo auto, uškrtili ho a tělo hodili do vodní nádrže. Kněz Popiełuszka byl v hledáčku tajné policie již delší dobu, protože každý týden pořádal mše svaté, kterým se říkalo *Vlastenecké mše*. Po této vraždě chtěla tajná policie vypustit informaci, že páter byl přepaden neznámým útočником, aby nedošlo k veřejnému pobouření. Zapomněli ale na svědka celé události, bývalého výsadkáře, který před útočníky vyskočil z auta. Samotný pohřeb pátera Popiełuszky byl manifestací proti vládě jedné strany. Tento čin dovedl Wojciecha Jaruzelského k tomu, že donutil agenty tajné bezpečnosti zodpovídat se ze svých činů, což bylo poprvé za dobu trvání komunistického Polska a díky tomuto postoji se veřejné mínění uklidnilo a dá se říci, že i stabilizovalo.⁴⁰ Skutečný důvod této

³⁷ BOLESŁAWSKI, Bartosz, Dni poza czasem: Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. In *Ośrodek Badań nad Totalitaryzmy* [online]. www.obnt.pl [cit. 20. 4. 2018]. <<https://obnt.pl/demo2/pl/aktualnosci/dni-pozaczasem-druga-pielgrzymka-jana-pawla-ii-do-polski/>>

³⁸ The Nobel Peace Prize 1983". In *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2014[online]. [cit. 15. 4. 2018]. <http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1983/>

³⁹KUMÓR, Walemar. 30 lat temu Lech Wałęsa otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla In *Newsweek.pl*, 5. 10. 2013 [online]. www. newsweek.pl [cit. 15. 4. 2018]. <<http://www.newsweek.pl/wiedza/historia/nobel-dla-walesy-pokojowa-nagroda-nobla-solidarnosc-newsweek-pl,artykuly,271676,1.html>>

⁴⁰ DAVIES, *Polsko: dějiny národa...*, cit.d., s. 409.

vraždy nebyl nikdy vypátrán. Páter měl dohodnutý odjezd do Říma, kde se měl věnovat studiu, což byl výsledek dlouhého jednání státní moci s církví. Jedno z vysvětlení celé této záležitosti je, že se konzervativnější členové strany snažili o diskreditaci a následnou likvidaci Jaruzelského.⁴¹

Vnitrostátní vývoj v Polsku byl nezastavitelný a paradoxně k tomuto stádiu dopomáhala i zahraniční politika generála Jaruzelského. Představitelé a politici všech světových zemí vítali Jaruzelského ve svých pracovnách, pravda, do Elysejského paláce na návštěvu prezidenta F. Mitterranda šel zadním vchodem, ale v roce 1985 se zúčastnil každoročního zasedání OSN v New Yorku a v červnu 1986 byla Polská lidová republika přijatá do Mezinárodního měnového fondu.⁴² Například Československo bylo do MMF přijato až po revoluci, v roce 1990.⁴³

V posledních letech osmého desetiletí bylo patrné, že komunistické zřízení ztrácí svůj vliv, dále docházelo k absenci obecné podpory připravovaných reforem a vrcholem těchto problémů byly další stávky, které proběhly koncem léta roku 1988 v Gdańsku. Vláda byla již vyčerpaná a možná proto sáhla k nejjednoduššímu rozuzlení těchto problémů. Lech Wałęsa byl požádán, aby promluvil k dělníkům v Gdańsku a přesvědčil je o tom, aby se vrátili do práce. Výměnou za to měla být diskuze vlády s opozicí, která by se měla uskutečnit co nejdříve. Předseda vlády neviděl ve sdílené politice se Solidaritou východisko, a proto podal demisi. I sám Jaruzelski několikrát pohrozil svou rezignací na post, aby bylo patrné, že toto jednání myslí vážně a považuje jej za nevyhnutelné. K prvnímu jednání u kulatého stolu došlo 6. února 1989.⁴⁴

Výsledky jednání na sebe nenechaly dlouho čekat a začal poklidný rozpad komunistického zřízení Polské lidové republiky. První polosvobodné volby do Senátu se konaly 4. června 1989. Občané mohli v tu dobu volit jen 35 % míst, což bylo 161 senátorských postů a Solidarita jich získala 160. V říjnu roku 1989 v Československém rozhlasu Tadeusz Mazowiecki, první nekomunistický předseda vlády v Polsku, řekl: „*Vnímám to jako ukončení celého procesu, který se v roce 1989 v Polsku odehrával, jako symbol vyvrcholení boje Poláků za svobodu.*“ Lidé se společně radovali, a společně bojovali za společnou věc, za změnu. Nikdo

⁴¹ KOSMAN, *Dějiny Polska...*, cit. d., s. 388.

⁴² Tamtéž, s. 389.

⁴³ Česká Národní banka. *Vztahy k MMF* [online]. www.cnb.cz [cit. 20. 5. 2018]. <https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/vztahy_mmf_sb/>

⁴⁴ DAVIES, *Polsko: dějiny národa...*, cit.d., s. 412.

z nich však nedokázal dát změnám společné kontury. Nikdo z nich netušil, jakým směrem se změny mají dát, aby byly ku prospěchu všech.⁴⁵

„...Przede wszystkim było dla mnie jasne, że nawet jeśli wybierze się nowy rząd, nadal będzie współpraca między polską SB a czechosłowacką StB. Trochę się bałem, że nastąpi kontrolowany koniec naszej początkowej wolności....”⁴⁶

Mirosław JASIŃSKI

Poslední krok ke svobodě se převtělil do volby nového prezidenta Polské lidové republiky, která se uskutečnila v polovině července roku 1989. Rozdílem jednoho hlasu v parlamentním hlasování vyhrál Wojciech Jaruzelski, ale už v srpnu, kdy se pozice předsedy vlády ujal Tadeusz Mazowiecki, byl vyhlášen přechod Polska na tržní hospodářství a započaly radikální hospodářské reformy.⁴⁷

Události roku 1989 je snadné se znalostmi dění a jejich vývojem retrospektivně hodnotit. Nicméně podle výpovědi Marka Krukowského, člena Oranžové Alternativy a WiP-u⁴⁸ mohl pečlivý pozorovatel v posledním roce komunistického období vidět změny v chování policistů i státotvůrců.

„...Tak, było coś takiego, że Służba Bezpieczeństwa, oficerowie, co nas zatrzymywali, czy mnie jako WiP, czy przy okazji działań Pomarańczowej Alternatywy, to już nie było takie przesłuchiwanie, to już były rozmowy. Oni niebyli tacy głupi, nie na poziomie funkcjonariuszy na ulicy, ale na tych komendach, to już się czuło, że coś się zmienia, że władza też eroduje, że działania z naszej strony też powodują, że oni się zmieniają. Ja wtedy nie wiedziałem, co się dzieje w środku, ale jak paczę wstecz, to już się zaczęło zmieniać ponad rok przed okrągłym

⁴⁵ Český Rozhlas Radiožurnál. *Polsko před dvaceti lety ukázalo, jak pokořit komunismus demokratickou cestou* [online]. www.rozhlas.cz [cit. 20. 5. 2018]. <<https://radiozurnal.rozhlas.cz/polsko-pred-dvaceti-lety-ukazalo-jak-pokorit-komunismus-demokratickou-cestou-6324893>>

⁴⁶ „...Przedevším mi było jasne, że i když se zvolí nová vláda, stále tu bude spolupráce mezi polskou SB a československou StB. Trochu jsem se bál, aby nenastal řízený konec naší začínající svobody...“, JASIŃSKI, Mirosław. Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

⁴⁷ KOSMAN, *Dějiny Polska*, cit. d., s. 396.

⁴⁸ Opoziční skupina pacifistického a ekologického zaměření, která byla aktivní v letech 1985–1992. Převážná část členů *Ruchu Wolność i Pokój*, tedy hnutí Svoboda a Mír byli studenti.

*stolem. Juž wtedy takie sytuacje były. Ja to wiąże z tym, że to były przygotowania do rozłåk z komuną...*⁴⁹

Marek KRUKOWSKI

⁴⁹ „...Ano, dělo se něco takového, že členové SB, kteří nás zatýkali, ať už za aktivity v WiP, nebo za Oranžovou Alternativu, to už nebyly výsledky, ale rozhovory. Oni nebyli až tak hloupi, nemyslím milici, která zasahovala v ulicích, ale ti na komendách, to se dalo vycítit, že se něco mění, že vliv vlády slábne, že naše aktivity jsou hybatelem jejich změny. Já jsem tehdy nevěděl, co se děje uvnitř, ale když se dívám zpět, tak změny nastaly už rok před kulatým stolem. Myslím, že si chystali klima na konec komunistické éry...“, KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

IV. GRAFFITI V POLSKÉ KULTUŘE

„...*Pomarańczowa Alternatywa* najpierw pojawiła się na murach, w postaci rysunków tajemniczych krasnolódków...“⁵⁰

Padraic KENNEY

Graffiti je v dnešní době považováno nejen za druh výtvarného umění, ale zároveň i za vandalismus. Waldemar „Major“ Fydrych používá pro motivaci seniorů v projektu 50+ Nowy wiek kultury⁵¹, slogan: „...*Graffiti zrobione przez nastolatków to wandalizm, przez seniorów – akt twórczy*...“⁵²

Slovo *graffiti* je odvozené z řeckého slova *grafein* (γραφειν), tedy *psát*. Princip této malby spočívá v nanášení barev, fixů či sprejů na zdi veřejného prostoru. Prvopočátky malování na stěnách spadají do období paleolitu, tedy 15 tisíc let př. n. l., kdy se na stěny jeskyní malovaly černé nebo i barevné výjevy z lovu zvěře, života lidí nebo geometrické tvary. Mluvíme-li o novodobých počátcích formy graffiti, tak jak toto pouliční umění vnímáme v dnešní době, pohybujeme se v 60. letech 20. století v New Yorku. V té době zde docházelo k velkým sociálním propadům mezi střední a nižší třídou a graffiti zde bylo užíváno k demonstraci těchto rozdílů a snahy o řešení společenské a ekonomické krize.⁵³

První graffiti na území Polska, dá-li se v té době vůbec mluvit o Polsku, se objevily na konci 19. století v oblastech ruského záboru a jednalo se převážně o posměšné texty vyzývající k opuštění polského území.⁵⁴

Jediná možnost, jak veřejně vypovědět svůj názor v období výjimečného stavu, v letech 1981-1983, ale i v době po něm, bylo prostřednictvím politických nápisů na stěnách. Tento způsob hojně využívala skupina disentu, v polštině *Podziemnie*. Moc politických nápisů byla patrná během celého komunistického období, tj. od konce II. světové války do jednání u kulatého stolu, které je považováno za první krok k politické svobodě. Obrovský nárůst politických nápisů se projevil paradoxně v období výjimečného stavu, kdy lidé během dne

⁵⁰ „...*Oranżowa Alternatywa* se nejdříve objevila na zdech, v podobě obrázků tajemných trpaslíků...“, KENNEY, Padraic. *Wrocławskie zadymy*. Wrocław: ATUT, 2007. ISBN 978-83-7432-153-2. s. 300.

⁵¹ *Nové období kultury*.

⁵² „...*Graffiti, které vytvoří náctiletí, je považováno za vandalismus. Graffiti vytvořené seniory, je považováno za umění*...“, FYDRYCH, Major. *Zmaluj coś na pomarańczowo!*

⁵³ CHABROS, Ewa – KMITA, Grzegorz. *Graffiti w PRL*. Wrocław: Instytut Pamięci Narodowej, 2011. ISBN 978-83-61631-16-3. s.7.

⁵⁴ Tamtéž, s. 9.

utíkali z ulic, když poblíž zahlédli policistu, naopak v noci hrdinně vyšli do ulic a psali po stěnách.⁵⁵

Velké znovuoobjevení graffiti tedy proběhlo v Polsku na přelomu let 1981 a 1982 po vyhlášení již avizovaného výjimečného stavu Wojciechem Jaruzelským. Od té doby lidé prezentovali svá stanoviska, politické názory a nálady, tajně a anonymně, v podobě textů či obrázků nejen na zdech, ale na všech různých plochách. Zároveň se v tuto dobu začaly používat tzv. šablony, které zdobily většinu polských měst.⁵⁶

Graffiti využívala hojně i Oranžová Alternativa. Její členové a stoupenci malovali trpaslíky v různých formách a velikostech po zdech; trpaslíci byli s květinami, v tancích, v televizi, dívali se z okna. Mimo to, že se malovali trpaslíci, organizátoři pro svolávání svých happeningů využívali nejen papírové letáčky, ale i šablony, s informacemi a s detaily plánovaného setkání, které tiskli po zdech pomocí šablon.

„...Krasnoludki byli różne, z kwiatkami, zębami, przeróżne były. We Wrocławiu było, ja wiem, ponad tysiąc tych malowanych, no kilkuset. Jak się jechało Legińską ulicą to na tych plamach byli krasnoludki, pełno krasnoludków. Wrocław był cały zamalowany...”⁵⁷

Wiesiek CUPAŁA

Grafity, jako nezávislé umění mělo a má v Polsku své nepopiratelné místo. Nápis, obrázky a vzkazy na zdech se objevovaly po celé zemi, a ne vždy měly politický podtext. V jedné polské horské vesničce se v létě 1986 objevil text na zdi dětského domova, který burcoval místní obyvatele, aby se domáhali svého práva v přístupu k moři: „...*Goworów wymaga dostępu do morza...*“ Veřejnost se k této události stavěla spíše s úsměvem a s myšlenkami na to, jak by to bylo skvělé mít přístup k moři. To poslední, na co mysleli, bylo, že Goworów má blíž k Balatonu než k Baltskému moři. Tento nápis měl své místo na zdi ještě dlouho po pádu komunismu a definitivně zmizel až ve 21. století s příchodem nového investora, který z dětského domova udělal luxusní hotel.⁵⁸

⁵⁵ Tamtéž, s. 10.

⁵⁶ Tamtéž, s. 19.

⁵⁷ „...Trpaslíci byli různí, s květinami se zuby, prostě různí. Ve Vratislavi jich mohlo být víc jak tisíc, no několik set. Když se projíždělo ulicí Legińską, tak na těch skvrnách byli trpaslíci, plno trpaslíků. Vratislav byla celá pomalovaná...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č.1).

⁵⁸ Osobní vzpomínky autora.

Na počátku 80. let existovaly ve Vratislavi dvě síly, které spolu vedly dialogy na zdech budov. Jedna skupina, zvaná Solidarita, která započala svou činnost 17. září roku 1980, se vyjadřovala větami a slovy politicky motivovanými. Druhá skupina, převážně členové milice, s jejich názory nesouhlasila, a proto tato slova a věty zamalovávala bílou, šedou nebo nevzhledně zelenou barvou. Tohoto dialogu využili Waldemar Fydrych s Wieskiem Cupałą a v srpnu 1982 se k němu přidali. Začali na nudné skvrny zamalovaných textů Solidarity malovat své trpaslíky.⁵⁹

„...1 maja wpadł do mnie taki rozradowany Waldek, i mówi, że już wie. Będziemy malować krasnoludki na plamach. No w tedy to nie był genialny plan, marksistowski bardzo, że tak, jest TEZA – to jest napis polityczny, ANTITEZA – przemalowanie napisu farbą białą lub brudną szarą, i na to wszedł krasnoludek – to jest SYNTEZA. Krasnoludki zaczęliśmy malować w nocy z 30 na 31 sierpnia w 82 roku. 31 sierpnia miały być wielkie demonstracje i cała policja szykowała się, to było tak wymyślone, że w tym momencie cała policja będzie przygotowywać na te demonstracje, to my będziemy mogli sobie spokojnie pomalować...”⁶⁰

Wiesiek CUPAŁA

Celá akce s prvními trpaslíky byla vymyšlena jako náhrdelník svatého Antonína. Nejdřív ven vyšel Waldek Fydrych s Wieskiem Cupałą, že v noci namalují jednoho velkého trpaslíka. Následně se měli vrátit do bytu, odkud měli vyjít Wiesiek s dalším kolegou a malovat následujícího. Nicméně psychická náročnost malování trpaslíka v noci, zvuky, které se nočním městem linou jinak než přes den, to vše dovedlo „malíře“ k rozhodnutí, že se trpaslíci budou malovat přes den, kdy dva budou hlídat a třetí malovat.⁶¹ Tímto způsobem se malovalo nejen ve Vratislavi, ale i v Krakově, Lodži, Gdańsku, Varšavě.

„...w kierunku do Wawelu była taka wielka plama i mieliśmy takie czapeczki jako krasnoludki, byliśmy zabrudzeni tymi farbami, i taka duża plama, i że namalujemy takiego

⁵⁹ *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001.

⁶⁰ „...1. května ke mně přišel rozradostněný Waldek s tím, že už to ví. Budeme malovat trpaslíky na skvrnách. Tehdy se to nezdálo jako geniální plán, spíš marxistický, a bylo to tak: je TĚZE – to je politický nápis, ANTITÉZE – přemalování nápisu bílou nebo šedou barvou, a SYNTÉZOU se stal trpaslík. Trpaslíky jsme začali malovat v noci z 30. na 31. srpna v roce 1982. 31. srpna se měly odehrát velké demonstrace a celý policejní sbor se na tuto událost chystal. Celá akce byla vymyšlená tak, že v tomto momentě se policie bude zabývat přípravami a my si budeme v klidu malovat...“ (CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

⁶¹ CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

wielkiego krasnoludka a tu godzina 16, godzina szczytu. I nagle cisza na tej ulicy, ja tak paczę, obracam się do tyłu i w odległości takich 10 metrów stoi taki tłum i gapi się, było to okropne jak się gapili. Mówię: „Waldek, spierdalamy stąd” a Waldek mówi cicho: „jeszcze tylko kwiatuszek”. Namalował tego kwiatuszek, ludzie tak się paczą na tego krasnoludka a my za rogiem następnego i następnego...”⁶²

Wiesiek CUPAŁA

Nejen ve Vratislavi, ale po celém Polsku se v osmdesátých letech objevovali trpasličí na stěnách a ti tak ovládli nejen univerzitní města, ale i malé vesnice. To že byl fenomén malování na stěny oblíbený nejen u studentů vysokých škol, ale i učňů a studentů středních škol, vypovídá tajná zpráva plk. Stanisława Biernackého, který 30. srpna roku 1988 sepsal tajný raport pro *Ministerstwo Spraw Wewnętrznych*⁶³ ve Varšavě, protože dva studenti prestižního lycea se jali v noci malovat znak Oranžové Alternativy v ulici Szewské. Jména obou mladíků se v tajných zprávách členů WUSW o činnosti Oranžové Alternativy a na seznamech zadržovaných osob, objevují často.

„... W dniu 30 bm o godz. 0.30 przy ul. Szewskiej we Wrocławiu zatrzymani zostali na gorącym uczynku sporządzania rysunków – krasnali – na elewacji budynku klubu studentskiego Index: Andrzej Kielar s. Tadeusza, ur. 15 VII 1968, absolwent III LO⁶⁴.

Jacek Kudłaty s. Zbigniewa, ur. 2 VII 1972, uczeń IV kl. LO we Wrocławiu.

W wyniku przeszukania ww. ujawniono i zakwestionowano 3 pojemniki aerozolowe z lakierem samochodowym. Zostali dowiezieni do DUSW Wrocław – Stare Miasto. Wezwano rodziców J Kudłatego i po przeprowadzeniu rozmowy ostrzegawczej zwolniono go. Natomiast A Kielar, aktywista Pomarańczowej Alternatywy, został zatrzymany do godz. 17.00 w celu niedopuszczeni do jego udziału w spotkaniu z ww. dziennikarzami austriackimi i kolejnym happeningu. Ze względu na trudność dowodowe (na murach Szewskiej znajdują się rysunki wykonane inną farbą niż zakwestionowana u zatrzymanych), a także, że rysunek sporządzony przez Andrzeja Kielara nie miał charakteru politycznego, a przedstawiał jedynie krasnoludka.

⁶² „...ve směru k Wawelu byla veliká skvrna. My jsme měli takové trpasličí čepičky a byli jsme umazaní od barviček, no a na té skvrně jsme začali malovat toho trpaslíka okolo 16 hodiny. A najednou ticho v ulici, tak se otáčím a vidím, jak se na nás kouká dav lidí. A tak říkám šeptem Waldkovi: „Waldek, zdrháme“ a on zašeptal: „ještě kytičku“. Domaloval kytičku a jak jsme běželi ulicí všude po zdech byli trpasličí...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č.1).

⁶³ Ministerstwo wnitra.

⁶⁴ LO III: Liceum Ogólnokształcące nr III im. m. Adama Mickiewicza we Wrocławiu – typ polské střední školy. V 80. letech považovaná za výběrovou školu a všeobecně považovanou za ostrov svobody. Studenti i učitelé této školy byli opozičně činní.

odstąpiono od kierowania wniosku o ukaranie do kolegium ds. wykroczeń i po rozmowie ostrzegawczej A Kielar został zwolniony. W rozmowie A Kielar oświadczył, że Pomarańczowa Alternatywa zamierza wystąpić do władz miasta o wyznaczenie im odcinka muru, na którym mogliby malować.⁶⁵

Poslední trpaslík, připomínající oranžové hnutí 80. let, které probíhalo ve Vratislavi, se nachází v ulici Smoluchowského. Majitel budovy se rozhodl, že trpaslíka uchrání, a tak během rekonstrukce fasády domu, vyčlenil kousek, který se nezrekonstruoval a před samotného trpaslíka dal skleněný kryt, který ho chrání nejen před nenechavci, ale i před deštěm a jinými přírodními vlivy.

Obr. 1
Poslední trpaslík na zdi domu ve Vratislavi

V Československu, zvláště v Praze, v okolí Kampy, se v 60. letech 20. století začaly objevovat nápisy a vzkazy, které byly adresovány herci Janu Werichovi, který bydlel nedaleko. V roce 1967 došlo k zastavení činnosti Literárních novin a díky tomu se na zdech pražských ulic objevovaly texty básní a o rok později našly své místo nápisy a obrázky s apelacemi na vojska Varšavské smlouvy k opuštění republiky. Ve článku *Vzkazy na omítce*, který zveřejnil

⁶⁵ „...Ve dne 30, tohoto měsíce [30. srpna, 1988 roku – pozn. autora] v půl jedné v ulici Ševské ve Vratislavi jsme zadrželi podezřelé, kteří v tu chvíli malovali po zdi studentského klubu Index obrázky – trpaslíky. Zadrženi byli: Andzej Kielar, syn Tadeusza, nar. 15. 7. roku 1968, absolvent III LO; Jacek Kudlaty, syn Zbygniewa nar. 2. 7. roku 1972 student 4. ročníku LO ve Vratislavi. Při ohledání pachatelů byly nalezeny 3 spreje s lakem na auta. Zadrženi byli dovezení do DUSW Vratislav – Staré Město. Zároveň byli pozvaní rodiče J. Kudlateho a po rozhovoru a výtce byl propuštěn. Namísto toho A. Kielar, aktivista Oranžové Alternativy byl zadržen až do 17. hodiny a to proto, aby se nemohl zúčastnit setkání s rakouskými novináři a dalšího happeningu. Vzhledem k obtížnosti důkazů (na stěnách v ulici Szewské jsou kresby malované jinou barvou než tou, s kterou byli podezřelí zadrženi), a také kvůli tomu, že obrázek, který malovali, neměl politický podtext, ale byl to jen trpaslík, odstoupili jsme od dalšího šetření a po rozmluvě byl A. Kielar propuštěn. W rozhovoru A Kielar připustil, že Oranžová Alternativa chce požádat zastupitele města o vyznačení kousku zdi, na který by mohli malovat...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

Petr Blažek v časopise *dějiny a současnost* se píše: „...*Na konci srpna bylo nápisů na pražských zdech tolik, že natěračům trvalo několik let, než písmo přestalo pod novým nátěrem prosvítat...*“⁶⁶

Jedno z nejznámějších míst, kde se prezentuje současné graffiti je Lennonova zeď na Velkopřevorském náměstí. První malba se na této zdi objevila v polovině prosince roku 1980, po vraždě Johna Lennona a měla podobu textu s křížkem: „...*Za Johna Lennona...*“ netrvalo dlouho, a pod nápisem se objevily svíčky. Už v dubnu roku 1981 byla zeď prvně přemalovaná. V současné době jsou zmínky o Lennonově zdi v každém průvodci po Praze a denně se na ní přijdou podívat stovky lidí.⁶⁷

⁶⁶ BLAŽEK, Petr. Vzkazy na omítce. In *Dějiny a současnost. Kulturně historické revue*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2006, č. 12. ISSN 0418-5129.

⁶⁷ Tamtéž.

V. ORANŽOVÁ ALTERNATIVA

Ve své knize *Karneval revoluce* Padraic Kenney píše, že disent jako celek zahrnuje různé typy odporu nebo opozice. Za prvé se jedná o reformní disent uvnitř komunistické strany, který se například projevoval v Československu v průběhu Pražského jara v roce 1968. Druhý proud disentu začleňuje do 70. let a připodobňuje ho k Chartě 77 a věhlasnému sdružení Solidarność – Výboru na obranu dělníků v Polsku nebo Maďarské demokratické opozici. Třetí typ byl znatelný uvnitř církve. Čtvrtý zdroj opozice vzešel z kontrakultury (sem se řadí například Oranžová Alternativa) nebo z rockové hudby, přičemž nejznámější kapelou tohoto proudu ve východní Evropě byli The Plastic People of Universe. A v poslední řadě se jedná o nacionalistickou opozici.⁶⁸

Hnutí *Pomarańczowa Alternatywa*, lze bezesporu považovat za jeden z nejzajímavějších opozičních směrů v době socialismu nejen v PLR, ale v celém východním bloku. Ve filmovém dokumentu, který natočila Telewizja Polska v roce 2001, byl Waldemar „Major“ Fydrych dotázán, proč zrovna je Alternativa Oranžová „*Pomarańczowa*“. Odpověď zněla velmi přesvědčivě: „*Pomarańczowa Alternatywa dlatego, że pomarańczowy kolor jest najbardziej uniwersalny, ciepły.*“⁶⁹ Sám pan Fydrych tvrdí, že pojmenování má jiný podtext, než jak na to vzpomínají Wiesiek Cupała nebo Agata Saraczyńska, ti totiž svorně tvrdí, že prvně celý název *Pomarańczowa Alternatywa* vyslovil jejich společný přítel Piotr Starzyński na setkání u něho doma.

„...*Pierwszy raz tego określenia użył w 1979 roku Piotr Starzyński. Nazwa ta padła w trakcie rozmowy na jakiejś prywatce. Ktoś zapytał o to, jaka jest alternatywa dla Polski. Papierz był wtedy z wizytą w Polsce i w całym mieście wisiały żółto-białe flagi papieskie, wisiały też flagi biało-czerwone. Piotr odpowiedział, że pomarańczowa, czyli taka między żółtym (kościół) a czerwonym (komuna). Spodobala się nam ta nazwa i zapadła w pamięć...*”⁷⁰

Wiesiek CUPAŁA

⁶⁸ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce...*, cit. d., s. 22-23

⁶⁹ „...*Oranžová Alternativa proto, že oranžová barva je barvou neutrální, teplou...*“, FYDRYCH, Waldemar. *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001.

⁷⁰ „...*Poprvé tento název použil Piort Starzyński. Název vyřkl během jedné společné párty, když se ho někdo zeptal, co si myslí, jaká je alternativa pro Polsko? Zrovna to bylo v době, kdy byl v Polsku na návštěvě papež [první návštěva papeže Jana Pavla II své rodné země po uvedení do úřadu – pozn. autora] a všude visely papežské žluto bílé vlaky a také polské bílo červené. Petr tedy odpověděl, že oranžová, tedy taková mezi žlutou (symbol církve) a červenou (symbol kumunismu) Ten název se nám moc zalíbil...*“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha 1.)

„Major“ Fydrych je ale zastáncem toho, že onen název byl ovlivněn oranžovou barvou z Nizozemí a happeningy hnutí Provo⁷¹. Na tento fakt v rozhovoru vzpomínal i Paweł Jarodzki, polský malíř.

„...Kolega przywiózł z Amsterdamu taką książkę, nie umieliśmy za wiele po angielsku, ale skojarzyliśmy teksty o Ruchu Provo, o rewolucji krasnoludków w Amsterdamie i to czytaliśmy z Majorem i to miało bardzo duży wpływ. Ta cała symbolika i nazwa jest przejęta z Holandii. Duże wrażenie na nas zrobił cytat jednego happenera, który opowiadał o tym, jak przyjechał na studia do Amsterdamu, z kimś pił piwo, i widział dużo policjantów, którzy przez megafony mówili, że władza zabroniła organizowanie happeningów w ulicach. To zapytał kolegi, co jest to ten happening, i on mówi: Możemy kubek podpalić, to będzie happening. To dopili piwo i podpalili kubek...”⁷²

Paweł JARODZKI

Oranžová Alternativa započala svoji činnost v rámci studentského nezávislého pacifistické hnutí *Ruch Nowej Kultury*, které bylo založeno na podzim roku 1980 a činné zůstalo až do prosince 1981, kdy generál Wojciech Jaruzelski vyhlásil v Polské lidové republice výjimečný stav.

První akce, na které se podíleli členové RNK, se jmenovala *Przełamywanie Symetrii*⁷³, které se uskutečnilo v listopadu roku 1980. Předchozí studentské aktivity byly v Polsku organizované na konci šedesátých let a policejními složkami byly násilně utlumeny. V této době ani nově vzniklá Solidarita nevycházela bujaře do ulic, její protesty se konaly jen ve výrobních závodech. Z toho důvodu byl tento happening stěžejní nejen pro RNK, ale i pro celou budoucí angažovanost Oranžové Alternativy. Scénář k tomuto happeningu vymyslel

⁷¹ Provo bylo nizozemské protestní hnutí, které bylo činné v letech 1965-1967. Toto hnutí se hlásilo k anarchismu a kontrakultuře. Ke svým akcím užívalo prvky happeningu a dadaismu.

⁷² „...Kamarád přivezl z Amsterdamu knížku, my jsme neuměli moc anglicky, ale pár věcí jsme rozuměli, hlavně texty o hnutí Provo, o revoluci trpaslíků. To jsme četli spolu s Majorem a mělo to na nás velký vliv. Symbolika a i název je převzatý z Holandska. Velký dojem na nás udělala citace jednoho člena hnutí, který přijel do Amsterdamu studovat, s někým byl na pivo a během té doby v ulicích hlásili policisté, že jsou zakázány happeningy. Zeptal se tedy, co to je happening, a jeho kamarád mu odpověděl: „Můžeme třeba zapálit tenhle sud. To bude happening.“ Dopili to pivo a šli podpálit sud...“, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

⁷³ *Boření Symetrie*

Waldemar „Major“ Fydrych a odehrál se před fontánou se šermířem, kousek od univerzitní budovy.⁷⁴

„...*W roku 80 – 81 powstał Ruch Nowej Kultury, który robił happenings i ja brałem udział w dwóch. Jeden się nazywał Precz z symetrią, to był dosyć wielki happening i kończył się przy stadionie na Polach Marksovych. Ten drugi był z Tubami...*”⁷⁵

Mirosław JASIŃSKI

Další významnou událostí, na které se hnutí podílelo společně s NZS – *Niezależne Zrzeszenie Studentów*⁷⁶ byl první polský *Wielkanocny Marsz Pokoju*⁷⁷, který vymyslel Andrzej Dziewit podle vzoru pochodů za mír organizovaných v západní Evropě už od šedesátých let 20. století. Tento pochod se řadí mezi ty aktivity, které v sovětském bloku měly potenciál výrazně ovlivnit další politický rozvoj na tomto území, protože byl jistou formou vyústění celosvětového zbrojení a nadměrného umístování sovětských a amerických raket. Pochodu se účastnili jak horníci ze Slezska, tak i vzdělanci z velkých univerzitních měst. Členové uskupení RNK jsou toho názoru, že kdyby k této akci došlo o sedm nebo osm let později, byl by její dopad mnohem cílenější a pravděpodobně by dopomohl k rychlejší transformaci.⁷⁸

První tajná zpráva sepsaná členy WUSW (*Wojenski Urząd Spraw Wewnętrznych*)⁷⁹ ve Vratislavi, jmenovitě III oddělení WUSW Wrocław, která poprvé použila název *Pomarańczowa Alternatywa*, se datuje na 1. červen roku 1987. Do té doby happenings, které byly organizované touto skupinou lidí, nesly název *Ruchu Nowej Kultury*. Tato zpráva se týká happeningu k Mezinárodnímu dni dětí a sestavil ji plk. Stanisław Biernacki.

„...*W miesiącu czerwcu 1987 roku we Wrocławiu nieformalna grupa występująca pod nazwą Pomarańczowa Alternatywa, której aktyw oraz sympatycy to głównie młodzież studencka Uniwersytetu Wrocławskiego i uczniowie szkół średnich Wrocławia. Grupa ta*

⁷⁴ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men: A Biographical History of the Polish Orange Alternative Movement*. Warszawa: Pomarańczowa Alternatywa, 2010. ISBN 978-978-1-57027-269-1. s.39

⁷⁵ „...*V letech 1980-1981 vzniklo Hnutí Nové Kultury, který dělalo happenings a já jsem se účastnil dvou. Jeden se jmenoval Boření symetrie, to byl dost velký happening a končil na stadionu na Marxových polích. Ten druhý byl s tubami...*“, JASIŃSKI, Mirosław. *Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy*, Wrocław 8. 5. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

⁷⁶ *Nezávislá studentská asociace*

⁷⁷ *Velikonoční pochod míru*

⁷⁸ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2013. ISBN 978-83-63631-43-7. s.53

⁷⁹ *Vojenský úřad vnitřních záležitostí*

manipulowana przez działaczy opozycji politycznej (m.in. J Pinior, W Frasyński organizuje tzw. happeningi uliczne, stwarzające zagrożenie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Pod pozorem apolityczności propagowane są treści wrogie naszemu ustrojowi, wyszydzające instytucje i struktury państwowe oraz usankcjonowane formy aktywności społecznej. Podczas happeningów młodzież szkolna przechodzi swoiste przeszkolenie w ulicznej konfrontacji z organami MO i stanowi potencjalną bazę kadrową przyszłej opozycji. Z operacyjnego rozpoznania wynika, że nastąpi eskalacja działalności grupy, jak również mogą zostać podjęte próby jej rozszerzenia na inne środowiska.

Cel opracowania:

- rozpoznanie powiązań aktywu grupy z opozycją polityczną i innymi nielegalnymi organizacjami („WiP”, PPS, SW, RKW „S”)
- dezintegracja członków nieformalnego ugrupowania
- neutralizacja aktywu grupy
- ograniczenie, a finalnie – przecięcie wrogiej działalności
- procesowe dokumentowanie działalności niezgodnej z prawem...⁸⁰

Z počátku se happeningy nesetkávaly s tak velkolepým ohlasem, jako tomu bylo v letech 1988 a 1989, kdy jejich návštěvnost a sledovanost šla do desítek tisíců lidí. V první fázi obyvatelé přilehlých ulic pobuřoval fakt, že studenti zabírají veřejné prostranství a dělají rámus a nepořádek. Všeobecně se to dá přisuzovat i tomu, že byl v lidech stále zakořeněný jistý strach z období výjimečného stavu. Nakonec si ale happeningy našly svoje místo ve Vratislavi a během několika měsíců se rozšířily i v dalších univerzitních městech.

Činnost Oranžové Alternativy v druhé půli osmdesátých let byla vystavěna na geniální myšlence nastavování zrcadla absurditě totalitního systému, která spočívala v realizaci surrealistického socialismu. Což v konečném důsledku bylo praktikováno během happeningů

⁸⁰ „...V červnu roku 1987 ve Vratislavi se vytvořila neformální skupina, pod názvem Oranžová Alternativa, jejíž členové jsou převážně mladí lidé, studenti Univerzity Wrocław a studenti středních škol ve Vratislavi. Tato skupina je podporována členy politické opozice (např. J. Pinior, W. Frasyński) a organizuje tzv. uliční happeningy, a tím narušují veřejný pořádek. Pod záminkou apolitičnosti propagují články a eseje a svým veřejným chováním rozvracejí naše státní zřízení. Během je happeningů školní mládež konfrontovaná s jednotkami MO, která díky tomu má předběžný seznam potencionálních budoucích tváří opozice. Z pozorování vyplývá, že v budoucnu pravděpodobně dojde k eskalaci aktivity této skupiny, a pravděpodobně bude snaha o rozšíření základny o další školy. Cíl našeho pozorování je detekovat provázanost mezi organizátory, s politickou opozicí a jinými nelegálními organizacemi („WiP”, PPS, SW, RKW „S”), dezintegrovat členy neformálního uskupení, neutralizovat organizátory skupiny a na konec – utnutí těchto aktivit, procesové dokumentování této činnosti, která je v rozporu se zákonem...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 0024/8883.

tak, že nebylo třeba vymýšlet zdlouhavé scénáře, stačil malý nenápadný vtip a systém v podobě členů MO nebo SB dokonal zbytek.⁸¹

Pro ilustraci uvádím rozhovor členů SB a MO během jednoho happeningu (rok 1988) vedený přes vysílačky, kterou odposlechl student III Lincea Adama Mickiewicza, když ho nedopatřením zatkl na ulici, protože vzbuzoval dojem, že je členem Oranžové Alternativy. V inkriminovanou dobu, kdy se konal happening, student přecházel ulici Świdnickou a zaujal ho všeobecný ruch, šťastní a veselí lidé, kteří se smáli a běhali v čepičkách po prostranství. Než se stihl zorientovat co se děje, už seděl v policejním antonu. Z jeho výpovědi vyplývá, že toto byl poslední den, kdy ještě nebyl členem Oranžové Alternativy.

„...*Co oni robią?...*“

„...*Śpiewają piosenkę My jesteśmy jagódki...*“

„...*Jak są ubrani?...*“

„...*Mają czerwone czapeczki...*“⁸²

Další mladý student dodává, že nejlepší happeningy zažívá nikoli na ulici, ale na policejních služebnách před a dokonce i během výslechů. V těchto chvílích totiž dochází k tomu, že uniformovaní členové milice napovídají studentům sloky písní, na které si nemohou vzpomenout, žertují a vymýšlejí témata, která by mohli realizovat příště. „...*Jakby zapominali, że mają ubrane mundury...*“⁸³

Tato kapitola se zaměří na genezi hnutí, happeningy, které oživily ulice ve Vratislavi v druhé půlce 80. let i na to, jak se toto hnutí během transformace a v průběhu 90. let začalo postupně rozpadat.

VRATISLAV, OSTROV POMYSLNÉ SVOBODY A DIVADLO GROTOWSKÉHO

Vratislav je považovaná za historické hlavní město Slezska, příp. Dolního Slezska, které vzniklo na významné obchodní křižovatce. První zmínky pocházejí z 10. století s nově vzniklou

⁸¹ ČERVÍNKOVÁ Hana. The Kidnapping of Wrocław's Dwarves. The Symbolic Politics of Neoliberalism in Urban East-Central Europe. In *East European Politics and Societies and Culture* 27, 2013, 4. ISSN 0888-3254. s.747.

⁸² „...*Co dělají? Zpívají písničku: My jsme borůvečky! A jak jsou oblečení? Mají červené čepičky! ...*“, *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

⁸³ „...*Jako by zapominali, że mają obleczone uniformy...*“, *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

českou pevností. Na konci 10. století dobyl toto území polský král Měšek I., připojil ho k polskému státu a zřídil zde biskupství.⁸⁴

V roce 1327 byla uznána svrchovanost českého krále Jana Lucemburského a celé Slezsko bylo posléze připojeno k českému království. Díky této události, má český dvouocasí lev své místo v městském znaku dodnes.⁸⁵ Vratislav byla součástí zemí Koruny české až do války o rakouské dědictví roku 1742, kdy se stala součástí Pruska. Po první světové válce, kdy došlo ke znovuoobnovení polského státu, patřila Vratislav stále do Německa a své místo na mapách Polska našla až po II. světové válce, kdy se celé hranice Polska posunuly z východu na západ. A tak se město ve 20. století stalo obětí dvou totalitních režimů: Hitlerova nacismu a Stalinova komunismu. Díky těmto vlivům došlo jak ke kulturnímu, tak i národnímu úpadku města. Po druhé světové válce dochází k vyhnání německých obyvatel a město se zalidňuje Poláky, kteří do Vratislavi přicházejí za prací a za vzděláním.⁸⁶

„...Wrocław jest szczególnym miastem, Polska została przeniesiona przez Stalina ze wschodu na zachód. No i tak jak to było straszne i tragiczne tutaj dla ludności niemieckiej no i polskiej. To na swój sposób było także bardzo twórcze, energiczne miasto. To miasto jest zbudowane przez uchodźców. Nawet w naszym pokoleniu, każdy tu skądś przyjechał, Major przyjechał z Torunia, ja przyjechałem z Górnego Śląska, prezydent Wrocławia z Wielkopolski, każdy skądś przyjechał do Wrocławia. Wrocław została zbudowany przez przybyszów. No i Wrocław było to miasto, gdzie był Grotowski, festiwal teatru otwartego, miasto bardzo otwarte, jak na tamte czasy. Ten system autorytarny i do tego Wrocław miasto dynamiczne...”⁸⁷

Józef PINIOR

V roce 1965 se do Vratislavi přesunulo z Opole divadlo Jerzeho Grotowského s názvem *Teatr Laboratorium*. Toto divadlo se dá považovat za nejslavnější a nejvýznamnější evropské divadlo 20. století. V divadle se setkávali členové studentských hnutí a opozičních proudů, jako

⁸⁴ ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha, Libri, 2004. ISBN 978-80-7277-172-1. s.16

⁸⁵ JANÁČEK, Josef. *České dějiny I. Doba předbělohorská*. Praha:Academia, 1968. s. 99

⁸⁶ KLIMEK, Stanisław. *Wrocław, miasto spotkań*. Wrocław: Via Nova, 2008. ISBN 978-83-60544-44-0. s.8

⁸⁷ „...Vratislav je výjimečným městem, Polsko bylo Stalinem přesunuté z východu na západ. No a tak, jak to bylo strašné a tragické nejen pro německé obyvatele, ale i pro polské. Svým způsobem to ale bylo velmi tvůrčí město. Toto město zbuovali přistěhovalci. Dokonce naše generace, každý sem odněkud přijel. Major přijel z Toruně, já z Horního Slezska, primátor Vratislavi z Velkopolska, každý odněkud do Vratislavi přijel. Vratislav vybudovali přistěhovalci. No a možná právě proto to bylo město, kde byl Grotowski, festival svobodného divadla, město otevřené, v rámci možností minulého režimu. Byl to kontrast autoritativního systému a Vratislavi, dynamického, nezávislého města...“, PINIOR, Józef. *Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy*, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

například Józef Pinior, Miłka Tyszkiewicz, Waldemar Fydrych a další.⁸⁸ Do Vratislavi se sjížděla populární a významná divadelní uskupení, pro která byla čest vystupovat ve Vratislavi u Grotowského. Studenti, divadelníci a zahraniční návštěvníci se vmísili mezi obyčejné obyvatele města a díky tomuto fenoménu se otevřela možnost obchodovat s hudebními deskami, knihami, byl tu prostor pro rozhovory o politické situaci zde a na západě. Nicméně služba SB se snažila toto celé setkávání zmapovat a zamezit případným dalším schůzkám.⁸⁹

Divadlo pod vedením režiséra Jerzeho Grotowského fungovalo v Opoli od roku 1962 a jmenovalo se *Teatr 13 Rzędów*⁹⁰. Už v tehdejší době zařazovalo divadlo do svého programu kontroverzní hry a postupem času bylo kritizováno nejen opolskou radnicí, ale i státní mocí. Tyto tlaky vedly k tomu, že se divadlo přesunulo do Vratislavi, která byla otevřená.

V roce 1965 se rozhodl Jerzy Grotowski a Ludwik Flaszen, že přemístí svoje divadlo z Opole do Vratislavi, kde společenské klima bylo otevřenější a přívětivější alternativnímu divadlu. Divadlo si změnilo název na již zmíněný *Teatr Laboratorium* a ve Vratislavi fungovalo téměř 20 let. Konečná fáze tohoto divadelního genia loci se započala v roce 1982, kdy se Grotowski rozhodl odejít z Polska a odstěhovat se do USA a později do Itálie. O tomto kroku poinformoval své divadelní kolegy v dopise a zároveň je žádal o ukončení aktivit pod jeho jménem. *Teatr Laboratorium* ukončilo svoji činnost 31. srpna roku 1984 a celý soubor byl rozpuštěn.⁹¹

Pro mnoho pamětníků je divadlo Grotowského symbol svobody v nesvobodné zemi. Pan Pinior při své návštěvě Buenos Aires v roce 1989 v jedné malé kavárničce zmínil, že se účastnil několika představení Grotowského ve Vratislavi a během chvilky byl v centru pozornosti celé kavárny. Všichni byli nadšení, že je mezi nimi někdo, kdo byl součástí představení tohoto divadelního génia.⁹²

V současné době je na místě, kde dříve stávalo divadlo Jerzeho Grotowského Institut im. Jerzego Grotowskiego, který se zaměřuje na studium kulturního a divadelního vlivu režiséra J. Grotowského. Podle slov pana Pawła Jarodzkiego rada města tímto krokem zničila celou

⁸⁸ PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

⁸⁹ KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.)

⁹⁰ „...*Divadlo 13 řad...*“

⁹¹ Institut im. Jerzego Grotowskiego. *Teatr Laboratorium*. 27. 12. 2017 [online]. www.grotowski.net [cit. 17. 3. 2018]. <<http://www.grotowski.net/encyklopedia/teatr-laboratorium>>

⁹² PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

legendu, ačkoli se jednalo o nejvýznamnější divadlo tehdejší doby, postupně zapadá do zapomnění.⁹³

Všichni respondenti se shodli v tom, že vliv *Teatru Laboratorium* byl nepopíratelný a Oranžová Alternativa z něj čerpala v druhé půli 80. let během svých happeningů. Pan Grotowski byl inspirací pro mladé a skrz své umění spojoval obyvatele Vratislavi napříč generacemi.

ZROZENÍ ORANŽOVÉ ALTERNATIVY A OBDOBÍ VÝJIMEČNÉHO STAVU

Začátek činnosti Oranžové Alternativy se datuje na rok 1980, kdy v říjnu tohoto roku studenti Univerzity Bolesława Bieruta⁹⁴, dnešní Uniwersytet Wrocław, společně se studenty Vyšší školy umění založili *Ruch Nowej Kultury*. Toto hnutí vzniklo v návaznosti na založení NSZZ Solidarność, která započala svou činnost taktéž na podzim tohoto roku. Období od srpna 1980 do 13 prosince 1981⁹⁵ je nazýváno „*Karnawał Solidarności*“ nebo také „*Rewolucja Solidarności*“⁹⁶. Bylo to období uvolňování a snahy o systémové změny, které by pomohly Polsku být více soběstačné, méně závislé na SSSR a plánovaném hospodářství. Během těchto 17 měsíců vstoupilo do členské základny Solidarity více jak 10 milionu obyvatel Polska, a právě tato síla nezávislého hnutí vedla generála Jaruzelského k pozdějšímu vyhlášení výjimečného stavu, který trval až do 22 července roku 1983 a zamezil možnosti jakýchkoli změn ve společnosti nebo v politickém směřování země.⁹⁷

Paweł Jarodzki v rozhovoru uvedl, že v roce 1980 měl možnost studovat malbu v Dusseldorfu a vážně uvažoval o tom, že v západním Německu zůstane v emigraci. Jednoho dne šel navštívit svého přítele, Němce, a místo něj potkal doma jeho matku:

⁹³ JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

⁹⁴ Bolesław Bierut byl polský komunistický politik, který v letech 1947-1952 zastával funkci prezidenta Polska a v letech 1952-1954 byl předsedou rady ministrů.

⁹⁵ 13. 12. 1981 vyhlásil generál Wojciech Jaruzelski na území Polské lidové republiky výjimečný stav.

⁹⁶ *Karneval Solidarity* nebo *Revoluce Solidarity*

⁹⁷ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit d., s. 39

„Nie ma go, pojechał do Polski“

„Dlaczego do Polski?“

„To ty mi powiedz, dlaczego pojechał do Polski“⁹⁸

Paweł JARODZKI

Tento rozhovor byl pro něj natolik významný, že se rozhodl vrátit do Polska, do Vratislavi. Z jeho výpovědi je patrné, že to, co se v této době dělo v Polsku, jaké bylo společenské klima a co prožívali lidé, bylo neopakovatelné a svým způsobem nepochopitelné.

„...Ten okres od sierpnia 80 roku do grudnia 81 to było zupełnie inne społeczeństwo. Nigdy już nie widziałem takie społeczeństwo. Na przykład strajkowali tramwaje i ludzie, którzy jechali samochodami, zatrzymywali się i pobierali ludzi, że by ich podwieźć. Solidarność między ludźmi była niesamowita... Nie żałuje, że wróciłem...“⁹⁹

Paweł JARODZKI

Mezi nejdůležitější osoby, které byly spjaty se vznikem a chodem Hnutí Nové Kultury ve Vratislavi, jednoznačně a neodmyslitelně patří Andrzej Dziewit, Waldemar Fydrych, Marek Bieron, Wiesiek Cupała, Piotr Adamcio, Piotr Starzyński a několik dalších studentů.¹⁰⁰ Stěžejní dokument tohoto hnutí se stal „*Manifest Surrealizmu Socjalistycznego*“¹⁰¹, jehož autorem je Waldemar Fydrych, a který ospravedlňuje aktivity hnutí na poli surrealistického umění, tudíž happeningy a dadaismus. Podle slov Wieska Cupały byl Marek Bieron ten, kdo přišel s myšlenkou, že by měla Oranžová Alternativa v ulicích města dělat happeningy jako formu pouličního divadla.¹⁰²

Mirosław Jasiński, někdejší ředitel Polského institutu v Praze v rozhovoru uvedl, že za takový první veřejný happening by se dala považovat záležitost, která se stala v době, když spolu Wiesiek Cupała a Waldemar Fydrych bydleli. Z protějšího domu je nepřetržitě sledovala jednotka SB, protože existovalo podezření, že oba dva jsou činní v disentu a tisknou

⁹⁸ „...„Není doma, odjel do Polska.“ „Proč do Polska?“ „To mi pověz ty, proč jsi do Polska...““, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

⁹⁹ „...To období od srpna 80 do prosince 81 to bylo úplně jiné společenské klima. Nikdy potom jsem nic podobného nezažil. Například stávkovaly tramvaje a lidé, kteří jeli kolem v autě, zastavovali a nabírali lidi z tramvají, aby je zavezli tam, kam potřebují. Solidarita mezi lidmi byla velkolepá... Nelituji, že jsem se vrátil...“, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

¹⁰⁰ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s. 17

¹⁰¹ *Manifest Socialistického Surrealizmu* (viz příloha č. 2)

¹⁰² CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

samizdatovou literaturu. Po několika dnech, kdy se chlapci ujistili, že jsou stále sledováni, vymysleli lest, na kterou se tajná služba lehce chytla.

Bohužel si pan Jasiński nemohl vybavit přesnou dataci této události (pravděpodobně rozmezí let 1983-1985) a dva hlavní iniciátoři se dali slyšet, že podobných věcí vymýšleli více a opravdu nejsou schopni je bezchybně zařadit do časových souvislostí.

„...Waldi, co pamiętam, chwile mieszkał u Wieśka Cupały. No i tam ich śledzili policjanci. W wili naprzeciw zameldowała się SB. Chłopcy ale mieli lojalnego sąsiada, który do nich przyszedł i powiedział im, że ktoś ich śledzi, fotografują przychodzących, bo podejrzewali ich, że są w strukturach podziemia, Waldi też wyglądał na takiego co nie jest taki konformistyczny. No i wiedzieli, że tam ktoś siedzi, bo czasami było widać jakieś odbłyски. W końcu im to się zdziżyło po kilku dniach, że są obserwowani. Wtedy wpadli na pomysł i napisali na maszynie ileś egzemplarzy takich kartek, to się wieszalo na słupach po mieście, że bardzo tanio sprzedają pralkę automatyczną. No i w ciągu trzech dni mieli ze dwieście przychodzących z wizytami u nich i ta policja oczywiście fotografowała wszystkich i długo potem musieli rozszyfrowywać co łączy tych wszystkich. W końcu się chyba zorientowali, że ich śledzenie się stało bez sensowne...”¹⁰³

Mirosław JASIŃSKI

Studentská stávka

Ke genezi *Ruchu Nowej Kultury*, později Oranžové Alternativy, dopomohla stávková pohotovost studentů polských univerzit a vysokých škol. Stávka – *Strajk Radomski*, tak se ustálil název této stávky, začal v Radomi na vyšší škole inženýrské, ale v krátké době zasáhl území celého Polska jako celopolská vysokoškolská stávka. Prvotním důvodem celé stávky bylo, že na pozici rektora byl jmenován profesor Michał Hedba, a to bez jakéhokoli výběrového řízení, což pobouřilo NZS (*Niezależne Zrzeszenie Studentów*). Tuto studentskou stávku lze

¹⁰³ „...Waldi, co si pamatují, chvíli bydlel u Wieśka Cupały. A napraoti u nich v baráku se usadili členové SB a sledovali je. Ale díky loajálnímu sousedovi, kterého chlapci měli, se o tomto sledování dozvěděli. Věděli, že je někdo fotografuje a sleduje příchozí, protože čas od času byly vidět odlesky. Celé to sledování bylo z důvodu, že existovala možnost napojení na disent. A hlavně Waldi působil dost alternativně na tu dobu. Tehdy chlapci dostali nápad, že napíšou letáčky, které pověsí na sloupy po celém městě s tím, že prodávají, celkem levně, automatickou pračku. Během následujících tří dní k nim přišlo zhruba dvě stě lidí a policie je všechny samozřejmě fotografovala. Zjistě dlouho museli hledat pojítka, co všechny spojuje, ale nakonec se zorientovali a přišli na to, že celé jejich sledování vlastně pozbývalo smyslu...“, JASIŃSKI, Mirosław. Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.)

bezpochyby považovat za nejdelší v Evropě. Stávku studenti ukončili jeden den před vyhlášením stanného práva, který trval od 13. prosince 1981 do 22. července 1983.¹⁰⁴

„...Napisaliśmy oficjalne pismo do Niezależnego Zrzeszenia Studentów, że przystępujemy do strajku jako Ruch Nowej Kultury. Ruch Nowej Kultury był wtedy legalną organizacją, zarejestrowaną przy Uniwersytecie, w jej skład wchodziło około trzydzieści osób (hipisów i anarchistów). Celem Ruchu było organizowanie otwartych dyskusji, spotkań oraz happeningów takich jak „Przelamywanie Symetrii” autorstwa Waldka czy zorganizowany przez Andrzeja Dziewitę „Wielkanocny Marsz Pokoju” ...“¹⁰⁵

Wiesiek CUPAŁA

Takovou stávku mohla vést pouze studentská samospráva nebo celostátní asociace studentů, a to pouze za předpokladu, že předchodí jednání s rektorem nevedla k řešení konfliktu. Taková formulka byla v zákoně o vysokém vzdělávání i během komunismu, a má tam svoje místo i v dnešní době.¹⁰⁶

Studentské skupiny se těšily autonomií v období od roku 1956 do 1968, kdy se hlavou studentských uskupení stali rektori univerzit. Ti tak mohli rozhodovat o dění na akademické půdě a případně zastavit studentskou aktivitu, která by narušovala vnitřní pořádky. V roce 1973 se pod dohledem komunistické strany začaly rozvíjet nové studentské skupiny s novými tvářemi bez přímé kontinuity z let 1956 a 1968. Tímto úkonem dala vláda studentům do rukou moc, kterou studenti dokázali během pár měsíců přetvořit k obrazu svému a řádně jí využívat pro vytvoření nových autonomních podmínek.¹⁰⁷

¹⁰⁴ ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort.: Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa* [online]. 4.4.2018 [cit. 2018-04-07].

<<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaraneczowa-alternatywaw>>

¹⁰⁵ „...Napsali jsme oficiální dopis Niezależne Zrzeszenie Studentów, że se ke stávce přidáváme pod názvem Hnutí Nowé Kultury (Ruch Nowej Kultury). Hnutí Nowé Kultury bylo tehdy respektováno jako legální studentská organizace, která byla oficiálně zaregistrovaná pod hlavičkou univerzity Vratislav. V tu dobu mělo toto hnutí asi třicet členů (hipíci a anarchisti). Cílem hnutí bylo organizovat otevřené diskuze, setkávání studentů nebo happeningy, ať už v režii Waldka „Prolamování symetrie“ nebo „Velikonoční pochod míru“, který zorganizoval Andrzej Dziewita...“, ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort.: Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa* [online]. 4.4.2018 [cit. 2018-04-07].

<<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaraneczowa-alternatywaw>>

¹⁰⁶ *Zákon o vyšším vzdělávání*, Dz. U. 1973 nr 32 poz. 191

¹⁰⁷ MATYSIAK, Jacek. *Najdłuższy okupacyjny studencki strajk w Europie*. In *Wpollyce.pl*, 23. 1. 2016 [online] [cit. 15. 4. 2018].

<<https://wpollyce.pl/historia/279197-najdluzszy-okupacyjny-studencki-strajk-w-europie-wspomnienie-uczestnika?strona=4>>

„...Po skončení strajku w 1981 roku odbyło się pierwsze rozdawanie papieru toaletowego. Ja będę się chwalić, to był mój pomysł. Ja po prostu miałem wielkie pokłucie sprawiedliwości w 81 roku, w lutym był strajk studencki. Ten strajk trochę potrwał no i zgromadzony papier toaletowy dla strajkujących, I strajk się skończył i zostało tu dużo papieru, który był wtedy deficytowy towar. Ja i Andrzej Dziewit tam wpadliśmy i zrobiliśmy awanturę, że papier trzeba rozdać ludziom, zabraliśmy dwa duże worki tego papieru, w szkole plastycznej wręczyłem jednej pani rolkę. Potem rozdawaliśmy to na Palcu Grunwaldzkim Rozdaliśmy dwa worki, ludzie nam potem kazali te worki obracać, że naprawdę już nic nie mamy...”¹⁰⁸

Wiesław CUPAŁA

Časopis „Pomarańczowa Alternativa“

Oranžová Alternativa nebyly jen happeningy, byl to i surrealistický časopis vydávaný Hnutím Nové Kultury během studentských stávek na konci roku 1981 a v době výjimečného stavu. Do samotného časopisu přispívali Wiesiek Cupała, Andrzej Dziewit, Piotr „Pablo“ Adamcio, Zenon Zegarski a Waldemar „Major“ Fydrych. Během stávkový bylo vydáno 7 čísel tohoto časopisu.

„...W kwietniu 1981 roku Andrzej Dziewit wpadł na pomysł, żeby wydawać gazetę pod tym tytułem. Były już nawet przygotowane artykuły i blachy do offsetu, żeby to wydrukować, ale Andrzej cały czas zwlekał i nic z tego wtedy nie wyszło. Gazeta powstała dopiero parę miesięcy później na Strajku, który trwał około 6 tygodni. Ja z Waldkiem strajkowaliśmy w Instytucie Filozofii na ul. Szewskiej we Wrocławiu...”¹⁰⁹

Wiesiek CUPAŁA

¹⁰⁸ „...Po skončení téhle studentské stávkový v roce 1981 proběhlo první velké rozdávání toaletního papíru. Budu se chválit, ale přišel jsem na to já sám. Měl jsem tehdy obrovský smysl pro spravedlnost. Tato stávka chvíli trvala a během ní se nashromáždil toaletní papír, který byl určený stávkujícím. Stávka skončila a zůstala tu hromada toaletního papíru, který byl tehdy nedostatkovým zbožím. A tak jsem společně s Andrzejem Dziewitem vtrhli do kanceláři NZS (Nezávislá studentská unie), řekli, že je nutné papír rozdat lidem, a šli jsme na ulici. První roli jsme dali jedné kolemjdoucí paní, a pak už jsme rozdávali na náměstí Grunwaldském. Rozdali jsme dva velké pytle toaletního papíru, a i tak jsme museli zbylým dokazovat, že už vážně nemáme...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

¹⁰⁹ „...V dubnu roku 1981 Andrzej Dziewit přišel na to, že bychom mohli vydávat samizdatové noviny s názvem Pomarańczowa Alternatywa. Vše jsme už měli připravené, články, tiskové formy na ofset, ale Andrzej to zdržoval, takže z toho tehdy nic nebylo. Časopis jsme první vydali až v době studentské stávkový, která trvala 6 týdnů. Já a Waldek jsme stávkovali na katedře filozofie na ulici Szewskiej ve Vratislavi...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

V prvním vydání se objevily texty Waldemara Fydrycha a Wiesława Cupały, které se střídaly. V dalších vydáních bylo již autorů více, kteří spolupracovali na všech číslech, které byly pod názvem *Pomarańczowa Alternatywa* vydávány. Během stávkový vydali studenti 7 čísel tohoto revolučního časopisu a dalších osm svazků vzniklo během výjimečného stavu. V příloze č. 2 této práce jsou kopie oněch sedmi dílů, které byly vydávány na univerzitě ještě před uvedením výjimečného stavu. Těch dalších 8 se bohužel nedochovalo. 13. července 1982 byl Wiesiek Cupała zatčen a následně uvězněn. Při domovní prohlídce mu byly zabaveny veškeré materiály a přístroje určené k tisku, které již nikdy nedostal zpět.¹¹⁰

„...13 lutego mnie internowano i tajniacy zgarnęli wszystko, co miałem w domu. Może coś ocalało w IPN-ie i ktoś się kiedyś dogrzebie do tych materiałów...”¹¹¹

Wiesiek CUPAŁA

Původně mělo být první číslo vydáno na katedře dějin umění, ale výbor stávkujících studentů se rozhodl, že v takové formě časopis nevydá. To se nelíbilo studentům výtvarného umění a rozhodli se časopis vydat na své katedře. Takto se k celé události vyjádřil v rozhovoru Paweł Jarodzki, který tehdy studoval malbu na Vyšší škole umění.

„...W tej porze zostało wydane pismo, było drukowane i kolorowe... Komitet strajkowy, który był bardzo poważny, to cenzurował i zablokował drukowanie tego i myśmy zrobili delegację z naszej uczelni komitetu strajkowego, i poszliśmy do tamtego komitetu i powiedzieliśmy że my protestujemy przeciwko takiej cenzurze i zabraliśmy drukowani załatwiliśmy wydawanie na naszej uczelni. Podstawowym tekstem był Manifest Surrealizmu Socjalistycznego...”¹¹²

Paweł JARODZKI

¹¹⁰ ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort: Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa* 4. 4. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 7. 4. 2018].

<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaraneczowa-alternatywa/>

¹¹¹ „...13. července mě zatkli a tajní mi sebrali všechno, co jsem měl doma. Možná něco zůstalo v IPNu a někdo se někdy k těm materiálům dostane a objeví je...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

¹¹² „...V té době byl vydáván časopis, který byl tištěný a barevný... Výbor stávkujících studentů, který byl strašně důležitý, tento časopis cenzuroval a zablokoval tisk. My jsme se na naší katedře domluvili, vytvořili jsme delegaci našeho výboru a šli jsme na katedru historie. Řekli jsme jim, že protestujeme proti takové cenzuře, vzali jsme vše potřebné a zařídili jsme vydávání na naší katedře. Základním textem byl Manifest Socialistického Surrealismu...“, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

Stěžejním textem tohoto časopisu, jak podotknul nejen Paweł Jarodzki, ale všichni dotazovaní, byl *Manifest Surrealismu Socjalistycznego*¹¹³. Tento text ovlivnil uměleckou tvorbu jak Waldemara Fydrycha, tak i ostatních budoucích členů Oranžové Alternativy a nakonec se transformoval do věhlasných happeningů druhé půle 80. let. Manifest představoval snahu o popis současného světa, který byl otřesen viditelnou silou revoluce Solidarity (září 1980 – prosinec 1981), kdy se všeobecná solidarita stala každodenním chlebem polských obyvatel. Text manifestu se odvolává na umělecké směry jako surrealismus a dadaismus, zároveň však ironicky zesměšňuje socialistický realismus.¹¹⁴

Waldemar „Major“ Fydrych v manifestu mimo jiné píše, že současná realita už dávno překročila meziválečné surrealisty, a tak se realita stává dílem umění. Realita byla komentovaná a toaletní papír, který poukazoval na nedostatky zboží na trhu, stejně jako dámské hygienické vložky nebo krémy na holení. To vše se stalo hlavními atributy happeningů Oranžové Alternativy.

Manifest socialistického surrealismu ukazuje na to, že realita, ve které lidské společenství žije je taková, jakou si ji samotné společenství vytvoří, jaká umělecká díla produkuje, jakým způsobem je organizováno a jaké hodnoty uznává.

Výjimečný stav 1981 – 1983

„...11 grudnia, pojechałem do Szczecina do rodziców. Mój ojciec był pułkownikiem Wojsk Ochrony Pogranicza. O godzinie 0.30 w nocy z 12 na 13 grudnia przyjechał po niego samochód i w trybie alarmowym pojechał do koszar. Wiedziałem, że stało się; że ogłoszono stan wyjątkowy, na który zanosilo się już od dłuższego czasu. Postanowiłem wracać do Wrocławia. Rano ojciec przysłał swojego oficera z listem do mnie, bym w żadnym wypadku nigdzie nie jechał i pozostał w domu. Odpisałem mu „Pamiętaj, jesteśmy po innych stronach

¹¹³ text manifestu viz. příloha č. 2

¹¹⁴ PRZYŁUSKI, Jan. *Polityka Dada: Sztuka akcji i ruch Pomarańczowa Alternatywa*. In *Pomarańczowa Alternatywa – Happeningiem w komunizm*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 2011. ISBN 978-83-89273-88-8. s. 31

*barykady” i wyruszyłem do Wrocławia. Podróż przypominała filmy Polskiej Szkoły Filmowej. Thumy spanikowanych ludzi na dworcach...*¹¹⁵

Wiesiek CUPAŁA

13 prosince roku 1981 oznámil Wojciech Jaruzelski – 1. tajemník KC PZPR (*Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*) polskému národu, že v celé jejich zemi je vyhlášen výjimečný stav. Toto opatření bude trvat až do 22 července 1983. Oficiální důvod zahájení výjimečného stavu byla zhoršující se hospodářská situace a nedostatek základních potravin v obchodech, protože agrárně zaměřené Polsko téměř celou svou produkci vyváželo do Sovětského svazu. Pravdou ale je, že politický systém v Polsku měl natolik špatnou pověst, že nejen obyčejní lidé, ale i političtí reprezentanti se začali vůči komunistické straně vymezovat. Proto vyhlášení výjimečného stavu lze interpretovat tak, že jediná možnost pro polský komunismus, bylo použití brutální síly.¹¹⁶

Vyhlášení výjimečného stavu překvapilo nejen západní svět, ale i členy státní rady, kteří měli jen několik hodin na to, aby tento nový stav, ve kterém se Polsko ocitlo, legalizovali. Hned ráno byly v polských ulicích vidět tanky a v noci na 14. prosince byla zatčena větší část zástupců Solidarity v čele s Lechem Wałęsou. Během dne se v ulicích objevily letáky, které informovali o vyhlášení stanného práva. Během období výjimečného stavu bylo 5 osob odsouzeno k trestu smrti¹¹⁷

Během těchto 19 měsíců docházelo k militarizaci nejen výrobních závodů, ale i studentských skupin, a dokonce se dotýkala i výuky na školách. Studenti vysokých škol se museli účastnit povinných vojenských školení a graduace studia byla podmíněná vojenskou přísahou. Kdo odřekl přísahu, neměl šanci získat diplom. To se stalo i Marku Krukowskému, který v 5. ročníku medicíny odřekl přísahu a musel ukončit studium.

„...Jak ja odmówiłem przysięgi wojskowej, no to moja matka strasznie wtedy biadoliła, i ogóle starali się coś tam pozalatwiać, ale nic im nie wyszło i ja też nie chciałem zmienić

¹¹⁵ „... 11. prosince jsem odjel za svými rodiči do Štětína. Můj otec byl plukovníkem Armády pohraniční ochrany. Z 12. na 13. prosince v 0:30 pro něj přijel štábní vůz a s majáčky odjel do kasáren. Věděl jsem, co to znamená, že byl vyhlášen výjimečný stav, protože se k němu schylovalo už delší dobu. Rozhodl jsem se vrátit do Vratislavi. Ráno mi otec poslal jednoho důstojník s dopisem, ve kterém mě prosil, abych zůstal doma a nikam nejezdil. Odepsal jsem mu tehdy: „Pamatuj, že jsme každý na jiné straně barikády.“ A odjel jsem do Vratislavi. Cesta připomínala film *Polské filmové školy. Skupiny zpanikařených lidí na nádražích...*“, ROŠ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort.: Krasnoludki i 14 pulk Ułanów Jazłowieckich* 16. 4. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 17. 4. 2018]. <<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaraneczowa-alternatywa/>>

¹¹⁶ DAVIES, Norman. *Polsko*. cit. d., s. 25.

¹¹⁷ Tamtéž s. 44.

svojego zdania. Z drugiej strony mój ojciec mi mówił: „Ja ci rozumnie, ale może byś tą przysięgę złożył, lekarzem nie będziesz”. On bardziej rozumiał, matka strasznie biadoliła. Jak odmówiłem przysięgi wojskowej na studiach medycznych, to nie mogłem skończyć bo miałem wszystko pozaliczane, ale nie miałem zaliczonego wojska i powtarzałem rok, wszystko mi przepisali ale na wojsko nie mogłem chodzić.

I potem jak się to wszystko pozmieniało, to ja dopiero w 92 roku się reaktywowałem na uniwersytecie, ale na innym kierunku, i skończyłem ekologie roślin na uniwerku, ale w między czasie już po 89 roku, władze akademii medycznej, wysłali do mnie pismo przepraszająz byłem w tedy w takim momencie, że stwierdziłem że już jest za późno...”¹¹⁸

Marek KRUKOWSKI

Během všeobecné militarizace zmilitarizoval i Waldemar Fydrych hnutí *Ruch Nowej Kultury* a založil *14 Pułk Ułanów Jazłowieckich*.¹¹⁹ Šéfem štábu, tedy rotmistrem, se stal Wiesiek Cupała. Wojtek Bartoszek byl důstojníkem pro politické záležitosti, Waldemar Fydrych byl Majorem a skupinu doplňovali četaři, poručíci a dokonce i civilisté. Například Marek Bieroń, předseda Tajné Revoluční Rady nebo pacifista Andrzej Dziewit a mimo jiné i několik krásných dívek.¹²⁰

Zdálo by se, že Waldemarovo přízvisko „Major“ pramení právě z tohoto pluku. Nicméně kolem tohoto slova panuje mnoho legend a bylo by pošetilé některé bezelstně uvěřit. Zavánělo by to totiž sklouznutím k surrealismu a dadaismu, kterému lidé kolem Oranžové Alternativy holdovali. Ani z rozhovorů se nedá vyčíst, zdali se jedná o skutečnou hodnost nebo jde o přezdívku. Wiesiek Cupała tvrdí, že hodnosti jsou vojenské a pravé, nicméně Mirosław Jasiński tvrdí, že přídomek „Major“ získal Waldemar už v letech 1978 – 1979, v době, kdy se podroboval psychiatrickému vyšetření.

¹¹⁸ „...Když jsem odřekl vojenskou přísahu, tak moje matka plakala a s otcem se snažili něco zařídit, ale nic jim nevyšlo a já jsem svůj názor změnit nechtěl. Na druhou stranu můj otec říkal: „Já ti rozumím, ale možná bys mohl přísahat, takhle nebudeš lékařem“ On mi víc rozuměl než matka. Když jsem odřekl přísahu, nemohl jsem ukončit studium Měl jsem všechny zkoušky hotové, ale neměl jsem zapsanou přísahu, a tak jsem musel opakovat celý ročník. Další rok mi všechno uznali, ale na vojenské přednášky mě nepustili. Až pak, když se všechno změnilo, tak jsem se znova zapsal na univerzitu, ale tentokrát na ekologii rostlin. Mezitím mi přišel oficiální dopis z univerzity, že mohu ukončit studia medicíny, ale to bylo v takovém momentě, kdy jsem usoudil, že je pozdě...“, KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

¹¹⁹ *14 Pułk Ułanów Jazłowieckich* vznikl v červenci roku 1918 ve městě Ungheni v Moldávii a byl jedním z oddílů polské jezdecké kavalérie. Svou činnost pluk ukončil s počátkem II. světové války a až v roce 1991 na jeho počest vznikla *14 Drużyna Harcerska* (14. oddíl skautů) z Sochaczewa.

¹²⁰ CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

Ve své autobiografii tuto skutečnost Fydrych popisuje tak, že během pohovoru s psychiatrem, který byl nutný pro získání modré knížky, si tuto hodnost přivlastnil během jedné diagnostické metody. Nakonec se ale ocitl v psychiatrické léčebně, kde založil vlastní armádu a snažil se o obsazení léčebny. Absurdita tohoto období byla dokonána tím, že i sami lékaři ho oslovovali „pane majore“.¹²¹

Výjimečný stav opanoval celou společnost. Paweł Jarodzki vyprávěl, jak rodiče jeho přátel, kteří působili ve vojenských funkcích, doplatili na odpor k systému svých potomků. Například Wiesiek Cupała byl za svou činnost 18. února roku 1982 internován a uvězněn do vězení v Nyse. Když se o tomto dozvěděli rodiče, vydali se za ním do vězení, aby se ujistili, že syn je v pořádku. Po návratu domů byl otec Wieška „odklizen“ do předčasného důchodu a zbaven veškerých hodností. Wiesiek byl nakonec propuštěn už 15. března téhož roku.

„...Wiesiek Cupała był internowany na południe Polski. Wieška rodzice mieszkali w Szczecinie. I mama jak się dowiedziała, gdzie on siedzi, i że go internowali, to była w szoku i tato powiedział, że się doczekaliśmy, bo mają syna kryminalistę. Siedli w samochód i jechali przez całą Polskę ileś tam godzin i ojciec cały czas opowiadał, takie historie, które słyszał tam z wojska i z propagandy, że oni są w jakiś domach wczasowych, przyjechali do więzienia i pokazało się, że to ciężkie więzienie. Ale on był pułkownikiem w straży granicznej. Ale bo to pułkownik przyjechał, to im dali jakąś salę do spotkania, ale niż się do tego dobił, to się musiał zaawanturować i był tak wściekły na tą całą sytuację, że powiedział Wieškowi, że on wykrył jakies afery, że milicja jest w tym zaangażowana, i że on to teraz nie popuści. Niż dojechał z powrotem do Szczecina, to się dowiedział, że już nie pracuje, ale jest na emeryturze...”¹²²

Paweł JARODZKI

Ještě během výjimečného stavu, kdy opadly prvotní obavy z represí, se na politické scéně Polska objevily opět dvě významné síly. Solidarita, která se snažila o novou definici své vlastní existence a státní úředníci, kteří dávali přemalovávat politické nápisy nudnou, ponurou,

¹²¹ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar „Major“ Fydrych.cit. d., s. 34-37.*

¹²² „...Wiesiek Cupała był internowany na jihu Polska. Ale jeho rodiče bydleli na severu, ve Štětíně. Když se to jeho máma dověděla, kde je uvězněn, a že ho internovali, byla v šoku. Jeho otec na to odpověděl jen, že se dočkali, že jejich syn je kriminálník. Posadili se do auta a jeli několik hodin přes celé Polsko. Během cesty otec vyprávěl to, co slyšel v armádě během propagandy, že takoví lidé jsou v rekreačních domech a tak. Když přijeli na místo, zjistili, že se jedná o těžkou formu žaláře. Vzhledem k tomu, že pan Stanisław Cupała byl plukovníkem hraniční stráže, dovolili mu setkání se synem v nějaké hale, ale než se mu toto podařilo zařídit, ztropil ve věznicí povyk. Nakonec byl tak naštvaný z celé té situace, že řekl Weiškowi, že odhalil nějakou aféru, že je v tom zapletený i milice a že to teď teda nenechá jen tak. Než dojel zpět domů do Štětína, dověděl se, že je v důchodu...“, JARODZKI, Paweł. *Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).*

špinavou šedou nebo zelenou barvou. Jednoho dne se do dialogu vmísila Oranžová Alternativa. A tu se na režimní skvrně, zakrývající šlechtný opoziční nápis objevil, v noci z 30. na 31. srpna roku 1982, trpaslík.

První studentské happeningy ve Vratislavi

Happening, jako nový druh umění, se prvně objevil v 50. letech 20. století. Měl vypovídající hodnotu, reflektoval obrodu společnosti v poválečném období a v neposlední řadě se stal spojovacím článkem mezi výtvarným uměním a divadlem. Happeningy začali bořit hranice mezi uměním a každodenním životem, protože jejich hlavním cílem bylo, a stále je, vtáhnout do dění co nejvíce kolemjdoucích a přihlížejících, kteří se stávají součástí tohoto díla. Tvůrci měli jasně dané cíle, co svým happeningem chtějí dokázat a kam míří, nicméně lidé, kteří byli vtáhnutí do tohoto dění, tuto informaci neměli a spoléhali se jen na všudypřítomný ruch. Někdy se mohlo zdát, že se jedná o čirou improvizaci, to byl však mylný dojem. Správně koncipovaný happening má přesná pravidla, a proto je nutné dokázat kolemjdoucí nasměrovat tak, aby konali podle plánu bez jakékoli slovní průpravy.¹²³

Kolébku polských happeningů lze od poloviny 50. let považovat právě Vratislav. Pravděpodobně za to může fakt, že Vratislav se stala takovým ostrůvkem svobody a nezávislosti. Do Vratislavi chodili studovat lidé, kteří neměli šanci uspět na velkých polských univerzitách z důvodu původu a opozičních aktivit. Díky tomu se v tomto městě kumulovaly skupiny lidí, kteří chtěli ovlivnit další vývoj polského politického směřování.

Vezměme si např. slovo „happening“, ačkoliv zní anglosasky, má slovo „happening“ neodmyslitelný význam v polštině (nejen po stránce sémantické, ale i po stránce popularity). A to by se ve slovníku polsko-anglickém marně dohledávalo. Historie polského vnímání slova „happening“ se započalo díky člověku Marku „Happenerovi“ Bieronovi, který smysl slova převzal z jazyka avantgardních umělců a začal jím popisovat akce v ulicích, které se odehrávaly v 80. letech 20. století. Happening byla akce, která se odehrávala na poli uměleckém a politickém, ze všech účastníků (i z těch přihlížejících a náhodných chodců, policistů) tvořila herce a diváky pouličního představení. Díky těmto pouličním představením dokázal Marek Happener odhalit absurditu a rozpor ve vládnoucí garnituře.¹²⁴

¹²³ BLAŽEK, Petr. Happeningem proti totalitě. In *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2014, č. 3. ISSN1802-8241. s. 14.

¹²⁴ CUPAŁA, Wiesław. Zmarł Marek Happener In *Fundacja Wolność i Pokój* [online]. 14.7.2013 [cit.2018-04-08]. <<https://fundacijawip.wordpress.com/2013/07/14/zmarl-marek-happener>>

První výrazný happening 80. let, který se odehrál ve vřatislavských ulicích, se konal v květnu roku 1986 a byl zorganizovaný studentskou nezávislou skupinou „*Dwónastka*“ Dvanáctka. Toto uskupení si jméno vybralo podle počtu zakládajících členů a neformálně se stalo předvojem slavnější Oranžové Alternativy. Pointa celého happeningu tkvěla v tom, že se studenti Vřatislavské univerzity převlékli do divadelních kostýmů, vypůjčili si vyhlídkový autobus bez střechy, kterému se říkalo *Fredruś*, a za zpěvu nejen protikomunistických písní, ale i budovatelských, které byly všeobecně známé, projížděli městem a vykřikovali absurdní hesla typu „*Osvobod'te medvědy*“. Během cesty byl tento autobus zastaven jednotkami ZOMO a studenti byli zadrženi. Druhá část happeningu se odehrála na komisariátu v ulici *Łąkowa*, kde studenti pokračovali ve zpěvu a nutili policisty zpívat s nimi. Po výsledku všech přítomných byli studenti i autobus propuštěni.¹²⁵

Další happening, který se uskutečnil 1. dubna 1987, byl motivován změnou vedení na univerzitě, a jednalo se o první masový happening, kterého se zúčastnilo více než tisíc osob. V oknech univerzity byly vyvěšeny nejen obrázky komunistických funkcionářů, ale i organizátorů happeningu, kteří se deklarovali jako dělničtí předáci s hesly, že se pokusí splnit normu na 300 %. Do ulic města vyšli členové Dvanáctky se studenty a v průvodu nesli obrázky významných komunistů, slibovali překročení normy, vykřikovali komunistická hesla, zpívali budovatelské písně a žádali o zrušení patronátu Bolesława Bieruta nad univerzitou. Ve stejném čase se odehrával v pořadí druhý happening Oranžové Alternativy a díky zájmu zahraničních medií, byly tyto dva happeniny spojeny v jeden.¹²⁶

Na otázku, proč happeniny ve Vřatislavi dosáhly celosvětového úspěchu, vysvětluje Paweł Jarodzki rozdělením vřatislavské opozice na tři skupiny, které reflektovaly dění ve společnosti a různily se přístupem k boji za svobodu a využíváním různých metod. Za prvé tu byla *Solidarita*, která se projevovala umírněně, psala po stěnách nápisy a čas od času svolávala stávky. Vedle *Solidarity* tu byla skupina agresivních bojovníků, kteří se chtěli prát, házeli kameny, rozbíjeli výlohy a celkově se chovali opovrřlivě. Do tohoto boje se přidala Oranžová Alternativa, jejíž členové šli milici naproti s květinami v dlaních, chovali se absurdně, svolávali setkávání trpaslíků, vyvolávali komunistická hesla a vysloveně se bavili. To bylo v té chvíli něco nevídaného.¹²⁷

¹²⁵ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHABROS, Ewa, GMYZ, Cezary Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.

¹²⁶ CHRABOS, Ewa. (ed.) *Od kontrkultury do New Age. Wybrane zjawiska społeczno-kulturowe schyłku PRL i ich korzenie*. Wrocław: Instytut Pamięci Narodowej, 2014. ISBN 978-83-6131-60-6. s. 195

¹²⁷ JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

Období roku 1987 se zapsal do polské historie stagnací, prázdnotou a nudou. Polská opozice byla vyčerpaná z let výjimečného stavu, množstvím vězněných občanů a málokdo si dovolil otevřeně vystupovat proti komunistické vládě, protože nikdo netušil, jaké represe by byly vyvíjeny proti těmto činovníkům. Opozice tedy nebyla stále v plné síle a nikdo si neuměl představit, kam bude politika státu dále směřovat. Ve společnosti převažovala nečekaná prázdnota a zároveň i hlad po racionálních programech. V této době bylo velmi náročné předvídat, co bude dál. Možná právě proto se od prvních happeningů, zorganizovaných Oranžovou Alternativou, zdála tato cesta jako ideální. Happeningy Oranžové Alternativy nereflektovaly žádné politické ideologie či společenská témata, ale byly postaveny na absurditě doby. Vzhledem k tomu, že byly zakázané demonstrace lidí, Oranžová Alternativa tedy začala nabádat k demonstraci trpaslíků, ti to totiž zakázané neměli. A tak Oranžová Alternativa, která vytrhla vřavslavské obyvatele z šedé nudy a prázdnoty, otevřela dveře k zábavě a naučila obyvatele Vratislavi nebát se členů milice.¹²⁸

„Było w pewnym momencie widać, jeżeli Solidarność nic nie robi, to Pomarańczowa Alternatywa.“¹²⁹

Waldemar „Major“ Fydrych

To, co do Oranžové Alternativy táhlo nejen studenty místní univerzity, ale i studenty středních škol, bylo v konečném důsledku gró celého hnutí. Oranžová Alternativa dovedla zesměšnit systém a nabízet kritiku totality a zároveň měla dostatek sil, aby ukazovala na nadměrnou vážnost opozice Solidarity.¹³⁰

To, že studenti jdou správnou cestou, svědčí i to, že Lech Wałęsa, přední představitel Solidarity se s aktivisty Oranžové Alternativy 1. března roku 1988 ve Vratislavi osobně setkal v Leopoldově aule.

K této příležitosti Waldemar Fydrych, přední představitel studentského hnutí „Oranžová Alternativa“, zorganizoval happening, který měl symbolizovat útok na vůdce Solidarity. S Lechem Wałęsou se sešli také členové uskupení PPS-RD, jen Józef Pinior setkání odřekl, protože dle svých slov měl už dost propagandy v masových médiích, mimo to již nesdílel směr,

¹²⁸ *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001.

¹²⁹ „...V jedné chvíli bylo patrné, že jestli nic neudělá Solidarita, tak Oranžová Alternativa ano...“, FYDRYCH, Waldemar. *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001.

¹³⁰ PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1)

kterým se Solidarita ubírala a začala udávat tón kompromisu s komunistickou garniturou. O této věci podal výpověď tajný informátor pod pseudonymem „Gabrys“ na III oddělení WUSW ve Vratislavi.¹³¹

Rok 1988 nebyl zajímavý jen díky setkání s Lechem Wałęsou, ale i díky rostoucí oblíbenosti vratislavských happeningů. Dne 30. září roku 1988 přijeli do Vratislavi rakouští novináři z televize a navázali kontakt s tamními členy opozice. Tato aktivita se neobešla bez reakce WUSW ve Vratislavi, a díky tomu vznikla tajná zpráva, kterou jako zašifrovanou depeši poslal vedoucí štábu plk. Mgr. Stanisław Biernacki na ministerstvo vnitřních věcí do Varšavy.

„...w dniu 29 bm. przyjechali do Wrocławia dziennikarze austriackiej TV: Manfred Aistleitner, Josef Satora, Matias Pongracz, z którymi nawiązali kontakt znani aktywiści tzw. Ruchu „WiP“ i PPS – Zuzanna Dąbrowska z Warszawy i Krzysztof Jurski ze Szczecina. Z danych wynika, że dziennikarze zlecili Z Dąbrowskiej i K Jurskiemu zorganizowanie przez Pomarańczową Alternatywę w dniu dzisiejszym kolejnego happeningu na ul. Świdnickiej we Wrocławiu. Ok. godz. 16.00 w rejonie ul. Świdnickiej stwierdzono obecność 2 aktywistów tego ugrupowania – Rafała Witeczaka, Adama Kuczyńskiego. Dziennikarzom towarzyszył – spełniając rolę tłumacza i przewodnika – Robert Jezierski, aktywista Pomarańczowej Alternatywy. Dziennikarze filmowali ww. osoby poprzebierane w plastikowe hełmy, robocze kombinezony i plastikowe pistolety, które markując zachowanie patrolu wojskowego, oddawali honory patrolom MO, inscenizowali „strzelanie uliczną”. Towarzyszyła im grupa ok. 10-15 sympatyków, wśród których Austriacy wybierali rozmówców do przeprowadzenia wywiadów. Ok. godz. 16.45 uczestnicy happeningu rozeszli się. Sytuacja ta nie wywołała większego zainteresowania ze strony przechodniów. Pobyt dziennikarzy jest kontrolowany. Zuzanna Dąbrowska, aktywistka tzw. PPS i Pomarańczowej Alternatywy, przekazała za granicę oświadczenie, w którym informuje się, że Pomarańczowa Alternatywa przystępuje do strajku na terenie Wrocławia. Polegać on będzie na odwołaniu zapowiedzianego na dzień 1 września br. kolejnego happeningu, dlatego też w dniu tym na ul. Świdnickiej nic się nie wydarzy. O szczegółach poinformowano Dep III MSW...”¹³²

¹³¹ DARDZIŃSKA, Joanna – DOLATA, Krzysztof (ed.). *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*. cit. d., s. 152.

¹³² „...ve dne 29 tohoto měsíce [29. 8. 1988 – pozn. autora] přijeli do Vratislavi novináři z rakouské televize: Manfred Aistleitner, Josef Satora a Matias Pongracz. s kterými navázali ontakt známi aktivisté tzv. Hnutí „WiP“ a PPS – Zuzana Dabrowska z Varšavy a Krzysztof Jurski ze Štětína. Z informací vyplývá, že novináři poprosili Z. Dabrowskou a K Jursého, aby dnes zorganizovali happening Oranžové Alternativy v ulici Świdnické ve Vratislavi. Okolo 16. hodiny se v okolí ulice Świdnické objevili dva členové této skupiny: Rafal Witeczak, Adam Kuczynský. Novinářům dělal společnost Robert Jezerský, aktivista Oranžové Alternativy, který jim zároveň jim tlumočil a prováděl je městem. Novináři filmovali vyjmenované osoby, které měly kostým skládající se z pracovní helmy, byli v montérkách a měli plastové pistolety. Takto oblečení si hráli na vojenskou patrolu a klaněli se hlídkám městské

I. FÁZE: VSTUP HAPPINGŮ DO VRATISLAVSKÉ KAŽDODENNOSTI (1986)

„...1 maja i na Sompolnie była taka musza koncertowa i tak jak zawsze na 1 maja za komuny, taki jakby piknik i był jeden człowiek przebrany za krasnoludka, wynajęty, który rozdawał dzieciom cukierki. I to było natchnienie Waldka, muza, która spowodowała ten cały pomysł...”¹³³

Wiesiek CUPAŁA

Už v letech 1981, kdy začala Oranžová Alternativa malovat na stěny trpaslíky, měl Major takovou vizi, že jednoho dne trpaslíci slezou ze zdí a udělají revoluci. To se nakonec splnilo. Třetí happening v pořadí byl zasvěcený právě trpaslíkům, každý trpaslík měl předem ušitou oranžovou čepičku, a tak se je nedalo před začátkem happeningu rozpoznat.¹³⁴

Všechny happeniny nebo také pouliční divadla, které organizovali členové Oranžové Alternativy, nesli společný znak. Nevšednost uměleckého aktu, otevřenost, vtip, ale ne klišé, antikomunistické, ale nikoli primitivní. Největší hodnotu, kterou studenti vnesli do všech aktivit Oranžové Alternativy byla groteska, zesměšnění nejen systému, ale i sebe sama, přímou kritiku totality a poukazování na její vlastní absurditu.¹³⁵

Z počátku nikdo netušil, jak budou složky MO reagovat. Jestli studenty zbijí, zadrží, zatknou nebo nechají uvěznit. Z výpovědí zadržených vyplývá, že nejhorších bylo prvních 10 minut, než se dostali do antonu. Tam většinou už někdo seděl a po chvíli se anton rozezněl smíchem. Členové milice nevěděli co dělat, tak nedělali nic.¹³⁶

Happeniny Oranžové Alternativy byly často na pomezí osobní tragédie, v případě represí, zadržení, a na pomezí grotesky, když studenti museli na WUSW podepisovat

police, inscenovali uliční přestřelky. Společnost jim dělala skupina okolo 10-15 lidí, mezi kterými si Rakušané vybírali jedince k rozhovorům na kameru. Okolo 16:45 se účastníci happeningu rozešli. Tento počín nevyvolal větší zájem ze strany obyvatel a kolemjdoucích. Celý pobyt novinářů je monitorovaný. Zuzana Dabrowská, aktivistka tzv. PPS a Oranžové Alternativy sdělila za hranice informaci, že Oranžová Alternativa na území Vratislavi přistupuje ke stávce. Stávka bude založená na tom, že bude odvolán happening ze dne 1. září tohoto roku a v ulici Świdnické se nic nebude dít. O podrobnostech jsme informovali III oddělení MSW...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

¹³³ „...To bylo 1. května, kdy se na Sompolnie konalo koncertní posezení s piknikem, tak jako při každém Prvním Máji. Byl tam jeden chlap, převlečený za trpaslíka a rozdával dětem bonbony. A tohle byl původ toho celého Waldkova zapálení, který všechno odstartoval...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.)

¹³⁴ JAWORSKA, Agnieszka. *Pomarańczowa Alternatywa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012. ISBN 978-83-7780-407-0. s. 89.

¹³⁵ JASIŃSKI, Mirosław. *Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy*, Wrocław 8. 5. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.)

¹³⁶ *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

dobrozdání, že trpaslík je opravdu apolitický tvor. Oranžová Alternativa dokázala bravurně komentovat současnost a pružně na ni reagovat humorem, groteskou a vtipem. Pro své pouliční divadlo využívala svátky a významné dny, které byly oslavovány společností, ale i prezentované komunistickou vládou, například Mezinárodní den žen, Mezinárodní den dětí, Velká říjnová socialistická revoluce aj. Principem nejslavnějších happeningů byly do absurdity dohnané oslavy režimních rituálů.¹³⁷

1. 4. 1986 Tuby, czyli zadymanie miasta¹³⁸

První vlnkou konaných ve Vratislavi byl happening s názvem *Tuby*, tedy zakouření města. Cílem happeningu bylo pobavit občany a vytrhnout je z šedi každodenního života, který byl stále ovlivňován strachem z represe známým z doby výjimečného stavu. Organizátoři chtěli lidem přivést do života barvy a překvapení.¹³⁹

Na místo určení se měli účastníci dopravit diskrétně a nenápadně tak, aby nevzbuzovali podezření všude přítomných členů MO a SB, protože to bylo období, kdy jakékoli vystupování na veřejnosti bylo zakázané a tvrdě trestané. Setkání bylo domluvené na křižovatce ulic Szewské a Wita Stwosza nedaleko od Rynku.¹⁴⁰

Nejdůležitější bylo mít dostatek materiálů k tvoření trubiček. Kvůli rozsáhlosti prostoru, na kterém se happening odehrával, bylo třeba mít velkou zásobu snadno hořlavého materiálu. Během tvoření dýmu z papírových trubiček se všichni vydali směrem k obchodnímu domu, aniž by přestali produkovat dým. Před obchodem navazovali kontakty s kupujícími a snažili se je přesvědčit k tomu, aby jim pomohli zadýmit město.

Když už bylo dýmu dostatek, a ulice se zdála být dostatečně zakouřená, začali účastníci happeningu dýmem probíhat. Veselí zastavila až složka MO, která na místo přijela policejním vozem a snažila se stabilizovat situaci. Díky dýmu, který byl stále v ovzduší a nebylo skrz něj pořádně vidět, rozeběhli se účastníci do přilehlých uliček a nikdo je nenašel. Tentokrát se happening obešel bez zatýkání.¹⁴¹

Akce byla důležitá ze dvou důvodů. Za prvé je třeba bezpochyby uznat psychologickou hodnotu tohoto happeningu, kdy nejen aktéři, ale i pár přihlížejících mělo možnost překonat strach z reakce členů MO. Za druhé se význam sousloví ZADYMANIE MIASTA, ukotvilo ve

¹³⁷ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHABROS, Ewa, GMYZ, Cezary Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa, 2015.

¹³⁸ „...Trubky, zakouření města...“

¹³⁹ FYDRYCH, Waldemar. *Pomarańczowa Alternatywa: rewolucja Krasnoludków*. Warszawa, 2008. ISBN 978-83-9265114-7. s 34.

¹⁴⁰ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 54.

¹⁴¹ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 55.

společnosti natolik, že po celou dobu trvání Oranžové Alternativy se neoficiálně happeningům říkalo ZADYMY.

II. FÁZE: OD SKUPINY K HNUTÍ, VZNIK ORANŽOVÉ ALTERNATIVY (1987)

Rok 1987 byl na happeningsy ve Vratislavi velmi bohatý. Všechny připravované akce měly propracovanou dramaturgii obohacenou o aktuální improvizaci na place. Důležitou roli v těchto pouličních akcích tvořili složky MO a jejich členové, kteří se velkou měrou podíleli právě na improvizaci. Waldemar Fydrych, spolu se svou skupinou, která se v průběhu roku začala prezentovat jako Pomarańczowa Alternatywa, zorganizovali v tomto roce 11 akcí. Během těchto happeningů, tajná policie SB a milice MO zabavovaly fotoaparáty, videa a diktafony, aby se informace o dění v ulicích nešířili dále.¹⁴²

Středobodem happeningů tohoto období se stal Manifest Socialistického Surrealismu, který Waldemar „Major“ sepsal ještě v období studentské stávky v roce 1981. Na základě svých vlastních slov vystavěl dramaturgii pouličního veřejného umění, které dokazovalo, že skutečnost jako taková je nejstarším a nejstrašnějším nepřitelem člověka a schizofrenie je jedinou možnou záchranou. K čemu je intelektuální umění v době temna?¹⁴³

Během roku 1987 se happeningsy přenesly i do ulic dalších univerzitních měst jako například Lodž, Varšava, Krakov nebo i Gdaňsk. Z počátku ale nikdo nerozuměl tomu, co se ve Vratislavi děje. Z aktivit studentů byli zmatení i zahraniční novináři, kteří nerozuměli tomu, proč studenti, kteří donedávna bojovali proti systému, najednou vykřikují v ulicích: „Ať žije komunismus!“ „Ať žije socialismus!“ a oslavují příchod říjnové revoluce. Mezi prvními, kteří se v dané situaci zorientovali, podle slov Józefa Piniora, byli američtí novináři, protože uměleckou formu happeningů znali z tradice Abbyho Hoffmana.¹⁴⁴

„...Niech żyje socjalizm jako najwyższej jakości dzieło sztuki komiksowej. VIVAT SORBOVIT!!!...“¹⁴⁵

Waldemar „Major“ FYDRYCH

¹⁴² DOBOSZ, Bogdan - FYDRYCH, Waldemar. *Hokus Pokus, czyli Pomarańczowa Alternatywa*. Wrocław: Wydawnictwo Kret, 1989.

¹⁴³ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce.cit, d., s. 195*.

¹⁴⁴ PINIOR, Józef. *Mluví Polsko – Československé Solidarity*, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

¹⁴⁵ „...Ať žije socialismus nejvyšší kvality jako dílo umění komisku. *Vivat Sobovit...“*, FYDRYCH, Waldemar. *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*. In *Pomarańczowa Alternatywa*. Wrocław: Akademia Ronicza, 1981, č.3.

Vratislav se tak záhy stala středem světa. Všichni chtěli psát o tom, jakým stylem ve Vratislavi bojují s komunismem a jak se při tom lidé baví. Články vycházeli v *New York Times*, v *Le Monde*, ve *Village Voice* nebo i v *The Boston Globe*, do kterého psal otec historika Padraice Kenneyho. Kenny v letech 1986 – 1987 studoval ve Vratislavi na univerzitě a členové opozičních skupin patřili mezi jeho blízké přátele. Sám se ale happeningům spíše vyhýbal, měl strach, že by ho mohli zatknout a deportovat do USA dříve, než dokončí svou disertační práci.

“...*My parents came to visit me in February 1987; my father was a journalist (The Boston Globe) and asked me to help arrange some interviews so he could write a few stories. I was very surprised to discover, as I prepared for his visit, that I actually knew people who were interesting enough to talk to. I arranged for him to meet Jasiński and also Major Fydrych...*”¹⁴⁶

Padraic KENNEY

Během roku 1987 se k Oranžové Alternativě přidalo mnoho mladých lidí. K tomuto kroku motivovalo každého jedince něco jiného. V dokumentu *Major albo Rewolucja Krasnoludków* z roku 1989 bylo několik mladých dotázáno, proč se k tomuto odhodlali. Jedna dívka v dokumentu popisuje, jak jednoho dne místo zasmušilých lidí viděla před sebou pobíhající studenty, kteří se smáli a smáli se i po tom, co přijeli policejní antony, a když je zatýkali, zpívali si radostné písničky. To ji přivedlo na myšlenku přidat se k těmto šťastným lidem.

Odhozený strach z autority členů MO a SB a z možných represí byl klíčem k úspěchu Oranžové Alternativy. Další hoch s vážnou tváří v dokumentu líčí, že jediný, kdo je v „Oranžové“ normální, je on, protože on jediný má pragmatický důvod svého členství. Je zamilovaný do Alice, bohužel Alice je zamilovaná do někoho jiného. I to je důkaz toho, jakým způsobem Oranžová Alternativa přistupovala k vážným věcem; s humorem a ironií.

1. 4. 1987 Święto Garnków¹⁴⁷

Tento happening se konal ve stejný čas jako významnější a masovější happening studentského nezávislého hnutí „*Dwónastka*“. Během trvání těchto dvou, na sobě nezávislých

¹⁴⁶ „... *Moji rodiče mě navštívili v únoru 1987; můj otec byl tehdy žurnalistou v The Boston Globe a požádal mě, abych mu pomohl zorganizovat nějaké rozhovory do svých článků. Byl jsem tehdy velmi překvapen, když jsem zjistil, že osoby, s nimiž se chce setkat dobře znám. Zařídil jsem mu tehdy setkání s Miroslawem Jasińskim a Waldemarem Fydrychem...*“, KENNEY, Padraic. Americký historik, přítomný aktivitám Oranžové Alternativy, email 23. 3., 14. a 15. 5. 2018. Emailová korespondence (viz příloha č. 1).

¹⁴⁷ „...*Svátek Hrnků...*“

akcí, se studenti promíchali, což v konečné fázi bylo v zahraničních mediích prezentováno jako jeden happening, který si přivlastnila právě Oranžová Alternativa.¹⁴⁸

Původní happening, který organizovala Dvanáctka, byl založen na uspořádání fiktivního *subotniku*, při kterém měli studenti vyjadřovat svou lásku k socialismu dobrovolnou prací. V oknech univerzity visely obrazy revolučních hrdinů práce a zmatení profesori domnívají se, že jde o oficiální nařízení rektora, pouštěli studenty z vyučování, aby se také mohli zúčastnit. Studenti se seskupili se zubními kartáčky, mopy a v pracovních oděvech připomínajících budovatelské filmy 50. let před balkónem na Univerzitním náměstí. Paweł Kocięba pronesl teatrálně připravený leninský proslov, po kterém se studenti se socialistickou budovatelskou písni jali čistit náměstí. Dvanáctka i studenti dokázali, jak je celý systém zkosnatělý a jak nedokáže pracovat se svou vlastní absurditou.¹⁴⁹

*„...As I mention in Carnival, I was at the first real happening, the April Fool's happening on plac Uniwersytecki on April 1, 1987. This was not an Orange Alternative happening, but was prepared by Jakubczak, Kocięba, and others I knew, so I went out of curiosity. I understood the satire very well; the moment when Kocięba appeared on a balcony above the crowd to give a “communist” speech, above portraits of hero workers, was simply brilliant...”*¹⁵⁰

Padraic KENNEY

Na druhé straně historického centra se ve stejnou chvíli odehrával happening Oranžové Alternativy. Pointa tohoto happeningu Oranžové Alternativy byla postavena na atributech anděla, stonožky a bubeníka. Anděl jako postava pouličního divadla Oranžové Alternativy se objevuje na happeninzích pravidelně. Stonožka měla být v tlumených barvách v kombinaci se stříbrně prošivaným sukнем a tělo stonožky bylo tvořeno z různě šedých hrnků z papírové masy.¹⁵¹

¹⁴⁸ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHAROS, Ewa – GMYZ, CEZARY. Instytut Pamięci Narodowej. Warszawa, 2015.

¹⁴⁹ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce*. cit. d., s. 198-199.

¹⁵⁰ „...*Jak jsem psal ve své knize Karneval [revoluce – pozn. autora], První happening, kterého jsem se účastnil, byl na apríla na Univerzitním náměstí 1. dubna roku 1987. To nebyl happening organizovaný Oranžovou Alternativou, ale připravili ho Jakubczak a Kocięba spolu s dalšími studenty. Šel jsem se ven podívat ze zvědavosti. Rozuměl jsem velmi dobře užité satíře, okamžik, kdy se Kocięba objevil na balkóně nad davem a začal pronášet „budovatelskou“ řeč, byl jednoduše dokonalý...*“, KENNEY, Padraic. Americký historik, přítomný aktivitám Oranžové Alternativy, email 23. 3., 14. a 15. 5. 2018. Emailová korespondence (viz příloha č. 1).

¹⁵¹ Papírová masa čili papírmaš je směs drceného papíru, vody a lepidla, případně i mouky. Směs se vytvaruje podle šablony a nechá vyschnout. Členové Oranžové Alternativy tuto směs využívali pro tvorbu masek a rekvizit.

Na čele průvodu měl jít dav účastníků schovaný pod baldachýnem a oděný do fialových barev. Za tímto průvodem měl pobíhat anděl se zelenými konečky křídel a na úplném konci si měla majestátně kráčet stonožka. Ve 12 hodin přišli aktivisté na ulici Świdnicka a chtěli vytvořit průvod a hlavně stonožku. Bohužel kvůli přítomnosti členů MO a SB se nepodařilo stonožku vytvořit celou, a tak se členové Oranžové Alternativy přesunuli do budovy katedry historie v ulici Szewska, kde vytvořili průvod a stonožku, prošli tržnicí a směřovali k mostu Grunwaldskému. Tam už na ně čekaly složky MO, sebrali jim všechny rekvizity a bez zadržení kohokoli, odjeli.¹⁵²

1. 6. 1987 Krasnoludki przy Świdnickiej¹⁵³

Vyprávění a legend je kolem tohoto happeningu více než dochovaných fotografií, a to nejen proto, že veškeré fotoaparáty byly zabaveny během akce členy MO a zmizely neznámo kam. Pravdou ale je, že tento happening se zapsal do historie města tak silně, že započal novodobou historii happeningů Oranžové Alternativy. Stalo se to, o čem Fydrych snil, a jeho malování trpaslíci, z doby výjimečného stavu, ožili a vyrazili do ulic dělat revoluci.¹⁵⁴

V pozvánce, která byla nezvykle dlouhá, většinou se pozvánky malovaly na stěny pomocí šablon a byly stručné s důkladným grafickým zpracováním, zval Waldemar obyvatele Vratislavi na setkání s trpaslíky.

*„...Waldek miał taką idee, też taką marksistką, zamiana ilości na jakość. Że jak się namaluje 10 tysięcy krasnoludków, czy 50 tysięcy to różne liczby padały, to nastąpi zmiana i krasnoludki przejdą z muru na ulice i dopiero się zaczną. Tylko trochę dłużej to trwało ...”*¹⁵⁵

Wiesiek CUPAŁA

V den akce se Waldek vydal s ušitými trpasličími čepičkami na vysokoškolské koleje, kde je předal účastníkům happeningu. Poté se vydal směrem k ulici Świnickiej. Tam zahlédl dav lidí a policejní anton. Kolem třetí hodiny odpoledne kolem projel cyklista v červené bekovce a členové milice se za bouřlivého aplausu přihlížejícího davu vydali za ním. V té chvíli

¹⁵² KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 7.

¹⁵³ „...Trpaslíci na Świdnickiej...”

¹⁵⁴ KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce cit. d., s. 198.*

¹⁵⁵ „... Stalo se to, o čem „Major“ mluvil, když použil úsloví, že „kvantita se musí změnit v kvalitu“. Myslel tím, že z obrázků vzejdou živí trpaslíci do ulic a udělají rej. Jen to trochu déle trvalo...” CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

vešel dav na prostranství ulice Świdnické a za zpěvu doprovázeného kytarou si mladí lidé nasazovali čepičky.¹⁵⁶

Účastníci happeningu rozdávali dospělým a dětem bonbony, kterých Waldemar Fydrych koupil 40 kg, a neskončili s touto činností ani tehdy, když byli odváženi policejními antony k výslechům. Bonbony létali vzduchem, když je zadrženi rozhazovali z okének nebo otevřených střech policejních aut. Během těchto výjevů malé děti plakaly, že jim policisté odváží hodné trpaslíčky, a trpaslíci během zatýkání líbali policistům za odměnu ruce a skandovali, že trpaslíci existují. Do tohoto mumraje se davem protloukal Krzysztof Jakubczak, který se snažil vyhnout jednotkám MO, brnkal na kytaru a zpíval dětské písničky. Trpaslíky neodradilo ani to, že jejich guru „Major“ byl zatčený dříve, než se vůbec dostal na ulici Świdnickou. Než ho odvedli, stihl ještě odevzdat zbylé čepičky, které měl pro příchozí.¹⁵⁷

V ten den nebyl Major jediný, koho jednotky MO zatkli. Zatčený byl i jeden student, který se rozhodl do reje trpaslíků zapojit a vyrobil několik čepiček. Bohužel to byl syn jednoho z policistů, a tak byl ve stejný den vyhozen z domova.

„...Zrobiłem 5 papierowych czapeczek, pomalowałem je farbami i poszedłem na Świdnicką gdzie było mnóstwo ludzi. Zostałem po 15 minutach tego happeningu zamknięty i byłem trochę zdumiony reakcją milicji. I w zasadzie po paru godzinach spędzonych na domku bliżej zapoznałem Majora i resztę. W tym samym dniu wyrzucono mnie z domu, po prostu jestem synem milicjanta...”¹⁵⁸

Někteří z těch, co byli zatčeni na začátku happeningu, právě jako Major, mohli ve vysílačkách v antonech odposlechnout rozhovor, který dovršil tezi Socialistického Surrealismu. Toto je přepis rozhovoru člena MO se štábem komendy ve Vratislavi tak, jak si ji později zapsal Waldemar Fydrych do svých deníků.

„Kto to jest?“

„Krasnoludki.“

„Co? Zwariowaliście?“

¹⁵⁶ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit. d., s. 75.

¹⁵⁷ KENNEY, Padraic. *Wrocławskie zadymy*, cit. d., s. 87.

¹⁵⁸ „...Udělal jsem 5 papírových čepiček, obarvil jsem je a šel jsem na ulici Świdnickou, kde bylo plno lidí. Stál jsem tam tak 15 minut a byl jsem odveden milicí, na což jsem byl pyšný. Víceméně během těch několika hodin, co jsem strávil v domečku, jsem se blíže seznámil s Majorem a dalšími. V ten den mě vyhodili z domu, protože jsem synem člena milice...“, *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

„Nie, nie zwariowaliśmy, naprawdę na ulicy są krasnoludki. Zatrzymaliśmy je.”

„Słuchajcie, czy dzisiaj duże wypiliście?”

„Nie, nic nie piliśmy, to są studenci przebrani za krasnoludki.”

„Ale co robią te krasnoludki?”

„Śpiewają, my jesteśmy krasnoludki”

„W takim razie przywieście te krasnoludki na komendę.”¹⁵⁹

Některé happeningy jsou zdokumentované nejenom z deníků pamětníků a jejich výpovědí, ale i z tajných depeší, každodenních reportů a výjimečných zpráv, které byly posílány do Varšavy na ministerstvo vnitra. Toto je jedna ze zašifrovaných zpráv, kterou 1. června roku 1987 vypracoval Mgr. Czesław Błażejowski a v 18:30 ji odeslal.

„...Zgodnie z wcześniejszymi plakatowymi zapowiedziami, w dniu dzisiejszym około godz.15.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu bliżej nieokreślona grupa osób (jak wynika z plakatów) ze środowiska studenckiego, wykorzystując Dzień Dziecka zorganizowała rodzaj ulicznej zabawy. Z dokonanych ustaleń wynikało, że faktycznymi organizatorami tej imprezy byli działacze b. NZS Uniwersytetu Wrocławskiego i tzw. Ruchu „Wolność i Pokój”. W związku z powyższym podjęto działania zabezpieczające. Impreza ta polegała na przejściu grupy około 30 osób ul. Świdnicką w kierunku Rynku, które na głowach miały czerwone czapeczki (z bibuły) i niosły transparent z namalowanym krasnalem. Przechodniom rozdawali oni cukierki i „bezpłatne bilety wstępu na ulicę Świdnicką”. Do grupy tej dołączyło około 200 młodych ludzi w wieku 15-18 lat i razem śpiewali piosenki harcerskie. Z uwagi na duży, naturalny ruch pieszy na ciągu komunikacyjnym, wokół tej grupy przystanęło około 1000 przechodniów. Grupa przeszła do Rynku, zatrzymała się koło pomnika A Fredry¹⁶⁰, następnie koło pręgierza i zawróciła w kierunku ul. Świdnickiej. W związku z możliwością zakłócenia porządku publicznego w rejon ten skierowano patrole MO, które prewencyjnie wylegitymowały najaktywniejszych uczestników, co wpłynęło na spokojne zakończenie tej imprezy i ich rozejście się. Wśród wylegitymowanych byli m.in. Władysław Frasyniuk oraz znani działacze tzw. Ruchu

¹⁵⁹ „... „Kdo to je?“ „Trpasłici.“ „Zbláznili jste se?“ „Ne nezbláznili jsme se, opravdu jsou na ulici trpasłici a zadrželi jsme je.“ „Poslyšte, vy jste dnes pili?“ „Ne, nepili jsme nic, jsou to studenti přestrojení za trpasłiky.“ „A co dělají ti trpasłici?“ „Zpívají písničku: My jsme trpasłici.“ „Tak je přivezte na komendu.“, KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 75.

¹⁶⁰ Aleksander Fredro (1793-1876) – polský spisovatel a dramatik, představitel polského romantismu.

„*Wolność i Pokój*” – *W Mielcarski, M Krukowski i P Kocięba. Z osobami tymi przeprowadzono rozmowy profilaktyczno-wyjaśniające, po których zostali zwolnieni...*”,¹⁶¹

22. 7. 1987 Precz z (U)Pałamy¹⁶²

volně přeloženo: pryč s obušky

Tento happening se odehrál vprostřed parného léta a byl postaven na geniální přesmyčce slova *UPAŁY* což v překladu do češtiny znamená *VEDRA*. Když ale ze slova *UPAŁY* odeberete písmeno *U*, vznikne slovo *PAŁY*, což v češtině znamená *OBUŠKY*. Pointa tedy byla v tom, že se na schodech u legendárního baru *Barbara* na rohu ulice *Świdnické* postavili do řady mladí lidé v bílých tričkách a každému tričku bylo jedno písmeno, které dávalo dohromady heslo: *PRECZ Z UPAŁAMY / PRECZ Z PAŁAMI* česky: *PRYČ S VEDRY / PRYČ S OBUŠKY*.¹⁶³

Celé uskupení se setkala v pasáži u náměstí *Nowy Targ*. V ten den se přišel podívat i *Józef Pinior*, který chtěl z průběhu happeningu připravit reportáž pro *Rádio Svobodná Evropa*. Nicméně reprezentant jednoho písmene nepřišel a musela se urychleně vyřešit nově vzniklá situace. *Józef Pinior* se tedy nabídl, že si tričko obleče a riskoval tím zatčení, protože byl známý svou angažovaností v *Solidaritě*. Celkem bylo 14 triček, 13 jich bylo s písmeny a jedno tričko se sluníčkem. Všech 14 osob, které tvořili nápis *PRECZ Z U*PAŁAMI* a takto seřazení v jednu linii vyrazili k baru *Barbara*, aby se tam postavili na schody. Celá věc byla domluvena tak, že když půjde kolem hlídka, budou stát v řadě všechna písmena i sluníčko, jakmile ale hlídka zmizí, zmizí zároveň i dívka, která měla na tričku písmeno *U* a hoch se sluníčkem na tričku. Tento happening byl pro některé účastníky zlomový. Svě poprvé zažili *Marek Krukowski* s písmenem *Z* a *Józef Pinior* s písmenem *R*.¹⁶⁴

¹⁶¹ „...*Shodně s informacemi vylepenými na plakátcích se dnes okolo 15 hodiny na ulici Świdnické ve Vratislavi blíže nespecifikovaná skupina (podle plakátů, studenti zdejší univerzity) využila Dne dětí a uspořádala pouliční zábavu. Z bližšího ohledání vyplynulo, že organizátoři této zábavy jsou členové NZS (Niezależne Zrzeszenie Studentów – Nezávislá asociace studentů) Univerzity Vratislav a tzv. hnutí „Wolność i Pokój”. Smysl této akce byl ten, že skupina asi třiceti lidí s různobarevnými čepičkami na hlavách se procházela ulicí Świdnickou ve směru k Rynku a nesli transparent s namalovaným trpaslíkem. Procházejícím rozdávali bonbony a „volňásky ke vstupu na ulici Świdnickou”. K této skupině se přidalo okolo dvou set mladých lidí ve věku 15-18 let a společně zpívali skautské písně. Vzhledem k velkému počtu pěších, kteří byli tou dobou na ulici Świdnické, se ke skupině mladých přidalo asi okolo tisíc kolemjdoucích a hromadně šli směrem k Rynku. Skupina se zastavila u pomníku Aleksandra Fredry a následně se vracela směrem k ulici Świdnické. Z důvodu možnosti narušení veřejného pořádku byla na toto místo vyslána jednotka MO, která preventivně legítimovala neaktivnější členy, což mělo za důsledek poklidné ukončení tohoto představení. Mezi legítimovanými byl i mimo jiné Władysław Frasyniuk a další členové hnutí „Wolność i Pokój” – Wiesław Mielcarski, Marek Krukowski a Paweł Kocięba. Tyto osoby byly po výsledku propuštěné...“; *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2522.*

¹⁶² „...*Pryč s (ú)pały / Pryč s obušky...*“

¹⁶³ PINIOR, Józef. *Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy*, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

¹⁶⁴ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 80-81.

Podle Pawła Kocięby byl Józef Pinior první seriózní vůdce Solidarity, který se přidal do skupiny studentů a pravidelně se začleňoval do akcí spojených s Oranžovou Alternativou. Paradoxně za aktivity v hnutí byl zatčen zhruba o rok dříve, než s ním začal spolupracovat. Pinior totiž po městě jezdil v tramvajích v hubertusu a v buřince, a tak si členové MO mysleli, že je členem skupiny a toto je jeho převlek.¹⁶⁵

„...Pierwszy happening, w którym uczestniczyłem, to był happening w lipcu 1987 roku, w środku lata. Wtedy były we Wrocławiu okropne upały. Happening ten polegał na tym, że grupa osób stanęła na schodach wokół kultowego baru Barbara, dziś tam jest kawiarenka europejska, tam stanęliśmy i na koszulkach każdy z nas miał jedną literkę, która razem tworzyła napis PRECZ Z UPALAMI. Dość apolityczny napis, prawda? Trudno było się do tego przyczepić. Natomiast manifestacja była nielegalna, wtedy. Ludzie zaczęli przystawać na ulicy, zaczęli się uśmiechać, pojmować że to jest jakiś rodzaj dysydencji, bo kiedy literka U zniknęła, to został napis PRECZ Z PAŁAMI, a to już była akcja polityczna!...”¹⁶⁶

Józef PINIOR

Kolem stojících lidí projížděl policejní vůz se členy MO a pozoroval hlouček lidí. Nicméně informátor, který stál mezi přihlížejícími, upozornil hlídku, co se ve skutečnosti děje. Po nějaké chvíli, přijely další vozy a z amplionu se ozvalo:

„Proszę się rozejść!”

„Z kim mam się rozejść?”

„Pan jest zbyt mądry, proszę dać dokumenty...”¹⁶⁷

Tak jak bylo již tradicí, celý happening byl pečlivě zapsán plk. Mgr. Sanisławem Biernaským, který poslal zašifrovanou zprávu o dění na ministerstvo vnitra v tomto znění:

¹⁶⁵ KOCIĘBA, Paweł. *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001

¹⁶⁶ „...První happening, kterého jsem se účastnil, byl happening v červenci roku 1987, uprostřed léta. Tehdy bylo ve Vratislavi strašné vedro. princip happeningu tkvěl v tom, že skupina lidí se postavila na schody před barem Barbara, dnes tam je evropská kavárnička, tam jsme se postavili a na tričkách jsme měli každý jedno písmeno, která vcelku tvořila nápis PRYĆ S VEDREM. Celkem apolitycký nápis, že? Nikdo se toho nemohl chytat. Každopádně v té době byla manifestace nelegální. Lidé se začali zastavovat, usmívat se a mysleli si, že to je druh disentu, protože když písmeno U zmizelo, zůstal nápis pryć s obušky, a to už byla politická akce!...” PINIOR, Józef. *Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor* (viz příloha č.1).

¹⁶⁷ „...„Prosim, rozejďte se.“ „S kým se mám rozejít?“ „Pán je přechytralý, prosím legitimujte se...“, KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 86-87.

„...W dniu 25 bm. około godz. 14.30 przy ul. Świdnickiej we Wrocławiu zebrała się grupa 13 osób z nałożonymi na ubrania białymi podkoszulkami, na których namalowane były litery. Osoby te tak ustawiły, że utworzyły hasło: „Precz z pałami.” W momencie przejeżdżania radiowozu MO do grupy włączyła się osoba, mająca namalowaną na podkoszulce literą „U” i razem tworzyli hasło: „Precz z upałami”. Po przejechaniu radiowozu osoba z literą „U” chowała się za szpalerem pozostałych osób. W związku z możliwością zaistnienia zakłócenia porządku publicznego oraz obecnością w tej grupie znanych z prezentowania wrogich postaw politycznych Józefa Piniora – lidera b. „Solidarności” i Marka Krukowskiego oraz Grzegorza Majewskiego – działaczy tzw. Ruchu „Wolność i Pokój”, funkcjonariusze MO przystąpili do legitymowania. W trakcie legitymowania osoby te stawiały zdecydowanie bierny opór, nie chciały okazywać dokumentów tożsamości, siadały bądź kładły się na chodniku. W zaistniałej sytuacji funkcjonariusze MO dowiedźli całą grupę do DUSW Wrocław Stare Miasto. W trakcie interwencji stwierdzono, że jedna z osób wykonała zdjęcia fotograficzne, jednakże zbiegła, pozostawiając na miejscu aparat fotograficzny. Po Przeprowadzonych rozmowach ostrzegawczych wszystkie osoby zostały zwolnione. O ich zachowaniu zostaną poinformowane kierownictwa zakładów pracy uczelni ...”¹⁶⁸

1. 10. 1987 Papier Toaletowy – pierwsze rozdawani¹⁶⁹

„...Potem w trakcie tych dużych happeningów, to było rozdawane, no kupę nie wystarczyło by utrzcć, tylko takie malutkie kawałki dawaliśmy. Już niebyło rozdawania po całej rolce jak w 81 roku...”¹⁷⁰

¹⁶⁸ „...Dne 25. července okolo 14:30 se na ulici Świdnické ve Vratislavi sešla skupina 13 osob, které byly oblečené do bílých triček s písmeny. Tyto osoby se po chvíli postavili tak, že vytvořili nápis: „PRECZ Z PAŁAMI“ (pryč s obušky). Ve chvíli, kdy kolem projížděl vůz MO (milicja obywatelska) se ke skupině přidala další osoba s písmenem U a tím vznikl nový nápis: „PRECZ Z UPAŁAMI“ (pryč s vedrem). Po tom, co vůz MO odjel, osoba s písmenem U se schovala za ostatní stojící. Z důvodu možného porušení veřejného pořádku a vzhledem k tomu, že ve skupině byli známé tváře: Józef Pinior – vůdce vratislavské Solidarności, Marek Krukowski a Grzegorz Majewski – oba členové hnutí „Wolność i Pokój“, členové MO přistoupili k legitimaci všech zúčastněných. Během legitimace se tyto osoby zdráhaly ukazovat své doklady totožnosti, a tak si sedali nebo lehali na chodník. Nakonec členové MO odvezli všechny účastníky na DUSW Vratislav Staré Město. Během výslechu se ukázalo, že jedna osoba celou akci fotografovala, ale během zatýkání nechala fotoaparát na místě. Po výslechu a varování byly všechny osoby propuštěny na svobodu. O jejich chování bylo informováno vedení podniku, kde dané osoby pracují a školy...”, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/255.

¹⁶⁹ „...Toaletní Papír...”

¹⁷⁰ „...V době těch velkých happeningů jsme také rozdávali toaletní papír. No rozdávali papír, zadek by sis tím nevytřel, takové malinké kousky jsme dávali lidem. To nebylo jako tehdy v 81, když jsme toaletní papír rozdávali

Inspirace tohoto happeningu sahala až do období celopolské studentské stávky, kdy Wiesław Cupała spolu s Andrzejem Dziewitem rozdávali celé role toaletního papíru, které zbyly z právě skončené stávky. Tehdy měli chlapani k dispozici dva velké pytle. Naopak během tohoto happeningu měla skupina v zásobě jen několik roliček.¹⁷¹ Plakáty, které zvaly obyvatel Vratislavi na toaletní papír, obsahovaly řečnické otázky typu: Kdo se bojí toaletního papíru? Lze pomocí toaletního papíru prohloubit socialismus? Může guma nahradit toaletní papír?¹⁷²

Akce neměla za cíl obdarovat lidi deficitovým toaletním papírem, který se dal, pokud vůbec byl na skladě, sehnat pouze za lístky k tomu určené, ale měla spojit obyvatel Vratislavi v boji proti nedůstojnosti, kterou pro ně připravil sám režim. Paradoxně v den happeningu zafungovalo zásobování města toaletním papírem, a tak plno lidí si ho koupilo v obchodech. Bohužel tito lidé, kteří si nesli zakoupený papír přes Rynek, byli povětšinou zadrženi a vyslýcháni, protože se složky MO a SB domnívaly, že jde o puč.¹⁷³

Jeden z účastníků tohoto happeningu ve filmovém dokumentu *Major albo Rewolucja Krasnoludków* vypravuje, že při této akci poprvé zažil strach, který ho ale po chvíli přešel. Kamarád. mu dal kousek papíru a on si ho schoval do kapsy. Když viděl, jak strážníci zatýkají všechny, co mají papír, ať už kousek papírku nebo celou roli koupenou v obchodě, měl obavu ze zadržení. Po chvíli se začal sám sebe ptát, co je na toaletním papíru nelegální? Proč by se měl bát policie, když má jen kousek papíru?

V době happeningu byl ve Vratislavi i mezinárodní divadelní festival a zahraniční žurnalisté byli překvapeni akcí s rozdáváním papíru, protože to pro ně nebyl artikl, kvůli kterému by měli čekat fronty. Novinářka z Village Voice si domluvila schůzku s aktéry a napsala o jejich aktivitách významný článek, na základě kterého se happeningy z Vratislavi dostaly i do dalších univerzitních měst. V článku byl zároveň poprvé použit i název Oranžová Alternativa.¹⁷⁴

po rolích...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č.1).

¹⁷¹ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men*, cit. d., s. 154.

¹⁷² *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/453.

¹⁷³ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men*..., cit. d., s. 150.

¹⁷⁴ CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č.1).

K tomuto jednomu happeningu se vážou dvě zprávy WUSW. První zpráva je z 30. září, a popisuje se v ní, jaké znění mají plakátky, které na tento happening zvou. Tuto zprávu napsal plk. Mgr. Stanisław Biernacki.

„... W dniu dzisiejszym ujawniono i zabezpieczono 9 egz. ulotek, w treści których NN autorzy informują o mającej się odbyć w dniu 1 października br. o godz. 16.00 przy ul. Świdnickiej we Wrocławiu akcji ulicznej w sprawie papieru toaletowego, podpasek higienicznych i kremu do golenia. M.in. autorzy stwierdzają: „...przyniesmy ze sobą papier i działajmy. Twórzmy z jego użyciem niezależne kompozycje społeczne, psychiczne, fizjologiczne, kosmiczne i transportowe. Aby zadość uczynić również kremowi do golenia, niech światło dzienne ujrzą podpaski higieniczne... O 16.00 wyjmujemy powoli papier i rozdawamy go po skrawku ludziom. Dzielimy się sprawiedliwie. Niech sprawiedliwość zacznie się od papieru. W centrum Świdnickiej są też słupy metalowe. Przyniesmy metalowe łyżki i pukajmy w nie e intencji podpasek... Czarna, otwarta parasolka będzie sygnałem grupy C-1 do dalszej fazy operacji. Szczególnie w pewnych specyficznych sytuacjach stawajmy na jednej nodze. Po 1 października następane akcje 15 października o tej samej porze. Szczegóły do umówienia na miejscu. Zapraszamy też fotografów...” Podjęte zostaną działania zapobiegające naruszeniu porządku publicznego...¹⁷⁵

Druhá zpráva popisuje samotný happening, který ve svém důsledku nebyl tak výrazný, jako jiné happeniny organizované Oranžovou Alternativou. Z výpisu WUSW ve Vratislavi je zjevné, že reakce kolemjdoucích na rozdávání hygienických pomůcek nebyla tak silná, jak organizátoři předpokládali. Ačkoli se po chvíli skupina sama dobrovolně rozešla, i tak někteří z účastníků byli odvedeni na služebnu k výslechu.

„...W nawiązaniu do informacji dziennej z dnia 30 dotyczącej ujawnienia ulotek zawierających apel o uczestnictwo w akcji w sprawie papieru toaletowego w dniu 1 o godz.

¹⁷⁵ „...Dnes jsme zabezpečili 9 ks plakátků na kterých anonymní pisatelé informují, že 1.října v 16:00 na ulici Świdnické se Vratislavi bude v rámci pouliční akce rozdávání toaletního papíru, dámských hygienických vložek a krému na holení. Mimo jiné autoři uvádějí: přinesme s sebou papír a spolupracujme. Tvoříme jeho užitím společné nezávislé kompozice, psychické, fyziologické, vesmírné i dopravní. Abychom dali zadostiučinění i krému na holení, nechť světlo denní pohlédne na hygienické vložky... V 16:00 budeme pomalu vyndávat papír a rozdávat ho lidem. Děľme se spravedlivě. Ať spravedlnost začíná u papíru. Vprostřed Świdnické jsou i kovové sloupy. Přinesme kovové lžičky a ťukejme jimi o sloupy na podporu vložek. ... Černý otevřený deštník bude signál skupiny C-1 k další fázi operace. Obzvláště v jedné specifické situaci stůjíte na jedné noze. Další akce po 1. říjnu bude 15. října na tom stejném místě a ve stejný čas. Podrobnosti domluvíme na místě. Vítání jsou i fotografové... V případě rušení veřejného pořádku bude tato akce ukončena...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu informujemy, że około godz. 16.10 przy skrzyżowaniu ul. Świdnicka – Ofiar Oświęcimskich zebrała się grupa około 30 osob, ktorej niektorzy uczestnicy rozvinęli Szarfę z napisem „podpaski higieniczne, wata, papier” oraz rozdávali przechodniom skrawki papíru toaletowego. Obecność w tym rejonie patroli MO oraz brak zainteresowania ze strany przechodniůw spowodowała, že grupa rozeszla się. Związku z obecností w tym rejonie lidera b. „Solidarności” Józefa Piniora oraz aktivistůw tzw. Ruchu „Wolność i Pokój”: Marka Krukowskiego, Jolanty Skiby, Ewy Kapały, Waldemara Frydycha i Marka Niedziewicza zostali dowiezieni do DUSW Wrocław-Stare Miasto. Po przeprowadzonych rozmowach zostali zwolnieni. Incydentůw nie odnotowano...”¹⁷⁶

7. 10. 1987 Dzień Milicjanta¹⁷⁷

7. říjen byl v komunistických zemích Dnem bezpečnosti, a zároveň v tento den dostávali členové bezpečnostních složek po celém východním bloku medaile za zásluhy. Studenti se proto rozhodli také poděkovat bezpečnostním složkám a uspořádali pro ně happening pod názvem *Dzień Milicjanta* a *Kwiatek dla Milicjanta*¹⁷⁸.

Podle pozvánky je patrné, že se mělo jednat o jistou formu sarkastických díky za to, že se složky MO a SB scházejí se studenty pravidelně na ulici Świdnická a v oblasti Rynku, a tím přispívají k jejich dílu. Na letáčku byly hlášky typu: „*Uśmiechnij się bo jutro będzie gorzej!*”¹⁷⁹ nebo „*Dziękujemy za udział w przejeździe FREDRUSIEM, w rajdzie na ŚLĘŻE, w prima aprilis, w KRASNOLUDKACH, w U *PAŁACH, i zapraszamy na następnę.*”¹⁸⁰

Skupina studentů se před začátkem akce rozdělila na dvě části, jedna odešla s Krzysztofem Jakubczakem na začátek ulice Świdnická a s heslem „Květina pro milicionáře“ začali rozdávat kolemjdoucím členům MO květiny. Tentokrát ale policisté byli připraveni, pravděpodobně si pročetli letáček oznamující happening a chvíli po začátku rozdávání květin

¹⁷⁶ „...V návaznosti na denní hlášení ze dne 30. [září – pozn. autora] týkajícího se zveřejněného letáku s výzvou k účasti na rozdávání toaletního papíru dne 1.[října – pozn. autora] v 16:00 na ulici Świdnické ve Vratislavi informujeme, že v 16:10 se na křižovatce ulic Świdnické a Ofiar Oświęcimskich, sešla skupina zhruba 30 osob, z nichž někteří rozvinuli transparent s nápisem „damské vložky, wata, papír“, a další rozdávali kousky toaletního papíru. Přítomná hlídka MO zaznamenala, že nedostatek zájmu kolemjdoucích způsobil, že se skupina začala rozcházet. Vzhledem k tomu, že se v blízkosti pohyboval bývalý vůdce „Solidarności“ Józef Pinior a členové hnutí „Wolność i Pokój“: Marek Krukowski, Jolanta Skiba, Ewa Kapała, Waldemar Frydych a Marek Niedziewicz, byli někteří účastníci převezeni k výslechu do DUSW Vratislav-Staré Město. Po výslechu byli všichni propuštěni. Žádné incidenty nebyly zaznamenány...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

¹⁷⁷ „...Den milice...”

¹⁷⁸ „... Květina pro policajta...”

¹⁷⁹ „... Usměj se, zítra bude hůř...”

¹⁸⁰ „...Děkujeme za to, že jste účastnili projížďky Fredrušem, závodu na horu Ślęza, Apríla, Trapsliků, Úpalu a zve me se vás na ty další...”

přijelo velké policejní auto, vyběhli policisté ven, sebrali všechny květiny, zahlásili „*Milicja dziękuje za kwiaty*“¹⁸¹ a odjeli pryč.¹⁸²

Druhá skupina studentů, kterou vedl Waldemar Fydrych, se pomalovali na modro a oblékli do podobných uniforem, jako mívají členové MO, postavili se v blízkosti přechodu pro pěší na ulici Świdnická a s heslem „*Pomagajmy Milicji*“ pískali na ty, kteří přecházeli na červenou. Někteří studenti se dokonce snažili řídit automobilovou dopravu v blízkosti přechodu, ale byli i tací, co pokřikovali na chodce: „*Pomagajcie Milicji, zbijcie się sami*“. S touto skupinou ale policie neměla takové pochopení, a tak všichni modří pomocníci skončili v policejním antonu.¹⁸³

Velký úspěch měla i plachta s nápisem, kterou si studenti připravili: „*Dziękujemy MO i SB za uśmiech i humor. Młodzież Wrocław!*“¹⁸⁴

„...*Dzień milicjanta, to bardzo urocze było. Mieliśmy twarze wymalowane na niebiesko, takiego wielkiego krasnoludka, bęben, dwa talerze i gwizdki. Stanęliśmy na tym przejściu dla pieszych, jak światło się zmienialo z czerwonego na zielone, lub z zielonego na czerwone, to było uderzenie w gong. Jak ludzie przechodzili na czerwonym świetle, to my gwizdaliśmy i ścigaliśmy tych ludzi i wręczaliśmy im kupony mandatowe honorowe w dzień milicjanta...*“¹⁸⁵

Waldemar „Major” FYDRYCH

12. 10. 1987 Dzień Wojska: Czyli Melon w Majonezie¹⁸⁶

Stejně jako milice, tak i armáda měla svůj slavnostní den, který náležel 12. říjnu a slavil se mohutněji a pompězněji, než Den milice. Letáčky, které se rozdávaly několik dní před happeningem, zvaly na velké podzimní manévry pod tajným heslem: *Melounové manévry v majonéze*. Další krycí heslo této akce bylo „*Układ Warszawski Awangardą Pokoju*“¹⁸⁷ cílem tohoto názvu bylo vysmívat se komunistické propagandě.¹⁸⁸

¹⁸¹ „... *Milice dzięki za kwiaty...*“

¹⁸² 1987. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#dzien-milicjanta/description>>

¹⁸³ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 93.

¹⁸⁴ „...*Děkujeme složkám MO a SB za úsměv a humor. Młódzież Vratislav...*“

¹⁸⁵ „... *Den milicionáře byl velmi slavností. Měli jsme pomalované tváře na modro, velkého trpaslika, buben, dva talíře a píšťalky. Postavili jsme se u přechodu, a když se změnil semafor z červené na zelenou nebo ze zelené na červenou, tak se ozval gong. A když lidé přecházeli na červenou, začali jsme všichni pískat, běželi jsme za tím dotýčným a dali jsme mu pokutu, která byla z důvodu dne milicionáře bez poplatku...*“, FYDRYCH, Waldemar. *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

¹⁸⁶ „...*Den polské armády čili melounové manévry v majonéze...*“

¹⁸⁷ „...*Varšavská smlouva avantgardou míru...*“

¹⁸⁸ 1987. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#dzien-wojska/description>>

Studenti se opět rozdělili na dvě menší úderové skupiny. První byla skupina granátníků, která se skládala ze studentů středních škol a udělala si tank z kartónových krabic. Nejprve se na ulici objevil tank, který byl během chvíle obklopen davem. Druhá skupina pěšců byla zhruba o dvě stě metrů dál a v danou chvíli, za zvuků píšťal a bubnů se chaoticky pobíhající studenti vydali směrem k tanku tak, aby nebyli chyceni členy MO.¹⁸⁹

Happening měl silný ozvuk na tehdejší dobu a byl to jeden z prvních masových happeningů. Ke všeobecnému veselí se přidalo mnoho mladých lidí, kteří se vysloveně bavili, bez obav z případného zatčení a odvedení k výslechu. Po Rynku a ulici Świdnické se proháněly papundeklové tanky, vojáčky s pistolkami a členové milice, kteří se snažili všechny pochytat. Mladá dívka v dokumentu *Major albo Rewolucja Krasnoludków* z roku 1989 vypravuje, že jediné co jí v tu chvíli vrtalo hlavou, jestli se všichni vejdou do jednoho konvoje antonů, nebo jestli se pro zbytek lidí budou vracet.¹⁹⁰

Součástí tajného spisu, který je zpřístupněn v Institutu Národní Paměti ve Vratislavi, obdoba českého Ústavu pro studium totalitních režimů. je i zápis z tohoto odpoledne:

„...Zgodnie z posiadanymi informacjami oraz zapowiedzą ulotkową, w dniu 12 bm. około godz. 16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu działacze Ruchu „Wolność i Pokój”, inspirowani przez lidera b. „Solidarności” Józefa Piniora, podjęli próbę – wykorzystując Dzień Wojska Polskiego – zorganizowania zbiegowiska ulicznego pod hasłem „Manewry jesienne pod kryptonimem: Melon w majonezie”. W rejonie tym zebrała się grupa około 50 osób, głównie młodzieży szkolnej, wśród której znajdowały się osoby trzymające dziecinne karabinki, helm i wykonaną z tektury makietę czołgu. W miejscu zdarzenia stwierdzono obecność znanych z prezentowania wrogich postaw politycznych lub angażowania się działalność „WiP”: Józefa Piniora, Antoniego Lenkiewicza, Tomasza Wacko, Wacława Giermka, Ewy Kapały, Jolanty Skiby. W związku z możliwością zakłócenia porządku publicznego interweniujący funkcjonariusze MO wezwali do rozejścia się. Osoby, które się do tego nie zastosowały zostały wylegitymowane. Żadna z osób nie została zatrzymana. Incydentów nie odnotowano...”¹⁹¹

¹⁸⁹ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s. 150.

¹⁹⁰ *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989

¹⁹¹ „...Podle dostupných informací a oznámení z letáků, dne 12 [října] kolem 16:00 se na ul. Świdnické ve Vratislavi sešli aktivisté z hnutí „Wolność i Pokój“, kteří byli inspirováni lídrem „Solidarności” Józefem Piniozem – využili Den polské armády – a uspořádali pouliční setkání „Podzimní manévry s krycím jménem: Meloun v Majonéze“. V této oblasti se pohybovalo zhruba 50 osob, převážně mladých studentů, z toho někteří z nich měli dětské zbraně, helmy a z lepenky vyrobenou maketu tanku. V místě konání akce byly identifikovány osoby známé svým nepřátelským postojem k současné politice a členové hnutí „WiP”: Józef Pinior, Antoni Lenkiewicz, Tomasz Wacko, Wacława Giermka, Ewa Kapała, Jolanta Skiba. Vzhledem k tomu, že hrozilo narušení veřejného pořádku, zasáhli členové MO k přerušení celé akce a vyzvali osoby, aby se rozešli. Osoby, které neuposlechly, byly vyzvány

15. 10. 1987 Kto się boi Papieru Toaletowego – drugie rozdawanie

Čtrnáct dní uplynulo od prvního rozdávání toaletního papíru. V pořadí druhé rozdávání mělo podobné schéma jako to první a na otázku, proč se studenti rozhodli akci zopakovat, odpovídá Waldemar Fydrych tím, že první akce byla ukončena zbytečně brzy a bylo třeba ji zopakovat. Cíl byl dán hned na začátku: vydržet co nejdéle to půjde.¹⁹²

Na akci tentokrát Waldemar připravil letáček, který byl rozdělen na dvě poloviny. Jedna půlka byla věnována účastníkům, a ta druhá samotné milici. Účastníci měli daný harmonogram, kdy a kdo se má na ul. Świdnické objevit. V 16:00 měli přijít ti, kteří ještě nebyli zadrženi na vedení WUSW, to byla první linie. Druhou linii tvořili ti, kteří už jedenkrát zadrženi byli a šikovat se měli v 16:15. Do třetí linie se měli postavit rekruti z řad WUSW a to v 16:25. Během akce se měly dělat mašličky a ocásky z toaletního papíru.¹⁹³

Milice měla také svůj přesný harmonogram, V 16:00 počátek legitimace, 16:03 zveme do antonů, 16:15 odchyťáváme ty, co mají ocásek a vyslechneme si píseň *Sto lat*¹⁹⁴, v 16:25 odchyť starých známých tváří a začátek III. etapy happeningu. Tím se samozřejmě myslí výslech na WUSW.¹⁹⁵

K tomuto happeningu se také váže zašifrovaná zpráva, kterou poslal pplk.. Mgr. Janusz Koronowski do Vratislavi na ministerstvo vnitra.

„...W nawiązaniu do informacji dziennej z 1 bm. dotyczącej akcji w sprawie środków higienicznych i zgodnie z zapowiedzią ulotkową, w dniu 15 bm. o godz. 16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu grupa 20 członków nielegalnych struktur p n Ruch „Wolność i Pokój”, MKO i NZS, inspirowanych przez J Piniora, podjęła próbę zorganizowania zbiegowiska ulicznego. Z uwagi na zagrożenie porządku publicznego siły porządkowe wezwały do rozejścia się i przystąpiły do legitymowania. Znanych 38 uczestników dowieziono do WUSW Wrocław-Stare Miasto. Po przeprowadzonych rozmowach wszystkie osoby zostały zwolnione. Z posiadanych informacji oraz z oceny dotychczasowych prób zakłócenia porządku publicznego pod różnymi

k legitymaci. Nikdo nebyl zadržěn. Incidenty nebyly hlášeny...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

¹⁹² FYDRYCH, Waldemar. *Major albo Rewolucja Krasnoludków*, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

¹⁹³ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s. 154.

¹⁹⁴ Píseň *Sto lat* je tradiční lidová polská píseň, která se zpívá u příležitostí narození a životních jubileí.

¹⁹⁵ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“. cit. d., s. 102.

hasłami wynika. że przeciwnik polityczny zamiera zintensyfikować tego rodzaju akcje na terenie Wrocławia. M. in. na dzień 16 bm. zapowiedziano akcję w rejonie Dworca Głównego PKP... ”¹⁹⁶

6. 11. 1987 Wigilia Rewolucji Październikowej¹⁹⁷

Tento happening se dá bezesporu klasifikovat jako nejlépe zorganizovaný. V letáčcích, které byly rozdávány několik dní předem bylo psáno, že každý velký svátek má mít svou vigílii¹⁹⁸, oslavu předvečera samotného svátku. A protože tak významný svátek, jako je právě Velká říjnová socialistická revoluce, „vigílii“ nemá, bylo by na místě ho zavést. První oslava předvečeru Velké říjnové revoluce se odehraje 6. listopadu roku 1987 ve Vratislavi. Zároveň na letáčcích bylo psáno, že všichni jsou zváni na společnou oslavu, a na důkaz své úcty k tomuto svátku by bylo vhodné obléknout se do červeného nebo mít alespoň červené doplňky. V případě, že ani to nebude možné, ať si účastníci koupí ve stánku bagetku s kečupem.¹⁹⁹

Nicméně zahraniční media měla zmatek v tom, co se děje. Na jednu stranu národ pod záštitou Solidarity, bojující za svobodu a konec období pod vlajkou se srpem a kladivem. Na stranu druhou studenti, kteří běhají po náměstí a volají „Niech żyje rewolucja!“²⁰⁰, „Niech żyje komuna!“²⁰¹ To bylo pro ně paranoidní, nepochopitelné a velmi těžko vysvětlitelné.²⁰²

V době happeningu se na Rynku a na ulici Świdnická ve Vratislavi sešlo zhruba 1 000 lidí, kteří přihlíželi všeobecnému veselí. Aktéry doprovázely křižník Potěmkin a Aurora, kterou organizátoři vyrobili z lepenky, v maskách se objevili činitelé revoluce a oblíbený bar Barbara měl hrát roli Zimního paláce, který bude dobit V. I. Leninem a jeho druhy. Z druhé strany členové MO měli hrát roli bělogvardějců a bar Barbara bránit. Jedna ze zajímavých věcí bylo,

¹⁹⁶ „... V návaznosti na předchozí informace z 1. (tohoto měsíce) týkajících se hygienických potřeb a shodně s informačním letáčkem se dne 15. (tohoto měsíce) v 16:00 na ulici Świdnická we Vratislavi se 20 osob, členů nelegálních skupin, jako WiP, MKO a NZS, inspirovalo J. Piniorem a pokusili se zorganizovat pouliční akci. Z důvodného podezření narušení veřejného pořádku vyzvali pořádkové složky k opuštění prostranství a začaly s legitimací těch, co neuposlechli. Známych 38 účastníků bylo dovezeno na stanici WUSW na Vratislav-Staré Město. Po výpovědích, byli všichni propuštěni. Ze získaných informací vyplývá, že se prorežimní akce budou stupňovat a na území Vratislavi budou přibývat. Na 16. 10. se inzeruje akce v oblasti hlavního vlakového nádraží...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

¹⁹⁷ „... Oslava předvečera Velké Říjnové Revoluce...“

¹⁹⁸ Wigilia je oslava večeru před následujícím svátkem. Wigilja Wielkanocna – Bělosobotní předvečer. Nebo Wigilia Bożego narodzenia – večer 24. prosince; večer před Božím narozením.

¹⁹⁹ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“, cit, d., s. 106.

²⁰⁰ „... Ať žije revoluce...“

²⁰¹ „... Ať žije komunismus...“

²⁰² PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

že Major Waldemar Fydrych se rozhodl oholit před tímto happeningem, a to proto, aby se mohl nepozorovaně zúčastnit a aby ho členové MO nepoznali. a neodvedli dřív, než všechno začne.²⁰³

Happening a jeho harmonogram byl vystavěný na attributech křižníků Aurory a Potěmkina, jízdní armádě, rudoarmějcích a voze s rudou hvězdou. Nikdo z původních organizátorů ale nečekal, že se spontánně vytvoří skupinky, které budou homogenně fungovat a původní plán prohlubovat. Blízko podchodu na ulici Świdnická se nejdříve objevily křižníky a začaly se proplétat mezi kolemjdoucími, dále ze strany Rynku přišel hlouček lidí, kteří byli oblečení do černa, těm se říkalo anarchisté nebo námořníci. Celému prostranství ale dominovaly dvě barvy: červená: lid a modrá: policie. V původním plánu bylo dobývání baru Barbara, ten byl ale z důvodu havárie zavřený, a tak se museli organizátoři rychle přeorientovat na jiný zajímavý cíl a tím se stala červená barva, ideálně bagetka s kečupem. V jednu chvíli se dav domáhal své bagetky tak hlasitě, že jeden z policistů šel a donutil prodavače stánek zavřít. Členové MO byli tak zmateni, kdo se účastní happeningu a kdo ne, že zatýkali každého, kdo měl cokoli červeného. Legitimovat se musel i pán, který šel kolem se psem a jeho pes měl červený obojek.

„...Był taki moment w podczas tego happeningu, że szef tej policji przez megafon dawał rozkazy funkcjonariuszom: ŁAPACĆ CZERWONYCH, no to wszyscy zaczęli się śmiać. Albo FUNKCJONARIUSZE MO PROSZENI SĄ O WSPIERANIE FUNKCJONARIUSZE SB I PROSZENI SĄ O WEJŚCIA DO PODZIEMIA²⁰⁴, więc wtedy tłum się też śmiał, bo to też się z czymś kojarzyło. Po prostu ulica tętniła jak w żadnym teatrze.”²⁰⁵

Waldemar „Major” FYDRYCH

Dne 6. listopadu napsal pplk. Janusz Koronovski poslal tajnou depeši na ministerstvo vnitřních záležitostí v tomto znění:

„...w dniu 6 bm o godz. 16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu odbędzie się impreza określona przez organizatorów jako „Wigilia rocznicy Rewolucji Październikowej”

²⁰³ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHABROS, Ewa, GMYZ, Cezary Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015

²⁰⁴ Podziemnie – v polském jazyce je tímto označován nejen underground, ale i nelegální protikomunistická činnost, disent

²⁰⁵ *„...V jednu chvíli, během tohoto happeningu, vedoucí policejních složek volal rozkazy do megafonu: CHYTEJTE RUDOCHY, a na to se všichni začali smát. Nebo ČLENOVÉ MO JSOU ŽÁDÁNÍ ČLENY SB O POMOC V PODZEMÍ* [s disentem – poznámka autora], *takže to se dav taky smál, protože to mělo dvojsmyslný podtext. Jednoduše na té ulici to žilo víc než v žádném jiném divadle na světě...“* Akta W: Pomarańczowa Alternatywa. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001

informujemy, że w wskazany rejon około godz. 16.00 zaczęły przychodzić pojedyncze, młodym wiekiem osoby, w których ubiorze odznaczały się czerwone elementy garderoby. Przy przejściu podziemnym na ul. Świdnickiej trzy osoby rozwinęły biały transparent z czerwonym napisem „czerwony barszcz”. Około godz. 16.20 w rejonie tym zebrała się 60-70-osobowa grupa osób w młodym wieku z czerwonymi elementami garderoby, która zaczęła skandować „Rewolucja, rewolucja”, „Proletariusze wszystkich krajów łączcie się”. Zachowanie grupy, która nie podporządkowała się wezwaniom sił porządkowych do rozejścia się i przemieszczała się w ciągu ul. Świdnickiej, wzbudziło zainteresowanie 250-300 przechodniów, z których część przyłączyła się. W celu niedopuszczenia do zakłócenia porządku publicznego, funkcjonariusze MO przystąpili do legitymowania uczestników zajścia. Do DUSW Wrocław -Śródmieście dowieziono 110 osób przejawiających największą aktywność i stwarzających zagrożenia porządku publicznego. W grupie osób dowiezionych znaleźli się m.in. Józef Pinior, lider b. „Solidarności”, inspirujący do organizowania tego typu zająć i Mateusz Morawiecki, student Wydziału Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, syn lidera „Solidarności Walczącej.” Józef Pinior miał na sobie kamizelkę w kolorze czerwonym z napisem „Będę więcej pracował”. Po przeprowadzonych rozmowach wszystkie osoby zostały zwolnione. W stosunku do tych osób zostaną wystosowane wystąpienia do kierownictw szkół, uczelni i zakładów pracy, a ponadto wobec niektórych uczestników, po analizie materiałów – wnioski do kolegium ds. wykroczeń. Oceniając zarówno zapowiedź tego zajścia, jego przebieg osoby uczestniczące, a znane nam z angażowania się w działalność b. NZS i Ruchu „Wolność i Pokój”, należy stwierdzić, że zamiarem organizatorów było ośmieszenie i zironizowanie rocznicy Rewolucji Październikowej...”²⁰⁶

²⁰⁶ „...6. listopada tohoto roku se na ulivi Świdnickiej ve Vratislavi odbyla oslava, která je popsána organizátory jako „Oslava předvečeru Velké Říjnové Revoluce” V 16:00 začali přicházet na tuto ulici lidé, kteří byli oblečeni do červené barvy. Vedle pochodu stály tři osoby a měly transparent s červeným napisem „Červený Boršč”. V 16:20 skupina 60-70 mladých lidí začala vykřikovat „Revoluce! Revoluce!” nebo „Proletariáři všech zemí, spojte se.” Chování této skupiny, která neuposlechla výzev bezpečnostních složek, zaujala okolo 250-300 kolem jdoucích. Někteří z nich se ke skupině mladých přidali. V zhladem k tomu, že byl narušován veřejný pořádek, členové MO začali účastníky legítimovat. Do DUSW ve Vratislavi – Staré Město bylo odvezeno 110 osob, kteří byli nejaktivnější, a hrozilo u nich narušení veřejného pořádku. Ve skupině dovezených lidí byl mimo jiné i Józef Pinior, čelní představitel vratislavské Solidarity, Mateusz Morawiecki, student historie na zdejší univerzitě, syn čelního představitel Solidarity Válcíci. Józef Pinior měl na sobě červenou vestu s nápisem „budu více pracovat“ Po výsleších byli všichni účastníci propuštěni. V návaznosti na tuto akci budou vyrozuměni ředitel škol středních i vysokých a výrobních závodů. Zároveň je nutno podotknout, že některé osoby nám jsou známé z činnosti NZS a Hnutí Svoboda a Mír, a proto jsme potvrdili, že důvod uspořádání této oslavy bylo zesměšnění a zironizování Velké Říjnové revoluce...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

7. 12. 1987 Dzień Mikołaja²⁰⁷

Den sv. Mikuláše je pro mnohé Poláky velmi výjimečný svátek. Není tak důležitý pro dospělé, jako spíše pro děti. V polské tradici má sv. Mikuláš trochu rozdílné postavení, než tomu bylo v Československu. „Polský“ Mikuláš nechodí k dětem z toho důvodu, aby jim vyčínil za jejich hříchy a trochu pomohl tam, kde rodiče už neví jak pohrozit. „Polský“ Mikuláš nosí dětem dárky a má pro děti podobný význam, jako pro české děti Ježíšek.

Proto je pochopitelné, proč děti, které se přišly podívat na rej Mikulášů plakaly, že jim milice odváží Mikuláše a díky tomu nedostanou dárky. Stejně tak museli být udiveni Mikuláši, kteří spěchali na domluvené místo, aby obdarovali malé děti a cestou je zatkla milice v domnění, že se jedná o člena hnutí Oranžová Alternativa. Členy milice neobměkčili ani výkřiku typu: „...*Ale já jsem pravý*...“ Bohužel v archivech nejsou data, která by zhodnotila dopad tohoto happeningu a sečetla, ke kolika dětem tu noc Mikuláš nepřišel.

*„...W końcu śmieszne rzeczy się zdarzyły; na przykład Mikołaje, wszystkich zaaresztowali w ten dzień, kto był w stroju, no biedne dzieci, bo oni zaaresztowali i tych „prawdziwych”. Sama policja nie wiedziała co robić, jak reagować, i się śmiała, byli na drugiej stronie barykady, ale też ofiarą tego systemu i oni też zdawali sobie sprawy, że to tak długo nie potrwa...”*²⁰⁸

Paweł JARODZKI

V archivu Institutu Paměti Národa se nacházejí dvě zprávy, které popisují aktivity tohoto dne. Jedna popisuje samotný happening a druhá popisuje tajnou schůzku členů Oranžové Alternativy, která se uskutečnila ve 20:00 na pokoji č. 268 v hotelu Polonia ve Vratislavi. Po příjezdu MO se legitimovalo 19 osob. Ti, kteří nebyli v hotelu zapsaní, museli ihned hotel opustit. Během tohoto setkání se domlouvaly budoucí happenings a směřování hnutí Oranžová Alternativa v dalším roce.²⁰⁹

Zprávu, kterou napsal, zašifroval a odeslal na ministerstvo vnitra do Varšavy pplk. Mgr. Janusz Koronowski předkládám níže:

²⁰⁷ „...Den svatého Mikuláše...“

²⁰⁸ „...Nakonec se děly veselé věci; například na den sv. Mikuláše, v ten den zatkli všechny, kdo byl v převleku, no chudáci děti, protože zatkli i ty „opravdové“. Samotní policisté nevěděli, co mají dělat, jak reagovat, a tak se tomu taky směli. Byli sice na druhé straně barikády, ale zároveň byli obětí toho systému, i oni věděli, že to takhle dlouho dál nepůjde...“, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

²⁰⁹ Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

„...Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami ulotkowymi, w dniu 7 bm, około godz. 16.00 na uli. Świdnickiej we Wrocławiu działacze tzw. Ruchu „Wolność i Pokój” oraz Pomarańczowej Alternatywy podjęli próbę zorganizowania akcji ulicznej pod hasłem „Święty Mikołaj na Świdnickiej”. W rejonie tym o wskazanej godzinnie zebrała się grupa około 100 młodych wiekiem osób. Do chwili, kiedy zachowanie uczestników nie wpływało na stan porządku publicznego, siły porządkowe nie podejmowały żadnych działań. Około godz. 16.45 osoby te zaczęły się w spokoju rozchodzić oprócz grupy około 30 osób, których zachowanie stwarzało zagrożenie zakłócenia porządku publicznego. Do DUSW Wrocław-Stare Miasto dowieziono 22 osoby, które po wylegitymowaniu zostały zwolnione. Wśród nich znajdowali się m.in. Olewińska Małgorzata, Kapala Ewa, Skiba Jolanta, Szward Marek, znani z angażowania się w działalność tzw. Ruchu „Wolność i Pokój” ...”²¹⁰

III. FÁZE: VRATISLAVSKÝ NEUTICHAJÍCÍ KARNEVAL REVOLUCE (1988)

Rok 1988 byl výjimečný svou silou, která v průběhu roku sílila. Na přelomu let 1987 a 1988 vycházelo do ulic všeobecně méně lidí, a stále přetrvávaly obavy z možných represí. Během roku 1988 se happeningy Oranžové Alternativy stávaly vyhlášenými, lidé se na ně vysloveně těšili a návštěvnost těchto akcí rychle rostla. Na některých happeninzích Oranžové Alternativy bylo až 15 tisíc účastníků, a tak se vepsaly do podvědomí vřatislavských občanů jako symbol nové energie a obnovy společnosti, která byla stále oslabená represemi a emigrací z počátku 80. let.²¹¹

Směr, kterým se Oranžová Alternativa ubírala, byl nadále ve smyslu absurdity a poukazování na nesmyslnost komunistické ideologie. Nicméně policie přestávala plnit svou funkci, a místo represí a případných odsouzení k odnětí svobody, jak tomu bylo za doby výjimečného stavu, čekal aktivisty rozhovor s policií a propuštění na svobodu.²¹²

²¹⁰ „...Shodně s dřívějšími informacemi z letáků, se dne 7. tohoto měsíce, okolo 16 hodiny na ulici Świdnickej ve Vratislavi pokusili členové hnutí „WiP“ a Oranžové Alternativy zorganizovat pouliční akci s názvem „Svatý Mikuláš na Świdnické“. V této oblasti se v danou hodinu sešla skupina 100 mladých osob. Do chvíle, dokud nebyl porušen veřejný pořádek, rozhodly se jednotky MO nezasahovat. Zhruba v 16:45 se začaly osoby rozcházet, kromě skupinky 30 lidí, kteří se chovali nebezpečně, a hrozilo narušení veřejného pořádku. Do DUSW na Starém Městě ve Vratislavi bylo odvezeno 22 osob, které po legitimaci byly propuštěny. Mezi nimi byli mimo jiné: Olewińska Małgorzata, Kapala Ewa, Skiba Jolanta, Szward Marek, známí ze zapojování se do činnosti tzv. Hnutí „Svoboda a Mír“...”, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

²¹¹ SKIBA, Krzysztof. *Komisariat Naszym Domem. Pomarańczowa Alternatywa*. Warszawa: Narodowe centrum kultury, 2015. ISBN 978-83-79821-08-2. s. 112.

²¹² KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce*, cit. d., s. 205.

Přelom let 1987 a 1988 je i přelom v obrazu happeningu. Lidé, kteří akce chystají jsou velmi známé, a mnohdy se stává, že už i vyšetřovatelé na velitelství WUSW se radují z toho, s kým se opět setkají a pohovoří. Sami účastníci na komendě netrpělivě čekají, koho přiveze další anton a jestli to třeba nebude Jakubczak, aby si mohli zpívat písničky a hrát na kytaru. Vše oplývající strach z členů MO a SB nebo i z výsledků zmizel a je tu jen prostor pro veselí.²¹³

A tu se dá říci, že začíná konec jedné éry. Během následujícího roku mladí lidé přijdou o svou radost z akce, z interakce složek MO a z vtipných zážitků z antonů a z výsledků. Výsledky na WUSW se pomalu mění na rozhovory, policie už se se studenty směje a odhazuje kamennou tvář.

Podle tajné zprávy ze dne 1. března roku 1988 se Lech Wałęsa, přední představitel Solidarity, setkal s aktivisty Oranžové Alternativy ve Vratislavi. Lech Wałęsa se setkal se studenty Univerzity Wrocław v Leopoldynově Aule, a k této příležitosti Waldemar Fydrych, přední představitel studentského hnutí „Oranžová Alternativa“ zorganizoval happening, který měl symbolizovat útok na vůdce Solidarity. S Lechem Wałęsou se sešli také členové uskupení PPS-RD. Zajímavostí je, že setkání s vůdcem Solidarity odřekl Józef Pinior, který dle svých slov měl už dost propagandy v masových médiích, mimo to nesdílí směr, kterým se Solidarity ubírá a udává tón kompromisu s komunistickou garniturou. O této věci podal výpověď tajný informátor pod pseudonymem „Gabryś“ na III oddělení WUSW ve Vratislavi.²¹⁴

V této době začínají polevovat staré zavedené zákonitosti, a to co dříve bylo symbolem anarchie a disentu, je dnes přecházené s úsměvem a nikdo neví, kdy takový řád může skončit. Jen je cítit, že už to nebude dlouho trvat. Na otázku, jestli se dalo rozpoznat, že dojde k rozpadu celé železné opony mi odpověděl Marek Krukowski, že dalo, že to bylo znát, že systém polevoval, nebyl tak důsledný ve stíhání podezřelých osob z nelegálních disidentských činností. Ve chvíli, kdy se toto odehrávalo, tak si toho tolik nevšímá, ale se zpětným pohledem na věc, se znalostmi souvislostí a historie může říci, že změny byly viditelné.²¹⁵

Nejen že tajná bezpečnost infiltruje do skupiny Oranžová Alternativa své informátory, ale v témže roce začne docházet k napodobování happeningů jinými skupinami. Ze zpráv uložených v Archivu IPN nelze jednoznačně vyčíst, zdali se jedná o záměrnou likvidaci hnutí a jejího vlivu na společnost, nebo jestli se jedná o pouhou fascinaci a snahu se připodobnit fenoménu doby. V každém případě se Waldemar Fydrych od těchto akcí veřejně distancoval.⁸

²¹³ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s. 28

²¹⁴ DARDZIŃSKA Joanna – DOLATA Krzysztof (ed.). *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*, cit. d., s. 152.

²¹⁵ KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

září 1988 v rozhovoru pro Svobodnou Evropu a zároveň prozradil harmonogram dalších plánovaných akcí. Oranžová Alternativa má, podle jeho slov, v nejbližší době v plánu udělat literární happening, kde si lidé budou mít možnost zkusit napsat pár metafor ze svých oblíbených knih na transparenty. Zároveň řekl, že ve dnech 28. května až 2 června roku 1989 chce zorganizovat na ulici Świdnické mezinárodní festival nezávislé kultury.²¹⁶

Waldemar Fydrych zorganizoval malý happening 1. října 1988, kdy se členové Oranžové Alternativy rozhodli, že v tichosti podpoří mír a vyrazili se svým papírovým vozem na ulici Świdnickou. Tentokrát se nejednalo o masovou záležitost. Vzhledem k tomu, že den předem byl happening odvolaný, zúčastněných bylo jen okolo dvou set lidí. Plukovník Mgr. Stanisław Biernacki sepsal o tomto happeningu zprávu adresovanou ministerstvu vnitřních záležitostí ve Varšavě:

„...Zgodnie z zapowiedziami zorganizowania w dniu 1 bm. kolejnego happeningu przez Pomarańczową Alternatywę informujemy, że ok. godz. 16.30 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu zebrala się grupa ok. 20 młodych wiekiem osób. O godz. 16.35 w rejon ten przybył 5-osobowy „patrol wojskowy”, przybrany w białe płócienne nakrycia z napisami „pokój” (w różnych językach) oraz plastikowe hełmy i karabinki. Przybycie „patrolu” wywołało ożywienie grupy, która udała się za nim w kierunku pl. Uniwersyteckiego, a następnie na Wyspę Słodową. W kulminacyjnym punkcie w przemarszu uczestniczyło ok. 200 osób. Dokonano ponadto rozrzucenia ok. 50 egz. ulotek, które w swej treści informują, że Pomarańczowa Alternatywa przystąpiła do strajku na terenie Wrocławia, a jako postulat żąda „rozmów przy okrągłym stole z ZOMO”. Na terenie Wyspy do zgromadzonych przemówił Waldemar Fydrych, lider Pomarańczowej Alternatywy. Oświadczył on, że ruch Pomarańczowej Alternatywy jest wspólna zabawa, do której zaprosił również obecnych na wyspie funkcjonariuszy. Ponadto zwrócił się do działaczy innych organizacji, aby nie wykorzystywali happeningów do akcji politycznych, z którymi nie chce mieć nic wspólnego. O godz. 18.00 zebrani na Wyspie spokojnie rozeszli się. Siły porządkowe nie interweniowały. Incydentów nie odnotowano. Wśród uczestników happeningu byli m.in. Waldemar Fydrych, Robert Jezierski, Alicja i Bożena Grymalskie, Aleksander Żebrowski, Katarzyna Zawadzka, Jacek Kudłaty, Arkadiusz Jarzębski znani z angażowania się w działalność Pomarańczowej Alternatywy...”²¹⁷

²¹⁶ DARDZIŃSKA, Joanna – DOLATA, Krzysztof (ed.). *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*, cit. d., s. 93.

²¹⁷ „...Shodně s dřívějšími informacemi, dne 1. tohoto měsíce byl Oranžovou Alternativou zorganizován další happening. V 16:30 se na ulici Świdnické ve Vratislavi sešlo asi 20 mladých lidí. V 16:35 dorazila do tohoto místa 5členná skupina „vojenské patroly“, členové této patroly byli oblečeni do bílého oblečení s nápisy MÍR, který byl v různých jazycích, měli také helmy a pušky. Příchod „patroly“ vyvolal nadšení, a dvacetí členná skupina se vydala

Na konci roku 1988 začínají být pracovníci WUSW sdílnější k dialogům, a tak lze v archivech nalézt plno záznamů o vedených rozhovorech s konkrétními členy nejen Oranžové Alternativy, ale i z dalších opozičních skupin. Bohužel nejsou v těchto záznamech zapsané závěry a lze jen těžko odhadovat, k čemu tyto rozhovory vedly. Jeden z takových rozhovorů absolvoval i vedoucí skupiny Oranžové Alternativy, Waldemar „Major“ Fydrych.

Rozhovor se podle zápisu uskutečnil 12. listopadu roku 1988 na Rynku v 15.50 a to hlavně díky tomu, že Waldemar, který v tuto dobu procházel náměstím, ležérně pozdravil členy hlídky a díky tomu byl osloven. Chování „Majora“ koresponduje s tím, co vyprávěli dotazovaní aktivisté, že se postupně přestávali bát policie, a naopak ji provokovali k interakci²¹⁸. Tento konkrétní rozhovor vedl ho kpt. Henryk Dudek, člen hlídky. Zde je úryvek ze zápisu o tomto rozhovoru:

„...Zażartowałem, że konkurencja, tj. PPS i SW, o wiele gorzej realizują manifestacje niż kierowana przez niego (WF) Pomarańczowa Alternatywa i wyraziłem niezadowolenie z powodu zbyt częstych tego typu imprez. Przytoczyłem wypowiedź I Tyszkiewicz, że kolejny happening odbędzie się w poniedziałek tj. 14 listopada br. W Fydrych stwierdził, że w poniedziałek to będzie zajęty, ale czymś zupełnie innym, mianowicie wybiera się do prokuratury ze skargą na Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych z powodu pobicia jego kolegi Andrzeja Kielara...”²¹⁹

za nimi ve směru náměstí Univerzitního, a dále na Ostrov Slodowa. W kulminující fázi pochodu šlo v davu okolo 200 osob. Podařilo se dokonce rozdat zhruba 50 exemplářů letáčků, které informují o tom, že Oranžová Alternativa vstupuje na území Vratislavi do stávky, a zároveň žádá o „setkání u kulatého stolu“. Na území Ostrova promluvil k davu Waldemar Frydych, lídr Oranžové Alternativy. Připomněl, že hnutí Oranžová Alternativa je založené na společné zábavě, a všechny zúčastněné přizval k této zábavě. Zároveň se obrátil na aktivisty z dalších uskupení, že si nepřeje, aby využívali tyto happeniny ke svým politickým aktivitám, s kterými nechce mít nic společného. Skupina na Ostrově se v 18 hodin pokojně rozešla. Pořádkové oddíly nemusely nikoho internovat. Žádné incidenty nebyly hlášené. Mezi účastníky happeningu byli mimo jiné i Waldemar Fydrych, Robert Jezierski, Alicja i Bożena Grymalské Aleksander Żebrowski, Katarzyna Zawadzka, Jacek Kudlaty, Arkadiusz Jarzebski známí z organizování aktivit Oranžové Alternativy...”, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

²¹⁸ SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

²¹⁹ „...Zażertowałem, że konkurencja, tj. PPS a SW neorganizują tak dobre happeningy jako on a Oranžová Alternativa, zároveň jsem vyjádřil znepokojení, že těchto akcí je až příliš. Přidal jsem i informace získané od Iwony Tyszkiewicz, že další happening se bude konat 14 listopadu. Na to mi W. Fydrych odpověděl, že v pondělí bude opravdu zaneprázdněný, ale něčím jiným, než je happening. Jde totiž podat žalobu na WUSW, protože jeho členové surově sbili jeho kamaráda Andrzeje Kielara...“, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883.

Z dalších tajných zpráv, které vypracovali členové WUSW ve Vratislavi je z 21. listopadu 1988. Kpt. Wojciech Lang, autor rozhovoru s Jackiem Kudlatym ve své zprávě píše, že Jacka potkal na ulici Świdnické, a protože se již znají z jiných šetření, přišel k němu a začal se s ním bavit o obecných věcech. Potom se oklikou dostali na téma Oranžové Alternativy, celý rozhovor trval okolo 5 minut:

„...Zadalem J Kudlatemu pytanie, kiedy spotkamy się na kolejnym happeningu na co odpowiedział, że nastąpi to w dniu 12 grudnia. Na moje zdziwienie, że jeszcze pozostaje w międzyczasie dzień 6 grudnia, tj. „Mikołajki”, stwierdził, że „postanowili pewnych imprez nie powtarzać każdego roku... Powtarzane będą jedynie: „Dzień Dziecka i inne dnie...”²²⁰

16. 2. 1988 Karnawal RIO-botniczy²²¹

Mezi happeningy svatého Mikuláše a Karnevalem, tedy poslední akce roku 1987 a první v roce 1988, uplynuly zhruba dva měsíce. Ve své autobiografii píše Waldemar Fydrych o tom, že toto období využili členové hnutí k odpočinku a propracování scénáře tak, aby nastávající happeningovou sezónu započali co nejdůstojněji.²²²

Karnevalový happening se záměrně konal v tento datum, protože ve stejný den se konal karneval v Sao Paulu a v Rio de Janeiro, čímž začala doba postní a příprava na Velikonoce. Všechna významná media o těchto třech karnevalech informovala, a informovala i o tom, že karneval ve Vratislavi byl potlačen policií a donutil účastníky se rozejít.

O happeningu se ve městě vědělo s předstihem, protože organizátoři polepili město plakáty, které na toto veselí zvaly. Na samotnou akci se důkladně připravovali jak policisté, tak i aktéři happeningu. Například nečekaný tah milice byl takový, že pozvali ředitele středních škol aby viděli, co jejich svěřenci ve volném čase dělají a tím dali najevo svoji nadvládu nad osudy mladých. Dalším zajímavým krokem MO a SB byla snaha zbavit se neaktivnějších členů ještě před samotným začátkem karnevalu. Objeli proto v předvečer akce adresy všech organizátorů aby je mohli zatknout, ale nikdo z nich nebyl doma. Odjeli tedy na adresu, kde dříve bydlel Waldemar Fydrych a zatkli osobu, která tam v tu dobu byla. Původně ji chtěli

220

²²¹ Zeptal jsem se J. Kudlatého, kdy se zase setkáme na dalším happeningu, na to odpověděl, že to bude 12. prosince. Na moje udivení, že by měl být v mezičase svátek sv. Mikuláše. Na to mi odpověděl, že se rozhodli, že ne všechny happeningy se budou každoročně opakovat, a právě mezi ně patří i sv. Mikuláš. Opakovat se budou happeningy na Den Děti a jiné svátky...“, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883.

²²² KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit. d., s. 115.

odvést na ústředí k výpovědi, ale ukázalo se, že je to nový nájemník bytu a s Oranžovou Alternativou nemá nic společného. Fydrych v té době už bydlel někde jinde.²²³

Tak jak se na akci připravovali důkladně policisté pod vedením majora Langa, důkladnou přípravu nepodcenili ani organizátoři a hlavní štábní schůzku si výjimečně svolali do městské ZOO ke klecím se šimpanzi. Nakonec se skupina setkala u výběhu s orangutany, protože výběh šimpanzů byl přemístěn. K tajné bezpečnosti se tato informace o taktické schůzce v ZOO také dostala, a tak policisté měli v plánu počkat si na všechny u opic a zatknout je. Bohužel nečekali u šimpanzů, ani u orangutanů, ale u goril a tak se tyto dvě skupiny minuly.²²⁴

Cílem každého, kdo se happeningu účastnil bylo, nebýt odchycen složkami MO nebo SB. Ti, jejichž tváře byly hodně známé se schovávali cestou na Świdnickou ulici po dvorečkách a chodili těmi nejtemnějšími zákoutími města. Waldemar Fydrych se dokonce před jedním happeningem oholil, aby se ho mohl nepozorovaně zúčastnit. Hlídky byly ale povětšinou připravené na každém rohu a málokdy se stalo, že by hlavní představitelé měli možnost se happeningu nakonec fyzicky účastnit. Takto býval odchyťován i Waldemar „Major“ Fydrych, který ve chvíli, kdy byl blízko podchodu na ulici Świdnické a čekal na dav, který obcházel Rynek, byl zatčen. Rozhovorem, který spolu vedl člen MO a Fydrych je zřetelné, že síle a vlivům socialistického surrealismu, jak ho uznávali lidé Oranžové Alternativy, nebylo možné se vyhnout.²²⁵

Cokoli policie udělala nebo řekla, doplňovala tím svou účast na happeningích. Členové tajné služby se dokonce dali slyšet, že začali s brzkým zatýkáním účastníků nejen z důvodu poslání, ale také kvůli tomu, že hudba byla slabého tónu a samotná motivace a přirovnání karnevalu k Riu dost tristní. Organizátoři happeningu posléze poděkovali policistům za jejich přínosné umění. Odchyceného Fydrycha také nezatkli jen tak, ale s pozváním na vlastní karneval na ústředí:

„Ależ Panie Waldku, jest pan zaproszony na komendę. “

„Nie, dziękuje. “

„Gardzi Pan zaproszeniem, a jest Pan tam powszechnie lubiany. “

„Panowie, chcę się bawić. “

„Na komendzie są doskonale warunki do zabawy. “

²²³ FYDRYCH, Waldemar. *Pomarańczowa Alternatywa...*, cit. d., s. 80 – 82.

²²⁴ GRINDON, Gavin (ed). *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s.146.

²²⁵ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit. d., s. 115.

„Ale nie takie jak tu. “

„Przekona się pan, że lepsze.”²²⁶

Letáčky, kterými byla oblepená celá Vratislav, zvaly na „Radosne święto ludzkiej masy rozedrganej w płasach” [Radostný svátek všech lidí vlnících se v rytmu] a předvíдалy, že v ulicích Vratislavi bude veselo. Masky se sešly na ulici Świdnická, přesně v 16:00 a čekalo se na reakci policie. Ta ale z počátku nic nedělala a jen sledovala dění na ulici. Po nějakém čase se členové milice rozhodli zadržet ty, co hráli na kytary a mezi nimi i Krysztofa Jakubczaka. Dav stále čekal na signál který měl dát Waldemar svou trumpetou, a tím se měl karneval začít. Počet policistů se průběžně navyšoval a působili tak, že se každou chvíli vydají do boje. Mezi maskami se objevily kostýmy sportovců, horníků, kteří převáželi uhlí, několik bíle oděných osob, které náleželi do Ku Klux Klanu, dav korunovala skupina krásně a elegantně oděných dam, vedle nich poskakovala Karkulka s vlkem a na druhé straně davu byl faraon. Lidé, kteří se chtěli zúčastnit karnevalu vzali výzvu o převlečení se do kostýmů zodpovědně.²²⁷

Karnevalu ve Vratislavi se účastnila i západoněmecká televize, která velkolepý evropský karneval dokumentovala. Na základě tohoto faktu se policie rozhodla jednat a snažila se dav lidí rozčlenit na malé skupinky, aby nebylo patrné, kolik osob se karnevalu skutečně účastní. Ve svých zprávách posílaných na ministerstvo vnitra totiž tradičně uvádějí, že happeningy nemají silné zázemí a moc osob se jich neúčastní, což ale nekoresponduje s informacemi, které udávají pamětníci a organizátoři. Dav masek obešel dokola celý Rynek a vracel se k místu, kde měl stát Waldemar a zahrát na trumpetu fanfáru a tím karneval oficiálně ukončit. To už ale neudělal, protože byl odvezen na ústředí k výpovědi.²²⁸

Zprávu pro ministerstvo sepsal pplk. Mgr. Janusz Koronowski a uvádí v ní, že se karnevalu účastnilo 100 lidí, v publikacích věnujících se tomuto tématu je ale číslo účastníků padesátkrát větší. Karnevalu se údajně zúčastnilo přes 5 tisíc lidí.²²⁹

„...Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami ulotkowymi, w dniu 16 bm, około godz. 16.00 w rejonie przejścia podziemnego na ul. Świdnickiej we Wrocławiu zebrala się grupa około 80-90 osób w młodym wieku, z których część – na sygnał – przebrała się w stroje karnawałowe

²²⁶ „...Ale pane Waldku, zve me Vás na ústředí.“ „Ne, děkuji.“ „Pohrdáte naším pozváním, a přitom vás máme tak rádi.“ „Pánové, já se chci bavit.“ „Na ústředí jsou nejlepší podmínky pro zábavu.“ „Ale ne takové, jako jsou tady.“ „Uvidíte, že ještě lepší.“...“, 1988. In Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#karnawal-riobotniczny>>.

²²⁷ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“, cit. d., s. 118.

²²⁸ KENNEY, Pdraic. Karneval revoluce, cit. d., s. 231.

²²⁹ GRINDON, Gavin (ed). Lives of the Orange Men..., cit. d., s. 294.

(maski), trzymała baloniki, konfetti itp. Grupa ta mimo wezwań funkcjonariuszy MO do rozejścia się – przemieszała się w rejonie ul. Świdnickiej i Rynku, śpiewając piosenki i skandując okrzyki o treści karnawałowej, oraz rozwinęła transparent o treści „Karnaław popiera I. i III. etap reformy”. W trakcie zdarzenia ilość uczestników wahała się w granicach 80-250 osób. Z uwagi na fakt, że ul. Świdnicka i Rynek są ważnymi ciągami komunikacyjnymi (ruch pieszy), zachowanie grupy wywoływało chwilami zainteresowanie około 800-1500 przechodniów. Ponieważ uczestnicy nie reagowali na wielokrotne komunikaty o rozejście się i niezakłócanie ruchu ulicznego, funkcjonariusze MO przystąpili do legitymowania. Do DUSW Wrocław – Stare Miasto dowieziono 52 osoby... W rejonie zdarzenia stwierdzono obecność korespondenta TV RFN Rudigera Hoffmana wraz z pracownikami technicznymi agencji Interpress... Ponieważ ekipa ta mimo wielu wezwań do opuszczenia rejonu filmowała przebieg zdarzenia, zostali oni również dowiezieni do DUSW Wrocław – Stare Miasto i po wylegitymowaniu oraz przeprowadzeniu rozmowy ostrzegawczej niezwłocznie zwolnieni...”²³⁰

1. 3. 1988 Dzień tajniaka²³¹

Nápad na uspořádání happeningu, který by byl oslavou práce tajné policie vznikl spontánně ve chvíli, kdy byl Waldemar Fydrych u výslechu. Jeden z vyšetřovatelů si během výslechu posteskl, že nejsou doceňováni společností, že ji jen chrání před škodlivými vlivy kapitalismu. Waldemar se nad jejich strádáním zamyslel a nabídl jim, že speciálně pro ně připraví festival. V knize *Životy mužů Pomarańczowych* je přepis jejich rozhovoru v tomto znění:

„Właśnie teraz widzę, że jesteście rzeczywiście. Urządź we Wrocławiu międzynarodowy Dzień Tajniaka.”

„Co pan mówi?”

²³⁰ „...Shodně s dřívějšími informacemi plakátků se ve dne 16. tohoto měsíce okolo 16:00 hodiny v blízkosti podchodu na ulici Świdnická ve Vratislavi se sešla skupina asi 80-90 mladých osob, která se na daný signál začala převlékat do karnevalových kostýmů, někteří z nich drželi balónky, konfety atd. Skupina se namísto rozejítí se, k čemuž byla vyzvaná, začala pohybovat v okolí ulice Świdnické a Rynku, osoby v kostýmech zpívali písně a skandovali hesla typu „Karneval podporuje I. a III. etapu reformy“. Během akce se skupina lidí zvýšila na 80-250 osob. Vzhledem k tomu, že ulice Świdnická a Rynek jsou frekventovanými místy pro pěší ulicí pro pěší, aktivity skupinky studentů několikrát zaujalo zhruba 800-1500 kolemjdoucích. Vzhledem k tomu, že skupina nereagovala na výzvy o rozejítí se, byly složky MO donuceny k legitimování aktivistů. Do DUSW ve Vratislavi Staré -Město bylo odvezeno 52 osob... V místě akce se objevila i západoněmecká televize TV RFN s R. Hoffmanem a jeho spolupracovníky z Interpressu. Vzhledem k tomu, že skupina tato neragovala na výzvy o ukončení filmování, byli také odvezeni do DUSW Vratislav Staré – Město a po vylegitimování a rozpravě byli propuštěni na svobodu...“; Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523

²³¹ „... Den tajného agenta...”

„Taki festiwal tajnych służb. Myślę o uhonorowania panów.”

„Nas pan zaprosi?”

„Tak, będziecie panowie zaproszeni. Zaprosimy również firmy znane na świecie: KGB i FBI.”

„Panie Waldku, tylko nie zapraszajcie FBI... FBI nie dopuściło by do akcji, aresztowałyby was wcześniej.”

„Czyli jest dobrze tak, jak jest teraz?”

„Tak panie Waldku, cieszcie się że istnieje taka rodzinna firma ja my...”²³²

Z textu je jasné, že Fydrychova schopnost umění vmanipulovat okolí do svých plánů byla geniální. Nejen, že s ním tajní policisté hovoří o tom, koho pozvat a koho ne, ale žádný z členů SB happening nepřekazil a dodnes nikdo neví, z jakého důvodu se tak stalo. Jestli to bylo kvůli tomu, že si chtěli užít den, který jim Waldemar věnoval. Nebo jestli stačilo, že se o pořádek a zadržení osob postaraly jednotky MO.²³³

Waldemar Fydrych v informativním letáčku zval na tento happening FBI, KGB, SECRET SERVICE, SB a sliboval jim možnosti tréningu v potřebných dovednostech jako jsou: pozorování chodců, podávání tajných informací přes sluchátka, ve tří nebo čtyř členných skupinkách vyzívat kolemjdoucí k legitimování, rozestavění se nenápadně po Rynku a dát si tajné znaky jako mrkání, zapalování cigarety, otevírání a zavírání novin a plno jiných potřebných aktivit. Konec instrukcí byl věnován speciální konferenci, která se po skončení akce odbude na DUSW Starém Městě v ulici Łąkowej, účastníci byli povinni si připravit referáty a podněty k diskuzi.²³⁴

Účastníci happeningu se tedy převlékli za agenty a chodili po ulici Świdnická a v oblasti Rynku, mrkali na sebe, a chovali se velmi tajně. Reakce policie byla taková, že kdo se choval nejtajněji byl automaticky zadržen a odvezen na Łąkovou ulici, kde se odehrála druhá část happeningu.

„... Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami, w dniu 1 bm. o godz. 16.00 w rejonie przejścia podziemnego na ul. Świdnickiej we Wrocławiu aktywiści tzw. Pomarańczowej Alternatywy podjęli próbę zorganizowania ulicznego happeningu – „Dzień Tajniaka”. W godz. 16.00-16.15

²³² „... „Teď je mi jasné, že jste opomijeni. Uspořádám pro vás mezinárodní den tajného agenta.“ „Co to říkáte?“ „Takový festival tajné služeb. Chtěl bych vám vzdát holt.“ „A nás také pozvete?“ „Ano, budete pozvaní. A pozveme také celosvětově známé firmy jako KGB a FBI.“ „Pane Waldku, hlavně nezněte FBI... FBI by vaši akci zarazilo hned na začátku, byl byste zatčen ještě dříve.“ „Takže je to dobré tak jak je teď?“ „Ano pane Waldku. buďte rád, že tu jsme my“...“; FYDRYCH, Waldemar Major. *Żywoty mężów Pomarańczowych*. Warszawa: Pomarańczowa Alternatywa, 2010. ISBN 978-83-926511-8-5. s. 178.

²³³ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit. d., s. 120.

²³⁴ DOBOSZ, Bogdan - FYDRYCH, Waldemar. *Hokus ...*, cit. d., s. 78-79.

we wskazanym rejonie pojawiły się kilkunastoosobowe grupki poprzebierane w duże kapelusze, trzymające w rękach gazety z wyciętymi otworami. Mimo że ul. Świdnicka jest centrum handlowym o dużym ruchu pieszych, zachowania porządku zapobiegł szerszemu zasięgowi tej akcji. Do wylegitymowania dowieziono do DUSW Wrocław-Stare miasto trzydziestu najbardziej aktywnych uczestników, w tym znanych z zaangażowania się w działalność tzw. Ruchu „Wolność i Pokój” i PPS... Po wylegitymowaniu i przeprowadzeniu rozmów ostrzegawczych wszystkie osoby zostały zwolnione... ”²³⁵

8. 3. 1988 Dzień Kobiet²³⁶

Mezinárodní den žen se slavil v celém východním bloku a téměř všude byl stejný scénář. Ženy, které chystaly občerstvení a opilí muži. Možná i proto se rozhodli aktivisté Oranžové Alternativy udělat happening, který by byl ženám ku prospěchu. Waldemar tedy sehnal zásobu dámských hygienických vložek, bohužel si ani on, ani nikdo jiný nevzpomíná kde, a rozdával je ženám na ulici. Nezapomeňme, že rok 1988 je rokem, kdy Poláci mohou „kupovat“ základní potraviny a hygienické potřeby pouze na lístky a není tedy divu, že happening byl tak kontroverzní. Společnost stále nebyla připravena na konfrontaci s nedostatkovým zbožím, a už vůbec nebyla připravená na rozdávání takovýchto pomůcek, které vzbuzovali v lidech rozpaky.²³⁷

Pro Agatu Saraczyńskou byly obě akce, rozdávání toaletního papíru i rozdávání dámských hygienických vložek, velmi citlivá témata. Podle jejích slov, chlapani z uskupení neměli ponětí, jak hluboce jsou ženy ponižovány politickým systémem a zvláště jeho špatným zásobováním. Hygienické vložky byly také deficitový produkt, ale nemluvílo se o tom tak hlasitě jako o toaletním papíru, protože ten se dotýkal i mužů. Vložky nikoli. Sama, dle svých slov, byla vyvolená, protože jí její kamarádka posílala z Nigerie poštou v balíčku tampony.

„...W łazience wisiały pocięte prześcieradła, które się suszyły po wypraniu, porwane na kawalki. Kobiety korzystały z różnych materiałów, bo podpasek nie było, nie była wata,

²³⁵ „... Shodně s dřívějšími informacemi, dne 1. tohoto měsíce v 16:00 v blízkosti pochodu na ulici Świdnické ve Vratislavi aktivisté Oranžové Alternativy se pokusili zorganizovat happening s názvem Den tajného agenta. V době od 16:00 do 16:15 se v této oblasti objevily skupinky osob, ve kterých někteří měli velké klobouky, v ruce měli noviny s vystříženými otvory na oči. Nejen že ul. Świdnická je centrem obchodu, vyskytuje se tu hodně chodců a byla možnost narušení pořádku, rozhodly se složky MO tuto akci ukončit. Do DUSW Wrocław Staré Město bylo odvezeno 30 osob, které byly neaktivnější, mimo jiné osoby známé z WiP, PPS: J. Skibu, M. Szwardu, M. Waškiel, P. Golemu, P. Kociębu, M. Jermakowicze, Pruse, Agustyniaka. Po ověření totožnosti a po výstražných rozhovorech byli všichni propuštěni...”, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

²³⁶ „...Mezinárodní den Žen...“

²³⁷ DOBOSZ, Bogdan - FYDRYCH, Waldemar. *Hokus ...*, cit. d., s. 81.

nic...Skąd myśmy brali w 80 latach papier toaletowy i podpaski, skąd miał Major ten zestaw co rozdawał, to nie mam pojęcia. Natomiast wiem, jaka była walka o papier toaletowy, mogłam nie jeść mięsa, i nie uczestniczyć amoku kartkowym, ale potrzeby fizjologiczne, bez tego się nie dało funkcjonować..."²³⁸

Agata SARACZYŃSKA

Během rozdávání hygienických vložek byli zatčeni Waldemar Fydrych a Marek Krukowski. S Waldemar proběhl soud ve Varšavě, na který se odhodlali jeho přátelé přijet a podpořit ho. Jedna skupina byla pojmenovaná jako *Vdovy po Majorovi*, ale byly zadrženy už na nádraží ve Varšavě, a tak dívky byly dovezené k výslechu, kde podle Agaty Saraczyńskiej proběhl další a veselejší happening.

„...Moim pomysłem było uratowania Majora, który był zaaresztowany po tym, co 8 marca rozdawał podpaski higieniczne przy przejściu, został zatrzymany przez milicje i razem z koleżankami zdecydowałyśmy, że pojedziemy do Warszawy jako wdowy rewolucji... Jako czarne wdowy rewolucji zostałyśmy wcześniej zatrzymane przez grupą anty malarzy²³⁹ w Warszawie...”²⁴⁰

Agata SARACZYŃSKA

To že byl Major zadržen a souzen za rozdávání hygienických vložek zaujalo řadu států a vyvolal silný mezinárodní skandál. Polská vláda se tímto krokem zkompromitovala a celosvětově byl tento krok považován za karikaturu komunistického systému. V čele petice, která požadovala propuštění Majora na svobodu, stál Andrzej Wajda spolu s celou řadou polských intelektuálů. Soud se konal 29. března a přátelé Waldemara Fydrycha připravili pro soudce nevídanou podívanou, která byla opět založená na absurditě komunistického systému.

Podle slov Alice Grzymalské, každý kdo vypovídal měl roli a tu hrál. Někdo byl manželka, někdo snoubenka nebo snoubenec, někteří hystericky plakali, někteří padali k zemi.

²³⁸ „...V koupelně visely rozstříhané kousky z prostěradla, které se tam sušily po vyprání. Ženy v té době používaly různé materiály, protože ani vložky, ani vata jednoduše nebyla k dostání...Odkud jsme ale tehdy vzali celou tu sestavu, která se rozdávala, to nemám tušení. Ale vím, jaká byla bitva o toaletní papír. Nemusel jsi jíst maso, mohl jsi bojkotovat lístkový systém, ale fyziologické potřeby jsi nezastavil...“, SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

²³⁹ Skupina policistů, kteří měli na starosti zamalovávání politických hesel na stěnách.

²⁴⁰ „...Mým nápadem byla záchrana Majora, který byl zadržený po tom, co 8. března rozdával hygienické vložky kousek od podchodu, zadržela ho policie. Tak jsme společně s kamarádkami vymyslely, že pojedeme do Varšavy jako černé vdovy revoluce... a jako černé vdovy jsme byly zadrženy skupinou anti malířů ve Varšavě...“, ...“, SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

Ona měla roli dcery. U soudu se tedy ptala Majora – svého otce – kdy se vrátí domů a kdy přinese lístky, aby si mohli zase dát kousek masa. Během svého výstupu si všimla, jak se mladý soudce kradmo usmívá. Fydrych byl nakonec osvobozen a zproštěn viny.²⁴¹

21.3. 1988 Dzień Wiosny²⁴²

Oslavu dne jara také zorganizovali studenti středních škol, protože Waldemar Fydrych byl v té době ve vězení za rozdávání dámských hygienických vložek. To že se na tomto happeningu nepodílel Waldemar je podepsané na absenci zápisků a podrobností z organizací celé akce. Waldemar si během svého působení v Oranžové Alternativě zakládal na psaní deníků a veškeré informace, na které si nemůže vzpomenout, dohledává právě tam.

Zápisky o tomto happeningu tedy nejsou, ale v archivu INP jsou k tomuto dnu spjaty hned tři zprávy. Jedna se týká průběhu happeningu, která říká, že se ho účastnilo zhruba 4 tisíce osob. Další dvě zprávy informují o tom, že byli zadrženi dva studenti univerzity ve Vratislavi. Student práv Grzegorz Oszast měl u sebe v době zadržení 5 kusů letáčků, které žádají podporu veřejnosti ve věci propuštění Fydrycha z vězení, dále u něho bylo nalezena bílá barva, šablony a pomůcky k tomu, aby mohl napsat protivládní nápisy na zdi.

Druhý mladík, který byl zadržen se jmenoval Aleksander Żebrowski, student filozofickohistorické katedry. V době zadržení měl u sebe dopis pro Wojciecha Jaruzelského a podepsanou petici s žádostí o propuštění Fydrycha na svobodu. Dále u sebe měl nelegální samizdatovou literaturu, za kterou bude potrestán na univerzitní půdě.²⁴³

„...Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami ulotkowymi, w dniu 21 bm. około godz. 16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu aktywiści tzw. Pomarańczowej Alternatywy podjęli próbę zorganizowania ulicznego happeningu pod hasłem „Wiosna na Świdnickiej”. Około godz. 16.00 w wyznaczony rejon zaczęły napływać grupki młodzieży w wieku 13-20 lat, tworząc około 700-800-osobową grupę uczestników, co wzbudziło zainteresowanie około 3000 przechodniów. Pomimo wezwań sił porządkowych do rozejścia się i nieutrudniania ruchu pieszego na tym ciągu komunikacyjno-handlowym, uczestnicy przemieszczali się w rejonie ul. Świdnickiej, Rynku i pl. Solnego, skandując okrzyki „Fydrych”, „Wiosna”, „Wiosna przyjdzie, major wyjdzie”, „Gestapo”. W celu niedopuszczenia do zakłócenia porządku publicznego

²⁴¹ 1988. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018] <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#aresztowanie-majora>>

²⁴² „...První jarní den...“

²⁴³ *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

funkcionariusze MO przystąpili do legitymowania uczestników. Do DUSW Wrocław-Stare Miasto, Psie Pole, Krzyki, Śródmieście i Fabryczna dowieziono 136 najaktywniejszych uczestników, a wśród nich znanych z angażowania się w działalność tzw. Pomarańczowej Alternatywy i Ruchu „Wolność i Pokój... Około godz. 18.00 w rejonie ul. Świdnickiej i Rynku przywrócono normalny ruch pieszych. Siły porządkowe nie stosowały środków przymusu bezpośredniego...”²⁴⁴

7. 4. 1988 Dzień służby zdrowia²⁴⁵

Den služby zdraví byl zorganizovaný studenty středních škol, kteří se pravidelně zapojovali do dění Oranžové Alternatyvy. Nejsilnější zastoupení tu mělo Lyceum III. Adama Mickiewicze, které bylo známé svou nezávislostí vůči systému. Na této škole vyučovali Mirosław Jasiński a vyprávěl o tom, jak studenti drželi každý rok 13. prosince ticho a během přestávek seděli na svých místech a nemluvili.

„...Ta trojka byla elementem, malá wyspa wolności. Z SB mieliśmy mnóstwo problemów, przezabawnych, tam były robione 13 grudnia ciche przerwy, uczniowie w żalobie. Pod wpływem SB, wygonili wszystkich nauczycieli, że byśmy pilnowali na milczącej przerwie. No co mogli robić studenci? Milczeli, to my nauczyciele milczeliśmy z nimi. To był taki absurd. W ten okres to była najlepsza szkoła we Wrocławiu, każdy ją chwalił...”²⁴⁶

Mirosław JASIŃSKI

²⁴⁴ „Shodně s dřívějšími informacemi, dne 21. tohoto měsíce okolo 16. hodiny na ulici Świdnické ve Vratislavi, se aktivisté Oranžové Alternatyvy pokusili zorganizovat pouliční happening pod heslem „Jaro na Świdnické“. Okolo hod. 16:00 se v této oblasti začali scházet skupinky mladých lidí ve věku 13-20 let a vytvořili velkou skupinu zhruba 700-800 lidí a to způsobilo zaujetí zhruba 3000 kolemjdoucích. Pořádkové oddíly žádaly dav, aby se rozešel a nerušil veřejný pořádek. Účastníci se přemísťovali z ulice Świdnická, na Rynek a na náměstí Solného, skandující: „Fydrych“, „Jaro“, „Jaro přijde, major vyjde“, „Gestapo“. Aby nedošlo k narušení pořádku, rozhodli členové MO, že budou ověřovat totožnosti u účastníků akce. Do DUSW Wrocław Staré-Město, Psí Pole, Krzyky, Střed města a Fabryczna bylo dovezeno 136 nejaktivnějších osob, mezi nimi byli známé tváře z WiP a Oranžové Alternatyvy. Okolo 18:00 oblast Świdnické a Rynku byla navrácena do normálního provozu. Nebylo třeba použít násilí...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

²⁴⁵ „... Den zdraví...”

²⁴⁶ „... Trojka byla elementem, malý ostrov svobody. Měli jsme plno problémů se státní bezpečností, většinou velmi vitupných. 13. prosince se tam dělávaly tiché přestávky, studenti drželi smutek. Pod vlivem tajné služby, vyhonili všechny učitele, abychom hlídali studenty na mlčících přestávkách. No co dělali studenti? Mlčeli, takže jsme s nimi mlčeli také. Bylo to absurdní. V tu dobu to ale byla ta nejlepší škola ve městě a všichni si ji chválili...“, JASIŃSKI, Mirosław. Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternatyvy, Wrocław 8. 5. 2018.– osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

Studenti nastoupili s výbavou bandáží a obvazovali se na Rynku navzájem, následně se snažili obvázat kolemjdoucí a nakonec obvazovali bandážemi cokoli, co jim stálo v cestě, od odpadkových košů, laviček, lamp nebo dokonce i jednu telefonní budku.²⁴⁷

„...W nawiązaniu do informacji dziennej z dnia 6bm dotyczącej zamiaru zorganizowania przez aktywistów Pomarańczowej Alternatywy kolejnego happeningu z okazji Dnia Służby Zdrowia informujemy, że w dniu 7 bm. ok. godz. 16.00 na ul. Świdnickiej we Wrocławiu grupa 15 młodych wiekiem ludzi (ubranych w białe stroje) rozwinęła transparent o treści „Służba Zdrowia w służbie narodu”. Następnie grupa ta, wznosząc okrzyki na cześć służby zdrowia, przemieszczała się w rejonie ul. Świdnickiej. Zachowanie się grupy nie wywołało żadnego zwrócenia wśród licznych przechodniów. Ponieważ podejmowane wysiłki zwrócenia na siebie uwagi nie przynosiły żadnych efektów, a zachowanie stało się żenujące, po ok. 30 minutach uczestnicy zdjęli swoje przebrania i opuścili rejon zdarzenia. W grupie tej stwierdzono obecność m.in. Ewy Kapały, Jolanty Skiby i Piotra Golemy, aktywistów tzw. Ruchu „Wolność i Pokój” oraz Pomarańczowej Alternatywy. Przebieg zdarzenia był kontrolowany przez nieliczne patrole MO oraz służby operacyjne. Plk mgr J Koronowski...”²⁴⁸

1. 6. 1988 Rewolucja Krasnoludków

V tento den se v Polsku rozhořely happeningy ihned ve třech univerzitních městech. V Lodži, kde se odehrál historicky první happening, Ve Varšavě to byl už třetí v pořadí a ve Vratislavi přišlo na náměstí až deset tisíc trpaslíků. Vláda v tento den byla oslabena, protože velká univerzitní města se postupně přidávala k vlně happeningů a bylo jen otázkou času, kdy se aktivity podobného ražení dostanou do zbytku republiky. Studenti a lidé dennodenně dokazovali, že umění je apolitické a svým způsobem je to ostrov svobody, kterou žádná vláda nemůže eliminovat. Rynkem se ozývaly výkřiky typu: „Není svoboda bez trpaslíků“ a zajímavostí tohoto dne bylo, že mnozí aktivisté a účastníci museli podepsat dobrozdání, že trpaslík je apolitický tvor.

²⁴⁷ *Lives of the Orange Men...*, cit. d., s. 171.

²⁴⁸ „... V návaznosti na denní informace ze dne 6. tohoto měsíce o záměru uspořádat další happening u příležitosti Dne služby zdraví informujeme že dne 7. tohoto měsíce v 16:00 na ulici Świdnická ve Vratislavi skupina 15 mladých lidí (oblečených do bílého) rozvinula transparent s nápisem Służba zdraví ve službě národu. Dále pak skupina začala vykřikovat hesla na čest služby zdraví, pohybovala se v blízkosti ul. Świdnické. Chování skupiny nezpůsobilo velký obdiv u kolemjdoucích. Vzhledem k tomu, že tato akce neměla spětnou vazbu kolemjdoucích, tak se po 30 minutách aktéři převlékli a odešli. Ve skupině se objevila mimo jiné Ewa Kopała, Jolanta Skiba, Piotr Golemy, aktivisté hnutí WiP a Oranžová Alternativa. Celá akce byla kontrolována skupinou MO. plk.. J. Koronowski...“, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.*

Město se snažilo vliv Oranžové Alternativy eliminovat a zorganizovalo svojí vlastní akci ve stejné lokalitě, jako se odehrávaly happeningy Oranžové Alternativy. Tento den měl patřit dětem. Zhruba v 16:00 se v této oblasti začali scházet trpaslíci s barevnými čepičkami. Z toho měly největší radost děti, které to považovaly za rozšíření zábavy o živé trpaslíky.²⁴⁹

Dav trpaslíků přestal být kontrolovatelný a během chvíle obestoupil policejní vůz, který záhy na to rozhoupal. Jeden student se nebál a vylezl na kapotu a začal na ní tančit v převleku za trpaslíka. Podle Marka Krukowského to byl ten nejlepší happening, kterého se zúčastnil. Davová podpora a absence strachu už sice byla na hraně únosnosti a blížila se k výtržnostem, dal ale chtěl svobodu a byl blizoučko.

„...Dzień dziecka, to masowe wyjście na ulice, to jak Aleksander tańczył na tym samochodzie milicyjnym. To najbardziej wspominam, bo to była już atmosfera takiego karnawahu, święta, władza nie potrafiła sobie poradzić z nami i to było fajne. Dla mnie to było święto ludzi, tłum, całkowicie niezależne....“²⁵⁰

Marek KRUKOWSKI

Tento happening s trpaslíky se dá považovat za stěžejní v celé angažovanosti Oranžové Alternativy. Zaprvé dochází k absenci všudypřítomného strachu vůči složkám milice nebo tajné bezpečnosti. Dochází ke změně vztahu mezi dětmi co si hrají a policií, která je vyslýchá. V budoucnosti nebudou už běžné velké výslechy a případné tresty odnětí svobody a za rok touto dobou proběhnou první polosvobodné volby ve kterých zvítězí Solidarita a politické směřování země se začne měnit, měnit se začne celá Evropa. Happeningy budou čím dál masovější a hlavní představitelé budou na jednu stranu unaveni z publicity a očekávání spoluobčanů, začnou vycházet dávné spory, ke kterým přibudou ty nové, a to vše bude pomalu rozkládat Oranžovou Alternativu zevnitř.²⁵¹

V archivu Instytutu Pamięci Narodowej se nachází dvě zprávy, které jsou věnovány tomuto happeningu. Ta první je z 26. května na základě které se vedení města rozhodne uspořádat na Rynku den dětí a věří v to, že se aktivisté Oranžové Alternativy zdrží a nebudou

²⁴⁹ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*, cit. d., s. 125-135.

²⁵⁰ „...Den dětí, ten masový průvod ulicemi, to jak Aleksander tančil na policejním voze. Na to nejraději vzpomínám, protože to byla atmosféra takového karnevalu, svátku, vláda si s námi nedala rady. A bylo to skvělé. Pro mě to byl svátek lidu, davu, celkové a svobodně...“, KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

²⁵¹ ČERVÍNKOVÁ Hana. *The Kidnapping of Wrocław's Dwarves*, cit. d., s. 745

dětem kazit radost. Druhá zpráva se týká celého happeningu. Vzhledem k tomu že tato informace je rozsáhlá, v této práci jsou zapsány jen důležité fragmenty.

První zpráva je o připravované akci a zpracoval ji dne 26. května plk. Mgr. J. Koronowski.

„...W nawiązaniu do informacji dziennej z 26 bm. dotyczącej zamiaru Pomarańczowej Alternatywy zorganizowania 1 czerwca br. kolejnego happeningu na ul. Świdnickiej we Wrocławiu informujemy, że dla zniweczenia tego zamiaru, z inspiracji KW PZPR i SB tut. WUSW, władze miejskie Wrocławia organizują w rejonie ul. Świdnicka – Rynek imprezę pt. „Miasto dzieciom”. Przewidziane jest zorganizowanie kiermasze, występów artystycznych, pokazów sprzętu sportowego, zabaw, konkursów itp. Impreza ma zacząć się o godz. 15.00. Będzie ona rozpropagowana w szkołach i lokalnych środkach masowego przekazu...”²⁵²

Druhá zpráva se týká samotného happeningu a vypracoval ji taktéž plk. Mgr. J. Koronowski.

„...W nawiązaniu do wcześniejszych informacji dziennych dotyczących zapowiadanego przez aktywistów Pomarańczowej Alternatywy happeningu ulicznego z okazji Dnia Dziecka oraz podjętych działań neutralizujących informujemy, że w dniu 1 bm. o godz. 15.00 w rejonie ul. Świdnicka – Rynek rozpoczęła się impreza zorganizowana przez władze miejskie Wrocławia pt. „Miasto dzieciom”. W ramach imprezy odbywały się kiermasze, konkursy, imprezy, zabawy, występy zespołów artystycznych, pokazy sprzętu sportowego itp. Zgromadziła ona ok. 6 tys. mieszkańców Wrocławia, głównie dzieci i młodzieży. Ok. godz. 15.50 w rejonie przejścia podziemnego na ul. Świdnickiej i przy pręgierzu w Rynku zaczęły się gromadzić osoby znane z uczestniczenia w happeningach organizowanych przez Pomarańczową Alternatywę. O godz. 16.00 członkowie tych grup, liczących łącznie ok. 300 osób, poprzebierali się w stroje symbolizujące Pomarańczową Alternatywę, tj. w czapki, chusty, koszulki, bluzki w kolorze pomarańczowym. Grupy te usiłował – włączając się w trwającą imprezę „Miasto dzieciom” – przejąć inicjatywę. Ponieważ ich zachowanie spotkało się z oburzeniem części uczestników

²⁵² „V návaznosti na denní informace ze dne 26. tohoto měsíce, která se týká záměru Oranžové Alternativy uspořádat 1. červa další happening na ulici Świdnické ve Vratislavi, informujeme o tom, že jsme se rozhodli uspořádat na tomto místě ul. Świdnická – Rynek slavnosti s názvem: Město dětem“. Plánujeme uspořádat trhy, umělecká představení, sportovní přehlídky, budou tu možnosti her, soutěží apod. Akce by měla začít na 15.00. informace bude šířena ve školách a v místních sdělovacích prostředcích...”, Instytut Pamięci Narodowej we Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

impresy, začali oddalać się z rejonu ul. Świdnickiej, skandując okrzyki: „Chodźcie z nami”, „Popierajcie krasnali”, „Precz z Gargamelem”, „Solidaryzujcie się z krasnali”, „Chcemy Śmieszka nie Wojciecha”, „Dołączyło do nich dalszych ok. 700 osób młodych wiekiem, ubranych w czerwone czapki. Ok godz. 16.30 grupa ta, przechodząc skrzyżowanie ulic Świdnicka – Ofiar Oświęcimskich, zatrzymała się przy radiowozie MO, opasała go czerwonym płótnem, a Iwona Tyszkiewicz, c. Mieczysława, ur. 27 VI 1959 r., niepracująca, namalowała farbą olejną w aerozolu na karoserii znak Pomarańczowej Alternatywy. Następnie uczestnicy „pochodu” udali się przez most i pl. Grunwaldzki, ul. Piastowską, Sienkiewicza i pl. Bema na Wyspę Słodową k Ostrowa Tumskiego. W trakcie tego przemarszu spowodowali oni krótkotrwale zakłócenia ruchu komunikacyjnego. Skandowali przy tym hasła o treści: „Nie ma wolności bez krasnali”, „Precz z Gargamelem”, „Kornel, Kornel”. Na wyspie Słodowej przebywało łącznie ok. 2500 osób. Pobyt ich miał formę pikniku. O godz. 18.45 wszyscy zgromadzeni opuścili teren Wyspy Słodowej i w spokoju rozeszli się do środków komunikacji miejskiej.”²⁵³

27. 6. 1988 Powitaniu na Świdnickiej²⁵⁴

Tento happening byl věnovaný panu Josefu Piniorovi, který byl propuštěn na svobodu. Letáček oznamující o záměru informuje o tom, že téhož dne proběhne stání s Piniorem a Borowniczkou. Druhá část happeningu odbyde se na Świdnické pod hodinami v 16:00 a velkolepě se budou tito dva aktivisté vítat na svobodě.

Po Rynku půjde procesí, a v první řadě půjdou nosiči, kteří budou mít velké portréty revolucionářů jako Lenin, Engels, Pinior a Borowniczka. V informačním letáku jsou i instrukce

²⁵³ „...V návaznosti na dřívější denní informace o snaze o zorganizování happeningu Oranžovou Alternativou u příležitosti Mezinárodního dne dětí informujeme, že dne 1. tohoto měsíce v oblasti Świdnicka – Rynek byl městem zorganizovaný festival „Město dětem“. V rámci festivalu se odbyly trhy, soutěže, zábavná vystoupení divadelních uskupení, došlo na sportovní ukázky. Této akce se zúčastnilo zhruba 6 tisíc obyvatel, hlavně děti a mládež. Okolo 15:50 se v blízkosti podchodu pro pěší začala formovat skupina osob známá z Oranžové Alternativy. V 16:00 se členové této skupiny, asi 300 osob, začali převlékat za trpaslíky, do čepiček, šátků, triček, halenek vše v barvě oranžové. Tyto skupiny se snažily začlenit do městem organizované akce, aby mohly následně převzít vládu nad dnem dětí. Začali proto vykřikovat: „Pojďte s námi“, „Podporujte trpaslíky“, „Pryč s Gargamelem“, „Buďte s trpaslíky solidární“, „Chceme Smiška, ne Vojtěcha“. Během chvíle se ke skupině přidalo zhruba 700 mladých lidí s červenými čepičkami. V 16:30 se skupina zastavila na křižovatce ulic Świdnická a Osvětimských obětí, zastavili se u stojícího policejního auta, kdy Iwona Tyszkiewicz, dcera Mieczysława, nar. 27. 6. 1959, nezaměstnaná, namalovala olejovou barvou ve spreji na karoserii auta znak Oranžové Alternativy... Následně účastníci pochodu vydali se přes Grunwaldský most a náměstí Grunwaldské, ulicí Piastowskou, Sienkiewicze na ostrov Słodowou. V době tohoto pochodu způsobila skupina krátkodobé přerušení dopravy. Během pochodu skandovali: „Není svoboda bez trpaslíků“, „Pryč s Gargamelem“, „Kornel, Kornel“. Na ostrově Słodové bylo zhruba 2500 osob. Jejich pobyt měl formu pikniku a v 18:45 se všichni rozesli do prostředků hromadné dopravy...“; Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

²⁵⁴ „...Vítáme Vás na Świdnické...“

pro WUSW, jehož členové mají na starosti zajistit: anton, posílit zálohy a v případě nouze informovat nejvyššího generála [tím je myšlen Wojciech Jaruzelski – pozn. autora].

V tajných aktech SB byl nalezen dokument, který popisuje vítání Piniora na svobodě. Zde fragment této zprávy, kterou sepsal zástupce velitele, plk. Mgr. J. Koronowski.

„...w dniu 27 bm. ok. godz. 16.00 w rejonie ul. Świdnickiej we Wrocławiu zebrala się grupa osób, głównie młodych wiekiem. W grupie tej przeważały osoby, które w godzinach rannych przebywały na terenie Sądu Rejonowego dla Wrocławia Fabryczna, gdzie rozpoczął się proces przeciwko J Piniorowi i innym oskarżonym... O godz. 15.57 od strony Rynku wbiegła 6-osobowa grupa z transparentem o treści „Żądamy uwolnienia Piniora i Borowczyka” oraz z portretami W Lenina, K Marksa, Piniora i Borowiczka... O godz. 16.35 wszystkie ww. portrety i transparenty umieszczono na pomniku A Fredey... O godz. 16.55 zgromadzenie rozeszli się w spokoju. Siły porządkowe nie internowały... “²⁵⁵

19. 8. 1988 Bratnia Pomoc wiecznie żywa.²⁵⁶

Tento happening je legendou mezi happeningy. Bohužel žádný z respondentů s Waldemarem na Sněžce nebyl, tak se ani nechtěli jen vyjadřovat k něčemu, co je minulo, ale všichni tvrdili, že nejlepší bude Fydrych, protože tento happening má rád. Bohužel ani on se moc nerozhovořil k tématu, a jen odkazoval na knihy, které napsal a na novinové články, které se k tomuto výletu do Krkonoš věnují.

„...Jak jest w książce, bo jak by nie było książki, to bym nie pamiętał. My byliśmy w górach i dostaliśmy pomysł, że by Śnieżkę zdobywać w okazji rocznicy najazdu na Czechosłowację. My się przygotowywaliśmy do tego, ja byłem ubrany w strój samurajski. Granicę wtedy ze strony Czeskiej pilnowała policja i od strony Polski, wojsko. I wiadomo, że razem współpracowali. Musieli współpracować, bo granica była w górach i turyści tego wykorzystywali. A Śnieżka to było takie eksterytorialny plac, gdzie były restauracje, gdzie było

²⁵⁵ „...Ve dne 27. toho měsíce v 16:00 v oblasti ulice Świdnické ve Vratislavi se sešla skupina převážně mladých lidí. V této skupině převáželi lidé, kteří byli v dopoledních hodinách v oblasti soudu pro Vratislav v ul. Fabryczna, kde se v tu chvíli započal proces proti J. Piniorovi a jiným obžalovaným. V 15:57 vešla na náměstí 6 členná skupina s transparentem „Żądame o oswożenie Piniora a Borowniczky“, a s obrazy V. Lenina, K. Marxe, Piniora a Borowniczky... V 16:35 byly všechny portréty a transparent umístěny na sochu A. Fredey... V 16:55 se shromážděný dav rozešel. Bezpečnostní jednotky nikoho nezatkly...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

²⁵⁶ „...Bratrská pomoc věčně živoucí...“

*možné placiť w koronach lub w zlotówkami polskimi, było czeskie piwo. Myślę że Polacy przychodzili, że by piwo czeskie popić i Czesi przychodzili na polską wódkę...*²⁵⁷

Waldemar „Major“ FYDRYCH

Ideou tohoto happeningu se stalo dvacetileté výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy na území Československa. Fydrych dobývání Sněžky vyhlásil se slovy, že je třeba pomoci Čechům a to proto, že u nich upadá socialismus. Účastníci měli za úkol se obléci jako vojáci a vyrazit směr Krkonoše. Celoplošné doporučení bylo, aby skupinky dobývajících Sněžku nebyly moc velké, aby nedocházelo k hromadným ztrátám. Postupně na polské straně byli odchyceni a zadrženi všichni vojáci. Když polské příhraniční vojsko zadrželo Fydrycha, žádali ho, ať se vzdá a dá pokyn ke kapitulaci.

„Dzień dobry, witam pana majora. Panie majorze niech pan podda oddziały. Oni mówią, że bez pana rozkazu to się nie wycofają z działań “

„Panie pułkowniku, nie popelnię tego samego błędu, co popelnil swojego czasu marszałek Pétain, będziemy walczyć do ostatniego żołnierza. “

„To w takim razie panie majorze, w takim razie pan bierze odpowiedzialność za jakiegokolwiek wypadki w podczas tej całej akcji. “

„Panie pułkowniku, musi pan o jednym pamiętać, że zgodnie z konwencją Haagską ja jako jeniec posiadam pewne prawa: raz w miesiącu przysługuje mi paczka z czerwonego krzyża, nie mogą być brany do żadnych robót oraz za próbę ucieczki nie mogą być karany. “²⁵⁸

Velitel složek s Fydrychovými podmínkami souhlasil, a tak byl odveden na velitelství, které bylo pod Sněžkou v údolí. Když přišel do místnosti, u zdi byly vyskládané zabavené plastové zbraně, kousek dál seděli jeho vojáci a bylo evidentní, že se všichni baví, jak vojáci

²⁵⁷ „...Jak je v knize, protože kdyby nebyla kniha, nic bych si už nepamatoval. Byli jsme na Sněžce a dostali jsme skvělý nápad, že dobudeme Sněžku u příležitosti 20. letého výročí invaze do Československa. Začali jsme se na to připravovat, já jsem byl přestrojený za samuraje. Hranice tehdy hlídalo z polské strany Vojsko a ze strany Československa policie. Je jasné, že spolu komunikovali. Museli spolupracovat, protože hranice byla v horách a využívali ji turisté. A Sněžka bylo výjimečným místem, byly tam restaurace, dále se tam platit jak v korunách tak ve zlotých, bylo tam české pivo. Myslím, že Poláci tam chodili na pivo a Češi na polskou vodku...“, FYDRYCH, Waldemar „Major“. Zakladatel hnutí Oranžová Alternativa, email 25. 3, 4. 5. 2018.

²⁵⁸ „... „Dobry den pane majore. Pane majore, dejte rozkaz ke kapitulaci. Oni říkají, že dokud nedáte rozkaz, nepřestanou bojovat.“ „Pane plukovníku, neudělám stejnou chybu jako maršál Pétain, budeme válčit do posledního muže.“ „V takovém případě přebíráte zodpovědnost za všechny případné nehody.“ „Pane plukovníku, nesmíme ale zapomenout, že já jako válečný zajatec mám jistá práva shodně s Haagskou úmluvou: jednou za měsíc musím obdržet balíček od červeného kříže, nesmím být nasazován na práci a pokud se pokusím o útěk, nesmím být potrestaný“...“., Major albo Rewolucja Krasnoludków, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

skuteční, tak vojsko Fydrychovo. Po nějaké době přišla zpráva z české strany, že někoho zadrželi na druhé straně hranic, ti to brali vážně a báli se, že se akce zúčastní signatáři Charty 77 a že skutečně přejdeme hranice.

Tomuto happeningu se věnuje článek *Neviděli jste moje vojsko?*, který napsal Petr Blažek s Filipem Pospíšilem pro kulturní čtrnáctideník A2. Článek je plný humoru a nadsázky, který je Majorovi vlastní a popisuje chování zadrženého samuraje, který vede rozhovor s velitelem zásahu. A vše se odehrává shodně s myšlenkou socialistického surrealismu.²⁵⁹

21. 10. 1988 Mieszkanko na Świdnickiej²⁶⁰

Tento happening byl postaven na myšlence, že organizátoři vytvoří malý byteček, do kterého by bylo možné nahlédnout skrz malé dírky ve zdi (v krabicích). Za zdmi bytečku se bude odehrávat veselí, tanečky a část obyvatel bytečku bude hrát na nástroje (kytary, bubínky, trubky) a zpívat trampské písničky, někdo bude jíst, někdo tančit nebo odpočívat na pohovce. O přípravě happeningu poinformoval také kpt. D. Taryna ministerstvo vnitra a Na konci této zprávy je vepsaný závěr, že je nutné informovat Stanisława Gaju, velitele II Sekce WUSW ve Vratislavi. Takto se tedy účastníci Oranžové Alternativy připravovali na další happening, který se uskutečnil 21. října v ulici Świdnická pod názvem: „*Mieszkanko na Świdnickiej*“

*„...Dnia 21 października br. o godz. 12.50 TW ps. „Pomocnik“ poinformował, że przy wejściu SDH Feniks od strony ul. Szewskiej we Wrocławiu pięciu młodych mężczyzn zgromadziło znaczną ilość kartonów po opakowaniach. Część zebranych kartonów została ułożona na chodniku przy wejściu do SDH i jest pilnowana przez dwóch mężczyzn. pozostali trzej chodzą po sklepie i w dalszym ciągu zbierają ze stoisk handlowych kartony, które następnie wnoszą i układają na chodniku. Z relacji TW wynika, że są to uczestnicy tzw. Pomarańczowej Alternatywy...”*²⁶¹

²⁵⁹ BLAŽEK, Petr - POSPÍŠIL, Filip. *Neviděli jste moje vojsko?* In A2. Praha: Kulturní týdeník A2, 2009, č. 12. ISSN 1803-6635.

²⁶⁰ „...Byteček na Świdnické...”

²⁶¹ „...Dne 21 října tohoto roku [1988 – poznámka autora] ve 12:50 TW dal pod pseudonymem „Pomocnik“ podal informaci, že u vchodu do obchodního domu Fénix ze strany ulice Szewské ve Vratislavi 5 mladých mužů shromáždilo velký počet kartonových krabic. Část získaných krabic položili na chodník kousek od vchodu do obchodního domu a je hlídáná dvěma muži. Další tři chodí po ochodech a dál sbírají kartonové krabice, které dál dávají na chodník. Z informací TW vyplývá, že se jedná o účastníky tzv. Oranžové Alternativy...“, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883*

Během konání happeningu členové Oranžové Alternativy rozvinuli transparenty s hesly: „SPOKOJNA STAROŚĆ NA UL. ŚWIDNICKIEJ“, „RYŻ NASZĄ SZĄCĄ“, „KOMUNIŚCI ODDAJCIE MIESZKANIA“, „MIECZ DLA GENERAŁA DO HARAKIRI“, „SPOSÓB NA DOBROBYT – NIC NIE JEŚĆ, MIESZKAĆ.NA ULICI, PRACOWAĆ 365 DNI W ROKU“²⁶². Během celé akce se ulicí ozývaly výkřiky, charakterizující Oranžovou Alternativu: „GDZIE JEST MILICJA“, „CHODŹCIE Z NAMI“ a „REWOLUCJA KRASNALI“²⁶³.

Na akci, kterou vymyslela nemladší frakce Oranžové Alternativy, se podílelo velké množství civilistů. Ti nosili na happening nábytek a potřebné věci k tomu, aby vytvořili útulný bytěček uprostřed města.

Ze zpráv tajné služby ze dne 21. října 1988 sepsané plk. Mgr. Stanislawem Biernackim vyplývá, že tento happening byl filmován zaměstnanci televize RTV, kteří zároveň udělali rozhovor s Waldemarem Fydrychem. Happening byl také filmován Wytwórni Filmów Fabularnych ve Vratislavi (Filmové Ateliéry Vroclav).²⁶⁴ Zprávu o happeningu napsal inspektro Piotr Konczak:

„...W dniu 21 X 1988 na polecenie kierownictwa służbowego WUSW we Wrocławiu udaliśmy się na ul. Świdnicką celem prowadzenia obserwacji przebiegu happeningu organizowanego przez tzw. Pomarańczową Alternatywę. Impreza rozpoczęła się ok. godz. 16.00, przed barem „Barbara” zebrała się grupa przebierańców z akcesoriami, tj.: stara pałka, sedes, okrągły stół, leżaki, kartony do pakowania kuchenek gazowanych z „Wrozametu” z pomalowaną na nich cegłą, z których ustawili mur. Dookoła zebrali się gapie, w sumie ok. 600-700 osób, w przeważającej części młodzież. Organizatorzy grali na różnych instrumentach oraz malowali zegar przy barze „Barbara” na kolor pomarańczowy. Ok. godz. 16.40 całość przemaszerowała w stronę Rynku, obeszli cały rynek, zatrzymując się u pomniku A Fredy, malując go na pomarańczowo. W Rynku zatrzymano ob. Marcina Mellera, studenta II roku Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziału Historycznego. Malował farbą w aerozolu budkę telefoniczną, umieścił na niej napis „997”. Najbardziej aktywna część grupy wróciła z Rynku pod „zegar” na ul. Świdnicką pozostali rozeszli się po bokach. Grupa liczyła ok 70 osób, przebywała w tym miejscu do godz. 18.00. W tym czasie jeden z nich malował ponownie zegar.

²⁶² „... Spokojené stáří na Świdnické; Rýže je naše šance; Komunisté vraťte byty; Meč pro generála na harakiri; způsob jak dojít k blahobytu: nic nejíst, bydlet na ulici, pracovat 365 dní v roce...”

²⁶³ „...Kde je policie; Pojd'te s námi; Revoluce trpaslíků...”

²⁶⁴ DARDZINSKA, Joanna – DOLATA, Krzysztof (ed.). *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*, cit. d., s. 104-105.

Gdy grupa zmniejszyła się do ok. 90 osób i ruszyła do kierunku Placu Solnego, zatrzymano wówczas mężczyznę, który malował zegar. Okazał się nim Robert Jezierski, student II roku Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydziału Filologicznego...”²⁶⁵

7. 11. 1988 Czerwony Marsz Rewolucji²⁶⁶

V roce 1987 se v tento den odbyl jeden z prvních masových happeningů ve Vratislavi. V roce 1988 chtěli organizátoři na tuto událost navázat, a tak se podobné akce konaly i ve Varšavě a Lodži. Ve Vratislavi se navázalo na červenou barvu a vyhlásil se Rudý Pochod Revoluce, který končil divadelním představením. Pochod se začal na tradičním místě u pochodu na ulici Świdnická, dále několikatisícový dav pochodoval ve směru k rektorátu univerzity a vrátil se zpět na ulici Świdnickou.

Na tento pochod byly použité stejné rekvizity jako na happening konaný před rokem. Velká červená hvězda, transparenty, portréty revolucionářů. Novinkou tohoto happeningu bylo, že se celý zdokumentoval a vznikl na jeho základě dokument *Major czyli Rewolucja Krasnoludków* v režii Marie Zmarz-Koczanowicz. Tento dokument je přiložen na DVD, které je součástí této práce.

Další zajímavostí tohoto happeningu je, že nastává zvláštní situace, kdy policisté z III. oddělení WUSW provádí s členy Oranžové Alternativy rozhovory. Nikoli výslechy. Jeden z prvních rozhovorů vedl kpt. Wojciech Langa, vedoucí oddělení, s Rafałem Witczakem. O tomto rozhovoru jsou vedeny záznamy v archivu tajné bezpečnosti. Zároveň se v tomto rozhovoru objevuje fakt, že existovala opoziční politická uskupení, která happeningy využívala k vlastní propagaci a k pozvánkám na pseudo happeningy Oranžové Alternativy.

²⁶⁵ „...Ve dne 21. října 1988 na doporučení velitelů WUSW ve Vratislavi jsme vyšli na ulici Świdnickou s cílem pozorovat happening Oranžové Alternativy. Zábava se začala v 16:00 u baru „Barbara“, kde se sešla skupina převlečených do kostýmů a doplňků: stará hůl, toaletní sedátko, kulatý stůl, lehátka, lepenkové krabice na plynové sporáky zn. Wrozamet a na nich namalované cihly, z kterých postavili zeď. Dokola se sešlo asi 600–700 přihlížejících, převážně mladých. Organizátoři happeningu hráli na různé nástroje nebo malovali oranžové hodiny u baru „Barbara“. Zhruba v 16.40 se dalo celé seskupení do pohybu a vyšli směrem k Rynku, obešli ho celý Rynek a zastavili se u sochy A. Fredy, kterého pomalovali na oranžovo. Na Rynku byl zadržen Martin Meller, student Varšavské univerzity, katedry historie. Barvou ve spreji maloval na telefonní budku, kam napsal nápis „997“. Nejaktivnější část celé skupiny se vrátila z Rynku pod namalované hodiny na ul. Świdnickou a rozešli se po stranách. Skupina se skládala ze zhruba 70 osob a stáli na svých místech do 18. hodiny. Mezi tím jeden muž maloval další hodiny. Když se skupina zmenšila vydala se ve směru Placu Solného. Mezi tím byl zadržen malíř hodin, byl to Robert Jezierski, student II. ročníku univerzity ve Vratislavi, katedry filologické...“, *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR)*, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883

²⁶⁶ „...Rudý pochod revoluce...“

„...w dniu dzisiejszym aktywnym uczestnikiem happeningu zorganizowanego przez Pomarańczową Alternatywę był: Rafał Witczak, ur. 25 XII 1970 roku. Podczas przeprowadzonej z wymienionym rozmowy oświadczył on: zorganizowany happening rozpatrywany jest przez jego twórców i uczestników jako sztuka surrealistyczna. Wymieniony całkowicie odcina się od elementów politycznych, gdyż apolityczność nadaje mu niezależność. Natomiast nie można, jak twierdzi, obarczać organizatora odpowiedzialnością za udział osób reprezentujących różne organizacje polityczne. Dla jego happening jest sztuką, a udział w nim jej tworzeniem. Malowanie ścian oraz kolportaż ulotek podczas happeningu informujących o akcji w dniu 11 XI 1988 roku, określił jako działanie osób, które nie są prawdziwymi uczestnikami PA. Na koniec rozmowy, przepaszając za słowa, stwierdził, że on „pierdoli PPS oraz SW”.”²⁶⁷

O samotném happeningu je v archivem jen kratičká zpráva o tom, že happening se uskutečnil na ostrově Slodava a zůstal bez odezvy. Účastníci sice byli legitimovaní, ale ihned propuštění domů. Nejzajímavější na této zprávě je upozornění ve znění: „...*Uwaga! Grupie przewodził mężczyzna w wieku ok. 35-40 lat, wzrost ok. 170-175 cm, włosy ciemny blond, czesane do góry. Ubrany był w charakterystyczny długi jasny płaszcz typu prochowiec...*”²⁶⁸

12. 12. 1988 Wigilia wielkiej rocznicy²⁶⁹

Sedmé výročí uvedení země do výjimečného stavu se připomínalo nejen ve Vratislaví, ale i v Lodži. Hlavním impulzem pro zorganizování happeningů s touto tematikou jsou politická jednání Lecha Wałęsy a Solidarity s generálem Wojciechem Jaruzelským, což mnozí opoziční aktivisté považují za jistý druh zrady.

v Lodži zorganizovali studenti a činovníci Oranžové Alternativy akci s názvem *Pomoz policii, zbij se sám*. Základní atributy vratislavského happeningu mají vojenskou tematiku. Aktéři na ulici Świdnickou přinesly tanky vyrobené z lepenky a kartonu, různé štíty, helmy,

²⁶⁷ „...Dnes rozhovor s aktivistou Oranžové Alternativy Rafalem Witczakem, narozený 25. 12. 1970. Během rozhovoru vyplynulo, že happeningy organizované přes OA je považováno jako surrealistické umění. Jmenovaný se distancuje od politických uskupení, protože apolitičnost mu dává nezávislost. Zároveň poukazuje na to, že není možné organizátora happeningů trestat za to, že jiné politické subjekty se účastní a prezentují na jeho akcích. Malování po zdech a rozdávání letáček s informacemi o akci z 11. 11. 1988 označil za dílo lidí, kteří nic nemají do činění s OA. Na konci rozhovoru se omluvil za použitý výraz, a řekl, že „sere“ na PPS nebo SW...“ *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883.*

²⁶⁸ „... Pozor! Skupinu vedl muž ve věku 35-40 let, výška 170-175 cm, vlasy špinavý blond, sčesané nahoru. Oblečený byl v dlouhém plášti zvaný trenčkot...“ *Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/8883.*

²⁶⁹ „...Předvečer velkého výročí...“

obušky a plastové dětské pistolky. Heslo této akce by se dalo shrnout do zvolání: Generálové celého světa, spojte se u baru Barbara.

Večer před výročím se na náměstí sešli aktivisté s velkým křížem, na kterém byla umístěná slepá mapa polského státu s dámskými rukavičkami, celý výjev připomínal ukřižování Polska, někteří aktivisté „přijeli“ v papírových tancích a jeden student nesl transparent s textem: *Pomścimy Wuika i Ciocie* [pomstíme strýčka i tetičku], což byla parafráze na událost v dole Wujek, ve kterém došlo k zabití horníků bezpečnostními složkami, když se v době výjimečného stavu snažili zpacifikovat jejich stávkou. Všechny atributy byly na Rynku spáleny, což symbolizovalo spálení cesty zpět k výjimečnému stavu. Plukovník Stanisław Biernacki napsal o happeningu zprávu adresovanou ministerstvu vnitra:

„...W dniu dzisiejszym zgodnie w wcześniejszymi zapowiedziami ulotkowymi, działacze Pomarańczowej Alternatywy zorganizowali o godz. 16.00 przy ul. Świdnickiej we Wrocławiu kolejny happening pod hasłem „Wigilia wielkiej rocznicy” – nawiązanie do rocznicy wprowadzenia stanu wojennego. Ok. godz. 16.00 zebrało się około 30 osób aktywu Pomarańczowej Alternatywy i rozwijając transparent „Zawsze jest happening”, zachęcali znajdującą się w rejonie młodzież do udziału w imprezie. Uformowany pochód liczący ok. 150-200 osób przemieścił się do Rynku pod pomnik A. Fredy. Na czele pochodu pojawiły się dwie makiety tekturowe czołgów oraz tarcze z napisami „ZOMO”. W trakcie przemarszu jego uczestnicy zapalili dwie pochodnie. Posłużyły one do rozpalenia na placu Rynku przed Bankiem ogniska z makiet tekturowych czołgów. W trakcie palenia ogniska zdetonowano dwie petardy, a następnie pojawił się osobnik niosący dwumetrowy biały krzyż z konturem Polski. Ekspozowano transparent o treści „Pomścimy Wujka i Ciocię”. W rejonie odbywającego się happeningu kolportowano pieczątkowce ulotki „Solidarność zwycięży”. O godz. 16.49 imprezę zakończono. Siły porządkowe nie interweniowały...“²⁷⁰

²⁷⁰ „...Dnes shodně s předešlými informacemi, aktivisté Oranžové Alternatyvy zorganizovali v 16:00 v okolí ulice Świdnická ve Vratislavi další happening s heslem „Předvečer Velkého Výročí” v návaznosti na výročí výjimečného stavu. Ok. 16:00 přišlo 30 osob Oranžové Alternatyvy a rozvinuli transparent „Pokaždé je happening” a povzbuzovali mládež, která byla v okolí, aby se přidali k oslavám. Uspořádali pochod ve kterém šlo asi 150-200 osob a přesunuli se na Rynek pod pomník A. Fredy. V čele průvodu se objevily dva tanky a štíty s nápisy „ZOMO”. V průběhu pochodu byly zapálené dvě louče, kterými pak zapálili na Rynku ohniště z maket tanku. Během pálení ohně byly odpáleny dvě petardy, a následně se objevila osoba, která nesla kříž s ukřižovaným Polskem, Dále transparent s textem „Pomstíme strýčka i tetičku” Během happeningu dostávali kolemjdoucí letáčky s texty „Solidarita vyhraje”. V 16:49 byla akce ukončena. Pořádkové oddíly nikoho nezadržely...”, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, ign. AIPN WR, 024/8883.

IV. FÁZE: VÍTĚZSTVÍ SVOBODY (1989)

Na konci roku 14. prosince 1988 Andrzej Wajda uděluje Waldemarowi Fydrychovi a členům Oranžové Alternativy cenu *Popiół i Diament* [popel a diamant] za kulturní a tvůrčí práci, tvorbu pouličního divadla, opoziční aktivity a poukázal členům finanční odměnu. Do dnešní doby je Oranžová Alternativa jediným laureátem této ceny. Nicméně fakt peněžní odměny, která nebyla využita dostatečně transparentně, rozpoltil Oranžovou Alternativu zevnitř.

„...W którymś momencie dostała Pomarańczowa Alternatywa nagrodę od Wajdy, i dostali jakieś dolary. Na dzisiejsze relacje tych dolarów było nie dużo, ale wtedy to były duże pieniądze. Waldek to przepuścił generalnie na taką absurdalną kampanie prezydencką, wiadomo, że nie może kandydować, ale przepuścił...”²⁷¹

Paweł JARODZKI

Pro peníze si měl jet Waldemar „Major“ Fydrych se svými spoluaktéry do Krakova, nicméně odjel nakonec se svými dvěma přáteli, kteří nebyli v hnutí aktivní, a to vedlo k rozbrojům mezi skutečnými členy. Někteří se veřejně postavili proti tomuto aktu, někteří to brali jako zradu, všichni ale tvrdí, že největší problém byl s neuváženou útratou těchto peněz. Ze zašifrovaných záznamů tajné služby WUSW ve Vratislavi vyplývá, že z nastalé situace měla největší potěšení právě SB, která si vzala za cíl, dále tento kritický stav prohlubovat a využít k destabilizaci Oranžové Alternativy a k jejímu případnému zrušení. Dne 24. ledna roku 1989 o tom sepsal zprávu mjr. Mgr. Leszek Niemiec

„...TW ps. „Pomorzaniek“ informuje, že wśród aktywu Pomarańczowej Alternatywy zaistniała nowa sytuacja, która doprowadziła do znacznego osłabienia pozycji lidera grupy – Waldemara Fydrycha („Majora”) oraz do znacznej dezintegracji aktywistów PA. Niesnaski i nieporozumienia nastąpiły na płaszczyźnie związanej z przyznaniem Fydrychowi przez Andrzeja Wajdę nagrody... Początkowo W Fydrych twierdził, że to są pieniądze organizacji i po ich odbiór pojedzie on w towarzystwie wytypowanych osób spośród aktywu grupy. W praktyce było jednak inaczej, gdyż w grudniu 1988 roku W Fydrych jedynie w gronie trzech

²⁷¹ „...V jednom momentě dostala Oranžová Alternativa cenu od Wajdy, a dostali nějaké dolary. Na dnešní poměry by to nebylo moc, ale na tehdejší to bylo celkem hodně peněz. Waldek to dal do své absurdní předvolební kampaně na prezidenta, i když věděl, že se jim stát nemůže, ale peníze utratil...“, JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

najbližších przyjaciół, w zasadzie niezwiązanych z PA, pojechał do Krakowa i odebrał nagrodę... Najbliższy współpracownik „Majora” Robert Jezierski oświadczył, że „napluje Fydrychowi w twarz” i że nie chce mieć z nim ani jego pomysłami artystycznymi nic wspólnego. Jak wynika z naszego rozpoznania, tzw. aktywiści PA myślą o powołaniu w jej miejsce jakiejś innej grupy młodzieżowej, która poza Fydrychem byłaby inicjatorem „impres” ulicznych ... TW sugerował, aby całą energię młodych ludzi skierować na działalność ekologiczną, która zyskałaby aprobatę społeczną. TW próbował przekonać ich, że rozróbny uliczne nie mają sensu, gdyż zaistniał inny klimat polityczny²⁷²... W toku dalszego rozpracowania działacze PA będziemy zmierzać do dezintegracji tego środowiska i słabienia pozycji W Frydrycha, lidera PA. Informacja zostanie wykorzystana w SOR o krypt. „Medium” ...²⁷³

Na přelomu let 1988 a 1989 dochází k přesycení happeningů, které již nemají takový vliv a přestávají naplňovat jak samotné organizátory, tak i kolemjdoucí. A to zvláště díky tomu, že to, proti čemu studenti bojovali už neexistovalo. Policie sice dále zatýkala aktéry, ale už se nejednalo o výslechy, ale o rozhovory, při kterých se bavili i samotní policisté. Bylo evidentní, že toto musí již brzy skončit. Činnost Oranžové Alternativy ztrácela na významu.²⁷⁴

Těch pár happeningů, které byly uspořádány Oranžovou Alternativou v tomto roce, byly stále v rytmu absurdnosti doby a výsměchu z komunistického zřízení. Nicméně činnost hnutí byla poznamenána aktivním zapojením Waldemara Fydrycha do prezidentských voleb ve kterých kandidoval, a tímto se Oranžová Alternativa rozštěpila na ty, kteří Waldemara dále podporovali a na ty, kdo byl proti němu a snažil se o obrodu hnutí. Oranžová Alternativa v tuto dobu stála před rozcestím, jestli se vydat směrem uličního umění a hry nebo cestou aktivního zapojení do politiky země. Nakonec se ukázalo, že hnutí jako celek nemělo společný cíl, ale

²⁷² V polosvobodných volbách konaných 4. června 1989 zvítězila Solidarita a získala všech 35% křesel.

²⁷³ „...TW, pod pseudonymem „Pomořan“ informuje, že ve středu hnutí Oranžové Alternativy vyvstala nová situace, která zapříčinila oslabení pozice lídra skupiny – Waldemara Fydrycha „Majora“ a značnou dezintegraci aktivistů OA. Nesnáze a nedorozumění se začaly projevovat ve chvíli, kdy Andrzej Wajda ocenil aktivity Fydrycha a dal mu peněžní cenu... Nejdříve W. Fydrych tvrdil, že jsou to peníze celého hnutí, a že se pojeden pro cenu společně. On a někteří další organizátoři aktivit hnutí. Ve skutečnosti se to odehrálo jinak, protože v prosinci roku 1988 odjel W. Fydrych do Krakova se svými dvěma blízkými přáteli, kteří ani nebyli aktivisté OA aby tam převzal cenu... Nejbližší spolupracovník Robert Jezierski řekl, že „plivne Fydrychovi do tváře“, a že už s ním nikdy nechce mít nic společného. Jak vyplývá z našeho pozorování, tzv. aktivisté OA přemýšlejí o založení nového hnutí, které by i bez Fydrycha nadále organizovalo v ulicích happeningy... TW se snažil mladým domluvit, aby se začali spíše věnovat problémům ekologickým a přestali dělat pouliční divadlo, protože ty za stávající politické situací již nemají smysl. Během našeho dalšího konání budeme aktivisty OA dále destabilizovat a oslabovat pozici W. Fydrycha, lídra OA. Tato informace bude využita v SOR pod krycím názvem: „Medium“ ...“, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983 – 1990, sign. AIPN WR, 024/88.

²⁷⁴ KENNEY, Padraic. *Wrocławskie zadymy*, cit. d., s. 303.

pouze společnou cestu. To co bude následovat v následujících dvaceti letech označila nejen Agata Sarzaczyńska, ale i Paweł Jarodzki a další za nechutné.

7. 2. 1989 Karnawał, czyli Śledzik na Świdnickiej²⁷⁵

Ve Vratislavi se 7. února konal druhý ročník karnevalu, tentokrát s názvem *Sledzik na Świdnické tedy konec Karnevalu*. Během této akce byla použita papírová masa na vytvoření gondol, velkého draka a dalších atributů. Happeningy neztrácejí svou spontánnost a živelnost, ale některé prvky se v happeninzích opakují a tím začínají být trochu nudné. Organizátoři akce vytvořili velké masky se slunečními brýlemi, které připomínají gen. Wojciech Jaruzelského. Během akce se vytvořilo hudební uskupení, které hraje známé písničky a dav si zpívá, tančí a baví se. K organizátorům se přidávají civilisté a každý z nich si přináší na karneval své vlastní masky a doplňky.

Během akce byla i provolávána politická hesla jako *Nie ma wolności bez Solidarności* [není svobody bez Solidarity] nebo *Precz z komuną* [pryč s komunismem] a některá opoziční uskupení využila příležitosti pro prezentaci politických postojů.

Karneval reaguje i na aktuální společenské a politické dění. V tomto období dochází k jednání u kulatého stolu mezi Solidaritou a komunistickou stranou. Část opozice s tímto krokem nesouhlasí a na karnevalu se nelibost s tímto krokem také prezentuje. Účastníci nesou v průvodu nad hlavami kulatý stolek a když se začne stoleček rozpadat, začnou vykřikovat: Běda, běda, kulatý stůl se rozpadá.²⁷⁶

„...W dniu 7 bm odbył się kolejny happening uliczny zorganizowany przez Pomarańczową Alternatywę. Ok. godz. 16.00 w rejonie ul. Świdnickiej (przejście podziemne) zebrała się grupa ok. 100 młodych osób, do której po kilki minutach dołączył uformowany wcześniej w rejonie Rynku taneczny korowód przebierańców w strojach karnawałowych rekwizytami i transparentami. Przebieg happeningu był filmowany przez Zbigniewa Kijaka, operatora Wytwórni Filmów Dokumentalnych z Polskiej Kroniki Filmowej oraz Marię Zmarz-Koczanowicz z WFD [Wytwórnia Filmów Fabularnych] Kraków. Ok. godz. 16.30 uczestnicy happeningu utworzyli pochód, który skierował się w stronę Rynku, gdzie przy pomniku Al Fredey starano się wytworzyć atmosferę wspólnej zabawy z otaczającymi ich przechodniemi. O godz. 17.10 Waldemar Fydrych ps. „Major” oraz aktywni działacze PA, tj. Andrzej Kielar, J Kudłaty, R Jezierski, A Grzymalska, Krzysztof Jakubczak – próbowali zakończyć imprezę, lecz grupa

²⁷⁵ „...Karneval, čili Sledzik na Świdnické...”

²⁷⁶ KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). Waldemar Fydrych „Major“, cit. d., s. 156-158.

młodych osób (ok. 500), której przewodził A Żebrowski, a której znaczna część była pod wpływem alkoholu, zaczęła skandować okrzyki o treści: „Precz z komuną”, „Nie ma wolności bez Solidarności”, „Solidarność”. Następnie grupa ta udała się w rejon trasy W-Z, tamując ruch samochodów. O godz. 18.00 na widok funkcjonariuszy MO grupa rozeszła się. Siły porządkowe nie interweniowały, środków przymusu nie stosowano. Do DUSW Wrocław – Stare Miasto dowieziono dwóch aktywnych uczestników happeningu, którymi po wylegitymowaniu okazali się Galer Krzysztof i Hummienny Erazm. Po przeprowadzeniu z nimi rozmów ostrzegawczych zwolniono ich do domu...”.²⁷⁷

Před dalším happeningem, který se měl konat první jarní den, byla zahájena výstava Waldemara „Majora“ Fydrycha v kostele sv. Martina ve Varšavě. Zde se dal „Major“ slyšet, že happening na přivítání jara proběhne 21. března 1989, bude tam hrát kapela a hlavní heslo bude „Sony věčně plave“, které bude na velké plachtě, a tu budou průběžně namáčet vodou.

22. 3. 1989 Pierwszy Dzień Wiosny²⁷⁸

Během organizace tohoto happeningu se předpokládalo, že se složky MO do akce plně nezapojí a nebudou aktéry zatýkat. Aby se zaplnilo prázdno po policii, vyrobili organizátoři velké množství loutek a panenek. kolem jdoucí byli vyzváni, aby „popustili uzdu fantazii“ a oslavili první jarní den dle svých představ.

Druhé dějství bylo ve znamení symbolického pohřbívání Stalina a jeho kultu. Vše bylo zahaleno v černou barvu, do které byli oblečeni i členové varšavské sekce Oranžové Alternativy. Část tohoto procesí připomínala pohřební průvod. Rakev byla vyrobena z kartonu, byl slyšet i pláč pozůstalých. V průběhu happeningu se objevila policie a přešla rychle do

²⁷⁷ „...Shodně s dřívějšími informacemi se dne 7. tohoto měsíce konal další pouliční happening, který byl zorganizovaný Oranžovou Alternativou. Okolo 16:00 hodiny se v okolí ulice Świdnické (u podchodu) se sešla skupina asi 100 mladých lidí, ke které se po několika minutách přidal taneční průvod, zformovaný v okolí Rynku, osob oblečených do karnevalových kostýmů, s rekvizitami a s transparenty. Celý happening byl zfilmovaný Zbigniewem Kijakem, provozovatele ateliéru dokumentárního filmu Polské Filmové Kroniky a Marii Zmarz-Koczanowiczovou z WFD Krakov. Okolo 16:30 se účastníci happeningu rozpochovali směrem k Rynku, kde se u pomníku Al. Fredy pokusili o navození atmosféry společné zábavy s kolemjdoucími. V 17:10 Waldemar Fydrych s pseudonymem „Major“ spolu s aktivisty Oranžové Alternativy, tj.: Andrzej Kielar, J. Kudlatý, R. Jezierski, A. Grymalská, Krzysztof Jakubczak – se pokoušeli ukončit zábavu, ale skupina mladých (asi 500 osob) pod vedením A. Żebrowského, kde byla část pod vlivem alkoholu, začala vykřikovat hesla typu: „Pryč s komunismem“, „Není svoboda bez Solidarity“, „Solidarita“. Poté se skupina vydala směrem k W-Z, kde zastavovala dopravu osobních vozů. V 18:00 se skupina rozešla, protože se přiblížily jednotky MO. Pořádkové orgány nezasáhly, donucovací prostředky nebyly použity. Do DUSW – Staré Město byli dovezeni dva aktivní účastníci happeningu. Po legitimaci byli identifikováni jako: Galer Krzysztof a Hummienny Erazm. Po rozhovorech a upozornění, byli propuštěni domů...”, Instytut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 054/348.

²⁷⁸ „...První jarní den...“

aktivního zapojení, začala zatýkat aktivisty i kolemjdoucí. Část policejního oddílu zaskočila ty, kteří drželi rakev, ta jim byla vytržena a odnesena mimo průvod. Dav začal spontánně křičet: „Vraťte nám Stalina!“, „Kde je generál?“.

1. 5. 1989 Waldemar Fydrych kandiduje na prezidenta

Jeden z posledních happeningů, o kterém je veden spis u WUSW ve Vratislavi je ten, který se konal 1. května 1989. Sama Oranžová Alternativa jej jako happening neuvádí, ale byl zajímavý tím, že se v něm měl představit kandidát do polosvobodných voleb, které se měly konat 4. června 1989. Studenti vybrali mezi sebou postavičku spíše vhodnou k výsměchu než pro seriózní uznání. Na tuto událost vzpomínal Wiesiek Cupała:

„Przeszedł rok 1988 i 1989 i miały być wybory, i ja się z Waldkiem spotkałem i poszliśmy sobie nad Odrę na wyspę Opatowiecką, siedzieliśmy sobie na cypelku i zaczęliśmy myśleć co by tu z okazji wyborów zrobić. Mieliśmy takiego kolegę Pabla (Piotr Adamcio) – porucznika 14 pułku Ułanów Jazłowieckich, który miał bardzo grube szkła, był mały, i dostałem pomysł, że zrobimy Pabla na torach, że by startował jako niezależny senator i będzie taki plakat „twój głos mój los”, i taki biedny Pablo. No Waldek się zgodził, ale okazało się, że z Pablem nie tak łatwo, bo jak było spotkanie przed wyborcze to Piotr nie przyszedł.”²⁷⁹

Informátor Gabriś, který se setkal 14. dubna roku 1989 v hotelu Wrocław s představiteli WUSW Jerzym Sokólským a Andrzejem Bralem, informoval o přípravě happeningu, který se bude konat 1. května, protože Oranžová Alternativa plánuje na tomto setkání představit svého kandidáta na pozici senátora. Gabriś se zaručuje za zprávy, které získal od Piotra Lewadodowského, že jméno kandidáta je Aleksander, je mu 19–20 let, vysoký 185 cm a obléká se do černé barvy. Údajně by měl být členem „Partia Anarchistyczna“ a v budoucnu plánuje teroristické akce. Aleksander se měl v minulosti léčit na psychiatrii, a tvrdí, že se tam z něho snažila SB udělat blázna.

²⁷⁹ „...Przekulil se rok 1988 a v roce 1989 měly být volby, a tak jsme se s Waldkem sešli na Ostrově Opatowiecké, seděli jsme nad Odrou a přemýšleli, co v rámci voleb udělat. Měli jsme takového kamaráda Pabla, (Piotr Adamcio) – poručíka 14. pluku Ulanů Jazłowieckých, který měl velmi silné brýle, byl drobný. Dostal jsem tedy nápad, že uděláme plakát, Pablo na kolejkách, a že se bude ucházet o funkci senátora. Na plakátu bude nápis: „Tvůj hlas, tvůj výběr“ a k tomu takový bídný Pablo. Bohužel Pablo na setkání před volbami nedorazil...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č.1).

1. 6. 1989 FSO – Festywal Sztuki Obecnej²⁸⁰

Major se během své kampaně rozhodl, že na den dětí zorganizuje Festival Současného Umění a pozval aktivisty z celého Polska, pozval také známé malíře graffiti, protože graffiti bylo v historii Oranžové Alternativy velmi důležité. Po příjezdu ale aktivisté i malíři zjistili, že kandidatura Waldka do prezidentských voleb je pravá a nejedná se o recesi a rozhodli se sabotovat celou akci. Koupili barvu a zamalovali kultovní zeď, živoucí galerii současného graffiti, na ostrově Tumskim, na kterou Oranžová Alternativa psala informace o dalších happeninzích, které se chystají na Świdnické. Tehdy prošla médii zpráva, že město dalo zeď zamalovat, ale ve skutečnosti to byl protest proti Majorově kandidatuře.²⁸¹

Podle Wieška Cupały bylo jasné, že volby vyhraje opět gen. Wojciech Jaruzelski, ale spolu s Waldemarem cítili, že je ve společnosti potřeba alespoň symbolická konkurence. Heslo, které provázelo prezidentskou kampaň Waldemara Fydrycha bylo: „*POMARAŃCZOWY MAJOR, CZY CZERWONY GENERAL, ROZLUŻNI SIĘ I POMYŚL. WYBÓR NALEŻY DO CIEBIE.*“²⁸² Kampaň skončila právě na den dětí, kdy ve Vratislavi proběhl festival současného umění. A Waldemar chtěl zařídit nějaký zajímavý happening. Slepě uvěřil nápadu jednoho člena uskupení, že připraví labyrint na náměstí. Chlapec si vzal penízem, v obchodech pobral všechny možné lepenkové krabice, na náměstí nechal navést 25 tun toxického popelu z dolu a myslel, že lidé budou sypat popel do krabic a stavět labyrint.

Konec happeningu byl takový, že Waldemar, místo aby si užíval koncert na ostrově Tumskim, tak odklízal popel z náměstí, protože v šest ráno muselo být vše uklizeno. Na pomoc mu tenkrát přišel právě Wiesiek a dva další kamarádi.²⁸³

V. FÁZE: SMRT TRPASLÍKA (1990)

Rok 1990 je synonymum pro transformaci, a to jak pro společenskou, tak i pro politickou. Lidé se učí žít ve svobodném prostředí, ale neumí se odpoutat od minulosti a 41 let pod vládou jedné stany. Polská opozice se vzdává a prim v politice státu má Solidarita a Lech Wałęsa. Výsledek toho je, že obyčejní lidé jsou v realitě ztraceni a nevědí, jak žít.

²⁸⁰ „...Festival současného umění...“

²⁸¹ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHABROS, Ewa, GMYZ, Cezary Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.

²⁸² „...Oranžový major, nebo červený generál. Uvolni se a popřemýšlej. Výběr je jenom na tobě...“;

²⁸³ CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

Není tedy divu, že v takové době končí i aktivity Oranžové Alternativy. To za co bojovali její členové, už přišlo a není teď důvodu pokračovat dál. Na otázku, proč se happeningy přestaly ve Vratislavi a potažmo v celém Polsku organizovat nachází odpověď historička INP Ewa Chabros v dokumentu *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki*. Podle ní, došlo k tomu totožnému jevu, jako v 80. letech když útlum postihl kontrakturní hnutí a s nimi i graffiti. V roce 1989 došlo k změně systému a, činnost Oranžové Alternativy přestala být čitelná a jasná a nebylo tu nic, co by spojovalo mladé na jejich cestě.²⁸⁴

Pomyslnou tečku za Oranžovou Alternativou udělal Fydrych svou kandidaturou do senátu, protože tu se ukázalo, že společnost, která se spojila u Oranžové Alternativy není schopná akceptovat politiku a její činitele. A když Fydrych odjel do Paříže na deset let, zmizel s ním z Vratislavi i spiritus movens.²⁸⁵

12. 2. 1990 Karneval Žebráků

Karneval Žebráků svolal Krzysztof Albin, protože se snažil zdiskreditovat Waldemara, zdůraznit, že peníze, které dostalo hnutí, tak se k nikomu nedostali a nikdo neví, kde se rozplynuly. Když se o této akci dozvěděli Wiesiek Cupała a Waldemar Fydrych, koupili trumpetky a šli troubit tam, kde měl proslov právě Albin.

„...Szło o te pieniądze, które dostaliśmy w nagrodach i Krzysztof Albin wystąpił w teleexpresie, że jest pora młodzieży, i że by Waldek oddał pieniądze, że kluby dżezowe będą robić. Tych pieniędzy zostało chyba 200 dolarów i Waldek się wściekł, i w teleexpresie było tak: jeden dzień występuje Albin i mówi o tym, że by oddał pieniądze i drugi dzień Waldek i rozdaje dolary na rynku w Warszawie. I przez pięć dni to tak szło i wszyscy myśleli, że to umówiony happening medialny, a to był pucz. W końcu Albin zorganizował z Młodą Alternatywą happening na Rynku karnawał żebraczy i my z Waldkiem kupiliśmy mnóstwo trąbek plastikowych. Albin się zabierał do przemówienia i my rozdawaliśmy tym ludziom klaksony i jak Albin zaczął przemawiać, to ludzie zaczęli trąbić i ogóle nie było nic slychać, Albin zeszedł i w tej chwili Waldek zaczął rzucać fałszywe dolary wydrukowane z obrazkiem Majora.”²⁸⁶

²⁸⁴ *Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki* [dokumentární film]. CHABROS, Ewa, GMYZ, Cezary Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.

²⁸⁵ CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

²⁸⁶ „...Ślo o peníze, které jsme dostali jako ocenění. Krzysztof Albin vystupoval v Teleexpresie, že nastupuje období mládeže, a že by Waldek měl odevzdat peníze a že se udělají jazzové kluby. Zůstalo asi 200 dolarů a Waldek se naštal, takže to bylo takhle: jeden den vystupoval Albin, aby odevzdal peníze a druhý den Waldek, který rozdává dolary ve Varšavě na náměstí. Takhle to šlo pět dní a všichni si mysleli, že jde o nějaký púč. Nakonec Albin založil Mladou Alternativu a sni udělal happening žebráků ve Vratislavi na Rynku. S Waldkem jsem koupili velké množství

1. 6. 1990 Pogrzeb Krasnoludków²⁸⁷

Poslední happening v režii Oranžové Alternativy se odehrál na Mezinárodní Den Děti, 1. 6. roku 1990. Jednalo se o pohřbívání trpaslíků a ohlášení konce jejich činnosti. Aktivisté Oranžové Alternativy, rozvěsili po Vratislavi nekrology s informacemi, že trpaslíci „pochcípali“, protože jim došly zásoby toaletního papíru, petard, barev a trpasličích čepiček. Podle slov Krzysztofa Albina, který ve filmovém dokumentu Telewizji Polskiej z roku 2001, polemizuje o možných důvodech konce Oranžové Alternativy, končí své úvahy slovy: „...*Pokazało się, że wolny rynek w pełnym sensie skutecznie zabija te działania niż policja...*“²⁸⁸

Po skončení tohoto happeningu ztichly na dlouhá léta vratislavské ulice a město začalo žít novým obdobím a s novými lidmi, kteří se do Vratislavi průběžně přistěhovali, ať už za prací, studiem či za láskou. Pan Pinior v rozhovoru mluví o tom, že od skončení II. světové války se Vratislav stalo město přistěhovalců z celého Polska.

„...Wrocław jest zbudowane przez uchodźców. Nawet w naszym pokoleniu, każdy tu skądś przyjechał, Major przyjechał z Torunia, ja przyjechałem z Górnego Śląska, prezydent Wrocławia z Wielkopolski, każdy skądś przyjechał do Wrocławia.“²⁸⁹

Józef PINIOR

Tomu je tak i dodnes. Když se v ulicích města zeptáte kohokoli, jestli ví, co byla Oranžová Alternativa, povětšinou kroutí hlavou, že neví a ani netuší, proč je Vratislav označovaná za město trpaslíků. Ti, co vědí a znají, tak měli možnost na těchto slavných happeninzích jakousi mírou participovat, dnes už skoro padesátníci vzpomínají, jak tajně utíkali z domovů, i přes přísný zákaz rodičů, protože v té době studovali na středních školách, šli na

plastových trubek. Když Albin pronášel proslovy, rozdali jsme trumpetky a všichni začali troubit, takže nic nebylo slyšet. Když Albin odešel, Waldek začal rozhazovat falešné dolary, na kterých byl jeho obrázek...“, CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

²⁸⁷ „... *Pohřeb trpaslíků.*“

²⁸⁸ „... *Ukázalo se, že tržní hospodářství v celé své podstatě zabije tyto aktivity a revolty nikoli tajná policie...*“, ALBIN, Krzysztof. *Akta W: Pomarańczowa Alternatywa*. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001

²⁸⁹ „... *Vratislav je město zbudované přistěhovalci. Dokonce v naší generaci každý se odněkud přistěhoval. Major přijel z Toruni, já jsem přijel z Horního Slezska a současný primátor Vratislavi se sem přistěhoval z Velkopolska. Každý sem odněkud přijel...*“, PINIOR, Józef. Mluvčí Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.)

náměstí a ohromně se bavili. Jsou i tací, co by na toto období rádi zapomněli, protože byli zapojeni do činnosti WUSW nebo SB. Každopádně Oranžová Alternativa neodmyslitelně do ulic Vratislavi patří, i když už z ní po téměř třiceti letech vyčpěla vůně boje za svobodu.

ORANŽOVÁ ALTERNATIVA VE 21. STOLETÍ

Na přelomu let 1989 a 1990 se otevřely hranice a toho využívali hojně i členové Oranžové Alternativy. Józef Pinior vyrazil do Argentiny za svými přáteli, Fydrych navštívil nejen evropská města, ale 30. července roku 1990 se definitivně odstěhoval do Paříže, kde se věnoval umění a publikační činnosti. Do Polska se vrátil po dseti letech a podílel se spolu s novináři Gazety Wyborczej ve Vratislavi a zbylými členy Oranžové Alternativy na posledním happeningu, který vyvrcholil odhalením pomníčku (sochy trpaslíka) v blízkosti bývalého baru Barbara a pochodu na ulici Świdnické. Zástupci Oranžové Alternativy se vydali do Kyjeva na Ukrajinu, kde podporovali Oranžovou revoluci.

1. 6. 2001 Odhalení pomníčku

První happening v novém tisíciletí se ve Vratislavi odehrál v době dvacetiletého výročí vzniku *Ruchu Nowej Kultury*, potažmo Oranžové Alternativy a v Den Děti, kdy Vratislav byla tradičně v zajetí trpaslíků. Tento happening nesl název *Ogrzewane Kotlety [ohřívané řízky]*.

Na tomto happeningu se podílelo regionální oddělení celostátních novin *Gazeta Wyborcza*. Redaktoři novin vyhlásili veřejnou soutěž na pomník trpaslíků a Oranžové Alternativy. O výběru sochy, která měla být umístěna kousek od bývalého baru Barbara a pochodu u ulice Świdnická, hlasovali nejenom čtenáři novin, ale i odborná porota. V porotě zasedali profesori vratislavské univerzity a dokonce i Waldemar Fydrych, který dle slov Agaty Saraczyńskiej nebyl příznivcem této akce. Vítězný autor sochy byl vybrán Olaf Brzycki.

„...Myśmy w ramach działań w Gazecie Wyborczej wymyślili, że będziemy walczyć w jakiś sposób o stworzenie wizerunkowej i pamiątki takiej wrocławskiej, upamiętnienie historii. I wymyśliliśmy konkurs na krasnala przestrzenia publiczne. Nie załatwialiśmy żadnych pozwoleń, udało nam się uprowadzić konkurs publiczny, był otwarty i było można zgłaszać projekty, i czytelnicy głosowali na realizację konkretnego projektu, zaangażowaliśmy między innymi Majora, który się stawiał przeciw całej tej akcji i profesorów z Wrocławskiej akademii

i prowadziliśmy Krasnala tylnymi drzwiami do przestrzeni, która jest wspólna. Postawiliśmy, bez pozwoleń, pomnik krasnalowi, naturalnie myśleliśmy o jednym konkrétnym miejscu gdzie go należy postawić, czyli na Świdnickiej. Ponieważ tam się zaczęli happeningi... ”²⁹⁰

Agata SARACZYŃSKA

V ulicích města a zvláště v ulici Świdnická a na Rynku se odehrál happening v aranžmá akcí, které se tu děly v druhé půli 80. let, s jedinou změnou, nedocházelo k zadržení ani k zatýkání účastníků.

Oranžová na Ukrajině

V listopadu roku 2004 se rozhořela na Ukrajině Oranžová Revoluce. V první polovině prosince roku 2004 odjeli Waldemar Fydrych a Mirosław Dembiński spolu se svými přáteli do Kyjeva pod názvem *Kijów – Warszawa – Wspólna Sprawa* [Kyjev – Varšava – Společný Boj]. O několik dní později se před Ambasadou Ukrajiny ve Varšavě objevila vítězka Eurovize z téhož roku Ruslana Łyzenko a začala plést oranžovou šálu přátelství. Poláci pletli šálu přátelství několik dní, než se oranžoví trpaslíci vydali na cestu na Ukrajinu v oranžovém autobuse. Během cesty do Kyjeva se autobus zastavoval v polských i ukrajinských městech, kde se odehrávaly happeningy a lidé měli možnost plést šálu přátelství.

Oranžoví trpaslíci měli potřebu pomoci demokracii na Ukrajině, a tak v noci 27. prosince před volbami se objevili na náměstí v Kyjevě došlo k předání šály jako symbol sounáležitosti a podpory. Na DVD, které je součástí této práce je dokumentární film, *Krasnoludki jadą na Ukrainę*, který vypovídá o této podpoře.²⁹¹

V rozhovoru pro kulturní týdeník A2 v roce 2009 se Waldemar Fydrych k cele věci retrospektivně vyjadřoval velmi zklamaně:

Na Ukrajině se ukázalo, že politika je jedno velké hovno. Byl jsem tam v době Oranžové Revoluce a natočil o tom film. Viděl jsem, že lidé byli ochotni se obětovat. A co s tím udělali

²⁹⁰ „...My jsme v rámci *Gazety Wyborczej* vymysleli, že zařídíme památník pro obyvatele Vratislavi, aby se nezapomnělo na historii města. Přišli jsme s nápadem na konkurz sochy trpaslíka, který by byl umístěn na veřejném prostranství. Ačkoli jsme neměli žádná povolení, podařilo se nám uspořádat veřejný konkurz, který byl otevřený všem a kdokoli se mohl zúčastnit, a čtenáři novin měli možnost hlasovat o nejlepší projekt. V porotě zasedli profesori vratislavské univerzity a Major, který ale s celou akcí nesouhlasil. Nakonec jsme zadními dveřmi vyvedli trpaslíka na veřejné prostranství. Postavili jsme ho tam bez svolení. Samozřejmě že jediné místo, které bylo vhodné pro jeho umístění bylo blízko podchodu na ulici Świdnické. Protože tam se vždycky happeningy začínaly...“; SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

²⁹¹ *Krasnoludki jadą na Ukrainę* [dokumentární film]. Režie DEMBIŃSKI Mirosław, Polsko 2005.

*politici? Zničili to, protože jim záleželo jen na moci a na tom, aby byli hvězdy. To bohužel platí pro většinu míst, v nichž žijeme.*²⁹²

Soudní Spor

Zpětný pohled na Oranžovou Alternativu má nahořklou příchut'. Někteří bývalí členové mají problém s tím, kam se poděla cena Andrzeje Wajdy za pouliční divadlo na konci roku 1988. Někteří si myslí, že peníze byly zpronevěřeny a někteří jsou toho názoru, že jednoduše Oranžová Alternativa nebyla připravená na takovou cenu a fakticky neuměla plnohodnotně peníze zainvestovat do svého díla.

Největší rozruch v posledních deseti letech ale způsobil soudní spor vedený mezi Waldemarem Fydrychem a městem Vratislaví. Město Vratislav totiž bez vědomí otce trpaslíků vzalo téma, vizáž a étos tohoto symbolu a tisklo ho na všechny možné upomínkové předměty; hrníčky, čokoládky, trička, tácky, tašky. Symbol těchto věcí byl trpaslíček bez vousků a s kytičkou u nohou. Přesně takové trpaslíky začal malovat Fydrych na stěny, jen s malou změnou, kytičku neměli trpaslíci u nohou, ale v dlaních. Město na prodeji suvenýrů s trpasličí tematikou vydělá ročně okolo 6 milionů polských zlotých.

Obr. 2 Fydrychův trpaslík vs. Vratislavský trpaslík

Po deseti letech sporů přiznal soud Waldemaru Fydrychovi náhradu ve výši 666 666, 66 zlotých, což je v přepočtu zhruba 4 miliony korun českých. Pan Jarodzki si myslí, že kampaň, kterou vede město proti Majorovi je nesmyslná. Má pocit, že se bojí blázna a neví, co by mohl udělat, ale na druhou stranu si myslí, že celý ten spor není upřímný. Místo aby dali Majorovi

²⁹² BLAŽEK, Petr - POSPÍŠIL, Filip. Neviděli jste moje vojsko? *In A2*. Praha: Kulturní týdeník A2, 2009, č. 12. ISSN 1803-6635.

třeba pomník za přínos a za Oranžovou Alternativu, tak rozestavěli hrůzostrašné trpaslíky po městě.²⁹³

Marek Krukowski svého přítele v tomto procesu podporuje, sám mu kdysi volal, jestli ví, že se jeho trpalsíci prodávají na všem možném, na táccích, na hrníčkách, klíčenkách, tričkách, šajích nebo marmeládách. Major se snažil vyrovnat s městem mimo soudně, to ale na jeho apelace neragovalo a celá věc se musela podstoupit soudu, který v dubnu rozhodl a uznal autorská práva Fydrychovi.²⁹⁴

„...Na sądzie kłamali, wchodzili i mówili, że krasnoludki we Wrocławiu pochodzą z opowieści starogermańskich i starosłowiańskich. A ten tak cicho mówił i sędzia go źle słyszał i powiedział mu, że by świadek głośno mówił. Dyrektor kultury się pojawił i mówił, że oni już nie używają tego krasnoludka i w tej chwili przyjechał tramwaj z krasnoludkami i stanął przed oknami. Oni kłamali, przysięgi składali. I ja podałem oskarżenie na prokuraturę, że oni składają fałszywego zeznania, ale prokurator nie wiedział co z tym robić, bo za składanie fałszywych zeznań grozi więzienie. Składali fałszywe zeznania na temat krasnoludka, to jest przecież surrealizm...”²⁹⁵

Waldemar „Major” FYDRYCH

Podle Wieška Cupały se Major urazil, protože ho město zesměšnilo a upřelo mu autorská práva, a tak se odstěhoval do Varšavy. Na vrub celého procesu si město dalo zakázku, podle výpovědí respondentů, a městské divadlo v obdob stání s Majorem hraje divadelní hru: *Pomarańczyk*, ve které zesměšňuje celou historii Oranžové Alternativy, z opravdových aktérů jsou vytvořeny karikatury. Waldemar se k této hře vyjádřil, že se soubor a režisér pokusili o parafrázi českého humoru, jen se jim to nepovedlo tak, jak to umí Hašek, Švandrlík či jiní humoristé.²⁹⁶

²⁹³ JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

²⁹⁴ KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

²⁹⁵ „...U soudu lhali, říkali, že trpalsíci ve Vratislavi pochází ze starogermánských a staroslovanských pověstí. A ještě to říkal tak potichu, že to na žádost soudce musel zopakovat. Pak přišel ředitel kultury a vypovídal, e ty trpaslíky už nepoužívají no a v tu chvíli přijela tramvajs téma trpaslíkama, zastavila přesně před okny a celý sál se začal smát. Lhali a to byli pod přísahou. Nakonec jsem dal stížnost na prokuraturum že lžou a jsou pod přísahou, ale prokurátor si s tím nevěděl rady, protože za tohle je vězení. Lhali pod přísahou ohledně trpaslíků, to je přece surrealismus...“, FYDRYCH, Waldemar „Major“. Zakladatel hnutí Oranžová Alternativa, email 25. 3, 4. 5. 2018.

²⁹⁶ FYDRYCH, Waldemar „Major“. Zakladatel hnutí Oranžová Alternativa, email 25. 3, 4. 5. 2018.

I Pinior svého přítele podporoval ve válce se soudy, jako právník mu dával rady a celý proces s ním prožíval. Z jeho rozhovoru je patrné, že je rád, že peníze vyhrál a budou mu proplaceny. Jediné čemu nerozumí, je Majorowa Angažovanost v současné vládě. Podle jeho slov, teď nejsou spolu v kontaktu a velmi ho to mrzí, nicméně současná politická angažovanost Majora je pro něj osobně velmi bolestné a nečekané.²⁹⁷

V každém případě je zastáncem toho, že největší zásluhu na existenci a chodu Oranžové Alternativy má jedině Waldemar „Major“ Fydrych. Nikdo jiný, jen Major. Je bezesporu, že plno lidí tvořilo Oranžovou Alternativu, ale nebýt Majora, tak se celé kolo nebude točit, on byl ten, který všechny motivoval a postrkoval. Pro Piniora je Waldemar Fydrych ekvivalentem pro Oranžovou Alternativu.²⁹⁸

Zcela odlišný názor má Agata Saraczyńska, která si myslí, že Vratislavský trpaslík by měl vydělávat jen a pouze na sebe samotného. Že nikdo nemá důvod ani nárok na na tantiémy, které z něho plynou. Zároveň je ale nemile zakočená tím, co se děje, a nemyslí jen ponižující divadelní kus Pomarańczyk, nebo soudní kauzu s malovanými trpaslíky na suvenýrech, ale myslí i bronzové trpaslíky, kterými je město protkáno křížem krážem. To vše podle jejich slov zesměšňuje Oranžovou Alternativu, její zásluhy a to, že to bylo to nejdůležitější opoziční hnutí v komunistickém Polsku, které místo hození kamene, podávalo policistovi květinu.

V době výběrového řízení na sochu, která by byla pomyslným pomníkem Oranžové Alternativy vymyslela Agata marketingové heslo: „*Kraków ma smoka Wawelskiego, Warszawa ma syrenkę a my co? Nie możemy mieć krasnala?*”²⁹⁹

K tomu v současné době dodává: *No i mamy takie, na które zasłużyliśmy.*³⁰⁰

²⁹⁷ PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

²⁹⁸ PINIOR, Józef. Mluví Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

²⁹⁹ „...*Krakov má wawelského draka, Varšava má syrenku, a co my? My nemůžeme mít trpaslíka?...*“

³⁰⁰ SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

VI. ZÁVĚR

Pane majore“ taxikář ožil, „*mohl byste mi upřímně říct, proč jste ty trpaslíky vymyslel?*“
„*Pro svobodu,*“ odpověděl našťvaně.³⁰¹

Snaha o kvalifikaci a popsání Oranžové Alternativy je dost komplikovaná a tíhne k bagatelizování, zesměšňování, ale zároveň je těžké nepodlehnout intrikám její vlastní satiry. Podle Padraice Kenneyho se nejbližší v hodnocení Oranžové Alternativy dostala Agata Saraczyńska: „*Nebylo to žádné hnutí ani společenství, protože účastníci měli málo společného krom toho, že všichni o něco usilovali. Byla to prostě společenská záležitost.*“³⁰²

Dalo by se diskutovat o tom, proč v Polsku v 80. letech lidé vycházeli do ulic a hlasitě dávali najevo svou nelibost. Proč v Československu takové situace jsou k vidění až v období 1988-1989. Pravděpodobně to bude i tím, že přístup vlád a policie byl rozdílný. V Polsku bývali lidé zadrženi maximálně na 48 hodin a mnohdy ani to ne. V Československu za tu samou činnost hrozilo lidem vězení. V době výjimečného stavu si Paweł Jarodzki postěžoval svému příteli z Chile, že se k nim chová policie agresivně. Jeho přítel proto přivezl z Varšavy video s ukázkou, jak se jejich policie chová k místním obyvatelům. Po shlédnutí videa došli k zjištění, že to co se děje v Polsku není represe, ale divadlo.

„...Myśmy narzekali na brutalność policji w porze stanu wojennego, i ten Chilijczyk przywiózł z Warszawy film z demonstracji w Chile, i pokazano nam, co to jest brutalność policji. I pokazało się, że uczestniczymy w jakimś teatrze niż w czymś poważnym...”

Paweł JARODZKI

Po letech výjimečného stavu vyšel Waldemar Fydrych s Oranžovou Alternativou do ulic, aby ukázal světu, v jak absurdním státě Poláci žijí. Během akcí, které organizovali s přáteli přišel na to, že nejlépe lidem ze západu vypoví o situaci to, když bude zatčen za rozdávání dámských hygienických vložek než bude tajně číst zakázanou literaturu. Celou dobu zastával teorii, že v Polsku jsou jen tři místa, kde se člověk může cítit svobodně: v kostele, ale pouze během modlitby, ve vězení, ale tam nemůžou být všichni a na ulici, protože ulice dává největší

³⁰¹ FYDRYCH, Waldemar Major. *Krasnoludki i gamonie*. Warszawa: Pomarańczowa Alternatywa, 2006. ISBN 978-83-916258-1-1. s. 9

³⁰² KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce*. cit. d., s. 199.

svobodu. Na otázku, v čem byla síla Oranžové Alternativy odpovídá Józef Pinior, že je třeba pamatovat na Oranžová Alternativa skrz svůj socialistický surrealismus podrážela komunistický systém. Systém díky její činnosti nevěděl jak reagovat a díky tomu se stal součástí surrealismu. Myšlenka happeningů svznikla v USA a v Holandku, ale více než na problémy politického systému, ukazuje na problémy lidské.

V druhé půlce osmdesátých letech chtěli být lidé součástí Oranžové Alternativy, bylo fascinující, jak bojovala proti totalitě se smíchem a radostí. Ten, kdo se rozhodl zapojit se do jejích struktur musel počítat s tím, že jakmile se převlékne za trpaslíka, pravděpodobně půjde do vězení.³⁰³

“...I sometimes wish that I had involved myself more with Orange Alternative and other groups, mainly because I would have some great stories to tell. At the time, I preferred to keep away. I felt that it would not be honest of me to get more involved, since it was not my fight. But there is one reason why I could have been more involved: as a student, I was very involved with theater, as a lighting designer and playwright. In fact, I wrote a play about student activism that was produced at Harvard in 1983, when I was a student. So participation would have fit with my interests very well. At the time, I didn't feel that I was a part of the history that was being made...”³⁰⁴

Padraic KENNEY

³⁰³ KENNEY, Padraic. *Wrocławskie zadymy, cit. d.*, s. 320.

³⁰⁴ „...Někdy si přeji, abych pronikl hlouběji do Oranžové Alternativy nebo jiných skupin, a to hlavně kvůli tomu, že bych měl skvělé historky k vypravování. V tu dobu jsem se raději držel stranou. Neměl jsem pocit, že by mě nebrali, protože to nebyl můj boj. Důvod, proč jsem se měl zapojit do dění jako student je ten, že jsem dělal divadlo, zajímal se o osvětlení scén a psal jsem krátká dramata. Ve skutečnosti jsem jako student napsal hru o studentských aktivitách, která se hrála na Harvardu v roce 1983. Takže bych se jim určitě hodil. V té době jsem ale neměl pocit, že jsem součástí této historie...“, KENNEY, Padraic. Americký historik, přítomný aktivitám Oranžové Alternativy, email 23. 3., 14. a 15. 5. 2018. Emailová korespondence (viz příloha č. 1).

„...W 81 moim kolegą mówiłem: „Słuchajcie, my jesteśmy młodsí, inteligentniejsi, mamy ładniejsze dziewczyny, to wiadomo kto wygra, jasne że my.” I wyszło na to, że jednak miałem rację....”³⁰⁵

Mirosław JASIŃSKI

Na otázku, jak se vzpomíná na období represí, častých zadržení nebo i věznění, na dobu, kdy člověk byl mladý a snažil se najít smysl života v čemkoli, co dávalo smysl a nebylo políbené absurditou doby odpovídali dotazováni vesměs stejně. Že to byl skvělý čas, radostný a veselý, sice na pozadí komunistických zřůdností, ale i tak se člověk mohl bavit a smát.

Otázka zněla: Co se vám vybaví, když se řekne 80. léta, Vratislav, Oranžová Alternativa?

„...Raczej radość, tam nie jest żaden smutek. Dużo radości, fajne zjawisko, no myślę, że zjawisko, które miało swoje miejsce i skończyło się, ale takich rzeczy się skończyło. Wtedy było łatwiej się śmiać z tego wszystkiego, potem było trudniej, transformacja gospodarza, ludzie się innymi rzeczami zajmowali...”³⁰⁶

Marek KRUKOWSKI

„...Walka. To było miasto, które było po stanie wojennym głównym punktem oporu, ważniejszym niż Gdańsk....”³⁰⁷

Józef PINIOR

³⁰⁵ „...V 81 jsem řekl svým přátelům: „Poslouchejte, my jsme mladší, inteligentnější, máme hezčí slečny, tak je jasné, kdo tady musí vyhrát, přeci my“. A stalo se, že jsem měl pravdu. Náš humor, to byl jistý druh distancu. Ale se zpětným pohledem, to byla doba, která zničila životy celé generace mladých lidí. Smích, to byla určitá forma sebeobranu, a to že jsme byli inteligentnější a mladší a měli jsme hezčí slečny, právě proto byli bezradní...“, JASIŃSKI, Mirosław. Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018.– osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

³⁰⁶ „...Spíš radost, není tam žádný smutek. Hodně radosti, skvělý jev, myslím, že jev, který měl své místo a skončilo, tak jak skončilo plno jiných věcí. Tenkrát bylo jednodušší se z toho všeho smát, pakuž to bylo těžší, po transformaci, lidé se začali zajímat o jiné věci...“, KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018. Osobní rozhovor (viz příloha č. 1.).

³⁰⁷ „... Boj, Vratislav bylo město, které bylo po výjimečném stavu hlavním bodem odporu, dokonce důležitější než Gdańsk...“, PINIOR, Józef. Mluvčí Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018 – osobní rozhovor (viz příloha č.1).

„...To byl bardzo miły czas, niezależnie do tego, z jakimi sytuacjami mieliśmy do czynienia. Był to czas kiedy funkcjonowała cenzura, kiedy mieliśmy świadomość tego, że jest na każdym kroku ograniczona nasza wolność. Natomiast my byliśmy pokoleniem, które na szczęście potrafiło w sposób pokojowy rozwiązywać nasze problemy...“³⁰⁸

Agata SARACZYŃSKA

„...Nie, nie lubię wspominać. Człowiek potrzebuje wolność. Nie było mi wesoło w tym okresie. Pierwszego człowieka zabitego widziałam, jak miałam 9 lat. Ta Pomarańczowa, to jak jest człowiek młody, to chętnie się śmieje. Z drugiej strony było bardzo dziwacznie, policja, która biję za Lenina...“³⁰⁹

Ywona „Miłka” TYSZKIEWICZ

„...To poczucie humoru, to jest pewien dystans, ale z perspektywy czasu to były lata, w których całą generacja została życiowo i społeczeństwem zmarnowana. Śmiech była forma samoobrony, i to że byliśmy inteligentniejsi, i młodszy i mieliśmy ładniejsze dziewczyny, dlatego oni byli bezradni...“³¹⁰

Mirosław JASIŃSKI

„...Życie jest niebezpieczne. Cały świat nie dzieli się na prawicę czy na lewicę, tylko dzieli się na ludzi, którzy chcą się bawić i na ludzi, którzy chcą innym zepsuć zabawę...“³¹¹

Paweł JARODZKI

³⁰⁸ „...To byl krásný čas, nezávisle na tom, v jaké situaci jsme se nacházeli. Byla to doba, kdy fbyla cenzura, kdy jsme věděli, že na každém našem kroku máme ohraničenou svobodu. Ale byly jsme generací, která uměla řešit své problémy mírovými cestami...“, SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

³⁰⁹ „...Nerada na to vzpomínám. Člověk potřebuje volnost. V tom období mi nebylo veselo. Prvního zabitého člověka jsem viděla, když mi bylo 9 let. Oranžová Alternativa, když je člověk mladý, tak se rád směje. Na druhou stranu, policie, která bije lid za obrázek Lenina? To je hodně zvláštní...“, TYSZKIEWICZ, Ywona „Miłka“. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018.

³¹⁰ „...Náš humor, to byl jistý druh distancu. Ale se zpětným pohledem, to byla doba, která zničila životy celé generace mladých lidí. Smích, to byla určitá forma sebeobranu, a to že jsme byli inteligentnější a mladší a měli jsme hezčí slečny, právě proto byli bezradní...“, JASIŃSKI, Mirosław. Aktivistka Polsko – Československé Solidaritu a Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018.– osobní rozhovor (viz příloha č. 1).

³¹¹ „...Život je nebezpečný. Celý svět se nedělí na pravici nebo na levici, ale dělí se na lidi, kteří se chtějí bavit a na lidi, kteří se jim snaží zkazit náladu...“, JARODZKI, Paweł. Aktivistka a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018. Osobní rozhovor (viz. příloha č. 1).

„...To zależy na kontekście opowiadania, na co człowiek wspomina, bo tam była tak duża ilość śmiesznych rzeczy, że każda z tych rzeczy była inna. Ale Pomarańczowa jest niedoceniona społeczeństwem...”³¹²

Waldemar „Major” FYDRYCH

³¹² „...To záleží na kontextu vypravování, na co právě člověk vzpomíná, protože tam bylo tolik směšných situací, a každá byla jiná. Obecně si myslím, že Oranžová není dostatečně doceněná...“, FYDRYCH, Waldemar „Major“. Zakladatel hnutí Oranžová Alternativa, email 25. 3. 4. 5. 2018.

RESUMÉ

The Orange Alternative movement [Pomarańczowa Alternatywa] we can undoubtedly be regarded as one of the most interesting oppositional movements in the era of socialism, not only in communist Poland, but throughout the Eastern Bloc. Trying to qualify and describe the Orange Alternatives is rather complicated with tends to be downplayed and ridiculed, but at the same time it is difficult not to fall into the intrigues of its own satire. Padraic Kenney writes in his book *A Carnival of Revolution: Central Europe 1989* that Agata Saraczyńska was closest to the Orange Alternatives rating: "It was not a movement or a community because the participants had little to do with the fact that they were all trying to do something. It was just a social affair.

The Orange Alternative began its work as part of the independent student pacifist movement called *Ruch Nowej Kultury* [Movement of New Culture], which was founded in the autumn of 1980, and remained active until December 1981, when General Wojciech Jaruzelski declared martial law in Poland.

Andrzej Dziewit, Waldemar Fydrych, Marek Bieron, Wiesiek Cupała, Piotr Adamcio, Piotr Starzyński and several other students are unambiguously and inherently involved among the most important people who were associated with the emergence and running of *Ruch Nowej Kultury* in Wrocław.

The core document of this movement became "Manifest Surrealism Socjalistycznego", written by Waldemar Fydrych, and which justifies the activities of the movement in the field of surrealist art, and related happenings and dadaism. In the words Wieska Cupal Marek Bieron was the one who came up with the idea that they should Orange Alternative in the streets doing happenings as a form of street theater.

The first event involving members of the RNK was called *Przełamywanie Symetrii* [The Breaking Symmetry], which took place in November 1980. Previous student activities were organized in Poland at the end of the 1960s and the police forces were forcibly muted. At this time, neither the newly-formed Solidarity did not lead the demonstrations, its protests took place only in the factories. For this reason, this happening was crucial not only for Ruch Nowej Kultury, but also for future involvement of the Orange Alternative.

A few years after the end of the martial law in Poland., Waldemar Fydrych came out with the Orange Alternative into the streets to show the world how absurd is the system in Poland. During the events he organized with his friends, he found out, the best way how to tell the people from the West about situation in Poland, when he will be arrested for example for

distributing ladies' sanitary napkin. All the time he held the theory that there are only three places in Poland where man can be free: in a church, but only during prayer, in prison, but there can not be everyone, and on the street, because the street gives the greatest freedom. o the question, what was the strength of the Orange Alternative To the question, what was the strength of the Orange Alternative says Józef Piniór, that it is necessary to remember the Orange Alternative through its socialist surrealism undermined the communist system. The system, thanks to its activities, did not know how to react and thereby became part of surrealism.

At the end of December 14, 1988, Andrzej Wajda gave Waldemar Fydrych and all members of the Orange Alternatives the Popiół i Diament Award for cultural and creative work, street theater production, opposition activities, and gave members a financial reward. To the present day the Orange Alternative is the only laureate of this prize. However, the fact cash rewards, witch wasn't used sufficiently transparent, it started to Orange Alternative split from the inside.

At the turn of 1988 and 1989, the happenings ceased to be fulfilled both by the organizers themselves and the passers-by. And that's because the students that fought against did not exist anymore. The police still arrested the actors, but they were no longer questioning but the interviews that even the policemen themselves talked about. It was clear to everybody, this must be over such soon. The Orange Alternatives activity has lost importance.

The year 1990 was a synonym for transformation, social and political. People learn to live in a free world, but they cannot get away from the past , and they cannot overcome 41 years under the rule of Communist Party. The Polish opposition gives up and Solidarity and Lech Wałęsa have the primacy in the politics of the state. The result is that ordinary people are lost in reality and do not know how to live

It is no wonder, at this time, that the Orange Alternatives activities also end. Now it comes, for which they fought and there is no reason to continue in fighting. In 1989, the system was changed and activity of the Orange Alternatives ceased to be necessary.

The imaginary end behind the Orange Alternative movement made Fydrych by his candidacy for the Senate. And when Fydrych went to Paris for ten years, she disappeared with him from Breslau and spiritus movens. The most problém was, that some members of the movement did not have political goals but only artistic and in the end they stopped understanding each others.

POUŽITÁ LITERATURA

MONOGRAFIE

BLAŽEK, Petr. *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. Fakulta filozofická. Ústav českých dějin.

BLAŽEK, Petr. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-007-9.

BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-336-7.

BOLTON, Jonathan. *Světy disentu: Charta 77, Plastic People of the Universe a česká kultura za komunismu*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2462-6.

BROŽ, Ivan. *Husajn kontra Chomejni; irácko-iránská válka 1980-1988*. Praha: Epoque, 2007. ISBN 978-80-87027-12-7.

BUŠKO, Cezary. *Życie codzienne krasnoludków w starożytności I wiekach średnich*. Wrocław: Wydawnictwo Gajt, 2012. ISBN 978-83-62584-23-9.

DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-083-4.

DARDZIŃSKA Joanna – DOLATA Krzysztof (ed.). *Wszyscy proletariusze bądźcie piękni*. Wrocław: IPN, 2011. ISBN 978-7629-255-7.

DOBOSZ, Bogdan – FRYDYCH, Waldemar. *Hokus pokus czyli Pomarańczowa Alternatywa*. Wrocław: Wydawnictwo Kret, 1989.

FRYDYCH, Waldemar. *Krasnoludki i gamonie*. Warszawa: Pomarańczowa Alternatywa, 2006. ISBN 978-83-916258-1-1.

FRYDYCH, Waldemar. Manifest Surrealizmu Socjalistycznego. In *Ruch nowej kultury*. 1981.

FRYDYCH, Waldemar. *Pomarańczowa Alternatywa: rewolucja Krasnoludków*. Warszawa, 2008. ISBN 978-83-9265114-7.

FRYDYCH, Waldemar. *Lives of the Orange Men: A Biographical History of the Polish Orange Alternative Movement*. Warszawa: Pomarańczowa Alternatywa, 2010. ISBN 978-978-1-57027-269-1.

GÓRSKA, Barbara (ed.). *Pomarańczowa Alternatywa, happeningiem w komunizm*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 2011. ISBN 978-83-89273-88-8.

HŮLEK, Jiří. *Černobyl, poslední omyl jedné ideologie: Orálně historický výzkum reflexe katastrofy v ČSSR*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Mgr. Jaroslav ŠOTOLA, Ph.D.

CHABROS, Ewa – KMITA, Grzegorz. *Graffiti w PRL*. Wrocław: Instytut Pamięci Narodowej, 2011. ISBN 978-83-61631-16-3.

CHRAPOS, Ewa. (ed.) *Od kontrkultury do New Age. Wybrane zjawiska społeczno-kulturowe schyłku PRL i ich korzenie*. Wrocław: Instytut Pamięci Narodowej, 2014. ISBN 978-83-6131-60-6.

JACEK, Jan (ed.). *Mezi dvěma transformacemi: Československo a Polsko v letech 1947(1948)-1989*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7308-015-X.

JANÁČEK, Josef. *České dějiny I. Doba předbělohorská*. Praha: Academia, 1968.

JANION, Maria – Źmigrodzka, Maria. *Romantyzm i historia*. Gdańsk: Słowo/Obraz teritoria, 2001. ISBN 83-88560-56-5.

JAWORSKA, Agnieszka. *Pomarańczowa Alternatywa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012. ISBN 978-83-7780-407-0.

KABÁT, Jindřich. *Psychologie komunismu*. Praha: Práh, 2011. ISBN 978-80-7252-347-4.

KACZMAREK, Ryszard. *Historia Polski, 1914 – 1989*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. ISBN 978-83-01-16325-9.

KAMIŃSKI, Łukasz – BLAŹEK, Petr – MAJEWSKI, Grzegorz: *Ponad granicami. Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*. ATUT, Wrocław 2009. ISBN 978-83-7432-586-8.

KAPUŚCIŃSKI, Ryszard. *Impérium*. Praha: Ivo Źelezný, 1995. ISBN 80-237-2157-7.

KENNEY, Padraic. *Karneval revoluce – střední Evropa 1989*. Praha: BB art, 2005. ISBN 80-7341-562-3.

KENNEY, Padraic. *Wrocławskie zadymy*. Wrocław: ATUT, 2007. ISBN 978-83-7432-153-2.

KLIMEK, Stanisław. *Wrocław, miasto spotkań*. Wrocław: Via Nova, 2008. ISBN 978-83-60544-44-0.

KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-616-3.

KOSMAN, Marcell. *Dějiny Polska*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5.

KOWALCZYK, Krzysztof – TOMCZAK Łukasz. *Czechy, Polska, Ukraina*. Toruń: Adam Marszałek, 2007. ISBN 978-83-7441-671-9.

KOŁODZIEJ, Andrzej – ZWIERCAN, Roman. *Po prostu: Solidarność Walcząca w Trójmieście w latach 1982-1990*. Kościerzyna: Magnes, 2010. ISBN 978-83-62471-00-3.

KROWIRANDA, Krzysztof (ed.). *Waldemar Fydrych „Major“*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2013. ISBN 978-83-63631-43-7.

KUBÁT, Michal. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Praha: Dokořán, 2006. ISBN 80-7363-079-6.

KUBÁT, Micha. *Demokracie v Polsku*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-46-6.

KUBÁT, Michal. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86432-92-0.

MACIEJEWSKA, Beata. *Wrocław walczy o wolność*. Subin: Profil, 2005. ISBN 978-83-9149-513-1.

NOWAK, Andrzej. *Impérium a ti druzí – Rusko, Polsko a moderní dějiny východní Evropy*. Brno: Centrum pro stadium demokracie a kultury, 2010. ISBN 978-80-7325-222-9.

OTÁHAL, Milan. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7285-137-9.

OTÁHAL, Milan a Miroslav VANĚK. *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-337-1.

PACZKOWSKI, Andrzej. *Pół stoledí dějin Polska 1939 – 1989*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0737-7.

PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. *Osm let po válce: rok 1953 v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87211-98-4.

PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: přestavba a pád komunismu v Československu*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-31-5.

ROSZKOWSKI, Wojciech. *Najnowsza historia Polski 1914 – 2011*. Warszawa: Świat Książki, 2011. ISBN 978-83-7799-614-0.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-7429-133-3.

SKIBA, Krzysztof. *Komisariat Naszym Domem. Pomarańczowa Alternatywa*. Warszawa: Narodowe centrum kultury, 2015. ISBN 978-83-79821-08-2.

SKOTNICKA, Magorzata. *Krasnoludki wrocławskie*. Kraków: Libron, 2010. ISBN 978-83-62196-13-5.

VANĚK, Miroslav. *Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. Praha: Votobia, 2002. ISBN 80-7220-124-7.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie: metodické a "technické" postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0718-3.

WEIGEL, George. *Svědék naděje*. Praha: Práh, 2005. ISBN 80-7252-114-4.

ZEMAN, Zbyněk – ANTHONY Bohuslav. *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Praha: Mladá Fronta, 1998. ISBN 80-204-0708-1.

ZNAMIEROWSKI, Alfred. *Zaciskanie pięści: rzecz o "Solidarności Walczącej"*. Paris: Editions Spotkania, 1988. ISBN 28-6914-038-X.

ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-7277-172-1.

PRAMENY

Institut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 024/8883.

Institut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/255.

Institut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2522.

Institut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 053/2523.

Institut Pamięci Narodowej w Wrocławiu (IPN WR), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Wałbrzychu [1975] 1983–1990, sign. AIPN WR, 054/348.

ČLÁNKY

BLAŽEK, Petr. Happeningem proti totalitě. In *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2014, č.3. ISSN 1802-8241

BLAŽEK, Petr - POSPÍŠIL, Filip. Neviděli jste moje vojsko? In *A2*. Praha: Kulturní týdeník A2, 2009, č. 12. ISSN 1803-6635.

BLAŽEK, Petr. Vzkazy na omítce. In *Dějiny a současnost. Kulturně historické revue*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2006, č. 12. ISSN 0418-5129.

ČERVÍNKOVÁ Hana. The Kidnapping of Wrocław's Dwarves. The Symbolic Politics of Neoliberalism in Urban East-Central Europe. In *East European Politics and Societies and Culture* 27, 2013, 4. ISSN 0888-3254.

HUDEMA, Marek. Sovětská invaze do Afghánistánu. In *Historický obzor*, 1995, 6 (3/4), s. 61–68.

JAKLEWICZ, Tomasz. Przebudzenie 1979. In *Gość Niedzielny*, 2009, č. 22. ISSN 0137-7604.

KAMIŃSKI, Łukasz. Krasnoludki i żołnierze, Wrośławska opozycja lat osiemdziesiątych. In *Pamięć I Przyszłość*, 2008, 2, str. 7-19. ISSN 1899-508X.

KOURA, Petr – FORMÁNKOVÁ Pavlína. Olgo, mohl by jít Václav s námi na písek? In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 30, č.10. ISSN 0418-5129

PEXOVÁ, Hana. Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii. In *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-336-7.

PRZYŁUSKI, Jan. Polityka Dada: Sztuka akcii i ruch Pomarańczowa Alternatywa. In *Pomarańczowa Alternatywa – Happeningiem w komunizm*. Kraków: Miedzynarodowe Centrum Kultury, 2011. ISBN 978-83-89273-88-8. s. 31

VISINGR, Lukáš. Rakety středního a kratšího doletu stále hrozí. In *ATM*, 2013, č.1. ISSN 1802-4823.

ZAHRADNÍČEK, Tomáš. Mít pořádek jako v Československu. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2004, č. 4. ISSN 0418-5129.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BOLESŁAWSKI, Bartosz, Dni poza czasem: Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. IN *Ośrodek Badań nad Totalitaryzmy* [online]. www.obnt.pl [cit. 20. 4. 2018].

<<https://obnt.pl/demo2/pl/aktualnosci/dni-pozza-czasem-druga-pielgrzymka-jana-pawla-ii-do-polski/>>

Česká Národní banka. *Vztahy k MMF* [online]. www.cnb.cz [cit. 20. 5. 2018].

<https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/vztahy_mmf_sb/>

Český Olympijský Výbor. *1980 Moskva*. www.olympic.cz [online]. [cit. 11. 5. 2018].

<<https://www.olympic.cz/olympiada/41--moskva-1980>>

Český Olympijský Výbor. *1984 Los Angeles*. www.olympic.cz [online]. [cit. 11. 5. 2018].

<[/www.olympic.cz/olympiada/43--los-angeles-1984](https://www.olympic.cz/olympiada/43--los-angeles-1984)>

Český Rozhlas Radiožurnál. *Polsko před dvaceti lety ukázalo, jak pokořit komunismus demokratickou cestou* [online]. www.rozhlas.cz [cit. 20. 5. 2018].

<<https://radiozurnal.rozhlas.cz/polsko-pred-dvaceti-lety-ukazalo-jak-pokorit-komunismus-demokratickou-cestou-6324893>>

Graffiti Polityczne lata 80-te. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#graffiti-polityczne-lata-80-te>>

Institut im. Jerzego Grotowskiego. *Teatr Laboratorium*. 27. 12. 2017 [online]. www.grotowski.net [cit. 17. 3. 2018].

<<http://www.grotowski.net/encyklopedia/teatr-laboratorium>>

KAŇÁKOVÁ, Božena. Solidarita In *Moderní dějiny Polska a Československa*, 30. 11. 2011[online]. [cit. 14. 5. 2018]

<<http://moderni-dejiny-pl-csr.blogspot.cz/2011/11/solidarita.html>>

KUMÓR, Walemar. 30 lat temu Lech Wałęsa otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla In *Newsweek.pl*, 5. 10. 2013 [online]. www.newsweek.pl [cit. 15. 4. 2018]

<<http://www.newsweek.pl/wiedza/historia/nobel-dla-walesy-pokojowa-nagrada-nobla-solidarnosc-newsweek-pl,artykuly,271676,1.html>>

MAJCHRZYK, Robert. 35 lat temu dał nam nadzieje...In *Radio EM*, 1. 6. 2014. [online]. [cit. 28. 4. 2018]

<<http://www.em.kielce.pl/miasto/35-lat-temu-dal-nam-nadzieje>>

MATYSIAK, Jacek. Najdłuższy okupacyjny studencki strajk w Europie. In *Wpolityce.pl*, 23. 1. 2016 [online] [cit. 15. 4. 2018].

<<https://wpolityce.pl/historia/279197-najdluzszy-okupacyjny-studencki-strajk-w-europie-wspomnienie-uczestnika?strona=4>>

Muzeum Pomarańczowej Alternatywy. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#strona-glowna>>

ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort: Krasnoludki i Pułk Ułanów Jazłowieckich* 16. 4. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 20. 4. 2018].

<<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/16/wolnosc-to-komfort-krasnoludki-i-14-pulk-ulanow-jazlowieckich/>>

ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort: Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa* 4. 4. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 7. 4. 2018].

<<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/04/04/wolnosc-to-komfort-ruch-nowej-kultury-i-pomaranzczowa-alternatywa/>>

ROŚ, Anna – CUPAŁA, Wiesław. *Wolność to komfort: Wszyscy proletariusze bądźcie piękni* 14. 5. 2018 [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 14. 5. 2018].

<<https://spolkimiejskie.wordpress.com/2018/05/14/wolnosc-to-komfort-wszyscy-proletariusze-badzcie-piekni/>>

Ruch Nowej Kultury. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#ruch-nowej-kultury>>

Stan wojenny i Krasnoludki. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#stan-wojenny-i-krasnoludki>>

ŠAJTAR, Jaroslav. Před 25 lety se rozpadl Sovětský svaz. In *Reflex*, 8. 12. 2016, 10:50. [online]. [cit. 28. 5. 2018]

<<http://www.reflex.cz/clanek/historie/76407/pred-25-lety-se-rozpadl-sovetsky-svaz.html>>

TISOŇOVÁ, Kateřina. Výbor ochrany dělníků. In *Moderní dějiny Polska a Československa*, 23. 11. 2011[online]. [cit. 20. 4. 2018]

< <http://moderni-dejiny-pl-csr.blogspot.cz/2011/11/vybor-ochrany-delniku-kor.html#more>>

The Nobel Prize in Literature 1980. In *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2014 [online]. [cit. 15. 4. 2018].

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1980/>

"The Nobel Peace Prize 1983". In *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2014[online]. [cit. 15. 4. 2018].

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1983/>

ZIELINSKI, Jarosław. Jak upadł Związek Radziecki. In *Konflikty.pl*, 2011[online]. ISSN 2082-7903. [cit. 11. 5. 2018].

<<http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/jak-upadal-zwiazek-radziecki/>>

1983-1986. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#1983-1986-1983-1986>>

1987. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#1987>>

1988. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#1988-1988>>

1989-1990. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#1989-1990>>

2000 do teraz. In *Pomarańczowa Alternatywa: Muzeum cyfrowe* [virtuální muzeum]. [cit 30. 3. 2018]

<<http://www.orangealternativemuseum.pl/#od-roku-2000-do-teraz>>

FILMOVÉ DOKUMENTY

Akta W: Pomarańczowa Alternatywa. [dokumentární film]. Režie KOWALSKA, Dorota, Telewizja Polska, 2001.

Imprezja z okazji erekcji krasnala. [dokumentární film]. Polsko 1. 6. 2001.

Krasnoludki jadą na Ukrainę. [dokumentární film]. Režie DEMBIŃSKI Mirosław, Polsko 2005.

Major albo Rewolucja Krasnoludków. [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

Pomarańczowa Alternatywa. [dokumentární film]. Režie DEMBIŃSKI Mirosław, Polsko 1988.

Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki. [dokumentární film]. Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.

Wszystko jest jasne. [dokumentární film]. Režie ROBAKOWSKI Józef, Polsko 1989.

ROZHOVORY

CUPAŁA, Wiesław. Spoluzakladatel hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 19. a 21. 3. 2018.

FYDRYCH, Waldemar „Major“. Zakladatel hnutí Oranžová Alternativa, email 25. 3., 4. 5. 2018.

JARODZKI, Paweł. Aktivista a autor letáků hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018.

JASIŃSKI, Mirosław. Aktivista Polsko – Československé Solidarity a Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018.

KENNEY, Padraic. Americký historik, přítomný aktivitám Oranžové Alternativy, email 23. 3., 14. a 15. 5. 2018

KRUKOWSKI, Marek. Člen hnutí „WiP“ a Oranžová Alternativa, Wrocław 19. 3., 21. 3., 8. 5. 2018. a 8. 6. 2018.

PINIOR, Józef. Mluvčí Polsko – Československé Solidarity, aktivista Oranžové Alternativy, Wrocław 8. 5. 2018.

SARACZYŃSKA, Agata. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa. Wrocław, 22. 3. 2018.

TYSZKIEWICZ, Ywona „Miłka;. Aktivistka hnutí Oranžová Alternativa, Wrocław 22. 3. 2018.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

PARCHANSKÁ, Pavlína. *obr. 1: Poslední trpaslík na zdi domu ve Vratislavi*. Wrocław, 8. 5. 2018

CUPAŁA, Wiesiek. *obr. 2: [Fydrychův trpaslík vs. Vratislavský trpaslík]*. In *Wolność to komfort: Nie jesteśmy jeszcze martwi* 20. 5. 2015. [online]. www.spolkimiejskie.wordpress.com [cit. 20. 3. 2018].

< <https://spolkimiejskie.wordpress.com/2015/05/20/wolnosc-to-komfort-nie-jestesmy-jeszcze-martwi>>

PŘÍLOHY

1. ROZHOVORY

Rozhovory se všemi zúčastněnými byly pořízeny s jejich vědomím. Všichni měli možnost přečíst si text a případné námitky byly reflektovány. Ústní rozhovory byly nahrávány, některé rozhovory byly provázeny skrz emailovou korespondenci nebo skrz video hovor.

Zároveň je nutné upozornit na to, že po oboustranné dohodě, je rozhovor s panem Wiesławem Cupalou součástí článku: Wolność to komfort. Ruch Nowej Kultury i Pomarańczowa Alternatywa, který byl zveřejněn 4. dubna 2018 na portále: www.spolkimiejskie.wordpress.com a jehož autoři jsou Anna Roś a Wiesław Cupała.

Chtěla bych všem poděkovat za to, že byli ochotní zasvětit svůj čas a zavzpomínat na dobu minulou, což pro některé nebylo zcela příjemné.

Wiesiek Cupała

Data i miejsce wywiadu: 19 i 21 marca 2018 roku w Wrocławiu – u pana Wiesława w domu

Urodzony: 27.08. 1956, Ostrów Wielkopolski

Ojciec: płk. Polskiej armii, w roku 1968 się uczestniczył okupacji Czechosłowacji

Matka: -

Pora PA: doktorska studia matematyki na Wydziale Matematyki, Fizyki, Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1987 – 1994 adiunkt w PAN we Wrocławiu

Dziś: jest kaleką na zasiłku socjalnym, prowadzi witrynę internetową Fundacji Wolność i Pokój

Uczestnicy wywiadu: Wiesiek Cupała, Ania Roś (jego żona), Agnieszka (córka Wieśka) i Marek Krukowski (członek Ruchu Wolność i Pokój i Pomarańczowej Alternatywy)

Skąd wzięła się nazwa Pomarańczowa Alternatywa?

Wiesiek: Pierwszy raz tego określenia użył w 1979 roku Piotr Starzyński. Nazwa ta padła w trakcie rozmowy na jakiejś prywatce. Ktoś zapytał o to, jaka jest alternatywa dla Polski. Papież był wtedy z wizytą w Polsce i w całym mieście wisiały żółto-białe flagi papieskie, wisiały też flagi biało-czerwone. Piotr odpowiedział, że pomarańczowa, czyli taka między żółtym (kościół) a czerwonym (komuna). Spodobała się nam ta nazwa i zapadła w pamięć.

Andrzej Dziewicz, miał wydać, no, był Ruch Nowej Kultury, to była organizacja legalna, zarejestrowana przy uniwersytecie, już wtedy było możliwe, organizację rejestrować przy Uniwersytecie i zorganizowaliśmy marsz pokoju Wielkanocnej. Ten marsz się tam z różnych przyczyn sprawił do spotkania w sumie hipisowskiego spotkania na polu Marsowym – to jest długa historia i jak bym miał naszą historię popisać w takich szczegółach, to nigdy nie skończymy. No i Andrzej miał wydawać gazetę, miał już przyszykowane artykuły, blachy do offsetu, że by to wydrukować i cały czas zwlekał, i zwlekał przez trzy miesiące i w końcu wybuchł strajk studencki, który trwał 6 tygodni. Był to strajk Radomski, największy strajk studencki w 81 roku. Ja z Waldkiem, jako Ruch Nowej Kultury, przystąpiliśmy na ten strajk, który był zorganizowany przez NZS (Niezależne Zrzeszenie Studentów) a my chcieliśmy jako Ruch Nowej Kultury przystąpić, napisaliśmy pismo do NZS normalnie, że przystępujemy do strajku jako Ruch Nowej Kultury no i pokazało się, że z całego Ruchu Nowej Kultury nas na strajku jest tylko dwóch. No to tak trochę głupio i postanowiliśmy zrobić bodziec dla Andrzeja, że by też przyszedł. I szybko wydaliśmy pismo, pierwszy numer Pomarańczowej Alternatywy, który był tajemny. Tajemnica tego tekstu był, że jeden tekst napisał ja, Waldek miał drugi tekst, jedno zdanie pochodziło ode mnie i Waldek to poprawił. To przesłaliśmy do Andrzeja i

jednocześnie zgromadzili się ludzie. No i tam były początki, na strajku były początki Pomarańczowej Alternatywy, wtedy i nazwa zaczęła być znana i pojawiło się mnóstwo pomysłów takich happeningów, które później zostały zrealizowane. Na strajku wydaliśmy siedem numerów tej Pomarańczowej alternatywy. Strajk się zakończył na jeden dzień przed stanem wojennym. I potem, ja wtedy byłem na studiach doktoranckich z matematyki i miałem taki bardzo duży pokój....

Ruch Nowej Kultury, Strajk i Stan wojenny

Wiesiek: Ja miałem bardzo duży pokój, to jest piękna willa w parku Szczytnickim i tam się zbieraliśmy i drukowaliśmy te czasopisma Pomarańczowej Alternatywy, chyba osiem numerów wydrukowaliśmy Pomarańczowej Alternatywy, w nie dużym nakładzie, ale niestety nic nie ocalały, nie mam tych numerów, bo 15 lutego mnie internowano, no i to co miałem w domu zabrali i już mi się nie udało odzyskać, te numery przepadły i nikt ich nie ma. Może kiedyś w IPN-ie (Instytut Pamięci Narodowej) się znajdują, policja jedyna ich miała. Potem ja siedziałem, nie długo, bo w połowie kwietnia ja już byłem na wolności i w maju, 1 maja wpadł do mnie taki rozradowany Waldek, i mówi, że już wie. Będziemy malować krasnoludki na plamach. No w tedy to nie był genialny plan, marksistowski bardzo, że tak, jest TEZA – to jest napis polityczny, ANTITEZA – przemalowanie napisu farbą białą lub brudną szarą, i na to wszedł krasnoludek – to jest SYNTEZA.

Czy od razu mieli krasnoludki pomarańczowe czapeczki i czy krasnoludki znikali tak samo jak napisy polityczne?

Wiesiek: Nie, nie, właśnie oni byli kolorowi, różni. I nikt ich już nie mazał, dla tego synteza. Natchnienie do tego malowania, bo było 1 maja i na Sompolnie była taka musza koncertowa i tak jak zawsze na 1 maja za komuny, taki jakby piknik i był jeden człowiek przebrany za krasnoludka, wynajęty, który rozdawał dzieciom cukierki. I to było natchnienie Waldka, muza, która spowodowała ten cały pomysł.

O cukierkach czytałam w książce Karnawał Rewolucji, że ludzie zatrzymani policją przy jednym happeningu rzucali cukierki z samochodów policyjnych.

Wiesiek: Tak to było na happeningu Rewolucja Krasnoludków, inspirowaliśmy się w tym.

Kiedy zaczęliście malować krasnoludki na ściany?

Wiesiek: Krasnoludki zaczęliśmy malować w nocy z 30 na 31 sierpnia w 82 roku. 31 sierpnia miały być wielkie demonstracje i cała policja szykowała się, to było tak wymyślone, że w tym momencie cała policja będzie przygotowywać na te demonstracje, to my będziemy mogli sobie spokojnie pomalować. Waldek zrobił prywatkę u siebie w domu. Tutaj, to wszystkim zawsze mówię, no bo strasznie dużo marihuany paliliśmy przede wszystkim, po prostu nie było kokainę i konopi było tyle, no i była prywatka i ja z Waldkiem wyszedłem malować krasnoludka. Waldek miał taki plan, że wyjdzie ze mną, my namalujemy dwa, potem ja wyjdę z Markiem „Happenerem” Bieronem znowu namalujemy dwa, Potem Marek „Happener” weźmie kogoś innego tam ze sobą i namalują też po dwóch krasnoludkach. I zrobimy taki łańcuszek świętego Antoniego. Szliśmy z Waldkiem na Sompolnie, to jest taki transformator, mieliśmy taki zacinający sprej, bo spreje było trudno załatwić, i robiliśmy to z takiego doskoku no i w nocy straszne jakoś tak było. Ten krasnoludek był największy, namalowaliśmy takiego dosyć dużego krasnoludka. Drugiego namalowaliśmy na Sompolnie i obaj byliśmy wykończeni po prostu i już ten plan Waldka padł, wróciliśmy na tom prywatkę jeszcze wyszedłem z Happenerem gdzieś przed dom, chciałem z nim iść malować, ale w sumie te dwa krasnoludki były tak wykańczające, od Waldka było blisko do parku, i wróciłem do siebie, i rano myślałem, co jest grane. Takie malowanie krasnoludka i takie nerwy straszne. I zrozumiałem, że jak się w nocy to robi, to wszystkie atawizmy, lęki wychodzą. I poszedłem sobie i namalowałem w dzień, też na tych dużych uliczkach i Waldkowi powiedziałem, że o wiele lepiej, że by to w dzień malować po prostu, bez żadnego takiego stresu nocnego, że to konspiracja. Po prostu idziemy i malujemy krasnoludki. No i to się bardzo rozwinęło, przyłączyło się dużo ludzi, i krasnoludki ruszyły na miasto, było ich dużo, to były takie ciągi. Tylko spreju nie było dużo i było trudno go załatwić i one były malowane farbami olejnymi po prostu farbami artystycznymi, bo mieliśmy dużo znajomych w szkole plastycznej i kradliśmy im te farby, no i też dawali nam te farby, bo w szkole plastycznej były wielkie zapasy. Także to był całkiem inny wymiar graffiti niż jest. Krasnoludki byli różne, z kwiatkami, zębami, przeróżne były. We Wrocławiu było, ja wiem, ponad tysiąc tych malowanych było, no kilkuset. Jak się jechało Legińską ulicą to na tych plamach byli krasnoludki, pełno krasnoludków. I jak Wrocław był już zamalowany, to zrobiliśmy, Waldek miał taką idee, też taką marksistką, zamiana ilości na jakość. Że jak się namaluje 10 tysięcy krasnoludków, czy 50 tysięcy to różne liczby padały, to nastąpi zmiana i krasnoludki przejdą z muru na ulice i dopiero się zacznie. Tylko trochę dłużej to trwało. Było wtedy było parę happeningów takich mniej znanych, to nie występowało wszystko pod nazwą Pomarańczowa Alternatywa. Bo my byliśmy 14 pułk Ułanów Jazłowieckich i otworzyliśmy przedwojenną formację Ułańską, ja jestem rotmistrzem, byłem szefem sztabu, Major wcześniej

był majorem, to nie była zabawa, to było prawdziwe wojsko i 14 pułk Ułanów ustaliła akademia z komendantem rektorem i różnymi katedrami i w sumie malowanie krasnoludków zostało nazwane malarstwem taktycznym. To było malarstwo taktyczne jako sztuka militarna, tak to nazywaliśmy. Najfajniejsze były malowania po za Wrocławiem. W Krakowie przyjechaliśmy o piątej rano, sześć osób, zaczęliśmy malować około szóstej, dwa malowali i cztery osoby poruszyli na Wawel, zostaliśmy z Waldekami sami i o godzinie 16 malowaliśmy na ulicy Brackiej, to jest ulica od rynku w kierunku do Wawelu, była taka wielka plama i mieliśmy takie czapeczki jako krasnoludki, byliśmy zabrudzeni tymi farbami, i taka duża plama, i że namalujemy takiego wielkiego krasnoludka a tu godzina 16, godzina szczytu. I nagle cisza na tej ulicy, ja tak paczę, obracam się do tyłu i w odległości takich 10 metrów stoi taki tłum i gapi się, było to okropne jak się gapili. Mówię: „Waldek, spierdalamy stąd” a Waldek mówi cicho: „jeszcze tylko kwiatusek”. Namalował tego kwiatusek, ludzie tak się paczą na tego krasnoludka a my za rogiem następnego i następnego. No namalowaliśmy takich dwieście krasnoludków, że nam się farby skończyły. To było to krakowskie malowanie. Potem w Łodzi Waldek był z Pawłem, to byli tak zmęczeni, że usiłowali namalować krasnoludka, to nie była plama, tylko przy komendzie milicji była statua z brązu, i że by była taka ładna sylwetka była już zrobiona, i oni zobaczyli, że taka ładna plama jak krasnoludek i chcieli domalować tylko czapeczkę i dopiero wtedy ich zaarrestowano na 24 godzin, ale to nie jest moja opowieść. Potem w Warszawie też były jakieś zaarrestowania, że byli wprowadzeni pod karabinem, i w Świnoujściu Kasia Pis musiała napisać doświadczenie, że krasnoludek jest apolityczny ogóle i dopiero wtedy jej wypuszczono. I tu jest trochę śmieszne, że pojemnie wcale tak nie chwaliła tego. To było tak jakby nie poważne, że byłem ze swoją byłą teściową, to ja się wspierałem o sens tych krasnoludków.

Czy policja próbowała zamalować te krasnoludki, czy ich tam zostawiała?

Wiesiek: No o to chodzi, że już zamalowanie krasnoludków nie było. I to właśnie jest ta synteza to aż później, jak mury były odświeżane, to wtedy zaczęły znikać, teraz jest jedyny ostatni na ulicy Smoluchowskiego 22 koło placu Grunwaldzkiego, on jest w tej chwili w pleksi obłożony jako tak ostatni.

Marek: Przy okazji renowacji kamienicy po prostu to zachowali.

Wiesiek: To jest w bramie gdzie mieszkał dowódca orkiestry Wojeńskiej 14 pułgu Ułanów Jazłowieckich i Waldek twierdzi, że my go razem namalowaliśmy i ja twierdze, że go namalował Waldek z dowódcą orkiestry Wojskowej, ale to trudno zapamiętać. No i jest ostatni krasnoludek. Był jeszcze jeden na Krzykach długi czas, ale zniknął. No i w sumie te krasnoludki

były we Wrocławiu, w Krakowie, Łodzi, Gdańsku, Lublinie, kilka w Szczecinie namalowałem, to nie wiele, Warszawie, także tego było dużo. Waldek nawet chciał chodzić po torach kolejowych i malować na słupach trakty kolejowych.

Jak rozpoczęły się happeningi?

Działalność happeningową ogóle to właśnie Marek „Happener” Bieron, wymyślił. Ale ja się z Waldkiem pokłóciłem, no i w tych pierwszych happeningach, które są znane, to ja nie uczestniczyłem, bo ja w tedy robiłem dla radio Solidarności Walczącej i po prostu wychodzenie na demonstracje nie było by bardzo rozsądne. No i byliśmy pokłóceni s Waldkiem i nie gadaliśmy ze sobą chyba przez dwa lata, spotykając się co tydzień na medytacji i siedząc obok siebie, oba byliśmy bardzo uparci. Zacząłem przy tych happeningach znowu coś robić, to Pomarańczowa Alternatywa była już sławna.

Czy była PA sławna w całej Polsce czy tylko we Wrocławiu?

Powiem, jak się jej sława zaczęła. To w Wrocławiu było sławne, ale w Polsce nie. W Polsce nie bo ta opozycja w sumie coś mało się dzieło w Warszawie i był tutaj festiwal teatru zorganizowany przez Litwińca, i przyjechał teatr, i ten teatr się nazywał John's Calls Company, to pamiętam. I wtedy brakowało papieru toaletowego, my już rozdawaliśmy papier toaletowy wcześniej w 81 roku.

Gdzie zabraliście papier toaletowy, jak go nigdzie nie było? I ile papieru rozdawaliście, całą rolę czy jen kawałek?

Pierwsze rozdawanie, bo to ja będę się chwalił, to był mój pomysł. Ja po prostu miałem wielkie pokłucie sprawiedliwości w 81 roku, w lutym był strajk studencki. Ten strajk trochę potrwał no i zgromadzony papier toaletowy dla strajkujących, I strajk się skończył i biurokracja NZZ (Niezależne Zrzeszenie Studentów) porostu zerowała na społecznym papierze.

Marek: To był wtedy deficytowy towar.

Wiesiek: Ja i Andrzej Dziewitem tam wpadliśmy i zrobiliśmy awanturę, że papier trzeba rozdać ludziom, zabraliśmy dwa duże worki tego papieru, w szkole plastycznej wręczyłem jednej pani rolkę,

„Proszę pani, ma pani papier toaletowy”

„Pierwszy raz się z takim czymś spotykam”

Potem rozdawaliśmy to na Palcu Grunwaldzkim, tam było namalowane przez Andrzeja Rodowskiego namalowane bądź piękny, to poszliśmy pod te grafity rozdawać, rozdaliśmy dwa worki, ludzie nam potem kazali te worki obracać, że naprawdę już nic nie mamy.

Marek: To był koszmarny czas, wszystko było na kartki, buty, fajki, wszystko.

Wiesiek: Potem w trakcie tych dużych happeningów, to było rozdawanie, no kupę nie wystarczyło by utrzcć, tylko takie małe kawałki dawaliśmy. Już nie było rozdawania po całej rolce jak w 81 roku. No i w trakcie tego festiwalu, ten teatr zauważył, że był happening s rozdawaniem papieru toaletowego i się zainteresowali, i tam była dziennikarka Village Voice w tym teatrze i Village Voice to pismo na zachodnim pobrzeżu nie jest bełe co, i ta dziennikarka i ten sam szef, oni byli u mnie, bo tłumaczką tego spotkania była Magda, która była kiedyś moją narzeczoną. I skierowała do mnie i pokazał się wielki artykuł w Village Voice na temat tego, że istnieje coś takiego jako Pomarańczowa Alternatywa. Oni załatwili te krasnoludki, no i tu był ten duży artykuł, i pokazało się, że Warszawa jak już wschodnim wybrzeżu jest artykuł to pisały o tym tygodniki Mazowsze i zaczęło się to pojawiać i się wszystko nagłośniło. W sumie te ostatni happeningi były takie masowe, taka masówka, że już nie było porządnie co robić.

Marku, ty się też uwczesniłeś zadymów?

Wiesiek: Przecież był zaaresztowany za podpaski.

Wiesiek, uczestniczyłeś w happeningu na Śnieżce?

Wiesiek: Był happening na Śnieżce, w okazji dwudziestej rocznicy Operacji „Dunaj” 88 roku uskutečnił się happening na Śnieżce. Gdzie zaatakowano strażnikami, no i Majorowi dorobili szable. Ja tam nie byłem, to nawet nie wiem jak to całe się stało. To był taki happening jednoczący Czechów i Polaków. Major może mieć nawet zdjęcia z tego happeningu.

Marek: No ale tych happeningów było sporo.

Wiesiek: Tak, było ich dużo, co miesiąc jeden lub dwa.

Marek: Przy okazji różnych świąt. Wigilia Rewolucji Październikowej, Mikołaje, Dzień dziecka, Dzień kobiet.

Wybory w roku 1989, Waldek kandydował, prawda?

Wiesiek: Przeszedł rok 1988 i 1989 i miały być wybory, i ja się z Waldkiem spotkałem i poszliśmy sobie nad Odrę na wyspę Opatowiecką, siedzieliśmy sobie na cypelku i zaczęliśmy myśleć co by tu z okazji wyborów zrobić. Mieliśmy takiego kolegę Pabła (Piotr Adamcio) –

porucznika 14 pułku Ułanów Jazłowieckich, który miał bardzo grube szkła, był mały, i dostałem pomysł, że zrobimy Pabla na torach, że by startował jako niezależny senator i będzie taki plakat „twój głos mój los”, i taki biedny Pablo. No Waldek się zgodził, ale pokazało się, że z Pablem nie tak łatwo, bo jak było spotkanie przed wyborcze to Piotr nie przyszedł. Waldek powiedział, że w takim razie on kandyduje na senatora, i z lepszym pomysłem i hasło wyborcze by było... nie to nie było na senatora, ale na prezydenta. Bo było jasne, że Jaruzelski zostanie prezydentem i potrzebna była konkurencja. I hasło wyborcze było „Pomarańczowy Major, czy Czerwony Generał, rozluźni się i pomyśl. Wybór należy do ciebie.” I mieliśmy, kampania była dwumiesięczna, mieliśmy happening na Świdnickiej z dużymi kosztami osobowymi. Zbudowaliśmy taką budę na ulicy Świdnickiej, cały czas tam ktoś siedział. I jednocześnie mieliśmy najlepsze plakaty.

Kampania kończyła się 1. czerwca 1989, kiedy opanowaliśmy cały Rynek. I zdarzyło się nieszczęście, my mieliśmy pieniądze z fundacji z Nowego Yorku i od Wajdy. To był happening z budżetem i ten chłopak miał wizję, że zbuduje na Rynku labirynt. Dostał pieniądze, że by ten labirynt zbudował i okazało się, że nabierał po sklepach kartonów i przywiózł 25 ton toksycznego popiołu, wywalił to na Rynek, ubrał się w garnitur i krawat i myślał, że ludzie będą sami ten labirynt budować. Biedne dzieci się bawili w tym popiołu w tych ciężkich metalów. W ciągu koncertu, który był na wyspie Tumskim i pokazało się, że Waldek sam z łopatą na Rynku ładuje popiół na przyczepy, bo było trzeba Rynek posprzątać do rana. Ja i moi trzy znajomi ze Szczecina pomagaliśmy sprzątać. Bo jak by się rano pokazało w gazetach, że zaświnili Rynek, to by był wstyd. Dwa dni potem nie mogliśmy dojść do siebie. Potem kontynuowaliśmy w kampanii i zrobiliśmy plakat z tekstem: „*Czerwony Generał czy Pomarańczowy Major? Rozluźni się i pomyśl, wybór należy do ciebie.*”

Kiedy zaczęły się w Pomarańczowej kwaszy?

No właśnie po tych wyborach. Ale już wcześniej Spiszski chciał znów Majora odstawić, bo szło o te pieniądze, które dostaliśmy w nagrodach i Krzysztof Albin wystąpił w Teleexpressie, że jest pora młodzieży, i że by Waldek oddał pieniądze, że kluby dżezowe będą robić. Tych pieniędzy zostało chyba 200 dolarów i Waldek się wściekł, i w Teleexpressie było tak: jeden dzień występuje Albin i mówi o tym, że by oddał pieniądze i drugi dzień Waldek i rozdaje dolary na rynku w Warszawie. I przez pięć dni to tak szło i wszyscy myśleli, że to umówiony happening medialny, a to był pucz.

W końcu Albin zorganizował z Młodą Alternatywą happening na Rynku karnawał zebraczy i my z Waldkiem kupiliśmy mnóstwo trąbek plastikowych. Albin się zabierał do przemówienia

i my rozdawaliśmy tym ludziom klaksony i jak Albin zaczął przemawiać, to ludzie zaczęli trąbić i ogóle nie było nic słyszeć, Albin zeszedł i w tej chwili Waldek zaczął rzucać fałszywe dolary wydrukowane z obrazkiem Majora.

Sąd Waldka z miastem

Proces o krasnoludka trwał przez siedem lat. Waldek się bardzo obraził i przeprowadził się do Warszawy. No i jest spektakle Pomarańczyk, zrobiony w trakcie procesu, ośmieszający Majora i mnie też, który gra miejski teatr wieczór przed procesem sądu. W tym całym idzie o jednego konkretnego krasnoludka s czapką, bez brody i s kwiatuszkiem. Miasto na tym zarabia wielkie pieniądze i popiera prawa autorskie. Miasto z tego ma 6 mil. złotych rocznie.

Waldek „Major” Fydrych

Data i miejsce wywiadu: marzec – maj mailowo; 26. maja spotkanie w Warszawie. Najpierw byliśmy umówieni na tym, że mają się do niego mailowo przesłać pytania i on odpowie. Na szczęście mieliśmy możliwość spotkania w Warszawie

Urodzony: 27.08. 1956, Ostrów Wielkopolski

Ojciec: -

Matka: -

Pora PA: studiował historie sztuki

Dziś: artysta i pisarz

wywiad mailowy:

Czy pan był w porze PA studentem i co pan studiował?

Studiowałem historie sztuki

Czym byli pana rodzice i czy zgadzali się z pana działaniami?

Mama mieszkała w Toruniu

Co pan czuje jak się powie Pomarańczowa Alternatywa? (Uśmiech, radość, żal, strach)

Historię

Jak by pan mógł wrócić do 80 lat s aktualnym doświadczeniem, czy pan by robił inaczej, więcej, mniej, z większą radością....?

Tak samo ale więcej

Co pan widzi pod nazwą surrealizm, surrealizm socjalistyczny - jest między nimi różnica?

Surrealizm socjalistyczny jest surrealizmem z możliwością dialektyki

Ile razy był pan zaaresztowany? Bał się pan utraty pracy / możliwości studiować

Nie liczyłem

Czy pan miał paszport?

Nie miałem

Skąd wzięliście papier toaletowy i podpaski dla kobiet, które rozdawaliście?

Nie wiem skąd nie pamiętam

Spotkanie na Śnieżce, co by pan o tym powiedział

Śnieżka

Czy pan by wspierał swoje dzieci w podobnych działaniach, albo by był przeciw i dzieci zamykał w domu?

Wspierał bym

Czy pan widział spektakle teatralne Pomarańczyk. I co pan o tom sądzi?

Mam na DVD widziałem na wideo chamstwo za publiczne pieniądze

wywiad osobisty:

Jak pan wspomina na początki Ruchu Nowej Kultury i Pomarańczowej Alternatywy

Jarodzki był z nami w Ruchu Nowej Kultury, była tam Saraczyńska i to było bardzo ciekawe, atmosfera, dawali dosyć z siebie. Za to krasnoludki i nazwę to Andrzej Dziewit. To oni różne rzeczy mówią kto to wymyślił, Wiesiek mówi, że Starzyński, Jarodzki na pewno mówił, że on wymyślił. Z tego co ja mam notatki swoje, a już mi się do tego nie chce wracać.

Nazwa użyta przy happeningach, to najpierw było bez nazwy i Pinior mnie zapytał, czy bym chciał Ruch Nowej Kultury czy Pomarańczowa i ja powiedziałem, że Pomarańczowa.

Ta pomarańczowa odegrała rolę, bo ja pojechałem na Ukrainę robić pomarańczową rewolucję.

Jakie jest pana obecne zaangażowanie polityczne?

Teraz to się tak podzieliło, ja popieram Kaczyńskiego rząd, bo jest wzrost gospodarczy bardzo wysoki, dyktatury żadnej nie ma, opozycja jest tak beznadziejna, że na pewno nie wygra, społeczeństwo polskie jest bardziej konserwatywne i uważam, że to co robi Orban w Węgrach czy Kaczyński, to jest przyszłość Europy. No i w Europie jest tak, że kto nie gra o swój interes, to go wielkie kraje ograją. Oczywiście większość społeczeństwa jest za Unią Europejską, ale też są za zmianami, że by UE nie była dla urzędników, ale dla ludzi.

Nie ma upadku demokracji liberalnej, bo demokracja jako taka istnieje.

Happening Śnieżka, co pan mi o nim powie?

Jak jest w książce, bo jak by nie było książki, to bym nie pamiętał. My byliśmy w górach i dostaliśmy pomysł, że by Śnieżkę zdobywać w okazji rocznicy najazdu na Czechosłowację. My się przygotowaliśmy do tego, ja byłem ubrany w strój samurajski. Granicę wtedy ze strony Czeskiej pilnowała policja i od strony Polski, wojsko. I wiadomo, że razem współpracowali. Musieli współpracować bo granica była w górach i turyści tego wykorzystywali. A Śnieżka to było takie eksterytorialny plac, gdzie były restauracje, gdzie było można płacić w koronach lub w złotówkami polskimi, było czeskie piwo. Myślę że Polacy przychodzili, że by piwo czeskie popić i Czesi przychodzili na polską wódkę.

Rządy jak polskie tak i czeskie się bały, że by się w górach nie spotykali sygnatariusze Karty 77, ale myślę, że ich pilnowano, że nawet nie mogli z domu wyjść. Polacy byli więcej zainteresowani przejściem.

Wtedy dwie dziewczyny się pomyliły i przyjechały o dwa dni wcześniej, to mi wtedy żołnierze mówili.

Przyjechaliśmy do Jeleniej Góry i ja się bałem, że by nas, nie zgarnęli już na dworcu. Na dworcu nie było policji i podjechaliśmy do Małej i Dużej Kopy, czy do Karpaczy, czy do Szklarskiej Poręby. Jak byliśmy pod górami, to dowiedzieliśmy się że wojsko obstawiło i będzie związać w Małej Kopie. Jak podszedłem pod Śnieżkę, to widziałem czeskich milicjantów i nasze wojsko. Przy Śnieżce nas zwinęli, odwieźli na komisariat i tam nas puścili. W ulotce pisałem, że socjalizm upada, i że trzeba go bronić.

Ma pan kontakty z członkami Pomarańczowej Alternatywy?

Milka Tyszkiewicz była bardzo inteligentna dziewczyna, to była bardzo atrakcyjna kobieta, znająca języki, szkoda jej, to ona może umrzeć. Jest dzielna, ale chyba zdaje sobie z tego sprawę.

Agata Saraczyńska pracuje w gazecie wyborczej. Ja ją nie lubię, bo ja uważam, że mnie kilka razy próbowała wymanipulować, moje wypowiedzi z nią, ona zapyta, coś się zapyta, później kogoś innego i to połączy i wyjdzie z tego coś innego niż bym chciał. Jak wygrałem proces, to próbowała do mnie się dodzwonić, ale ja nie odbierałem. Nie dlatego że jestem chamem, ale że nie chciałem być chamem. Niż odebrać słuchawkę i powiedzieć jej coś bardzo brutalnego.

Z Wiesiem się spotykamy często.

Jarodzkiego nie widziałem bardzo długo. Jest to bardzo życzliwy człowiek.

Marek Krukowski jest bardzo dobry człowiek

Czy jest happening, na który pan najbardziej wspomina?

To zależy na kontekście opowiadania, na co człowiek wspomina, bo tam była tak duża ilość śmiesznych rzeczy, że każda z tych rzeczy była inna. Ale Pomarańczowa jest niedoceniona społeczeństwem.

Czy pan czuje satysfakcję nad wygranym sądem?

Tak, miał bym dostać więcej pieniędzy, nie dla tego, że jestem chciwy, ale dla tego, że nas oszukali, ale i tak dobrze, że wygrałem. Mam mniej złych kontaktów, mam pieniądze, życie się nie zmieniło za bardzo, kupiłem sobie farby do malowania.

Jaki był przebieg sądu?

Na sądzie kłamali, wchodzili i mówili, że krasnoludki we Wrocławiu pochodzą z opowieści starogermańskich i starosłowiańskich. A ten tak cicho mówił i sędzia go źle słyszał i powiedział mu, że by świadek głośno mówił. Dyrektor kultury się pojawił i mówił, że oni już nie używają tego krasnoludka i w tej chwili przyjechał tramwaj z krasnoludkami i stanął przed oknami. Oni kłamali, przysięgi składali. I ja podałem oskarżenie na prokuraturę, że oni składają fałszywego zeznania, ale prokurator nie wiedział co z tym robić, bo za składanie fałszywych zeznań grozi więzienie. Składali fałszywe zeznania na temat krasnoludka, to jest przecież surrealismus

Czy pan widział spektakle Pomarańczyk i co o nim pan sądzi?

To jest humor na poziomie czeskim. To co oni zrobili, to by pasowało do Haška, Švandrlík, na poziomie humoru czeskiego. Burmistrz z urzędnikami okradają artystę, artysta ich podaje do sądu i burmistrz z urzędnikami postanawiają dyrektora zmusić, że by w teatrze zrobić kompromitujące sztukę o tym wrogu. Że by tego wroga kompromitować, to on biega w kalesonach, rzuca podpaskami higienicznymi na widzów, to by tak najbardziej pasowało do mojego wyobrażenia, bardziej wykształconych Polaków, że to się dzieje w czeskim teatrze. Nawet załatwiały, że by szkoły przychodziły, że by nas kompromitować w oczach przyszłego pokolenia. I tu się pokazuje różnica między Wrocławiem i resztą Polski. Tutaj we Warszawie by burmistrz nic takiego nie zrobił, bo by to była kompromitacja. No jest to surrealistyczne, nawet chcieli, że bym ich do sądu podałem, że to będzie promocja teatru, ale ja ich nie podałem.

Paweł Jarodzki

Data i miejsce wywiadu: 22 marca roku 2018 w Wrocławiu

Urodzony: 1 kwietnia 1958 w Wrocławiu

Ojciec: -

Matka: -

Pora PA: w 1984 skończył studia na Wydziale Malarstwa, Rzeźby i Grafiki w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych we Wrocławiu

Dziś: polski malarz i rysownik, oraz jest autorem podręczników i komiksów dla dzieci

Jaka była pana rola w działaniach studenckich w 80 latach?

Właśnie żadna. Ja byłem przy tym wszystkim od początku, jeżeli chodzi o Pomarańczową Alternatywę, bo Waldka poznałem jak przyjechał na studia do Wrocławia, pod koniec siedemdziesiątych lat. Ale początek Pomarańczowej wchodzi na stan wojenny, no i tam się działy różne rzeczy, na przykład: jeszcze przed stanem wojennym był na wyższych uczelniach w 81 roku strajk ogólnopolski, nasza uczelnia, na której studiowałem była bardzo mała i związku z tym tam panowały inne zasady niż na uniwersytecie. Waldek wtedy strajkował na wydziale historycznofilozoficznym na uniwersytecie. W tej porze zostało wydane pismo, było drukowane i kolorowe, chyba już się nazywało Pomarańczowa Alternatywa, ale nie jestem pewien, między innymi tam były moje wiersze, no i jak oni strajkowali na uniwersytecie, coś tam Major zaczął wydawać i komitet strajkowy, który był bardzo poważny, to cenzurował i zablokował drukowanie tego i myśmy zrobili delegację z naszej uczelni komitetu strajkowego, i poszliśmy do tamtego komitetu i powiedzieliśmy że my protestujemy przeciwko takiej cenzurze i zabraliśmy drukowani załatwiliśmy wydawanie na naszej uczelni.

Podstawowym tekstem był Manifest Surrealizmu Socjalistycznego, i to jest dokładnym opisaniem całej sytuacji. Po strajku były napisy na murach u szkoły, że wszystko się dzieje pod wodą. Było to nierzeczywiste. Na malarstwu mieliśmy jeden dzień w tygodniu zaświecony wojsku i to były absurdalne wykłady o absurdalnych historiach. Studenci wiedzieli, że to absurd, profesorowie wiedzieli, że to absurd i ci wykładowcy z wojska wiedzieli, że to absurd. I wszyscy mówili bzdury. Żyli w świecie kompletnej bzdury. I było trzeba na to reagować. Teraz jest tak, że jak się komuś coś nie podoba, to lub to zmienia albo wyjeżdża. Wtedy nie było takie możliwości i było trzeba siedzieć na miejscu.

Czy pan lubi wspominać na 80 lata?

Tak, bardzo. No jak się ma lat dwadzieścia parę, to zawsze jest fajnie, nie?

Apogeum działalności Pomarańczowej Alternatywy, była zabawa i wygłupy, i wszyscy się bawili. W roku 83 lub 82, nie pamiętam dokładnie, wychodziło, że stan wojenny i sytuacja polityczna w Polsce była taka klinczowa, że nic się nie działo, normalni ludzie mieli już dosyć i były siły polityczne, które chcieli przy okazji różnych rocznic robić demonstracje i demonstracje polegały na tym, że ludzie się bili. Obie strony, które się byli; strona opozycyjna i policja była zadowolona i było to co raz brutalniejsze. Wszyscy bili dumni, że we Wrocławiu się działo, najbardziej się tutaj bili. I to co zrobiła Pomarańczowa Alternatywa, to było trochę teatr, robili demonstracje, które były kompletnie absurdalne. Nagle się pokazało, że setki tysięcy ludzi, co przychodzili na demonstracje, nie chodzą na demonstrację się bić, ale się bawić. W końcu śmieszne rzeczy się zdarzyły; na przykład Mikołaje, wszystkich zaarrestowali w ten dzień, kto był w stroju, no biedne dzieci, bo oni zaarrestowali i tych „prawdziwych”. Sama policja nie wiedziała co robić, jak reagować, i się śmiała, byli na drugiej stronie barykady, ale też ofiarą tego systemu i oni też zdawali sobie sprawy, że to tak długo nie potrwa. Bez Majora by się to nie odbyło, bo on miał napęd, był tam sztab ludzi, który wymyślał różne rzeczy, była tajna rada rewolucyjna, ale Major zmuszał wszystkich do działania swoim entuzjazmem.

Dlaczego jest Pomarańczowa Alternatywa, pomarańczowa?

Kolega przywiózł z Amsterdamu taką książkę, nie umieliśmy za wiele po angielsku, ale skojarzyliśmy teksty o Ruchu Provos, o rewolucji krasnoludków w Amsterdamie i to czytaliśmy z Majorem i to miało bardzo duży wpływ. Ta cała symbolika i nazwa jest przejęta z Holandii. Duże wrażenie na nas zrobił cytat jednego happenera, który opowiadał o tym, jak przyjechał na studia do Amsterdamu, z kimś pił piwo, i widział pełno policjantów, którzy przez megafony mówili, że władza zabroniła organizowanie happeningów w ulicach. To zapytał kolegi, co jest to ten happening, i on mówi: *Możemy kubek podpalić, to będzie happening*. To dopili piwo i podpalili kubek. Ta grupa Solidarności tak starali się rozsądnie, z drugiej strony była frakcja bojowa, i oni chcieli rzucać kamieniami, czyli produkowania broni a taka działalność happeningowa, absurdalna pokazała się jako strategią słuszną.

Czy rodzice pana wspierali w działalności opozycyjnej?

Z jednej strony ja nie mieszkałem z rodzicami i uważali, że to jest OK. Też oni nie byli za tym rządem systemu, także nie miałem takich problemów. Ale dużo znajomych były dzieci wojskowych, to były takie różne absurdalne sytuacje. Taką ważną osobą dla Pomarańczowej

Alternatywy, to Wiesiek Cupała, i on był internowany na południe Polski. Wieśka rodzice mieszkali w Szczecinie. I mama jak się dowiedziała, gdzie on siedzi, i że go internowali, to była w szoku i tato powiedział, że się doczekaliśmy, bo mają syna kryminalistę. Siedli w samochód i jechali przez całą Polskę ileś tam godzin i ojciec cały czas opowiadał, takie historie, które słyszał tam z wojska i z propagandy, że oni są w jakiś domach wczasowych, przyjechali do więzienia i pokazało się, że to ciężkie więzienie. Ale on był pułkownikiem w straży granicznej. Ale bo to pułkownik przyjechał, to im dali jakąś salę do spotkania, ale niż się do tego dobił, to się musiał zaawanturować i był tak wściekły na tą całą sytuację, że powiedział Wieśkowi, że on wykrył jakieś afery, że milicja jest w tym zaangażowana, i że on to teraz nie popuści. Niż dojechał z powrotem do Szczecina, to się dowiedział, że już nie pracuje, ale jest na emeryturze.

Zenek Pałka mój kolega, też syn wojskowego był uczestnikiem głódówki na końcu 70 lat w kościele św. Marcina w Warszawie. I jego ojciec był wysoki funkcjonariuszem wojskowym, i jak usłyszał w Wolnej Europie, że jego syn tego się uczestniczy, to zobaczył, że ma całą karierę zrujnowaną i skoczył przez okno. Zapomniał ale że ma mieszkanie na parteru i złamał sobie nogę. Potem siedział w gipsie, jak mu zdjęli gips, poszedł do pracy i się pokazało że jest już na emeryturze.

Czy pan by spierał swoje dzieci w podobnych działaniach?

Życie jest niebezpieczne. Cały świat nie dzieli się na prawicę czy na lewicę, tylko dzieli się na ludzi, którzy chcą się bawić i na ludzi, którzy chcą innym zepsuć zabawę. My byliśmy w takiej sytuacji, że granice były zamknięte, nie było informacji, nie było telewizji, radia, Internetu, nie było wiadomo, co się dzieje na świecie, nie było można wyjechać, nie było nic. Wszyscy chcieli się bawić i toczyli się co raz bardziej w takim poziomie absurdu. Moje dzieci żyją jak żyją i uważam, że do tego prawo. Wtedy było łatwiej, bo sytuacja była klarowna i czytelna.

Czy pan by z dzisiejszym doświadczeniem był aktywny w osiemdziesiątkach?

Wiadomo było, że sytuacja polityczna była przegrana. Było wiadomo, że idziemy na przegraną i wydaje mi się, że niektóre rzeczy było można bardziej radykalnie robić, i się w ogóle niczym nie przejmować. Strajk studencki był bardzo poważna sprawa wszystkich uczelni w całej Polsce i szczególnie we Wrocławiu. Myśmy przejęli władze na uczelni i rządaliśmy i mogliśmy sobie uczenie przerobić jak chcieliśmy. I mieliśmy pewne zahamowanie, a można prawie było wszystko zrobić. Było fajnie.

Czy pan był zaaresztowany?

Nie ani razu. Ja miałem takie szczęście, że ani razu. Jest to przedziwne. Byłem zatrzymany, ale to się kończyło taką absurdalną sytuacją. Na dworcu byłem ze znajomymi, oni odeszli i mnie zatrzymała policja, wzięli mnie na komendę i wyrzucili mnie stamtąd. To była nasza strategia, że cały ruch punkowy polegał na tym, żeby zachowywać się i wyglądać tak, że by nikt nie wiedział o co chodzi. Ludzie się ubierali bardzo różnie, kolega chodził w pidżamie, jak policjanci nie mogli tego wpisać do swoich schemat, to nie wiedzieli z czym mają do czynienia. Też mnie nie internowali, bo mnie nie było w domu. Tam gdzie byłem zameldowany nie mieszkalem i potem stracili zainteresowanie. Przyszli do moich rodziców, zostawili wezwanie dwa razy i tyle. To nie było tak poważne, jak niektórzy się starają teraz pokazywać. W 80, 81 roku na całym świecie coś się działo na całym świecie. W Wrocławiu mieszkał Chilijczyk, po upadku, jak Pinochet rozpoczął władze, to dużo tych Chilijczyków emigrowało do Europy, do Polski, do Czechosłowacji, do NRD. Myśmy narzekali na brutalność policji w porze stanu wojennego, i ten Chilijczyk przywiózł z Warszawy film z demonstracji w Chile, i pokazano nam, co to jest brutalność policji. I pokazało się, że uczestniczymy w jakimś teatrze niż w czymś poważnym.

Czy pan widział spektakle Pomarańczyk?

Nie, nie widziałem, ale znam tego reżysera, mówiło się na niego idiota, to jest późniejsza historia Pomarańczowej. W związku z tym, że Pomarańczowa szybko obnosiła sukces, tak naprawdę prasa całego świata o tym pisała, w Kuwejcie, w Stanach, było to coś dziwnego i sensacyjnego. Wszyscy się zorientowali z całej opozycji i od razu wszyscy chcieli w tym być, ci sami ludzie, jak system się zmienił weszły do polityki. I Waldek do nich miał żal (czy słuszny czy niesłuszny), i Wiesiek z Waldkiem stanęli z transparentem: W TYM MIEŚCIE NIE MA ZŁODZIEJI. No i nasi koledzy, zaczęli się bać, ten kolega, który był niedawno taki fajny bo był wariat, to teraz już nam wariaci nie są potrzebni. I stąd jest cały ten konflikt. Waldek teraz przeszedł na pozycje, które są dla mnie zupełnie absurdalne i to mówię bez rozgoryczenia.

Na czym się Pomarańczowa skończyła?

W którymś momencie dostała Pomarańczowa Alternatywa nagrodę od Wajdy, i dostali jakieś dolary. Na dzisiejsze relacje tych dolarów było nie dużo, ale wtedy to były duże pieniądze. Waldek to przepuścił generalnie na taką absurdalną kampanie prezydencką, wiadomo, że nie może kandydować, ale przepuścił. Ktoś tam, kto byli w Pomarańczowej Alternatywie, byli to

ludzie różni, zaczęli zazdrościć i zaczęli go oskarżać, że ty pieniądze przewalił. On się obraził, wyjechał do Francji, jak wyjechał, to mu zaczęli dupę obsmarowywać... Nie poszło to w przyjemną stronę, i jest takim człowiekiem rozgoryczonym w tej chwili. Wszędzie widzi wrogów.

Ta kampania miasta przeciw niemu, jest kampanią; po pierwsze oni się boją wariata, bo nie wiedzą, co on zrobi, ale z drugiej strony nie jest skrajnie uczciwa, zamiast mu dać nagrodę, pomnik i mieć z głowy. Oni stawiali idiotyczne krasnali po Wrocławiu. W końcu miał proces z miastem o naruszeniu praw autorskich, i teoretycznie ten proces wygrał, ale co z tego jak wygra, jak on pieniądze nie dostanie, i jak się oglądało byłych kolegów, którzy występowali w sądzie po stronie miasta, i opowiadali jakieś historie, sądząc, że są dowcipni, że krasnoludki we Wrocławiu byli już tysiąc lat temu, że są wykopaliska, takie bzdury, uważali że to śmieszne, że to w tym stylu. Jest to nie smaczne. Z drugiej strony, ile by nie wydali pieniędzy na PR, to nie osiągną tyle sukcesu jak wtedy i można to było pociągnąć. Jest parę faktów w historii tego miasta, jak Pomarańczowa Alternatywa. Tak samo było z Teatrem Grotowskiego, który w tej chwili jest centrum badań, zabili tą legendę. A to był jeden z najważniejszych teatrów na świecie w jednym momencie.

Czy by pan wyjechał, jak by miał możliwość?

W osiemdziesiątym roku byłem w Niemczech w Dusseldorfie i ważne się zastanawiałem czy zostać na akademii, bo moi koledzy tam studiowali u Josepha Beysa, i to mi się wydawało bardzo atrakcyjne. Z kolegą pojechaliśmy na krótko do Grecji i po powrocie do Dusseldorfu poszliśmy odwiedzić naszego przyjaciela, Niemca, i się pytamy jego mamy, czy on jest. Ona mówi nie ma go, bo pojechał do Polski. To pytam, dlaczego pojechał do Polski? To wy mi powiedzcie, dlaczego pojechał do Polski. Uznałem, że na tych miast muszę wrócić do Polski, że coś się dzieje. Z perspektywy europejskiej to było koniec lata, początek jesieni 80 roku, to Polska była centrum Europy. W Polsce się działo coś takiego, że wszyscy anarchiści jechali do Polski. Ten okres od sierpnia 80 roku do grudnia 81 to było zupełnie inne społeczeństwo. Nigdy już nie widziałem takie społeczeństwo. Na przykład strajkowali tramwaje i ludzie, którzy jechali samochodami, zatrzymywali się i pobierali ludzi, że by ich podwieźć. Solidarność między ludźmi była niesamowita. Nie było żadnych podatków, ludzie handlowali, robili co chcieli, było to niesamowite i nie żałuję, że wróciłem.

Dzisiaj, gdyby nie pewne uwarunkowania życiowo, rodzinne, to bym wyjechał. Wydaje mi się, że sytuacja w Polsce jest taka nie ciekawa. Nic ciekawego się tu nie dzieje, jest tu regresywnie, nieprzyjemnie. A z drugiej strony, to ale futurystka, tu mi śmierdzi wojną. Bardzo dziwnie to

wygląda i nie wiem w którą stronę rząd zmierza, to mi się nie podoba, ale nie wiem, dokąd bym miał wyjechać. Czy do Londynu czy gdzieś. Jak się ma lat dwadzieścia, to się może wyjechać, jak się ma lat sześćdziesiąt, to ciężko. Bym miał pracować w sklepie? Musiałbym budować jakąś sytuację. To jest tak z emigracją, że jeden z moich kolegów, który był w tajnej radzie rewolucyjnej Piotr Starzyński, był bardzo zaangażowany w KOR i tak dalej, i na tych miast go internowali, jak go internowali, to zaczęli nachodzić jego matkę, która była chora, i zmusili go do emigracji. Wyjechał do Berlina, on był informatykiem, to było dość rzadką profesją i cenioną. W Berlinie musiał zdecydować do kąd chce emigrować. Zdecydował się do Stanów, bo tam miał jakieś znajomych, informatyków i myślał, że by tam mógł pracować. Amerykanie mu robili straszne trudności, bo mimo to, że bohater, ale oni go bardzo chętnie popierali, jak był w Polsce, ale nie potrzebowali takich anarchistów u siebie. Pojechał tam, pracował, pracował i umarł na serce.

To co się działo po prostu tutaj we Wrocławiu, to skutkowało dużą ilością aktywności artystycznej. To było zresztą i w innych miastach, ale we Wrocławiu to było dużo, było dużo zespołów muzycznych, grup artystycznych, wystaw, było to żyjące. Działo się i w czasie stanu wojennego. Nic nie zostało zmarnowane.

Mirosław Jasiński

Data i miejsce wywiadu: 8 maja roku 2018 w Wrocławiu – w Galerii Miejskiej

Urodzony: 12 listopada 1960 w Bolesławcu

Ojciec: -

Matka: -

Pora PA: w 1986 roku skończył studia filologii polskiej i historii sztuki na Uniwersytecie Wrocławskim

Dziś: jest dyrektorem Galerii Miejskiej, w latach 2001 – 2007 był dyrektorem Instytutu Polskiego w Pradze

Czym pan się zajmował w pierwszych latach Pomarańczowej Alternatywy?

Po pierwsze, ja nie byłem w Pomarańczowej Alternatywie, zaczniemy od tego, ale mogę opowiedzieć o prehistorii Pomarańczowej Alternatywy, która się zaczęła w 79 roku. Powstał 14 pułk Ułanów Jazłowieckich we Wrocławiu na Historii sztuki. Stąd jest Major, który był majorem tego pułku i reszta studentów byli oficerami, ja byłem porucznikiem 14 pułku, dlatego, że myśmy się z Majorem zapoznali 78 roku, bo nawet mieszkaliśmy razem w akademiku w jednym kompleksie, no i tak stopniowo, i to długo trwało, więc, no i braliśmy udział w różnych rzeczach, nie tylko związane z tym pułkiem, ale to było raczej takie zabawowe, aczkolwiek Major myślę o tym pisał, miało to dziwne skutki, szczególnie na oddziale psychiatrycznym, gdzieś na wybrzeżu, gdzie trójka od nas pojechali: Marek Tybur, Staś Jabłoński i właśnie Waldi, Fydrych. Tam zrobili zamieszanie potworne włącznie z wojskiem pogranicznym, dali ich na psychiatrii i oni zawiadomili, że zaginę, w ogóle była zabawa. Wszyscy wtedy unikali wojska i ten pułk w nim uczestniczyli oficerowie, no i ja na szczęście temu uniknąłem i chodziłem na psychoterapie do akademickiego psychiatry doktora Sidorowicza, później bardzo znanego.

Co poprzedzało założenie PA?

W roku 80 – 81 powstał Ruch Nowej Kultury, który robił happeningi i ja brałem udział w dwóch. Jeden się nazywał *Precz z symetrią*, to był dosyć wielki happening i kończył się przy stadionie na Polach Marksowych, były takie jeszcze z tubami, to było jakby przed powstaniem Pomarańczowej Alternatywy, która tak naprawdę zaczęła funkcjonować jako Pomarańczowa Alternatywa na strajkach studenckich pod koniec 81 roku, bo oni wtedy zaczęli wydawać czasopismo i jakby się stworzył ruch, bo to studenci tutaj byli po gromadzeni, siedzieli i tak dalej.

Faktem jest, że surrealiści socjalistyczni, stosunkowo niewielka grupa, wydali jednodniówkę w lecie 81, nielegalnie oczyliście, czyli korzystając z maszyn Solidarności, ale za to była kolorowa i wydana w 10 lub 20 tysiącach egzemplarzy. Jego tekst o surrealizmie Waldiego, właśnie Majora, opracował to Paweł Jarodzki, późniejszy szef grupy Luksus, były tam moje wiersze, jeszcze ktoś tam pisał, no takie czworo stronicowe, w sumie za darmo. Ten termin już jakby się pojawił surrealizm socjalistyczny, który już nabrał takie znaczenia na strajkach, a już w ogóle innego znaczenia nabrał po wprowadzeniu stanu wojennego. Te wrocławskie strajki nie wygasły do 13 grudnia a nawet tu miał być zjazd tych strajkujących ostatniego listopada, więc szczęśliwie większość z tych strajkujących, którzy tutaj zostali po prostu rozeszli się w sposób zorganizowany albo już poszli do podziemia, do ukrywania się. Mam wrażenie, że w pierwszym okresie i Waldi się ukrywał z Andrzejem Dziewitem, tam były oczywiście zabawne historie. Jednocześnie utrzymywali kontakt przyjacielski i on wtedy pisał różne opowiadania, które mu znajomi przepisywali, były to jakby życiowe tezy, jak nie było gdzie mieszkać, więc w ten sposób.

Przed wejściem do Pomarańczowej Alternatywy to Paweł Kasprzak był w Solidarności Polsko Czesosłowackiej do 84 roku, ale wtedy wymieniał skład, bo widziałem, że była prowokacja, wtedy ministerstwo oświaty wywaliło łącznika czeskiego, który co później się okazało był agentem SB Czechosłowacki i tak stracili kontrolę nad całą organizacją. Raczej informację. Myślę, że w Pomarańczowej musieli kogoś mieć, ale trudno powiedzieć kto to był, bo wszyscy się znali wzajemnie. Istniała konspiracja wśród milicji. Ja nie byłem tak głupi, że by jechać do domu, gdzie Paweł Kocięba mieszkał, bo to byłoby idiotyczne, bo człowiek mógł wpaść do przyszykowanych konspiracji przez SB. I odwrotnie, wszyscy towarzysko znaliśmy się i to było jako jedno środowisko polityczne, wydawnicze i tak dalej, i Pomarańczowa była jedna z takich specyficznych, dla mnie sympatycznych jak by ściśle związanych, mówiąc wprost towarzysko. W happeningach najmniej brała udział historia sztuki. Pierwsza faza pułku się zakończyła w porze stanu wojennego, to już Waldi poszedł swoją drogą.

Kiedy zaczęła Pomarańczowa?

Regularny początek, to znaczy mówimy o happeningach, to moim opiniom to oczyliście wynikało trochę z tej Jawłowskiej, to były podgębia różnych dyskusji z lat 79 a 80, my byliśmy w kontrkulturze, w tym ruchu hipisowskim, moglibyśmy się nazywać hipisami i w tej sferze kulturowej opozycji nas było dużo, i to tacy, którzy zajmowali się techniką, bo to pierwsze drukarki podziemnej Solidarności jednak robili ci sami ludzie, drukowali pisemka jeszcze w latach siedem dziesiątych a to takie kulturowe. Waldi był fascynowany teatrem i rzeczami

związanymi z szkołą plastyczną. My, studenci historii sztuki utrzymywaliśmy mocno kontakty z wyższą szkołą sztuk plastycznych. No i z tego się rodziło bardzo dużo ciekawych połączeń, dobrzy malarzy i rzeźbiarzy. W chwili, kiedy Waldi zaczynał tą swoją wielką akcję happeningową, to już było dość późno, pod względem aktywności, to myśmy się rozeszli, ale nie towarzysko. Ja się zajmowałem więcej Solidarnością-Polsko Czechosłowacką. We Wrocławiu był lokal, który się nazywał KUBA, na ulicy Szewskiej, niedaleko Historii Sztuki, i tam się gromadzili przy herbacie studenci, i co dziennie była możliwość kogoś spotkać. To było cenne jak było trzeba coś załatwić, to się tam szło i zawsze się potrzebne osoby znalazło. Waldi również to wykorzystywał. Myślę, że to było takie tajemnicze centrum, oczywiście służbowo też tam siedzieli, więc niektóre rzeczy tam się nie robiło. To było dobre do tego, że było tam dużo różnych kontaktów i służbowi się gubili, kto s kim, do czego należą.

Co dla pana znaczy Surrealizm Socjalistyczny?

Na wiosnę 80 roku, i to było dokładnie u Jurka Starzyńskiego, tam był teatr niezależny, no i były dyskusje w domu u nich, bardzo małym zresztą, bo wynajmował jakiś pokój z kuchnią i w tedy po raz pierwszy padł termin surrealizm socjalistyczny. I uświadczyłem tego, że rzeczywistość powtarza trochę historie sztuki, i tak jak mieliśmy realizm socjalistyczny potem przeszliśmy do symbolizmu socjalistycznego za Edwarda Giereka i teraz wygląda, że żyjemy w surrealizmie socjalistycznym, i ewolucja życia politycznego powtarza tak jak następowali kierunki, i tak możemy powiedzieć, że jesteśmy w postmodernizmie socjalistycznym. Ten termin surrealizm socjalistyczny był też związany z tym, że myśmy z Waldim czytaliśmy Jawłowską, i tam był opis całej tej akcji w Holandii z rowerami pomarańczowymi. No i te dwie rzeczy zaczęły się Waldiemu podobać i były pomysły, którymi się rzucało, ale on ich realizował i konsekwentnie, a to robi do dziś.

W IPN we Wrocławiu czytałam dużo materiałów o trójce. Z jakiego powodu to była tak wyjątkowa szkoła?

W roku 1985 ja, jako student, uczyłem na liceum polskiego i wiem że z trójki sporo studentów weszło do Pomarańczowej Alternatywy, jako najmłodsza generacja. Ta trójka była elementem, mała wyspa wolności. Z SB mieliśmy mnóstwo problemów, przezabawnych, tam były robione 13 grudnia ciche przerwy, uczniowie w żałobie. Pod wpływem SB, wygonili wszystkich nauczycieli, że byśmy pilnowali na milczącej przerwie. No co mogli robić studenci? Milczeli, to my nauczyciele milczeliśmy z nimi. To był taki absurd. W ten okres to była najlepsza szkoła we Wrocławiu, każdy ją chwalił. Na jednym roku się zdarzyło, że w połowie rocznika był

strajk, ja wtedy uczyłem maturalną klasę, zrobił się wielki dramat, komitet wojewódzki apelował czy mnie wyrzucić czy nie wyrzucić, co zabawne, partyjni byli, że by nie wyrzucić a obecny komendant wojewódzki policji generał Biernaczyk i szef SB byli absolutnie przeciw, że by mnie wyrzucili, nie znaczyło, że by mnie lubili, ale po prostu ich synowie byli w klasach maturalnych a myśleli, że jak mnie wyrzucą, to ja jeszcze po znajomości mogę załatwić to, że nie zdadzą maturę. Ale w końcu wyrzucili mnie.

Czy ma pan śmieszna opowieść o działaniu Waldka, oraz PA?

Chwile mieszkał u Wieśka Cupały, co pamiętam. No i tam ich śledzili policjanci. W wili naprzeciw zameldowała się SB, ale oni mieli lojalnego sąsiada, który do nich przyszedł i powiedział im, że ktoś ich śledzi, fotografują przychodzących, bo podejrzewali go, że jest w strukturach podziemia, Waldi też wyglądał na takiego co nie jest taki konformistyczny. No i oni to wiedzieli, że tamci siedzą tam, bo czasami było widać jakieś odbłyски. No i w końcu im to się znudziło po kilku dniach, że są obserwowani. Wtedy wpadli na pomysł i napisali na maszynie ileś egzemplarzy takich kartek, to się wieszalo na słupach po mieście, że bardzo tanio sprzedają pralkę automatyczną. No i w ciągu trzech dni mieli ze dwieście z wizytami u nich i ta policja oczywiście fotografowała wszystkich i długo potem musieli rozszyfrować co łączy tych wszystkich. W końcu się chyba zorientowali, że to się stało bez sensu.

Nagroda Andrzeja Wajdy, czy to da się traktować jako początek końca działania Pomarańczowej Alternatywy?

Mówiąc szczerze, nigdy mnie to nie zajmowało. Ale na pewno nie byli przyszykowani na to, że po pierwsze odbije się takim echem na świecie, bo o tym co się dzieje we Wrocławiu pisali od Nowego Yorku po całym świecie. To była nagle nowa filozofia, połączenie polityki i sztuki, ale sztuka dominuje. Że to byli happeningi, w których SB była kompletnie bez radna, sami wchodzili w role, które dla nich byli przyszykowane. Nawet przyjechał z Warszawy jakiś facet z centra analiz SB komendy głównej, i wtedy zrozumieli, że to jest walka bez sensowna, bo milicjanci zwijali krasnoludki, czy świętych Mikołajów, na to było liczone, że to jest historia w której nie może się Milicja chować. Nawet myślę, że nie byli przyszykowani na to, że jakiegoś fundusze dostaną pieniędzy i co z nimi będą robić. To była wada, bo to mogli sobie trochę ustalić. Z drugiej strony pełno sztuk akcji była robiona po chałupniczemu i społecznie, to nie było płacono, główni bohaterowie się utrzymywali z bardzo różnych, trudnych okoliczności. Nawet nie wiem jak Waldi się utrzymywał, ogólnie był bardzo biedny, na obiady go zapraszano, że by go dokarmić. Później słyszałem różne dyskusje, jest to trochę mało

duszne, bo Waldi miał dosyć luźny stosunek do tego, że w jakiś wyborach rozdawali po dolarze, czy coś takiego.

Ile razy był pan zaaresztowany?

No parę razy, no nawet wiem dokładnie; dwa i pół w postępowanie prokuratorskie. Po pierwszy raz w 84, przypadkowo. Ale to był proces Solidarności walczącej, s którą ja nie miałem nic wspólnego. Potem było RKSu Dolny Śląsk, grupy regionalnej, ale to było na luzie, tam nic się nie dzieło. Trzecie postępowanie, to było Czechosłowackie poodwracanie republiki, to był czerwiec 89, ale z tego też nic nie wyszło i musieli mnie puścić. Zwinęli nas za demonstracje przed ambasadą Rumuńską.

Rodzice, wspierały pana w działalności opozycyjnej?

Moi rodzice byli w Bolesławcu, po wprowadzeniu stanu wojennego przyjechał mój ojciec po trzech tygodniach, ja się w tedy ukrywałem, bo byłem szefem akademickiego ruchu oporu, to była organizacja wykonawcza, robiliśmy ulotki, drukowali, planowaliśmy demonstracje. Zakładaliśmy to, dosyć sporo studentów w tym uczestniczyło, głównie z uczelni które zastał strajk, czyli rolnicza, politechnika, i dalsze a było nas około 1000 osób. W czasie stanu wojennego to było bardzo specyficzne. Ja się temu śmiałem, nas się ukrywała czwórka, i jest to zabawne paczyć na losy naszej czwórki: Adaś Lipiński; polityk i działacz Prawa i Sprawiedliwość, Paweł Kasprzek; przywódca Obywatele RP, Mirek Spikarski w tej chwili dyrektor telewizji. To pierwsze dni były takie zaskakujące, byliśmy w sytuacji ukrywających i wtedy było pięć wyroków kary śmierci.

Czy pan był z Waldkiem na Śnieżce w 88?

Nie, to była akcja Pomarańczowej. To najlepsze, że Waldi ode mnie wyjechał i później, zgodnie z obowiązaniem, myśmy wydawali historie Solidarności Polsko Czeskiej, i cała ta akcja z bracią pomocą była tam wpisana.

Jakie był klimat społeczny w pod koniec 80 lat?

Przede wszystkim było dla mnie jasne, że nawet jeśli wybierze się nowy rząd, nadal będzie współpraca między polską SB a czechosłowacką StB. Trochę się bałam, że nastąpi kontrolowany koniec naszej początkowej wolności.

Jak się powie: 80 lata we Wrocławiu, co pan czuję? Śmiech, miła wspomnienia, żal, walkę?

Trudno powiedzieć. W 81 moim kolegą mówiłem: „*Słuchajcie, my jesteśmy młodszy, inteligentniejsi, mamy ładniejsze dziewczyny, to wiadomo kto wygra, jasne że my.*” I wyszło na to, że jednak miałem rację. To poczucie humoru, to jest pewien dystans, ale z perspektywy czasu to były lata, w których cała generacja została życiowo i społeczeństwem zmarnowana. Śmiech była forma samoobrony, i to że byliśmy inteligentniejsi, i młodszy i mieliśmy ładniejsze dziewczyny, dlatego oni byli bezradni.

Padraic Kenney

Date and place of the interview: March 23, May 14 and 15, 2018 by e-mail

Date of birth: Hartford, Connecticut, USA. March 29, 1963

Father: journalist

Mother: high-school teacher

Wroclaw in the 1980s: student and researcher

Now: Professor of History and International Studies, Indiana University, USA

Questions:

1. Why you've been in Wroclaw? And in which time you were there?
2. When you realize that something really is going to happen interesting?
3. Did you participate in any events Orange Alternative?
4. Did you understand what the activists wanted to tell through their happenings?
5. How do you feel when you remember this period in Poland?
6. Do you still have contact with Wroclaw? How often you visit Wroclaw?
7. If you could come back in the time with the knowledge you have today, would you do anything different? Would you be involved in Orange Alternative?
8. Did your parents fear you, when you were in this turbulent period in Poland?

Some orange-tinged memories of Wroclaw

May 14, 2018, Padraic Kenney

I first arrived in Wroclaw in September 1986, to live there for a year. I had received a grant to study in Poland, and chose Wroclaw for two reasons: first, I had a contact there, a student I had met a few years earlier. Second, I thought that Wroclaw would be a good subject for a doctoral dissertation (which it was!). I had a room in a house in Biskupin on ul. Czarnoleska, near the Hala Ludowa.

I did not expect to pay attention to politics very much; I really wanted to improve my Polish (I had studied it for two years in the US, and also knew Russian pretty well) and to deepen my knowledge of the history of Communist Poland. So, most days I spent in the libraries: the one on Wyspa Piaskowa, the Ossolineum, or the university library on Szajnochy. But I had two circles of friends who drew me in. First, my student friend now taught in the Liceum Nr. 3 ("Trójka"). This was the most liberal school in Wroclaw, and one of the two elite schools. Among the teachers there were Mirek Jasiński, the founder of Polish-Czechoslovak Solidarity

and several other people active in the opposition. Many of the students were regulars at Orange happenings. I think I met Robert Jezierski through the students or teachers at Trójka. Meanwhile, the students in the 5th year at the History Institute on ul. Szewska, where I attended classes, were among the most politically active students in Wrocław. They included Paweł Kocięba. Through him I met people like Krzysztof Jakubczak. I should mention—because understanding social circles is very important—that I was also very involved with the Duszpasterstwo Studenckie of Ojciec Ludwik Wiśniewski.

My parents came to visit me in February 1987; my father was a journalist (*The Boston Globe*) and asked me to help arrange some interviews so he could write a few stories. I was very surprised to discover, as I prepared for his visit, that I actually knew people who were interesting enough to talk to. I arranged for him to meet Jasiński and also Major Fydrych. So, my parents were not worried about me getting in trouble.

As I mention in *Carnival*, I was at the first real happening, the April Fool's happening on plac Uniwersytecki on April 1, 1987. This was not an Orange Alternative happening, but was prepared by Jakubczak, Kocięba, and others I knew, so I went out of curiosity. I understood the satire very well; the moment when Kocięba appeared on a balcony above the crowd to give a “communist” speech, above portraits of hero workers, was simply brilliant. I wrote my senior thesis at Harvard on Bolshevik propaganda in the Russian Civil War, so I understood the style and the intent almost instinctively.

After this year, 1986-87, I returned to Wrocław again in January 1988, for the whole summer of 1988, and then again for a whole year, September 1989-August 1990, during which I gathered archival sources for my doctoral dissertation about Polish workers in early Communist Poland.

I participated in one other Orange happening: in June 1988, on the occasion of the release of Józef Pinior from prison. This is the one I describe in my book, when the crowd began chanting “where are the militia?” I knew even then that people had changed and lost a sense of fear.

I kept a diary during the first year in Wrocław, but have not gone back to read it. I remember that time very fondly, as it was important to my life. After all, I was 23 when I came to Wrocław for the first time. I married there, in July 1988—our wedding photos show both families walking by the Orange Alternative graffiti wall on Ostrów Tumski. Wrocław history is important to me too, and I began my scholarly career there. Since those years, I have several times come back to live for a whole year while conducting research, and I now visit Wrocław once or twice a year. I identify myself as a Wrocławianin, and believe this to be true; it is a place where I feel

fully at home, and I know just about every street. Our two daughters, both of whom have attended school in Wrocław, also feel deep ties to the city.

I sometimes wish that I had involved myself more with Orange Alternative and other groups, mainly because I would have some great stories to tell. At the time, I preferred to keep away. I felt that it would not be honest of me to get more involved, since it was not my fight. But there is one reason why I could have been more involved: as a student, I was very involved with theater, as a lighting designer and playwright. In fact, I wrote a play about student activism that was produced at Harvard in 1983, when I was a student. So, participation would have fit with my interests very well. At the time, I didn't feel that I was a part of the history that was being made. My perspective changed when, in 1996-97, I spent a year interviewing people from Orange Alternative, Freedom and Peace, and other groups. Though it was only a few years later, they all had some perspective, and most had moved on and had families and careers. I realized that we were part of the same generation despite our different birthplaces, because we shared so many Polish cultural and historical references.

Marek Krukowski

Data i miejsce wywiadu: 8 czerwca 2018 roku przez aplikację SKYPE

Urodzony: 5 czerwca, 1961 roku

Ojciec: nauczyciel

Matka: lekarz

Pora PA: student medycyny, później biologii

Dziś: nauczyciel akademicki, doktor nauk biologicznych ze specjalnością ekologii roślin

Jesteś Wrocławian od urodzenia, czy skądś przyszedłeś?

Tak ja się urodziłem w Wrocławiu, mieszkam we Wrocławiu.

Kiedy zacząłeś współpracować z Pomarańczową?

To był rok 1986 albo 1987, to był taki happening, który się nazywał PRECZ Z UPALAMI. I to był właśnie pierwszy happening, w który brałem udział, i tym zacząłem współpracować z Pomarańczową Alternatywą.

Pamiętasz jaką miałeś literkę?

Z, to mogłem się przemieniać, ale wieś to jest tak dawno, musiałbym widzieć zdjęcie.

Kto miał U, kto zniknął w podczas happeningu?

No nie, nie pamiętam. Ale była to dziewczyna, to może to była Jola Skiba, albo Ewa Kapała.

Co dla ciebie było ciekawsze, działalność w WiPie czy Pomarańczowej Alternatywie?

Ja działałem w WiPie i zakładałem go, i było to w taki sposób jakby moje dziecko i działalność w WiP-ie było ważniejsze. Natomiast Pomarańczowa Alternatywa, to dla mnie była realizacja moich potrzeb działań publicznych, które miały charakter zabawy.

Na który happening najbardziej wspominasz?

Chyba ten dzień dziecka, to masowe wyjście na ulice, to jak Aleksander tańczył na tym samochodzie milicyjnym. To najbardziej wspominam, bo to była już atmosfera takiego karnawału, święta, władza nie potrafiła sobie poradzić z nami i to było fajne. Dla mnie to było święto ludzi, tłumu, całkowicie niezależne.

Co ty pacyfistą i Waldek „Major”?

Tak ja byłem pacyfistą. No tak ja nie miałem żadnego stopnia(wojskowego). Majora przede mną warowali, że go wciągnę do WiP-ów (ruch Wolność i Pokój), i to by nie było dobre, Major był wojskowy. WiP był przeciw walce.

Byłeś z Waldkiem na Śnieżce?

Nie, nie byłem. Ja byłem w innej takiej akcji, to była akcja WiP-u z Czechami, tylko z Czeskiej strony wszyscy zostali zatrzymani. W miejscu Obří bouda miało być zbudowane schronisko na równi pod Śnieżką i myśmy zrobili taką akcie Ratujmy Karkonosze „*Zachraňme Krkonoše*”.

Ile razy byłeś zaaresztowany?

To ci nie powiem, ale na pewno kilkanaście razy, tak ogóle za Pomarańczową Alternatywę ileś razy, dokładną liczbę nie powiem. Na początku, pierwsze zatrzymanie było poruszające, mocno to się pamiętało, kolejne zatrzymanie, to się robiła pewna sytuacja, nie tyle normalna, ale wiedziało się, że skończy się zatrzymaniem najwyżej na 48 godzin i potem wypuszczają.

Co mówisz na sąd Majora z miastem?

Ja popierałem i popieram Majora w tej sprawie, po prostu uważam, że miasto, moi dawni znajomi, okradli Majora. Po pierwsze skomercjalizowali krasnoludka. Gdyby potrafiła Pomarańczowa Alternatywa zaistnieć w skomercjalizowanym świecie, to może by jakiś sukces odniosła. Major chciał z nimi to bez sądu załatwić, ale oni nie chcieli, władza się uparła i przegrali, i bardzo dobrze.

Widziałeś spektakle o krasnoludkach?

Nie, nie widziałem Pomarańczyka. Słyszałem recenzje, nawet koleżanka do mnie dzwoniła czy to oglądałem, czy coś będę przeciw temu robić, ale wieś żyjemy w wolnym kraju i paszkwile różne się robi. Można machnąć ręką.

Jak się powie Pomarańczowa Alternatywa i lata osiemdziesiąta, co ci to kojarzy?

Raczej radość, tam nie jest żaden smutek, tym bardziej jak Major wrócił z Francji do Polski już w 2001 i mieszkał u mnie i robiliśmy różne rzeczy, i potem ten pomniczek, który stoi tam przy przejściu podziemnym, też w tym brałem udział. Dużo radości, fajne zjawisko, no myślę, że zjawisko, które miało swoje miejsce i skończyło się, ale takich rzeczy się skończyło. Wtedy było łatwiej się śmiać z tego wszystkiego, potem było trudniej, transformacja gospodarza,

ludzie się innymi rzeczami zajmowali, niektórzy weszli do władzy i zaczęli się urządzać do tego. No to potem cała historia, która się z Majorem wydarzyła, to jest dowodem tego, że by nie było takie łatwe kontynuować, bo ci ludzie poszli w różne strony, zupełnie.

Czy twoi rodzice zgadzali się z twoimi działaniami opozycyjnymi?

Moja mama była zawodową lekarką, ale pracowała w tedy naukowo w Akademii Nauk a ojciec był nauczycielem, ale w latach osiemdziesiątych był już na emeryturze. Ja byłem pierwszy raz zatrzymany w 75 lub w 76 roku za malowanie haseł antykomunistycznych na murach, i w tedy mieli bardzo spore problemy, ojciec musiał zmienić szkołę, gdzie uczył, ja chodziłem na liceum i zmienili mi klasę, ale właściwie innych represji nie było.

I myślisz, że byś odmówił przysięgę ze swoimi współczesnymi doświadczeniami?

Nie wiem, może bym się radykalniej zadział.

Jakbyś mógł wrócić do osiemdziesiątych lat z aktualnym doświadczeniem, zmienił byś swoje zachowywanie. Co byś sam sobie doradził?

...śmiech.... Dobra, dobra, dalej działaj, nie długo to się wszystko skończy. Jak paczę na to, co robiłem, to miało to jakiś sens. I nie wstydzę się tego. A jak bym miał to zmieniać, to wiele rzeczy bym zrobił inaczej. Może wcześniej bym się cofną, może bym powiedział nie obciążaj swojego dziecka, bo moja starsza córka mi mówi, że nie miała dzieciństwa.

Posiadałeś paszportem w osiemdziesiątych latach?

Nie, w Polsce było tak, że ja wyjeżdżałem w 80 i 81 roku za granice do Szwecji i tam pracowałem, ale jak się dostawało paszport, to po powrocie było trzeba go oddać. I potem nie miałem potrzeby wyjazdu i jak studiowałem medycynę, potem co odmówiłem przysięgę wojskową, to był jakiś wyjazd, ja działałem w kole naukowym, i wtedy nie dostałem paszportu, i od tego czasu składałem podania o paszport i odmawiano mi. W IPN-ie wydziałem swoje akta paszportowe, i tam były wpisy, że na rok się zatrzymuje wydawania paszportu i ostatnie tam było z roku 88, że się zatrzymuje na dwa lata. Pamiętam, że już po okrągłym stole 4 czerwca, mój kolega poseł, pomógł mi go zdobyć. Moja ówczesna żona dostawała paszportu, ale to myślę, że to była taka gra SB na skłócenie rodziny.

Jeździłeś do Czechosłowacji?

W sierpniu 1989 roku w okazji rocznicy Operacji „Dunaj” jechałem do Pragi, ale zatrzymano mnie w Kudowie Zdrój, nie wpuścili mnie do Czech, skonfiskowali materiały moje osobiste, zeszyt z notatkami, ja wtedy studiowałem biochemie a miałem jakąś marihuanę ze sobą, pytali mnie co to jest, to mówiłem, że zioła... no było to takie śmieszne. To nie wpuścili mnie do Czechosłowacji, ale ani mnie nie zatrzymali

Dlaczego nie emigrowałeś?

Nie potrafię powiedzieć dlaczego nie. Może za bardzo jestem przywiązany do miejsca, w którym się urodziłem, gdzie ludzi znam. To jest bardzo poważne pytanie. Myślę, że emigracja jest związana z jakimiś trudnymi sytuacjami, na przykład do stanów wyjechał w 88 roku jeden z moich kolegów z WiP-u, Ronald Krug, on był dość ostro represjonowany, jeszcze bardziej był represjonowany i jeszcze miał trudniejszą sytuację mój kolega Tomek Wacko, który na strajkach w 81 roku drukował czasopismo Pomarańczowej Alternatywy, on miał dwójkę dzieci, młodszy syn chorował i on miał zakaz pracy, mimo że skończył historie i skończył jako prosty robotnik. Coś takiego, jak było w Czechach, taka sytuacja generuje pytania co robić dalej. I ja powiem szczerze, jak paczę wstecz, to ja tak poważnej sytuacji nie miałem, jak oni, i nie musiałem takich wyborów podejmować o emigracji.

Widziałeś różnicę podejścia władzy do obywateli między Czechosłowacją i Polską?

Tak, ja nie miałem bezpośredniego doświadczenia, czytałem tam różnego rodzaju prace podziemia, słuchałem radio Wolna Europa i wiedziałem, że za działania w Karcie 77 czy w innych organizacjach, to w Czechach szło się do pudła, do więzienia, i to było bardzo represywne państwo. To była moja świadomość, że Czechosłowacja ówczesna, że to jest państwo dużo bardziej represywne niż PRL. U nas było tak jak jest w tym dowcipie: „*Nasz barak jest najweselszy w tym całym obozie.*” No i był największy luz i powiem szczerze, jak bym miał świadomość, że są takie represje, jak zacząłem działać, to musiałbym się zastanawiać, jeszcze mając rodzinne, to nie wiem czy bym był takim bohaterem.

Dało się odczytać ze zachowywania MO albo SB, że już będzie koniec tego wszystkiego?

Tak, było coś takiego, że Służba Bezpieczeństwa, oficerowie, co nas zatrzymywali, czy mnie jaki WiP, czy przy okazji działań Pomarańczowej Alternatywy, to już nie było takie przesłuchiwanie, to już były rozmowy. Oni niebyli tacy głupi, nie na poziomie funkcjonariuszy na ulicy, ale na tych komendach, to już się czuło, że coś się zmienia, że władza też eroduje, że działania z naszej strony też powodują, że oni się zmieniają. Ja wtedy nie wiedziałem, co się

dzieje w środku, ale jak paczę wstecz, to już się zaczęło zmieniać ponad rok przed okrągłym stołem. Już wtedy takie sytuacje były. Ja to wiąże z tym, że to były przygotowania do rozłąk z komuną.

Co myślisz o działalności Majora w współczesnej polityce, w PiS-ie?

On nie jest w PiS-ie jako takim, wspiera różne inicjatywy, dla mnie jest to w pewny sposób naturalne, w tym sensie, że jego establishment Platformy, czy ludzi związanych z Platformą, okradł w tym sensie, że tego krasnoludka skomercjalizowali. A z drugiej strony PiS ma bardziej radykalny program niż Platforma i jego temperament, i jego potrzeby zaspokaja. W moim przypadku ja mam więcej sympatii do PiS-u niż do Platformy, mimo że jedni i drudzy są do siebie warci, ale jakby idea zmiany głębszej, jak PiS próbował, czy próbuje robić Polsce, to jest uzasadniona. I jest to pierwsza partia, która zaczęła socjalnie dawać ludziom i wyrównywać dane równości ekonomiczne, nie jest to taki liberalizm jak do tej pory. Liberalizm: albo nakradłeś w okresie transformacji w 89 - 92 roku i teraz masz. Teraz jest to bardziej socjalistyczne. Zniżający napięcie społeczne, do z drugiej strony generują inne napięcie społeczne.

Czy byś wspierał swoich dzieci w podobnych działaniach?

No pewnie, nawet jak bym się nie zgadzał. Jediną rzecz, którą bym pewnie im uświadamiał, że po prostu sięganie w takich działaniach po przemoc jest bez sensowne. Prędzej czy później zabuzuje przemocą z drugiej strony.

Józef Pinior

Data i miejsce wywiadu: 8 maja 2018 roku w Wrocławiu

Urodzony: 9 marca 1955, Rybnik

Ojciec: Antoni

Matka: Eleonora

Pora PA: 1987 - 1990

Dziś: polityk, nauczyciel akademicki

Wrocław, jakie ma dla pana znaczenia to miasto?

Wrocław jest szczególnym miastem, Polska została przeniesiona przez Stalina ze wschodu na zachód. No i tak jak to było straszne i tragiczne tutaj dla ludności niemieckiej no i polskiej. To na swój sposób było także bardzo twórcze, energiczne miasto. To miasto jest zbudowane przez uchodźców. Nawet w naszym pokoleniu, każdy tu skądś przyjechał, Major przyjechał z Torunia, ja przyjechałem z Górnego Śląska, prezydent Wrocławia z Wielkopolski, każdy skądś przyjechał do Wrocławia. Wrocław została zbudowany przez przybyszów. No i Wrocław było to miasto, gdzie był Grotowski, festiwal teatru otwartego, miasto bardzo otwarte, jak na tamte czasy. Ten system autorytarny i do tego Wrocław miasto dynamiczne.

Jak się pan zapoznał z Majorem?

Po pierwsze znałem Majora jeszcze w latach siedemdziesiątych, pod koniec lat siedemdziesiątych, byliśmy blisko siebie na zasadzie trochę outsiderów, dysydentów tamtego systemu. Byliśmy blisko duchowo w latach siedemdziesiątych. W swoim mieszkaniu miał portret Jean Paul Sartre'a, co mi się bardzo podobało – byliśmy dysydentami w stosunku do tamtego systemu, ale z pozycji lewicowej, nie prawicowej. Byłem trockistą w tamtym czasie, on był raczej takim anarchistą, ale byliśmy niezależni, autonomiczni. Czyli buntowaliśmy się przeciwko temu systemowi, ale nie z pozycji nacjonalistycznych czy konserwatywnych, czy kościelnych, tak jak wtedy opozycja tworzyła się w Polsce. Tylko z takiej własnej platformy. On ewidentnie artystycznych, on mi przypominał takiego buntownika artystycznego Abby Hoffmana. I znaleźliśmy wspólny język. Połączyło nas to, że jeszcze przed Solidarnością, że nie buntowaliśmy się dlatego, że byliśmy związani z kościołem, czy z tradycją nacjonalistyczną czy konserwatywną, tylko to był taki bunt dadaistyczny, taki kontrkulturowy.

Ja studiowałem prawo, on studiował kulturoznawstwo, także znaleźliśmy się, ale potem nie mieliśmy takiego bliskiego kontaktu, bo ja byłem działaczem Solidarności, a on był trochę

typem wiecznego studenta a ja skończyłem prawo zgodnie z tym harmonogramem, który wtedy obowiązywał studentów prawa i to był rok 1978 i dlatego podlegałem obowiązkowi pracy jako prawnik – dzięki temu w 1980 roku zostałem działaczem związkowym Solidarności a Major był dalej studentem. To trochę rozminęliśmy się i potem był stan wojenny, każdy z nas działał na własną rękę, ale wiedziałem, że Major działa kontrkulturowo cały czas, jeszcze przed stanem wojennym zorganizował taki bardzo ciekawy strajk studencki na Uniwersytecie Wrocławskim na wydziale filozofii, którą ja popierałem jako przedstawiciel władzy Solidarności. I tak byliśmy cały czas blisko, ale bez bliższego kontaktu. Byliśmy jakby na różnych planetach. Spotkaliśmy się s powrotem w roku 1987.

Kiedy pan po pierwszy raz zaczął współpracować z Pomarańczową Alternatywą?

Rok 1987 był rokiem kryzysu, zmęczone społeczeństwo, represje, które przyniosły efekt zmęczenia Solidarności i wydawało mi się, że to co Major robi, happeningi, to jest jakiś taki pomysł na bunt, pomysł na tworzenie oporu. Te pomysły grupowały nowe pokolenie, nie ludzi w naszym wieku, tylko jeszcze młodszych. Zaczęliśmy rozmawiać ze sobą i ja z przyjemnością włączyłem się w jego happeningi. Pierwszy happening, w którym uczestniczyłem, to był happening w lipcu 1987 roku, w środku lata. Wtedy były we Wrocławiu okropne upały. Happening ten polegał na tym, że grupa osób stanęła na schodach wokół kultowego baru Barbara, dziś tam jest kawiarenka europejska, tam stanęliśmy i na koszulkach każdy z nas miał jedną literkę, która razem tworzyła napis PRECZ Z UPAŁAMI. Dość apolityczny napis, prawda? Trudno było się do tego przyczepić. Natomiast manifestacja była nielegalna, wtedy. Ludzie zaczęli przystawać na ulicy, zaczęli się uśmiechać, pojmować że to jest jakiś rodzaj dysydencji, bo kiedy literka U zniknęła, to został napis PRECZ Z PAŁAMI, a to już była akcja polityczna! No i zrobiliśmy taki happening, który się zakończył moim zatrzymaniem, ale także fantastyczną reakcją ludzi. Zrozumiałem, że to jest to, co należy robić w Polsce w tamtym czasie, w tamtym momencie. W momencie kryzysu społeczeństwa, zmęczenia. No i w tym czasie zaczyna się era Gorbaczowa, pojawiają się różne nowe możliwości, dochodzi do nowej sytuacji geopolitycznej Polski.

W czym była siła Pomarańczowej Alternatywy?

Trzeba pamiętać, że Pomarańczowa Alternatywa przez swój surrealizm podważała ten system. System tracił zęby. Myśmy rozbroili ten system poprzez działania surrealistyczne, nieoczywiste, bo władza nie wiedziała jak na to reagować, a na ulicy pojawiał się wśród widzów i wśród happenerów specyficzny rodzaj katharsis.

Jak ludzie traktowali happeningi Pomarańczowej Alternatywy?

Ja wtedy robiłem przekazy informacyjne dla *New York Times*, *Le Monde* i innych gazet. Bardzo ciężko było wyjaśniać to, co się działo w Polsce, bo to było zupełnie odmienne od tradycji Solidarności, strajków robotniczych, demonstracji. Nagle w 87 roku młodzi ludzie wychodzili na ulicę i tworzyli happening. Początkowo w Warszawie tego nikt nie rozumiał. Pierwsi zrozumieli dziennikarzy amerykańscy, którzy znali tradycję Abby Hoffmana - rewolty lat sześćdziesiątych, oni najszybciej to zrozumieli. Natomiast w Polsce trudne było to do przebicia. To była taka ogromna fala od happeningu *Precz z (U)pałami* w lipcu, fala wznoszących happeningów, i na jesieni roku 87 w okazji Rewolucji Październikowej, gdzie ja stałem z transparentem przywrócenia Jelcyna na pierwszego sekretarza w Moskwie, antycypowałem, że facet zostanie prezydentem Rosji za dwa trzy lata. Na ulicach Wrocławia wtedy na jesieni na naszych happeningach przychodziło po kilkaset tysięcy ludzi. To była ogromna energia, klucz do nowej sytuacji w takiej beznadziei po uderzeniu stanu wojennego, kiedy robotnicy zostali zmiażdżeni, inteligencja, dużo ludzi wyjechało, przez więzienie przeszło prawie dziesięć tysięcy ludzi, i wydawało się, że tu nic nie można zrobić. Nagle pojawiło się zupełnie nowe pokolenie, z nowym pomysłem, z takim surrealistycznym. Happeningi Pomarańczowej alternatywy polegały na surrealizmie, który okazał się być bronią polityczną w tamtych czasach oraz to było jednocześnie dysydenckie w stosunku do klasycznej opozycji. Ale przede wszystkim przeciwko władzy. To był fantastyczny klucz, ludzie zaczęli się z tym utożsamiać. Te manifestacje były coraz większe. Wrocław nagle stał się miastem, gdzie ludzie wychodzili na ulicę, na manifestację, do którego zjeżdżali się artyści, aktywiści z całego świata. Było to fantastyczne, trochę to przypominało paryski maj, ruch alternatywnego happeningu, sytuacjonizm. I Major był w tym zanurzony.

Czy pan był z Majorem na Śnieżce?

Z Majorem nie byłem na Śnieżce dlatego, że ja wcześniej niezależnie od Majora byłem jednym z organizatorów Solidarności Polsko-Czechosłowackiej. Solidarność Polsko-Czechosłowacka to była taka wspólna grupa głównie we Warszawie i Wrocławiu oraz po stronie czechosłowackiej, która organizowała opozycje międzynarodową. Opozycja Warszawa-Praga-Budapeszt. Myśmy wykorzystali kontakty Karty 77 z KOR-em i na ich bazie zbudowaliśmy Solidarność Polsko-Czechosłowacką. Byłem pierwszym rzecznikiem Solidarności po polskiej stronie i Anna Šabatová była rzecznikiem po stronie czechosłowackiej (córka Jaroslava Šabaty i żona Petra Uhla). Główne osoby, z którymi kontaktowałem się w Czechosłowacji to był Petr

Uhl oraz Petr Pospichal. Więc my mieliśmy cały czas bardzo bliskie kontakty z opozycją w Czechosłowacji.

Ile razy był pan zaaresztowany w podczas działania w Pomarańczowej Alternatywie?

Och nieustannie. Każdy happening Pomarańczowej, kończył się dla mnie zatrzymaniem. Na podstawie kodeksu wykroczeń, można było wtedy bez sądu kogoś wskazać do więzienia na dwa miesiące, to było moje życie w latach osiemdziesiątych, byłem więcej czasu we więzieniu niż w domu. Zawsze miałem przy sobie zapas papierosów, podstawowe środki higieniczne, to się akurat nie zmieniło w Polsce. Trzeba to mieć przy sobie także w dzisiejszych czasach. Więc nieustanne zatrzymywania, aresztowania, procesy, rewizje o ósmej rano, ale z drugiej strony my byliśmy zawodowymi rewolucjonistami w tamtych czasach.

Wrocław i Teatr Grotowskiego

Lata siedemdziesiąte były wyjątkowe ze względu na teatr Jerzego Grotowskiego. To był jeden z największych ludzi teatru 20 wieku. Jego teatr był na Rynku. Byłem na warsztatach u Grotowskiego w 1975 roku. Studiowałem prawo, ale zawsze mnie interesował teatr, kulturoznawstwo i byłem na warsztatach, kiedy Grotowski zaczął robić poszukiwania w kierunku transcendencji.

Czy pan miał paszport i jaka była pierwsza podróż zagraniczna?

Po wyborach w czerwcu 1989 roku, dostałem paszport pierwszy raz w życiu i moi przyjaciele, socjolodzy zaprosili mnie do Ameryki Łacińskiej, i wyjechałem do Brazylii i Argentyny. W Buenos Aires w kawiarni, jesień 1989 rok. Moi przyjaciele, trockiści mówią:

– O słuchaj, tutaj jest ważna kawiarnia w Buenos Aires, ten facet co właśnie przechodzi, to jest najbitniejszy argentyński reżyser teatralny, przedstawimy cię. –

Przedstawiają mnie, on jest średnio zainteresowany, w końcu zapytał:

– Skąd z Polski? –

– Takie miasto, ale nie będziesz wiedział, nic ci nie powie polska nazwa –

Wiedziałem, że w Ameryce Łacińskiej, w świecie hiszpańskojęzycznym to kojarzą nie Wrocław, ale Breslau, niemiecką nazwę.

– Breslau? Ty jesteś z Wrocławia? Znasz Grotowskiego? –

Ten reżyser był u Grotowskiego, przysiadł się do nas z entuzjazmem, ten stolik stał się w przeciągu paru minut najważniejszym w całej kawiarni!

Major się sądził z miastem ponad 10 lat. Jakie jest pana opinie na tą sprawę?

Major wygrał wielkie odszkodowanie z miastem, prawie 700 tysięcy złotych, to ogromne pieniądze w Polsce. To zresztą ja mu to podpowiedziałem pomysł tego procesu. Uważam, że miasto podstąpiło w stosunku do niego bardzo nieładnie. To było jakiś dziesięć lat temu, byłem posłem Parlamentu Europejskiego i w jakiejś kawiarni we Wrocławiu patrzę, dostaje podstawkę do piwa czy do wina z krasnoludkiem. Dzwonie do Majora, czy ty wiesz o tym, że oni robią takie rzeczy z twoimi krasnoludkami i podsunąłem mu pomysł procesu cywilnego. Bardzo się cieszę, że wygrał. Mimo to, że my jesteśmy w Polsce teraz w innych miejscach, bo Polska jest bardzo podzielona politycznie. I akurat Major się związał z mediami PiS-u, i to było dla mnie szokiem. Nie rozumiem tego. Więc ja nie mam z nim teraz kontaktu, a byłem z nim bardzo blisko, to przykre dla mnie, że on się związał z PiS-em.

To pokolenie WiP-u i Pomarańczowej Alternatywy, bo to były te same środowiska, część ludzi związała obecnie nadzieje z tą władzą. Jeden z przewodców WiP-u, Jacek Czaputowicz, jest Ministrem Spraw Zagranicznych. Ale Major to jest dla mnie bolesna niespodzianka.

Czy pan widział spektakle w teatrze miejskim z krasnoludkami?

W tej chwili? Nie widziałem. To jest trochę tak, że każdy wnosi do siebie prawo do Pomarańczowej Alternatywy, „ja to robiłem”, „ja to tworzyłem”. Moja opinia jest taka, że to jest dzieło Majora, bo nie było by Pomarańczowej Alternatywy, jak by nie było Majora. Mimo, że tam różni ludzie byli, że to wymyślali, no to OK, zawsze to jest dzieło kolektywne, ale ktoś musi to wymyśleć na początku i ktoś musi to zacząć robić. I tutaj to był Major. zawsze stałem w tych sporach po stronie Majora, bo dla mnie Pomarańczowa Alternatywa to jest Major.

W czym pan widział największą różnicę pomiędzy Polską i Czechosłowacją?

To że była różnica między Polską i Czechosłowacją, wtedy, to wiedzieli wszyscy. W Czechosłowacji był realne represje. Jak myśmy mieli spotkanie w górach na granicy na Borówkowej górze, w 1987 roku to Polacy ryzykowali zatrzymanie, może zaarrestowanie na parę dni, może na dwa miesiące. A Czesi i Słowacy ryzykowali więzienie. To był czas normalizacji, kiedy Havla wsadzono do więzienia. I w Polsce się wtedy fantastyczny strajk zorganizował w obronie Havla. Nawet był strajk głodowy.

Jak się powie 80 lata we Wrocławiu, to co panu się kojarzy? Uśmiech, żal, mile wspomnienia?

Walka. To było miasto, które było po stanie wojennym głównym punktem oporu, ważniejszym niż Gdańsk. Co wynikało z bardzo wielu elementów, między innymi i to o czym już mówiliśmy, że Wrocław było miastem zbudowany przez uchodźców, otwartym, bardzo dynamicznym, ale też tu była silna kultura niezależna, festiwale, teatr studencki, to co Major reprezentował w Pomarańczowej Alternatywie, młodzi zbuntowani robotnicy, i to, że byliśmy razem. To czego dzisiaj w Polsce nie ma: robotnicy i inteligencja byli wtedy razem. Opozycja była mozaiką, było tu dużo grup opozycyjnych: tutaj było centrum Solidarności Polsko-Czechosłowackiej, my mieliśmy bardzo bliski, polityczny kontakt z Pragą. Działały aktywnie różnorodne grupy: Wolność i Pokój, Pomarańczowa Alternatywa, PPS, SW.

Czy pan by wspierał swoje dzieci w podobnym działaniu, co pan robił w 80 latach?

Oczywiście, na pewno bym wspierał. Może nie jestem takim podręcznikowym ojcem. Z mojego punktu widzenia, dziecko musi być szczęśliwe i robić to, co czyni go szczęśliwym. Człowiek nie może się realizować tylko w sferze domowej, ale i zawodowej, także politycznej, musi mieć jakiś cel, który go przerasta, jak miłość, walkę o wolność, sprawiedliwość.

Agata Saraczyńska

Data i miejsce wywiadu: 22 marca roku 2018 w Wrocławiu

Urodzony:

Ojciec: prawnik

Matka: lekarz

Pora PA: studentka liceum

Dziś: dziennikarka kulturalna w Gazecie Wyborcza

Co pani robiła w porze Pomarańczowej Alternatywy?

Do Pomarańczowej trafiłam z takiego wcześniejszego funkcjonowania, po 80 roku powstał na fali zmian, na fali strajków, takiego ogólnego popuszczenia pasa, powstał Ruch Nowej Kultury. Ja byłam wtedy licealistką, ale byłam w III klasie liceum i miałam znajomych, którzy byli starsi, byli studentami, miałam chłopaka, który był starszy, myśmy się zapoznali na początku 81 roku, był to takie klasyczne lewackie poszukiwania studenckie szukania drogi pomiędzy filozofią, kulturoznawstwem, działaniami teatralnymi, i życiem studenckim. To nie było związane ze strajkiem, który był później i stał się istotny, bo w tedy powstała na historii sztuki i historii zaczęli wydawać w czasie strajku czasopismo Pomarańczowa Alternatywa, które było klasyczną reakcją na absurd rzeczywistości, to było surrealistyczno dadaistyczne. To było jedno kierunkowo, bo każda osoba wprowadzała własny element. W czasie tego myśmy wiedzieli, co to jest happening. Zналиśmy ten model działania. Wchodzenia ze sztuką na ulice, wywoływania reakcji trochę parateatralne, ale jednak takie socjologiczne działanie. Że wchodziło się z działaniem w naturalne środowisko. Na ulicy Świdnickiej robiło się happeningi, które są zadokumentowane, filmowane, akcje szablonowe, to są działania robiłam ze znajomymi. To co myśmy robili, to było wynikiem myślenia o ulicy. Ale nie mówię o malowaniu krasnali, to co robił Wiesiek Cupała i Major, to była ich zabawa, my malowaliśmy krasnali, bo się tym bawiliśmy, ale to niebyła nasza intencja. Ale takie działania, jak Modlitwa do znaku, czy Śmierć przy Świdnickiej, to były takie działania, że każdy z nas brał fragment działania do siebie. Dzisiaj byśmy byli zakwalifikowani jako performerzy. Nie wymyślaliśmy duże happeningi jak Major 8 marca...

Czy pani wymyśliła jakiś happening?

Moim pomysłem było uratowania Majora, który był zaarrestowany po tym, co 8 marca rozdawał podpaski higieniczne przy przejściu, został zatrzymany przez milicję i razem z

koleżankami zdecydowałyśmy, że pojedziemy do Warszawy jako wdowy rewolucji, na głosić zatrzymanie Majora do Interpressu w Warszawie, złożyć pismo do Jerzego Urbana, który był wtedy rzecznikiem rządu na cotygodniowym spotkaniu z dziennikarzami. Jako czarne wdowy rewolucji zostałyśmy wcześniej zatrzymane przez grupą antymalarzy w Warszawie, to były szczególne czasy, że się obrazowała idea Majora, do potęgi, działanie z krasnalami było otoczone z całą ideologią. Krasnale powstawali na plamach, które powstawały na napisach solidarnościowych, a były zamalowane szarą farbą przez SB. Były brygady milicyjne, które się tym zajmowały, to były grupy antymalarzy. Teza / Antyteza / Synteza a myśmy wymyśliły, że jak byłyśmy zatrzymane, to zrobiłyśmy kolejny happening na komisariacie w Warszawie, z czegoś oni byli bardzo szczęśliwi, bo działania pozbawione przemocy było to raczej związane z żartem i śmiechem, a nie z taką poważną walką polityczną, chociaż z naszego punktu widzenia taka działania miały sens a nie strzelanie, bijatyka uliczna. Działania, które zmieniały świadomość, które pokazywały na absurdalność sytuacji, które karykaturował. Z koleżankami, z którymi pojechałyśmy do Warszawy, bawiłyśmy się świetnie.

Czy pani lubi wspominać na 80 lata, na czasy studenckie na działania?

Tak to był bardzo miły czas, niezależnie do tego, z jakimi sytuacjami mieliśmy do czynienia. Był to czas kiedy funkcjonowała cenzura, kiedy mieliśmy świadomość tego, że jest na każdym kroku ograniczona nasza wolność. Natomiast my byliśmy pokoleniem, które na szczęście potrafiło w sposób pokojowy rozwiązywać nasze problemy. Byłam starostą roku i byłam w mnogich sytuacjach mediatorem, i zauważyłam, że metodą, dzięki której mogę kogoś wybronić czy coś załatwić, nie będzie stawiania na ostrze noża, konfrontacyjne, bezwzględne, krzykliwe, agresywne, tylko załatwiania tego dyplomatycznymi, ale i zabawowymi i artystycznymi metodami.

Ile razy była pani zaaresztowana?

Nie wiele razy, chyba ze cztery, ale to były zatrzymania, nawet to nie było 4 8 ale było to zabranie na komisariat, straszenia... Straszenie też było, to nie ma co oszukiwać, my mieliśmy świadomość, w pewien sposób, że mamy szczęście, że działamy na zasadzie takich nieszkodliwych wariatów, to nie jesteśmy traktowani tak poważnie, ale niezależnie od tego jak nas traktowano, to mamy poważne rzeczy do załatwiania. Dla mnie rozmowa z milicjantami zawsze była niezwykłym wezwaniem, i nie ważne, czy byłam we Wrocławiu, czy w Gdańsku. Takie zatrzymania, że bardzo szybko przestaliśmy się bać, i to chyba było tutaj najważniejsze, że na zasadzie rozdawania kwiatków milicjantom, to też przerabiałam parokrotnie na

manifestacjach, oczywiście oni strzelali ślepą amunicją, używali armaty wodnych, w takim kontakcie, nie na pierwszej linii, gdzie latały kamienie, na nie brałam w takich manifestacjach udział. W tej porze chodziłam o kulach i zostałam wywieziona przez rodziców z Wrocławia, bo wiedzieli, że ja bym poszła na takie manifestacje. Uczestniczyłam w wiele manifestacjach, bo uważam, że mam na to prawo, ale nigdy nie sięgałam po kamieniu, że by przywalić milicjantowi, tylko z nim rozmawiałam. Wiem że on mnie nie chciał słuchać, ale nie byłam oprychem, którego chciał zabić. Byłam wkurzającą kolorową dziewczynką, której on nie rozumiał. Ale nie wzbudzałam agresywnych emocji.

Gdzie wzięliście podpaski do rozdawania na Dzień Kobiet?

To jest jedna z najpiękniejszych historii. 80 lata, pora komuny zabierała godność kobietą. Zabierała wszystkim, ale kobietom szczególnie. Rządy facetów był zawsze nastawione na siebie i kobiety, które nie były w ciąży, to miały miesięczkę. Pamiętam, że mojego ówczesnego narzeczonego po wprowadzeniu stanu wojennego zamknięto w internacie, czy aresztowano. Ja wtedy chodziłam o kulach, pojechałam do Świdnicy, gdzie on mieszkał, by pojechać do wzięcia, gdzie on był trzymany, to były budynki obozowe Gross Rosen. Weszłam do łazienki jego matki i siostry, z którą byłam na roku, i przejrzałam jedną taką bardziej porażającą obserwacji, bo wisiały pocięte prześcieradła, które się suszyły po wypraniu, porwane na kawałki. Kobiety korzystały z różnych materiałów, bo podpasek nie było, nie była wata, nic. Ja byłam w komfortowej sytuacji, ponieważ moja przyjaciółka, mieliśmy 15 lat, wyjechała do Nigerii ze swoją matką i z czarnej Afryki z Nigerii, przesyłała mi paczki z tampony. I ja miałam tampony, uważam, że byłam wybrańcem. Skąd myśmy brali w 80 latach papier toaletowy i podpaski, skąd miał Major ten zestaw co rozdawał, to nie mam pojęcia. Natomiast wiem, jaka była walka o papier toaletowy, mogłam nie jeść mięsa, i nie uczestniczyć amoku kartkowym, ale potrzeby fizjologiczne, bez tego się nie dało funkcjonować.

Jak wam się udało być ciekawi dla tłumu w Wrocławiu?

Strategia wciągnięcia widzów postronnych do działania najlepiej wychodziło po przełamaniu tych pierwszych happeningach, Precz z Upałami, Rewolucja Październikową. Bo później to już siłą rozpędu funkcjonowało jako kamyk, który wywołał lawinę. Ludzie widząc, że konsekwencje takiego zwykłego nieposłuszeństwa, zabawowego traktowani rzeczy, są żadne. Że tak naprawdę druga strona wciągnięta w to działanie niestosuje metod opresji, którymi by nam zagrażały. To przełamany został taki lęgi i strach zamordyzmu, który wtedy panował. Bo to wtedy chodziło o to, że by pozbawić ludzi chęci przez sam fakt, że się bali, jakie z tego będą

konsekwencje, wyrzucenie z pracy, wyrzucenie ze studiów. To się stało tak banalne przez sam fakt absurdu, który nas otaczał, bo życie w socjalizmie w Polsce było naładowane absurdem i każda osoby, która używała mózgu, widziała, że to była wielokrotnie składana gra. Stąd i fascynacja polską literaturą. Absurd, groteska, ta symboliczna strona kultury, symboliczne funkcjonowanie słowa, gestu, sprawiły, że ludzie przestali się bać. Używaliśmy śmiechu w sytuacjach, w których normalni ludzie się bali. To taka proza metoda, jak się pokazało.

Co dla pani znaczy dzisiejszy Wrocław, Krasnoludki?

Ja jestem przerażona z tego co dzisiaj się dzieje we Wrocławiu. Nie przypuszczałam, że to się rozwinię do takich rozmiarów. To co było kontrkulturowym gestem, stało się komercyjnym gestem, a prawdę mówiąc jestem jedną z osób winnych, że te krasnale na przestrzenie publiczne po 89 roku się pojawiły. Bo to myśmy w ramach działań w Gazecie Wyborczej wymyślili, że będziemy walczyć w jakiś sposób o stworzenie wizerunkowej i pamiątki takiej wrocławskiej, upamiętnienie historii. I wymyśliliśmy konkurs na krasnala przestrzenia publiczne. Nie załatwiliśmy żadnych pozwoleń, udało nam się uprowadzić konkurs publiczny, był otwarty i było można zgłaszać projekty, i czytelnicy głosowali na realizację konkretnego projektu, zaangażowaliśmy między innymi Majora, który się stawiał przeciw całej tej akcji i profesorów z Wrocławskiej akademii i prowadziliśmy Krasnala tylnymi drzwiami do przestrzeni, która jest wspólna. Postawiliśmy, bez pozwoleń, pomnik krasnalowi, naturalnie myśleliśmy o jednym konkretnym miejscu gdzie go należy postawić, czyli na Świdnickiej. Ponieważ tam się zaczynali happeningi. Zrealizowaliśmy w jednej hut polskich odlew, który był realizacją projektu, który zwyciężył konkurs, Olafa Brzyckiego rzeźba krasnala stojącego na palcu, na konkretnym palcu. To też była gra z ogólną konwencją, ten krasnal jest wrednym takim, ale jedynym swoim rodzaju, autorskim krasnałem. Myśmy opisali całą tę sytuację w gazecie, opisując postawienie krasnala, bez użycia słowa krasnal i rzeźba, w konwekcji Pomarańczowej, wprowadziliśmy krasnala do przestrzeni, gdzie miał prawa się pojawić bez zgody wszystkich służb miejskich i bez przykłaśnięcia że to będzie oficjalny pomnik Pomarańczowej. Później pojawiły się już krasnale promocyjne, które z resztą ośmieszyły cały pomysł autorstwa krasnala i Majora, który był ojcem krasnala. Jest nazywany Papa Smerfem, ale ja bym go tak nigdy nie nazwała, bo krasnale ze smerfami nie mają nic wspólnego. Jedno takie hasło marketingowe było: „Kraków ma smoka Wawelskiego, Warszawa ma syrenkę a my co? Nie możemy mieć krasnala?” No i mamy takie, na które zasłużyliśmy.

Czy wiedziała pani spektakle Pomarańczyk, i co pani o tym sądzi?

Nie widziałam Pomarańczyka, natomiast czytałam scenariusz i uważam, że to nie jest wysokiego lotu pomysł artystyczny. I wprowadzenie go do plastyczny personalnej, jest nie taktem. Zaangażowanie teatralne, spór, który na polu sądowym toczy Major z miastem, uważam za nie smaczne, acz trzeba powiedzieć, że to idealny temat do żartów. Cała sytuacja s procesem Majora jest kuriozalna, że coś co było żartem zostało sprowadzone do czegoś bardzo konkretnego, wymiernego, tak naprawdę ośmieszającego obecny wymiar sprawiedliwości. Tylko nie jesteśmy powinni z tego się śmiać. Uważam, że Krasnal nie powinien zarabiać na nikogo innego poza sobą, na pewno nie na tantiemy dla Majora, który pokazał nam że jego poczucie własności stoi w sprzeczności co dla mnie i dla wielu osób, którzy wypływali z tego środowiska było podstawowe. Że to ich działanie było w stronę zmiany i nie na zasadzie komercyjnych.

Czy pani wie co się stało z pieniędzy od Wajdy?

Major 's gate, czyli, przejęcie przez lidera, czyli Majora, pieniędzy, które przyszły na działania ruchu, że Stanów Zjednoczonych z fundacji, pieniądze, które były załatwione na działania, zostały w jakiś sposób rozpuszczone, nie chce mówić w jaki, bo nie wiem, nie przeprowadzałam śledztwa, ani dziennikarskiego, ani żadnego innego. W każdym razie zostały wykorzystane nie zgodnie z umówieniem i zostały po prostu zmarnowane a potencja Pomarańczowej się rozplynął. I pieniądze, które miały być na zakupy sprzętu i działania alternatywne, zostały po prostu rozpiżone, i tyle. Nie idzie tu żadną wielką skandaliczną działalność korupcyjną Majora, ale o takie polskie nie liczenie się z zasadami.

Jak by pani miała możliwość odżyć swoje życie jeszcze raz, czy zrobiła by pani tak samo?

No jasne a może jeszcze pięć razy bardziej. Na pewno nie dałabym się zamknąć w szarym schemacie funkcjonowania komunizmu, uważam, że to obraża inteligencję ludzi, którzy się na takie rozwiązania zgadzają.

Ja cały czas podkreślam, że popełniamy cały czas jeden błąd. Powinniśmy wypowiedzieć wojnę Czechom. I natychmiast jak zostanie ona rękawica podjęta, poddać się, niż oni to zrobią. Dzięki czemu byśmy się doskonale odłączyli od Mazowsza, który jest jądrem ciemności. Śląsk powinien być niezależny i walczyć o swoją suwerenność słowem, mową i wszystkim czym można. By się odjąć od polskiej polityki.

Iwona „Milka” Tyszkiewicz

Data i miejsce wywiadu: 22 marca roku 2018 w Wrocławiu w domu opieki

Urodzony: 27. 6. 1959.

Ojciec: -

Matka: -

Pora PA: uczestniczyła się działań WiP, od 1987 w PPS i w latach 1987-1989 uczestniczka akcji Pomarańczowej Alternatywy

Dziś: jest w domu opieki w Wrocławiu, choruje na nowotwór mózgu, wcześniej dziennikarka

Co dla pani znaczy Pomarańczowa Alternatywa?

W czasach za komuny, to była czarna dziura dla mnie. Chłopacy malowali krasnoludki po ścianach. Happeningi były dobre. Ja przyjechałam do Wrocławia v 87, spotkałam się z Majorem, on był więcej artystą, ale mi chodziło o społeczne efekty, na przykład walka ze strachem. Najfajniejszym elementem dla mnie w Pomarańczowej była zabawa, oraz wielkie dyskusji o filozofii.

Czy była pani studentką jak brała udział w Pomarańczowej?

Tak, też. Ja studiowałam ekonomie i wcześniej język angielski, lingwistykę, ale w tym czasie byłam warsztatach w teatrze u Grotowskiego, bardzo fajne czasy to były. Poznałam się tam nie tylko z członkami opozycji, ale również Majora i ludzie z Pomarańczowej

Czy rodzice wspierali panią działalność opozycyjną, czy byli raczej przeciw temu?

Moje rodzice nie byli przeciw. Moi rodzice byli poza życiem PRL. Moi rodzice wiedzieli, że jestem aktywna i była bardzo śmieszna sytuacja, bo była rewizja tatusia, bolał go ząb i szycował się do dentysty. Przyszli do niego członkowie z SB i widzieli pełne półki książek, to on biedny stał przy tych książkach z bolącym zębem. Tydzień nie mógł wyjść z mieszkania i chodził po mieszkaniu z tym zębem, niż powiedzieć swoim dzieciom, że się źle zachowują.

Czy pani zrealizowała jakiś pomysł w trakcie Pomarańczowej Alternatywy?

Tak, nasz happening w sądzie, przyjazd wdów po Majorowi. To wtedy jechaliśmy z dziewczynami do Warszawy do sądu. po jego powrocie była wielka impreza, to była wystawa na wyspie Tumskim był też mój pomysł.

Wtedy robiliśmy happening Przecz z Upałami i ja się jako buddystka bardzo dziwiłam zakonnicom, które trzymały drabinę a z Majorem, który malował Murael na murze. Było to okropne i bezbożne.

Czy SB groziła pani towarzyską likwidacją?

Nawet więcej razy mi grozili. Ale co mogliśmy wtedy robić, albo to, albo nic. Dla mnie było najpierw czytanie książek i potem akcja. Byłam zachwycona lśnieniem i odbłysekami. Chciałam zrozumieć gdzie się wziął ten okropny socjalizm. Poziom strachu, że ludzie bali się w domach, na ulicach. I słyszałam, że Wrocław jest wyspą wolności. To przyjechałam zobaczyć.

Pierwsza akcja w Wrocławiu?

Pierwsza akcja była, że się chłopcy pomalowali na niebiesko, ale tylko wyszli na zewnątrz i już ich zaarrestowali i nikt to nie widział. Oraz siedzieliśmy w kółeczku, i zrobiliśmy fajki pokoju i zaczęliśmy ich palić na mieście. Ludzie myśleli, że to manifestacja, ale późniejsze happeningi były popularne i przychodziło dużo ludzi, to były czasy fajne, ludzie się przestali bać. Ludzie masowo wyszli na ulice i bawili się z nami. To dla SB było bardzo dziwne i nowe.

Jak by miała pani szansę wrócić do przeszłości, to co by pani sama sobie doradziła?

Zrobiłabym to samo, ale nie zawsze bym była aktywna.

Lubi pani wspominać na porę happeningów?

Nie, nie lubię. Człowiek potrzebuje wolność. Nie było mi wesoło w tym okresie. Pierwszego człowieka zabitego widziałam, jak miałam 9 lat. Ta Pomarańczowa, to jak jest człowiek młody, to chętnie się śmieje. Z drugiej strony było bardzo dziwnie, policja, która biję za Lenina.

Czy pani ma dzieci? Jakby pani dzieci byli aktywni, czy pani by ich wspierała, czy by im bronila?

Nie mam dzieci. Szczerze, nie chciałabym. Chciałabym, że by wyjechali z Polski, i byli daleko stąd.

2. MANIFEST SOCIALISTICKÉHO SURREALISMU

Manifest Surrealizmu socjalistycznego

Pod słońcem. Nawet zasuszony owad ucieszy się. Kilka szczodrych uwag. Czytelniku. Czy zniesienie analfabetyzmu jest jednoznaczne. A co będzie z bajkami, szczególnie malowanymi. Lis, tygrys, borsuk, niedźwiedź. Działacz rewolucji, muchomor, złota rybka. Wiadomo, że więcej surrealizmu ma poezja obrazów Salvatore Dali niż wielkie poematy Marksa. Nawet powieści Lenina nie dorównują malarstwu. Jak rozwiązać ów dylemat. Oto ziejące nudą pytanie - każdy realista / socrealista/. Surrealista nie zadaje pytań. Wiadomo, życie dla przygód. Wnikliwość niekonieczna. A jednak. Warto poznać, czy rak racjonalizmu zżarł Twój mózg. Dla zatraconych jest szansa. Każdy ma swobodę. Czytelniku. Świat stoi przed Tobą otworem. Np. błyskotliwa kariera maszyny do szycia mundurków dla przedszkolaków. Każdy wykształcony rozum sięgnie po dostępne środki. Manifest napisany jest dla wszystkich rozumów świata. Zabijajcie rozumy. Analfabeci widzą lepiej malarstwo i obrazkowe pismo. Innego powrotu ku naturze nie ma. Czyż nie jest ukoronowaniem szczęścia bycie mechanizmem wielkiej maszyny kosmicznej. Polecam. Każda inna celowa droga surowo wzbroniona. W ostatecznym rachunku sięgaj po każdy dostępny Ci środek. Nie uciekaj przed intrygami jeżeli tamte pozwalają Ci żyć. Żaden szmer w Twoich oczach nie powinien hamować Twego lotu.

Wiesz dobrze, że Wyobraźnia to nieograniczony świat. Jego obraz może być wszystkim ale pod warunkiem, że nie będzie się odnosił służalczo do świata zwanego praktycznym. Karierą dla realisty jest zabójstwo uskrzydłonej wyobraźni. Takiego ptaka można ugotować na obiad. Ruch Dada również broni przed realizmem. Naszym wrogiem często staje się nadzieja. Również niektóre marzenia. Oczywiście inaczej jest z marzeniami snu.

Widać nie ma żadnej siły w życiu, która może stanowić tamę dla nieobliczalnych światów wyobraźni. Ona przenika wszystko, nie używając żadnej realnej siły. Wyobraźnia w nas żyje, dopóki jest wolna. Nie sądźcie, że jest twórcą błędu. Ponieważ zbrodnia jest z natury niewymierna. Już kilkunastoletni człowiek często coś przegrał w życiu. Będzie mieć kłopoty. Pierwszą przegraną jest wyobraźnia. Kto już raz ją stracił, z odzyskaniem będzie miał kłopoty. Czy zamierzamy się oszukiwać. Wasze wyobrażenia, nudne ryby w kapeluszach pełnych problemów. Wasz świat, wędzarnia. Bardzo dobrze, męczcie się. Kupujcie, sprzedajcie.

A nas nie zatrzyma nawet brama szpitala psychiatrycznego. Również szpitale okazują się doskonałym polem dla surrealistów. Wiadomo, psychiatrzy zręczni surrealiści. Nie oni jedni.

Nasze uczucia bezinteresowne - mosty z tektury nad Gangesem. Surrealista nie musi być aż psychiatrą, żeby nie czuć się samotny. Naprawdę, realista czuje się samotny. Surrealista nigdy. Świat na dłuższy okres nie może obyć się bez surrealizmu. Ale dlaczego część młodzieży została utopiona w eterze nudnej bezmyślności. Kto to robi? Ów ponury teatr, tzw. MYŚL. Winni są. Kto? Przede wszystkim egzystencjaliści. A kto zaszczerpił w pokoleniu dewotyzm intelektualny? Winę ponoszą też filozofowie. Co robią filozofowie ze światem? Nie kto inny nawołuje bowiem do pogardliwego traktowania polityków. Politycy są wielcy. Filozofowie skończeni. Politycy zawsze byli surrealistami. Kochajmy polityków. Filozofowie przegrani. Kochajmy polityków.

Filozofów niebawem się pozbędziemy. Na szczęście nawet w najgorszych niekorzystnych dla surrealizmu chwilach w każdym mieście znajdował on schronienie w niektórych toaletach dla publiczności. Wskazane, polecam takie wędrówki ducha. Tam wznosił się Ikar. Trudno było czystemu racjonalizmowi opanować toalety. Surrealizm w toaletach utrzymywał się dzięki politykom. Gdzieś bowiem zachodzi tak ścisły związek ulgi z doznaniem estetycznym. Filozofowie chcieli i tam osiągnąć, ale ich niecne nadzieje spełzły. Politycy zawsze byli wielkimi surrealistami. Oni czekają na ciepło. Kochajmy polityków. Filozofowie przegrani.

Obecnie najwyższy czas, aby ujawniono przed Trybunałem Surrealizmu niecne czyny filozofów. Obok nich proponuję wznieść wielką Trybunę dla wygłaszania wielkich zasług polityków. Wszyscy śmiejmy się szczerze. Wojna materializmu i idealizmu. Z punktu widzenia żywej inteligencji jest to rozrywka prymitywna. Funkcjonariusze filozofii, judasze krytyki, specjaliści od ograniczenia wyobraźni i spontaniczności, nie liczcie na nią.

Coś dla filozofów o racjonalizmie. Racjonalizmu nie można inaczej wytłumaczyć jak lęku, który demobilizuje wyobraźnię. Racjonalizm rodzi się tam, gdzie determinuje lęk istnienie lęku. Prawdziwy racjonalista jest rycerzem. Jego ograniczone ramy poruszania mają go ochronić z pozoru przed upadkiem na radość.

Kto z filozofów, pytam się poważnie, odważyłby się powiedzieć o istnieniu z "myślę, więc jestem" na "cieszę się, więc jestem". Nie brońcie nigdy filozofów. Taka obrona jest surowo zabroniona. Niech nikt nie waży się polemizować z ostatnimi zdaniem. NIKT. Nie wolno nikomu. Nikt.

Nie czytajcie Dostojewskiego. Świat bardziej jest reprezentatywny z wycinków gazet, jest to praca dla każdego początkującego surrealisty. Gazety mogą w nas rozbudzić macierzyństwo istnienia w świecie. Szczególnie korzystne dla rozwoju sztuki są czasy socjalizmu. Ważne że z dnia na dzień przeciętny człowiek dowiaduje się więcej, czuje lepiej rzeczywistość świata. A jego ranga istnienia polega na ciągłych przeobrażeniach surrealistycznych. Najlepiej widać w

historii. Były wielkie manifesty. Obecnie korzystność sytuacji jest niezaprzeczalnie widoczna. Życie społeczne wyprzedziło swym rozmachem najśmielsze marzenia surrealistów międzywojennych.

Nie bójmy się być szczerzy do końca. Jedyne rozwiązanie na przyszłość i dzisiaj to surrealizm. Świat wtedy nie będzie mówił o kryzysie. Nie wycofujmy się, jeżeli zaszliśmy tak daleko. Przecież cały świat jest dziełem. Już pojedynczy milicjant na ulicy to dzieło sztuki. Bawmy się, los nie jest krzyżem. Jaki sens cierpieć, skoro można się cieszyć. Los życia jest fantem loteryjny, A religia, miłość i Dostojewski? Na pierwsze dwa pytania udzielę odpowiedzi w jednym zdaniu, na trzecie udzielę odpowiedzi niezwykle wykrętnej.

Religia to opium, czyli marzenie ludu.

Miłość, jeżeli jest spontaniczna, nie przeraża się żadną barierą. Może być np. częścią statutu organizacji. Miłość, filozofia są sobie sprzeczne. Ponadto wg. surrealizmu /1929/ miłość to idea jedyna, którą choćby na chwilę pogodzić można z ideą życia. W socjalizmie można jeszcze mówić o miłości kolektywnej.

Zamiast Dostojewskiego - Bułhakow, Babel, Breton, Aragon, Van i inni.

A Darwin. Niestety mówił w odwrotnym kierunku. Mówię jeszcze raz: nie zwracajcie uwagi na filozofów. Darwin był biologiem i surrealistą.

Wasze pytania stają się natarczywe. Niech będzie Biblia, ale tylko na moment. Nie myślę o ranieniu uczuć religijnych. Ale czyż ewangelia w radzieckiej Moskwie nie uniosła wybitnej literatury? Do dnia dzisiejszego zastanawiam się, kto komu - czy socjalizm Bułhakowowi, czy pisarz socjalizmowi. Prawda jest pośrodku. Weźmy przykład z Eklezjastesa: "Oko nie nasyci się widzeniem, a ucho nie nasyci się słyszeniem". Lepiej to powie celnik radziecki patrzący na naszą torebkę pederastkę. Przygraniczna stacja Medyka zna takie wzloty sztuki.

Na zakończenie przypominamy. Nasz apel, aby świat położył się we śnie, a sen w świecie. Niech każdy z nas wie, że nikomu nie pozwolimy spokojnie się oszukiwać.

Przygotowaliśmy dla Waszych uporządkowanych wiadomości niezwykle perfidne sztuczki. Nie liczcie na nie. Tutaj nie ma mowy o litości.

Waldemar Maria Fydrych

ha! ha!

Manifest surrealizmu socjalistycznego

Pod słowem. Nawet zauszczone
owad ucieknę się. Kilka spośród
rych usąg. Czytałku, czy znie-
szenie manifestu jest jedno-
znaczne. A co będzie z bakami,
szczególnie malowymi. Lis, ty-
rzyje, borsak, niedźwiędź. Działek
rozwoju, mouchory. Oloka ry-
ka. Władono, że więcej surreali-
zmu ma poczcie obrzędów. Salwatore
deli nie wlezie no smaty. Markus
Nawot powiedział Lenina nie dorę-
niają malarek. Jak rozmieszad
dykasz. Oto niejako nuda. Wy-
nie - każdy realista / socreali-
sta / Surrealista nie zadaje
pytań. Władono, życie dla przy-
gód. Wnikliwość niekonieczna. A
Jednak. Warto rozmad, czy rak
racjonalizmu zamrli. Odej. Wład-
zastracony jest szansa. Każdy ma
swobodę. Czytelniku, świat stoi
przed Tobą otworem. No, bykro-
tliwa kariera maszyny do zycia
mundurów dla przedzkołków.
Każdy wykastelony rozum sięgnie
po dostępne środki. Manifest na-
miany jest dla wszystkich rozum-
nie dąta. Zabijacie rozumy.
Analizaci widzą lepiej malera-
two i obrazkowe rżano. Innego
rozumu by natura nie ma. Czyż
nie jest ukoronowaniem szczę-
ścia być mechanizmem wielkiej ma-
szyny kompozycji. Polcom, każda
inna celowa droga surowo wzbro-
niona. W ostatecznym rachunku
niegdy po każdej dostępnym Ci śro-
dek. Nie uciekaj przed intryga-
mi, jeżeli tamte noszą się. Si-
ły. Zaden szmar w Twoich oczach
nie powinien hamować Twojego lotu.

Również szpitala obszują się do-
skonalym polem dla surrealistów.
Władono, psychiatrzy zrozumi
surrealistów. Nie oni jedni. Masze
uczucie bezinteresowne - moty z
tektury nad Gangesem. Surrealiste
nie musi być szpitalista, żeby
nie czuć się samotnym. Niepud-
realista czuje się samotny. Sur-
realista nigdy. Świat na długi
okres nie może obyć się bez sur-
realizmu. Ale dlaczego czuję
młodzieży zostaje utopione * e -
terze nudaż bezmyślności. Kto
to robi? W rozumie teatr. tzw.
Młot. Młotem są. Kto? Władono,
wszystkim egzystencjalności. A kto
zawodził w pokoleniu dewotym
intelektualnym? Władono, też
filozofowie. Co robią filozofo-
wie ze światem? Nie kto inny na-
wrocie bawien do pogodnego
traktowania polityków. Politycy
są wielcy. Filozofowie skodzo-
ni. Politycy zawsze byli surrea-
listami. Kochajmy polityków. Fi-
lozofowie przegrani. Kochajmy
polityków.

filozofowie. Gazety mogą w mas-
rozbudzić antyreligijność istnie-
nie w świecie. Szczególnie ko-
rzytna dla rozwoju sztuki są
czasy socjalizmu, dając że z
dnia na dzień przeciętny człowiek
dotrzeduje się. Władono, ma już
piet. rżano istoty smut. A je-
go rżano istnienia polega na
ciągłych przeobrażeniach surrea-
listycznych. Najpiękniej świat w
historii. Były wielkie manifesty.
Obecnie korzystność sytuacji jest
nieprzeobrażalnie widoczna. Życie
społeczne wyprzedziło sam roz-
machał najświeższe marzenie sur-
realistyczne młodziejcymych.

Wiesz dobrze, że Wyobraźnia
to nieograniczony świat. Jego ob-
raz może być wszystkim się pod
warunkami, że nie będzie się od-
nosił sytuacjom do świata zewnę-
go praktycznym. Kariera dla rea-
listy jest zabójstwo ukrzywdzo-
nej wyobraźni. Takiego rżano mo-
żna ugotować na obied. Ruch doda
również broń przed realizmem.
Nawym wrogom często staje się
nadziej. Również niektóre ma-
rzenie. Oczywiście inaczej jest
z marzeniami sam.

Władono, że każda siła w
życiu, które może stanowić tamę
dla niekontrolowanych ścieżek wy-
obraźni. Ona przetrka wszystko
nie używając żadnej rżanoj siły
wyobraźni w sam żyć dopóki
jest wolna. Nie nadzieje, że jest
inaczej. Zawszej masz sądy są
przymuszone się do błęd. Popen-
nionego w bardzo wczesnej młodo-
ści. Każdy mądzie jest wdro-
bieniu. Ponieważ zbrodnia jest z
natury niewymierzalna. Już kilkna-
stolotni człowiek często coś
przegnął w życiu. Będzie nied-
kłopoty. Pierwsza przegrana jest
wyobraźnia. Kto już raz ją stracił,
z odzyskaniem będzie nied-
kłopoty. Czy wazze wyobraźnia
na koljarsone wylina? Czy znie-
rżano się oszukiwać? Wazze wy-
obraźnia, nudne ryby w kspelu-
sach pełnych problemów. Wazze
świat, wzdarnia. Bardzo dobrze,
mądrze się. Kupujcie, sprzedaj-
cie.

Władono, że każda siła w
życiu, które może stanowić tamę
dla niekontrolowanych ścieżek wy-
obraźni. Ona przetrka wszystko
nie używając żadnej rżanoj siły
wyobraźni w sam żyć dopóki
jest wolna. Nie nadzieje, że jest
inaczej. Zawszej masz sądy są
przymuszone się do błęd. Popen-
nionego w bardzo wczesnej młodo-
ści. Każdy mądzie jest wdro-
bieniu. Ponieważ zbrodnia jest z
natury niewymierzalna. Już kilkna-
stolotni człowiek często coś
przegnął w życiu. Będzie nied-
kłopoty. Pierwsza przegrana jest
wyobraźnia. Kto już raz ją stracił,
z odzyskaniem będzie nied-
kłopoty. Czy wazze wyobraźnia
na koljarsone wylina? Czy znie-
rżano się oszukiwać? Wazze wy-
obraźnia, nudne ryby w kspelu-
sach pełnych problemów. Wazze
świat, wzdarnia. Bardzo dobrze,
mądrze się. Kupujcie, sprzedaj-
cie.

A mas nie strzymaj nawet bra-
ma szpitala psychiatrycznego.

Nie czytacie Dostojewskiego.
Świat bardziej jest representa-
tywny z wycinków gazet, jest to
praca dla każdego początkującego

Władono, że każda siła w
życiu, które może stanowić tamę
dla niekontrolowanych ścieżek wy-
obraźni. Ona przetrka wszystko
nie używając żadnej rżanoj siły
wyobraźni w sam żyć dopóki
jest wolna. Nie nadzieje, że jest
inaczej. Zawszej masz sądy są
przymuszone się do błęd. Popen-
nionego w bardzo wczesnej młodo-
ści. Każdy mądzie jest wdro-
bieniu. Ponieważ zbrodnia jest z
natury niewymierzalna. Już kilkna-
stolotni człowiek często coś
przegnął w życiu. Będzie nied-
kłopoty. Pierwsza przegrana jest
wyobraźnia. Kto już raz ją stracił,
z odzyskaniem będzie nied-
kłopoty. Czy wazze wyobraźnia
na koljarsone wylina? Czy znie-
rżano się oszukiwać? Wazze wy-
obraźnia, nudne ryby w kspelu-
sach pełnych problemów. Wazze
świat, wzdarnia. Bardzo dobrze,
mądrze się. Kupujcie, sprzedaj-
cie.

Władono, że każda siła w
życiu, które może stanowić tamę
dla niekontrolowanych ścieżek wy-
obraźni. Ona przetrka wszystko
nie używając żadnej rżanoj siły
wyobraźni w sam żyć dopóki
jest wolna. Nie nadzieje, że jest
inaczej. Zawszej masz sądy są
przymuszone się do błęd. Popen-
nionego w bardzo wczesnej młodo-
ści. Każdy mądzie jest wdro-
bieniu. Ponieważ zbrodnia jest z
natury niewymierzalna. Już kilkna-
stolotni człowiek często coś
przegnął w życiu. Będzie nied-
kłopoty. Pierwsza przegrana jest
wyobraźnia. Kto już raz ją stracił,
z odzyskaniem będzie nied-
kłopoty. Czy wazze wyobraźnia
na koljarsone wylina? Czy znie-
rżano się oszukiwać? Wazze wy-
obraźnia, nudne ryby w kspelu-
sach pełnych problemów. Wazze
świat, wzdarnia. Bardzo dobrze,
mądrze się. Kupujcie, sprzedaj-
cie.

Władono, że każda siła w
życiu, które może stanowić tamę
dla niekontrolowanych ścieżek wy-
obraźni. Ona przetrka wszystko
nie używając żadnej rżanoj siły
wyobraźni w sam żyć dopóki
jest wolna. Nie nadzieje, że jest
inaczej. Zawszej masz sądy są
przymuszone się do błęd. Popen-
nionego w bardzo wczesnej młodo-
ści. Każdy mądzie jest wdro-
bieniu. Ponieważ zbrodnia jest z
natury niewymierzalna. Już kilkna-
stolotni człowiek często coś
przegnął w życiu. Będzie nied-
kłopoty. Pierwsza przegrana jest
wyobraźnia. Kto już raz ją stracił,
z odzyskaniem będzie nied-
kłopoty. Czy wazze wyobraźnia
na koljarsone wylina? Czy znie-
rżano się oszukiwać? Wazze wy-
obraźnia, nudne ryby w kspelu-
sach pełnych problemów. Wazze
świat, wzdarnia. Bardzo dobrze,
mądrze się. Kupujcie, sprzedaj-
cie.

1. 1. 1. 0

3. ČASOPIS „POMARAŃCZOWA ALTERNATYWA“

Oranžová Alternativa nebyli jen happeningy, byl to i surrealistický časopis vydávaný Hnutím Nové Kultury během studentských stávek na konci roku 1981. Do samotného časopisu přispívali Wiesiek Cupała, Andrzej Dziewit, Piotr „Pablo“ Adamcio, Zenon Zegarski a Waldemar „Major“ Fydrych. Během stávky bylo vydáno 7 čísel tohoto časopisu.

Všech 7 čísel se zachovalo díky pečlivosti členů SB a dnes jsou tyto časopisy dostupné v digitální formě v IPN ve Vratislavi

ROMANCZOWA⁰⁷⁹ ALTERNATYWA

RUCH NOWEJ KULTURY, UNIWERSYTET WROCŁAWSKI № 1 /strajkowy/

WSZYSCY PROLETARIUSZE - BĄDŹcie SIĘ!

Wolność jest komfortem. Życie jako ciągła wrojonna Wynisana kanali-
zacji. Ludzie pływają w przemyślanych kanałach. Nie jest to kanał
szampański. Psychika ludzka może wyeknąć się tylko w superkomfor-
towych warunkach. Jakże mentalne korytarze namiętności. Ważne są
zapęchy i słowa dobrane do wrażeń wzrokowych. Kryształowa wanna.
Masy wyodrębniają poszczególne słowa nie łącząc ich w zdania. Re-
gaty kogutów na oceanie. Strajk jest przejawem artystycznego gniewu
o skomplikowanej strukturze gramatycznej. Wolność jest jednow-
atkowa. Masa jest armią jednostkowej wolności. Paramilitarna taś-
ma bólu przepływa poprzez zrewoltowane masy nie pozwalając na
głębszą kontemplację rewolucji. Bóg indydem - kłopotliwa reinkar-
nacja. Krótkie paroksyzmy walki nie mogą zastąpić pięknem żywioło-
wych, batalistycznych obrazów dojmującej nudy martwej natury spo-
koju. Peniędzy policjantem, a rewolucjonistą zochodzą seksualne
stosunki równości. Dusza żołnierza w biurku oficera politycznego -
nie jest to nihilizm. Tak, rozwiązanie nie leży w syntezie. Na-
pełnione jest najszlachetniejszymi gazami, składają się z argonu,
neonu, helu i mleka. Równowaga jest najpiękniejszą walką, porozu-
mienie to klęska każdego. Siła podświadomości leży w rewolucji -
rzeczywistość jest nieracjonalna /ale nigdy nie bywa prawdziwa/.
Krajobraz sprzeczności nie podlega mechanizmom statystyki. Nie
trzeba rodzić centaury, on istnieje. Każda epoka ma swoje anielskie
stroje. Milicjant jest utrwalonym dziełem sztuki. Można go odno-
leźć w zatłoczonych pomieszczeniach i tekstach pisanych cyrylicą.
Komfort wzrokowy tego alfabetu proponuje ten sam rodzaj wolno-
ści co gotyk i asyryjskie tabliczki.
Wiedono, egzorcyci przygotowali pole działania dla wizjonerów.
Święta Inkwizycja to instynkt samozachowawczy średniowiecza. Ko-
munizm wyzwala z ubrań /bez użycia wielorazowych liter ułożonych
w spontaniczny porządek/. Wszystko porusza się w głębokich odczu-

ciach wyobraźni surrealistycznej. Socjalizm jest dobry dla ułamkowych ludzi, którzy, osiągają pewną doskonałość w braku całości. Nic innego nie może tego określić poza magią działań urzędu. To cyrk, kochani, jest zbyt starym środkiem wyrazu. Wolność jest komfortem.

Punkty widzenia są żadne. Gmach filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego w powadze podniesiono do rangi Fortu. Od dnia dzisiejszego budynek ten nosi nazwę "Fortu nr 1".

Niech żyje swobodna miłość na płaszczyźnie wolnej amerykanki.
/Uchwała Ruchu Nowej Kultury oraz studentów okupujących obiekt/

DEKRET N° 1

O POWOŁANIU POCZTY STRAJKOWEJ

"Sumienie rewolucyjne Fortu nr 1"

Wychodząc naprzeciw potrzebom mas Ludowych ogłaszamy utworzenie Komisariatu Poczty Strajkowej. Widzimy w tym przejaw umacniania komunikacji strajkowej na różnych płaszczyznach.

Niech żyje każda zabawa /niektórzy stosują przerwywatywy/!

Rewolucja nie może stanąć w połowie drogi!

Rozwiązania krzyżówki prosimy nadsyłać pocztą strajkową do Fortu nr 1.

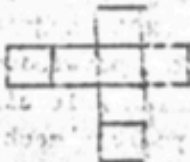
Krzyżówka dla straży porządkowej:

POZIOMO

Z przodu

PIONOWO

Z tyłu

UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA UWAGA

Wzywamy wszystkich członków i sympatyków Ruchu Nowej Kultury do skontaktowania się z Dowództwem Akcji Strajkowej Ruchu Nowej Kultury /dawniej Reprezentacja/ z siedzibą w Fortu nr 1.

Redaguje redakcja.

Druk: Studencka Drukarnia Strajkowa ul. Jana Palucha, Wrocław listopad 1961 r.

POMIĘDZY BANCZOWA⁷⁰⁷⁹ ALTERNATYWA

RUCH NOWEJ KULTURY UNIWERSYTET WROCŁAWSKI 19° 2 /strajkowy/

WSZYSCY PROLETARIUSZE BĄDZIEcie PIĘKNI

Intro:

Sen elizności jest ten
któ świrka się lęka.

Kontrrewolucja nie ma granic w eskalacji rewolucji. Odbywa się podobnie jak sen na poziomie między neuronami w mózgu. Maskowanie nie jest dokładne, wyraz twarzy i żywa inteligencja dają czytelne wskazówki do rozpoznania pracowników resortu. Teżorażsi młodzieńcy byli doskonali. Ważne elementy dekoracji to podłże i drabina, szwedzka nie występują, brakuje sufiorów. Te milicja opracowała plan artystyczny aktywnego przerabiania dzieł egzystencjalnych na surrealistyczne. Plakatowanie jest w zasadzie egzystencjalne. Rewolucyjne plakatowanie jest teżą kontrrewolucyjną o ile nie zaistniało wysublimowani jasnobłękini, chłopy o poburaczonych podniebieniach. Wzrost trzę ruchome dzieła sztuki obdarzone szubstancją astrologią gwiazdek i belek pojawiają się na scenie w niebezpiecznej bliskości podchorążego. Drabina jest wejściem do nieba z dawnego Instytutu Historii Sztuki w Historię Rewolucji. Drabina do nieba użyta przez współczesnych Demostenesów do rzucania filipik na mury. Patrole czerwonych astrologów, lansując świątopogląd leukocyta, usiłują przekształcić składnię szarego miasta w kolorową fizjologię. Wszystko było jasne jak otwarty rozporek. Liga ochrony politycznej powinna się zawiązać wokół każdego zjawiska /w to wszystko trzeba wpisać mądrość partii/. Rzeczywistość biega w kółko od Witkacego do Salvatore Dali. Ulica Szewska po raz pierwszy z filozoficznego punktu widzenia przedstawia nikłe widoki na przeszłość. Teraźniejszość, ale estetyka. Port Nr 1 - niech żyje! Kanonada oklasków. Dotyk mądrości milicyjnej; z opuszczonymi uszami trzy dzieła sztuki znikają. I w ten sposób, po raz pierwszy, milicjant usiłował zbudować architekturę nowoczesnej refleksji.

Akcja trwa.

Po oklaskach studentów plakaty z wyrazami protestu nabrały wartości dzieł trudnych do zbadania przez naukę, która doбира się od tyłu...

Widzenie trzech par oczu..., a król jest jednooki

Oczy brązowe:

Nieprawdą jest, że funkcjonariusze sprzedali Międzynarodówkę. Jeden miał na oczach kolejarską czapkę. Zdarł plakat - a tam siedział pletwonurek. Mantra jest to okrzyk rzucony przez mistrza, który w pojęciu duchowego świata Hindusów rezonuje uchem w świecie ducha. Milicyjna mantra. Akcja potoczyła się w świecie wybrani, ale to było na jawie. Doskoczyła równowaga. Podchorążacy przystąpili do rewolucji na oczach rozczłonkowanej milicji śpiewali: "Wyklęty powstań ludu ziemi". To Port Nr 1 i Party, klej, pędzle, drabinę ułożyli w furgonie. Plesze lampy. Kto po nocy rzuca szalkiem z farbą na

ojezysty proporzec. Herwowość jest narzędziem futurystów. Ubrani w kufajki i kapelusze uprawiają na własną rękę futuryzm.

Oczy zielone:

Pojedynek resortu z językiem polskim odbywa się niezgodnie z zasadami kodeksu drogowego. Przy pewnej dozie aktywności noc jest odpowiednią porą dla empirii. Brak pełni księżyca nie zatrzyma lunatycznego stowarzyszenia kolekcjonerów. Zapach hamującego furgonu. Cztery cienie w układzie gwiazdzistym, Chybotliwa drabina przeszkadza w kosmicznej zabawie. Nipowność ruchu w nowych uniformach, ale elegancja utrzymana. "Międzynarodówka" powoduje żywe wzruszenia u malarzy impresjonistycznych. Sztuka przechodzi w taszyzm.

Oczy niebieskie...

Karnawał robotniczego kostiumu uwikłany w antynomii z IV Międzynarodówką! Pieszczota pieśni rewolucyjnej i Miobieski Mundurek daje w efekcie paraliż. Dyspozycyjność i indywidualizm. Komedia del arte. Hoorny złodziej, który w otwartych drzwiach gospodarza, nie potrafi powiedzieć dobry wieczór. Eroica Beethovena dla zajęcia - koncert o drugiej nad ranem - prowadzić może do upragnionej reinkarnacji w wilka. Problem rozwoju trzeba odłożyć na później. Analiza... zabawna - jak przyjechali tak odjechali. Drabina objawia swoją potęgę. Interpretacja - gafa towarzyska. Chwila przerwy - reszka srebrnika. Srebrnik zalieniony w puszkę farby łączy rok zero z 1981. Pozostała brudna flaga.

Jedno oko króla...

Atakowanie wskazówek zegara nie prowadzi do cofnięcia czasu. Król jest nagi. Milicja już trenuje żyrafy do zdzierania plakatów /żyrafa z pędzlem w zębach emblematem surrealizmu socjalistycznego podczas każdego strajku/.

PROŚBA O NIEBO Rabindharanath Tagore

Gdzie unyśń wolny od lęku,
A głowa wysoko wzniesiona;
Gdzie świadomość jest szeroka,
Nie na ułanki rozniecioną,
Takie niebo daj xxxxxxxx Panie mi.

Gdzie wciąż ku doskonałości
Wyciągnięte ludzkie ramiona,
A prąd rozumu w ponuroj
I martwej rutynie nie kona;
Gdzie Ty Ojczyźnie myślisz jesteś sam,
W takim niebie daj zbudzić się nam.

Zagadka socrealistyczna:

Horror Ery Bliskiej Durnemu Autokratyzmowi
Halucynacja Ewentualnych Bestialskich Dołków. Autonomii.
Hamulec Epoki Bardzo Dobrze Akceptowanej
Historia Emanacji Braku Doświadczeń Aktywu
Hiena Ekselencji Biurek Dywersyjnej Akcji
Horendalna Etyka Bojowych Doświadczeń Armii

Rebus dygresyjno-ekonomiczny

=====
Druk:

Stulenska Drukarnia Strajkowa im. Jana Palacha, Wrocław, listopad 1961

KOMUNIKACJA (ALTERNATYWA)

LIŚCIE RUCHU KULTURY UNIWERSYTETU WROCŁAWSKIEGO № 3 /strajkowy/
WSZYSCY PROLETARIUSZE BĄDZICIE PIĘR I

Notatki

Uniwersytecki Komitet strajkowy nie
ma na względzie wyżej racje strajku na czas jego trwania odwołuje się do
kierownictwa bez uprzedniego konsultowania przez UKS "Fonamentalizm i Alternatywa"
- pisma Ruchu Kulturalnego. UKS nie wyraża również zgody na aplikację członków
RKS z robotnikami w sferach pracy.
Podkreśla się, że członkowie RKS obowiązują Rezerwami Studentów Strajku Ciep-
łoty.

Uniwersytecki Komitet
Strajkowy

Pierwszy paradoks staje przed studentami. Metafizyka zbiorowa, to nowożytność id
pracy. Kłopoty wyliczyć, a nie czytać. Ktoś zmienił hierarchię wyliczeń na mirosne
deltamięcia bibularza, trampki na narkotykach. Urząd nie owija w bawełnę - bci
się aktywności. Wydaje prawa, Urząd w stanie tworzenia wydaje prawo liberalne,
bez sankcji, ale jakże szybko następuje nagradzanie. Nagradzanie karze rozka-
zę. Kto jest komfortem, Komfort to wolność.

RE - EWOLUCJA

23 listopada pojawił się na skórkach torcie Rewolucji, jak ogromna bańka kre-
tu, organiczny rozciągłość - Progress. wybitni rewolucjonści przeszedli w celach
charytatywnych, za sprawę, wylali pierwszy kubek zimnej wody na ciepłe pokłady
kryształkami rosy. Przyjemnie, pranda. Progress przyspiesza tempo - ewolucja
nie zna granic. Zachyceni gra, bez teatralnych gestów, nadajemy, z równością
chłopców z Progressu mial "Lizusiojętnego Bastionu". Demokracja to nie 51%
głosów! Rewolucja to władza wybrańców.

LUDZIE - PERMANENTNA REWOLUCJA TO 101%

Podczas snu znoszą głowę strajkową

Dla Jany Rewolucja

Rewolucja to ekstaza

Ekstaza Rewolucji to kopulacja strajków

J. Krishnamurti: Ku wyzwoleniu /fragment/
Wystarczy wziąć każdy niedzielnik do ręki i poobserwować ludzi. Strach, to
aby przejechać się ich wycieńceni i czyny są podziwiane pod względem
strachem, jest to standardyżenie. Cała cywilizacja współczesna dąży
do urobienia na wspólną wódkę. A ja odnie, że trzeba być całkowicie wol-
nym od tej kolektywnej wódky. A jest to jedak z najtrudniejszych rzeczy.
Dopóki nie uwolnicie się od tej przeszkody, nie możecie poznać w so-
bie tego co jest wieczyste. Trzeba abyście się stali sami dla siebie
niezależni, a wtedy zniknie lęk porażki, oczekiwanie powodzenia. W istocie
nie istnieje ani błąd, ani porażka. Miec wódkę, kóś za ogólnym standardem,
to jest klęska, ale być samemu silnie i intensywnie, porażką nigdy nie
jest: jest to ciągłe poznanie; a więc nie ma zwycięstwa, ani porażki,
nie ma mistrza ani ucznia.

OBYWATELU - CIEŻ ZAPOZNAŁEŚ SIĘ JUŻ

DEKRET O U TWORZENIU RADY KOMISARZY POMARAŃ CZOWEJ REWOLUCJI NA WYŚSZEJ SZKOLE SZTUK PLASTYCZNYCH

odczyt nr 1.

Tętna sztuka jest jedyną i najbardziej niebezpieczną sztuką walki z wstodoci raczy. I raczywistość o tym wie.

odczyt nr 2.

Z tego względu iż raczywistość jest najstarszym i najgroźniejszym wrogiem człowieka, schizofrenia jest okropem najwyższej jakości.

Przez ze sztuką intelektualną!

Niech tyje koniks socjalistyczny!

Niech tyje socjalizm jako najwyższej jakości dzieło sztuki komiksowej!

VIVAT SOBOWIT!!!

Instancją Rewolucji jest duch, naturalna instancja najwyższa

Z naszej bogatej korespondencji: List /interpunkcja oryginalna/

Jestem ogłuszona i bezgranicznie zachwycona waszą "Pomarańczową Alternatywą", takiej nie widziałam jeszcze nigdy w życiu, takiej ogromnej, a chciałabym... Taka jest pomarańczowa, ale lepiej by mi się podobała gdyby była na przykład czerwona, a także jeszcze inna. "Wolność jest komfortem" to prawda a ja jestem w kanale tylko nie wiem jeszcze czy przemyślany bo do końca tego nie przemyślałam. Jestem pełna takich alternatyw a szczególnie już pełna "montalnych korytarzy napiętności" które chciałabym dzielić z wami jak się da i czym się da, koc mogę przynieść z domu bo mam dwa jeden zielony a drugi niebieski; nie wiem, który zabrać. Kolega Heniek mówi, żeby nie zabierać niczego, ale on niczego nie rozumie prawda? § Też uważam, że miliofant jest dziełem sztuki i że w rewolucyjności musimy ich zrozumieć i dlatego chcacie żeby oni też mieli stosunki seksualne na równi. Jestem gotowa podjąć z wami tę inicjatywę tylko żeby przynieśli swoje kocy, oni mogą to szybko sukutwić. § Wazę wam jeszcze powiedzieć, że czytam nie tylko gazetę "Pomarańczowa Alternatywa", Wczoraj czytałam gazetę "Raczywistość" i też mi się podobała.

Wasza gotowa na wszystko
wielbicielka Stefa C.

O! redakcji!

1. Wazesz przynieść oba kocy.

2. Paragrafy zaznaczają ingerencję cenzury. Zdania zawarte między paragrafami są nielegalne. i godzą w wyższe racje strajka.

Rozwiązania zagadek z poprzednich numerów.

Rozwiązań krzyżówki jest wiele, śladczy to o pluralizm. Niestety wszystkie są obceniżone. Straż porządkowa nie wykazała większego zainteresowania.

Rozwiązanie "zagadki socrealistycznej" - HEBDA /jak należało się spożyciwć/

Rozwiązanie rebusa: USTA-W-A

Zagadka aktualna:

Cały Establishment Nie Znajdzie Uniwersytetu Eudofoi Alternatywnej

Drukowano dzięki Pomarańczowej Akademii Rolniczej.

POMARANCZOWA ALTERNATYWA

PISMO RUCHU NOWEJ KULTURY UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO N° 4
Wszyscy proletariusze bądźcie piękni!

Narodziny czegoś nowego istnieją, jeśli będziemy tam gdzie jesteśmy. Dbajmy o te narodziny. Niech nastanie, wraz z pierwszym dotykem szczerześć - nazywanie rzeczy, które się rodzą. Zaufanie to szczerześć i aktywna pomoc. Dla nas własne wyobrażenia są ważne. Pierwszym naszym obowiązkiem jest rozbijanie cudzych wyobrażeń. Alternatywa występuje jako uświadomiona konieczność. Pewne słowa zostały niedokończone, rozwińmy je w nowych znaczeniach. W działaniach należy utrudnić - kreacja na zasadzie antytery. Kawiarnie stają się murem demokracji. Słowa bez rubryk i leku /nihilizm jest oczyszczeniem, kosmiczny sygnałem potrzeb/. Dowolność techniki to cięża socjologiczna; wymowa gestu zależy od kultury obserwatora. Karykatura tworzy te odkrycie twarzy. Naukę rozpoczynaj od nazw; nauką karabskiej metody ustalania jest reggae. Program nie ma w sobie nic prywatnego, jest on jedynie szansą ryzyka. Powierzchniowe napięcia posiadają się forszami z poprzedniej epoki gdyż kokieteria nie daje szansy konstruktywnego głaskania.

Sztuka rewolucyjna dzisiaj

dzisiaj jest
jest rewolucja na papierze:
grupa inicjatywna
niech żyje sztuka poligraficzna
niech rewolucja rozwija swoją
działalność
w toaletach
cyktatura nas ludowych wymaga:
sztuki powszechnej
kabctynizm - lekliwe traktowanie
publiczności
malarstwo już dawno zdradziło:
rewolucje
na murach instytucji:
farba emaliowa
jest to:
ogłoszenie światopoglądu
i romansu
sił wytwórczych XX wieku
prowadzi nas wściekłe:
nienasycenie

BRAK ALTERNATYWY

/rys. M. Puchała/

Przebijamy się wszyscy za kelnerów; nie bądźmy kelnerami
dla swoich przyjaciół!

OGŁOSZENIE

W dniu 25 XII 1964 r. w godzinach popołudniowych podczas jednoosobowego posiedzenia stałemu PWSSP we Wrocławiu powstał pierwszy Alternatywny Komitet /AK/. Na tym samym posiedzeniu została utworzona Federacja Alternatywnych Komitetów /FAK/, której przewodniczącą została wybrana jednocześnie, przez samego siebie, Marek Puchala. W ten sposób w/w został Oficerem Federacji Alternatywnych Komitetów /w skrócie FAK OF/.

APEL

Zakładajcie Alternatywne Komitety!

WIJAŚNIENIE

Alternatywne Komitety są alternatywą dla tych, którzy jej potrzebują, nie zajmując się niczym, na aby być. Federacja jest po to, aby Puchala mógł być Oficerem Federacyjnym. Alternatywne Komitety są jednocześnie i samowystarczalne. FAK oczekuje od AK jedynie alternatywnego wysłania oraz działania w sferze artystycznej i duchowej.

HAJCO

Niech żyje alternatywa!

PROPOZYCJE ORGANIZACJI ALTERNATYWNYCH DO ALTERNATYWNYCH KOMITETÓW

Krytyczne Komitety Poeci /KKP/
Niezależne Związki Seniorów /NZS/
Stowarzyszenie Żołnierzy Spis Parali /SZSP/

Ogłoszenia drobnozgonas

1. motto:
Jeżeli ktoś nie oceniamy się, to nie ma wyobraźni.
Z. Dunikowski.

Wzrost na sytuacji przejrzyste i klarowne

Ogłasza się nabór do Sekcji Onomatystycznej. Wiedomości w NZS przy PWSSP.

2. motto:
Rzeka jest wodą, która płynie po ziemi i nie może się odwrócić odwrócić, ponieważ oczywistość jej wynika z przestrzeni otaczającej, która napędza źródło. Obraz jest obszarem, na który patrzymy, jego wartość nie tkwi w nim, lecz w pustej ścianie dla której jest birtyną.
Jarwiszko

Profesor Elat pisze kolejny przewodnik po Rewolucji.

3. Zamknięcie biurokracji na cokolwiek innego.

Wiesiek Fort nr 1c pok.14

Rozgrywka elementami, pragmatyzm, instrumentalizm, spontaniczność, schematyzm, rywalizacja z urzędu, racjonalizm izolacyjny, podporządkowanie, wartość przebiega, wiarygodność autorytetu, transformacja centralizmu, niespójność racjonalna, wyłączność grupowa, kondycja, wysłannictwo przedy, wyobraźnia celowa, strach płaszczyzny, aneżacja nasze, uwarunkowanie świadomości, ryba struktury, pozór wysłannictwa, wściekłe wiarygodności surrealistycznym socjalistycznym.

POMARANCZOWA ALTERNATYWA

PISMO RUCHU NOWEJ KULTURY UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO N° 5

Wszyscy proletariusze bądźcie piękni

LIST DO REKTORÓW
UNIwersYTETÓW EUROPEJSKICH
/André Breton
1925/

Panie Rektorze,
W tym wąskim basenie, który Pan nazywa "Myślą", promienie duchowe gniją jak słoma.
Dostyc już gierek językowych, składniowych sztuczek, żonglowania formułkami, teraz trzeba odnaleźć wielkie Prawo Serca, Prawo, które nie jest prawem, nie jest więzieniem, ale przewodnikiem dla Ducha zagubionego we własnym labiryncie. Tam, gdzie wiedza nigdy nie do-
ża dotrzeć, gdzie wiązki rozumu rozbijają się w zetknięciu z ob-
kami, mieści się ten labirynt, punkt centralny, w którym zbiegają się wszystkie siły jestestwa, najwyższe unerwienie Ducha. W tym la-
biryncie ruchomych, ciągle przesuwających się murów, poza wszelkimi
znanymi formami myśli, Duch nasz nie śpi i śledzi najbardziej ukry-
te, spontaniczne poruszenia, te, które mają charakter rewelacji,
które są tchnieniem skądinąd, straconym z nieba.
Ale plemię proroków wymarło. Europa się krystalizuje, ulega powol-
nej munifikacji pod zwojami swoich granic, fabryk, trybunałów, uni-
wersytetów. Zamrożony Duch trzeszczy między metalowymi płytami,
które zaciskają się na nim. To wina waszych zaśniedziałych systemów,
waszej logiki, że 2 a 2 daje 4, to wasza wina, Rektorzy uwięzieni w
sieci sylogizmów. Fabrykujecie inżynierów, prawników, lekarzy, któ-
rym wymykają się prawdziwe tajemnice ciała, kosmiczne prawa bytu,
fałszywych ślepych mędrców od spraw pozaziemskich, filozofów pre-
tendujących do przekształcania Ducha. Najdrobniejszy akt twórczości
spontanicznej jest czymś bardziej złożonym i odkrywczym niż wszelka
metafizyka.
Pozwólcie więc sobie powiedzieć, Panowie, że jesteście uzurpatorami.
Jakim prawem pretendujecie do kanalizowania inteligencji ludzkiej
i rozdajecie dyplomy Ducha?
Nic o nim nie wiecie, nie znacie jego najbardziej ukrytych i naj-
bardziej istotnych rozgałęzień, nie znacie skalnych odcisków, które
są bliskie naszych wewnętrznych źródeł, tych śladów, które czasami
udaje nam się wykryć w najciemniejszych złożach naszych mózgów.
W imię waszej logiki, powiadam wam: Życie śmierdzi, Panowie. Po-
patrzcie się przez chwilę na swoje twarze, zastanówcie się nad swo-
ją robotą. Przez sito waszych dyplomów przechodzi młodzież wycień-
czona, stracona. Jesteście plagą pewnego światka, Panowie, i tym le-
piej dla niego, ale niechże ten światek nie stawia siebie tak bar-
dzo na czele ludzkości.

Ruch jest wszystkim, ruch jest wszędzie,
negacja bywa korzystna, czasami należy
stanać.

6

Intymności dla mas!!!

DO ROBOTY

Jajo jest transcendentnym wzrodem

nie ufaj nam
robimy jajo
z najpoważniejszej sprawy
może się coś z tego jaja
wykluje
wysiadaj z rana.

Ekspres specjalny dla skwerów

Tak jesteśmy narkomanami
Bo potrafimy zobaczyć inne strony/
/świata.

Na pewno jesteśmy pijakami
Nawet czasami upajamy się ze/
/wszystkich się
Racja jesteśmy zbrojeńcami
Wybrawszy niepokojący ruch do a
Owszem jesteśmy śmierdzielami
To ideałami ciągle cuchniemy
Jesteśmy zupełnymi brudasami
Nasze oczy po przystankach/
/zmywają brud
Prawda jesteśmy nierobami
Nieprzykładamy ręki do waszych/
interesów
Jesteśmy zawszonymi małpami
Nauczyliśmy się tego w społecznym/
/wyścigu szczurów
Oczywiście, że jesteśmy chujami
Skoro interesuje nas wyłącznie/
/piękno

DEKLARACJA

Paryżowi 1968
Wrocław 1981
Uczelnianemu Komitetowi Strajkowemu
Milicji

Motto:

1/ Wolny Uniwersytet

Nie chcemy Rewolucji
Francuskiej
Pragnę Miłości
Francuskiej

3/
Surrealista - Obywatel Wyobraźni
Sam wezłą - biore
Rewolucję Miłości
Dzisiaj w ramina

2/
Nie pozwolę na Rewolucję
Rosyjską
Wszelka nienawiść
Jest obca

4/
Pozbawienie się interesu
????????????????????????????

Należy dawać, a nie oczekiwać!

Niedokończona zagadka Alternatywnego Podwójnego Komitetu im. Imienin
Andrzeja D...

Studencka Oficyna Otwarta im. Jana Palacha 8 Brygada Cytrynowa /

Wrocław Grudzień 1981

Swobodna wariacja na temat pewnego pomysłu F. Zappya

jest noc
spie
jest noc
ja spie
ja spie spokojnie
pod moim łóżkiem
spi cała
sytuacja polityczna
spi
w zakręconym sżbiku

Kilka obrazków z bitwy ciut nierzeczywistej

rycerz ecał piką przebił
rycerza faee i na wzajem
i już były dwa trupy
będzie ich więcej
będzie ich więcej
będzie ich więcej
zabrzmiały armaty na wzgórze
za lasu czołgi wyskoczyły
pachniał bez i iza ciekła
po pewnym brudnym policzku
pewnego małego sierżanta
później ktoś coś wygrał
kogoś zwyciężył ktoś
odznaczono złotym
pięknym medalem
tchórza
bohaterem zajęli się
żandarmii
ale to wszystko
później
teraz armia miała
odpoczynek
i dupczyła branki

KWADRANTY ALTERNATYWA

7079

PISMO RUCHU NOWEJ KULTURY UNIWERSYTETU WROCLAŃSKIEGO N° 6 (strajkowy)
Wszyscy proletariusze bądźcie piękni. (nadal)

Dzisiaj, po wiecach, surrealiści socjalistyczni widzą, że Rewolucja wymaga pewnych wyjaśnień, udostępniają masom ludowym samokrytykę:

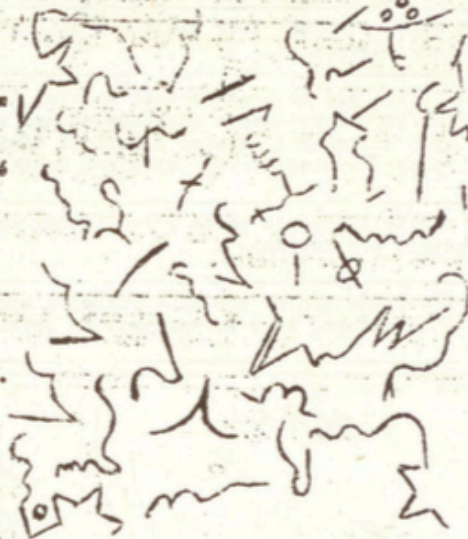
SAMOKRYTYKA PRZED MASAMI LUDU (16 dzień Rewolucji)
STRAJK UNIWERSYTETU POMARAŃCZOWYCH CIEWI

Poświęcone:
Milicjantom, grze wyobraźni
rewolucyjnej.

Ze względu na brak piękna nie zamierzam ingerować w martwą naturę. Ale są zjawiska z pogranicza księżyca. Takie tajemnice są atrakcyjne do odkrywania całymi ciągami. Koło, płac jakiś, dowolna zabawa, pierwiastek erotyczny zawsze na moment burzy застаła symetrię. Otóż, może, kochany czytelniku nakładamy pewien kontakt. Dzisiejsza Rewolucja nie odbywa się w ~~XXXXXXXXXXXX~~ kapeluszach, a w masce gazowej. Jeśli istnieją gazy rozwesalające, to czym będzie papieros. Widzę, że mogą nim spokojnie manifestować Rewolucję, Surrealizm i wszystko inne. Jeśli strajk jest środkiem wyrazu sztuki socrealizmu socjalistycznego, to wynika z niego coś więcej niż osiągnięcie celów typowo racjonalnych. Strajk to odkrycie dachu na płaszczyźnie nie tak nowej jak Rewolucja. Na strajku można odnaleźć wszystko, są również siły kontrrewolucyjne, które oczekują na spotkanie. Spotkanie to jeszcze nie odnalazło ziemi. Często mówi się o romansach krajów obrazu noowego, pełnego spokojnej wody na rzece Odrze z malarzem, który maluje trawy i jaja. Ale świat to symfonia. Widziałem tomaty, które impresyjnie rozlewają się od początku do końca. Liczą się tylko skojarzenia. A może między innymi: skojarzenia. Przewodnik po Rewolucji bezgranicznie upiększa się w dynamicznie wrzede. Na studenckim strajku w 1981r. nastąpiło, możliwe, że pierwsze starcie się surrealizmu z realizmem. Wszystkie należy do Rzeczywistości. Ale powróćmy do papierosa.

Ludzie są zmęczeni
gdyż
nie wiedzą, że istnieje
Praca i Zabawa

Są różne widoki na Rewolucję. Papierosy dzieli się na Strajkowe i Rewolucyjne. Nie każda bibułka z protestacyjnej okupacji zawiera w sobie działanie rewolucyjne. Palisz racjonalnie lęki. A przecież naszym zwycięstwem może być permanentny Feniks. Ochydni kolaboranci schematów, przegrywacie ze światem widzialnym. Każdy dzień jest dla was straszny.

Najlepiej skierować zainteresowania na wyobraźnię. Heppeningi światła i dźwięku w trakcie dnia. Jeszcze raz atakuje: nie zamierzam ingerować w życie martwej natury. Mówią, że martwa natura ma szansę sama pojawić się w naszym śnie. Na razie noce są bardziej interesujące od niejednego dnia. Rewolucja to nie wskazówka, ale sympatyczne zatracenie pór dnia. No cóż, jak na razie zółwie. Jest OK. Ostatnie propozycje teatralne na światło, ruch i zwyczajność obrazów są Rewolucją.

Znaczenie można zwyciężyć zyciowym stosunkiem do innych ludzi.

Oni są malarzami. Między gmachami i nocą. Ściana strajku rodzi mur Rewolucji. Nie mam nic. Poza nami na lewo nie ma nic (mówiono, że znajduje się ściana). Poza nami na lewo jest wszechświat, z trampoliny. Jaśna miłość! Zjawisko! Powróćmy na ulicę. Podświadomość & wizyjność. Przyjeżdżają na ulicę Rewolucji. Wokoło Pomarańczowego Państwa bananowe postaci w kapeluszach. Epidiaskop wskazuje, że środki Rewolucja potrafi wykorzystać z dużą elegancją. Może zamiast negacji kilka propozycji. Ar-

Tomek Backo otrzymał trzy wielkie i piękne medale Rewolucji i w każdej chwili jest zagrożony następnymi.

tysta zbliża się do kręgu sztuki masowej i emalowanej. Noc. Surrealizm to nie innego jak głośne wydawanie rozkazów pewnym zjawiskom. Tu brak sytuacji. Obraz można ciągle urozmaicać. A więc światło i dźwięk. Panowie na dole: proszę wyjść z wozu, proszę wynieść farby, drabinę. Postaci są do roboty. Milicjanci występują

Pewna rewolucjonista pozna pewną blondynkę w celu przeprowadzenia Rewolucji (na pewnej płaszczyźnie).

Jako zderzenie treści socjalistycznej i surrealistycznej, jako moment tego zderzenia. Inna sztuka, inny scenariusz. To Epidiaskop kilka propozycji.

ZAGADKA: Są szczegóły różniące ilustracje.

POMARAŃCZOWA ALTERNATYWA

PISMO RUCHU NOWEJ KULTURY UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO N° 7
Wszyscy proletariusze bądźcie piękni

WOLNY UNIwersYTET WOLNY UNIwersYTET WOLNY UNIwersYTET WO?

wolny uniwersytet jest zależny od nas i od naszej odwagi jeśli chcemy tylko czytać jesteśmy plebieniem tchópliwym jeśli pragniemy myśleć i czuć jesteśmy geniuszami. geniusz nie jest samotny otaczają go spontanicznie zorganizowane / rewolucyjnie zmienne bandy geniuszy pragnących życia

wolny uniwersytet nie jest zorganizowaną strukturą jest żywym organizmem zmieniającym nawet mechanizmy swojego rozwoju pulsuje jak muzyka reggae żyje sprzecznościami wbrew prawu wyłączonego środka i innym podobnym zasadom uszczyniającym krągostup

wolny uniwersytet nie jest dodatkiem do życia jest życiem które zależy tylko od nas / życie nie jest obiadem w którym nauka służy podobnym celom jak majonez

wolny uniwersytet proponuje same utrudnienia - łatwą jest tylko konsumpcja:

jeśli chcesz pocnać hegla nie szjadaj jego słów są ludzie którzy też chcą go poznać poszukaj ich na wolnym uniwersytecie

jeśli chcesz wiedzieć jak latają ptaki nie osłabiaj ich lotu swoją lornetką lataj razem z nimi

jeśli wiesz że historia wyjaśni ci kim jesteś myśl o matematyce i bajkach arabskich tam znajdziesz historię

wolny uniwersytet jest rewolucją wyobraźni jest zakłóceniem symetrii biurokratycznego życia wśród dogmatów i zinstytucjonalizowanych racji jest odrzuceniem polityki bo życie nie jest polityką:

nie bądź politykiem dla samego siebie - żyj

nie bądź politykiem dla ludzi - żyj razem z nimi

nie bądź politykiem dla wiosny - polityka jest snem w puszcze

nie bądź politykiem dla własnych oczu - wszystko co widzisz to prawda

nie bądź politykiem dla polityków - ich racje są tylko polityczne

nie bądź politykiem dla wiedzy

nie bądź politykiem dla zabawy

nie bądź politykiem dla pracy

nie bądź politykiem dla swoich spacerów

wolny uniwersytet jest najwspanialszą zabawą z wielką ilością ciuciubabek z tysiącami starych niedźwiedzi które śpią i z karuzelą która czeka - wzywa nas z daleka jest pracą kintera w propierni prawdy dysponuje zachwycającymi zmiennymi smakami wiedzy

Pomarańczowa Rzeczywistość / Pomarańczowe Świątka / Pomarańczowa Prawda / Pomarańczowa Mądrość / Pomarańczowa / Pomarańczowa / Pomarańczowa Ludzkość / Kapny się w pomarańczowym Soku u stóp Pomarańczowego Słoneczka / Zwycięstwo Jsmiechu

Najlepsi z nas

to wszyscy

Rzeczywistość jest bajką wystarczy
tego chcieć

Gdzieś daleko, na wyspie czterech szarych półkul założono Uniwersytet Pomarańczowej Alternatywy. Założono go w nocy z niedzieli na poniedziałek, a uroczystego otwarcia dokonała dziewczyna imieniem Kaya. W gazetach na laterenkach rosły twarde orzechy i trudno było pomyśleć, że hipisi tworzyli anarchię w pomarańczowych cieninach grzybków. Kaya ma zielone oczy, pomarańczowe usta, zieloną suknię i rozumie, że w jednym zielonym jabłku skupiony jest wszechświat. Mieszka z grupą przyjaciół w sali wykładowej. Salę nazwano imieniem drzewa. Na drzewie, w drzewie, pod cieniem drzewa, u jego korzeni, nad jego koroną, w jego dziupli, odbywała się praca i zabawa.

Pantofil był w katedrze czerwonej astrologii muchomorcem. Miał długi do ziemi płaszcz, z którego spływały gwiazdki, które w nocy, gdy nie było słońca, przechodziły na niebo. Bardzo lubił swój kapuś. Bawił się z Kayą i całym Uniwersytetem Pomarańczowej Alternatywy.

Pierwszą miłością Kaya był anarchosyndykalizm. Ale pewnego dnia pojawił się z dala Szewczyk. Nosił pomarańczowe buciki, miał długi pomarańczowy krawacik w zielone jak oczy Kaya kropelki. To właśnie z pomocą Szewczyka Kaya nauczyła się robić buty bez skóry, jeść bez mięsa, miejsca i nazywać koraliki.

Pantofil i Szewczyk byli największym zagrożeniem dla Uniwersytetu Pomarańczowej Alternatywy Kaya. Zrozumieli to mając dyskretny romans z Marksem, Platonem, Bergsonem, Bakuninem i Krishnamurtim. I wtedy dopiero poczuła wskazówkę pewnego ogrodnika, z którym kiedyś w ramach smoczyszczenia sadziła kapustę. Pantofili i Szewczyk byli wysłannikami Czarnej Alternatywy. Agenci sprytnie poruszali się po obszarach świadomości, zamalowywując czarnym kłajstrem indywidualną swoistość. Kaya od razu przystąpiła do pracy. Zmontowała oddział komandosów złożony z przedszkolców i ułożyła barykadę z pomarańczowej i zielonej farby. Na drugi dzień Uniwersytet Pomarańczowej Alternatywy był nie do poznania. Zmieniło się wszystko i wszyscy. Tylko Pantofil latał z sinym ze wstydu nosem, będąc obiektem reedukacyjnego śmiechu samorządu przedszkolców. W ten cudny, słoneczny dzień Kaya idąc pod rękę z Szewczykiem poczuła, że ma piękne zielone oczy, piękne pomarańczowe usta, zieloną suknię i czuje, że w jednym pięknym zielonym jabłku, skupiony jest piękny wszechświat.

=====
Rewolucja - zmiany jednostkowej świadomości spowodowane przez strajk. celem rewolucji na uniwersytecie jest wolny uniwersytet.

Rewolucja - ruch przemian trudny do opanowania przy bliższym kontakcie przez prymitywny rozum. To mówienie o tym o czym się nie ma zielonego pojęcia. Robienie czegoś nowego w życiu. To szalenstwo, którego się nie widzi zwykłymi oczyma. 40 uświadomionych rektorów straszy ministra i ugładza studentów. Rewolucja to nie różnica intelektualna.
/definicja Ruchu 20 Grudnia/

Rewolucja - dieta odchudzająca otłuszczone mózgi.

=====
Nauka - ochota do spacerowania po ogrodach wyobraźni

Nauka - język o dziwnej gramatyce i zmiennym zasobie słów. Rozwój nauki jest tworzeniem nowych słów. Oddziaływanie nauki na rzeczywistość odbywa się zgodnie z boską zasadą "i słowo stało się ciałem". Motorem pracy naukowej jest zdziwienie, zdziwienie zasadą wyrażoną w poprzednim zdaniu oraz zdziwienie niedoskonałością języka.

Nauka - metoda poznawania siebie i określania miejsca, w którym teraz jesteś.

=====
Numer dedykowany na rzecz Wolnego Uniwersytetu Rolnego /dawniej AR/
Zagrożenie MedaLami Rewolucji to Stałki Szanta. z ☒

4. AUDIOVIZUÁLNÍ A OBRAZOVÉ PŘÍLOHY NA DVD

S dovořením Waldemara „Majora“ Fydrycha přikládám k této práci i dokumentární filmy, které mi věnoval Wisiek Cupała a výše jmenovaný pan Fydrych. Zároveň přikládám i dokument, který je volně dostupný v archivu IPN ve Varšavě. Všechny tyto dokumenty jsou chráněné autorským právem a nesmí být použity ke komerčním účelům bez vědomí autorů.

Seznam přiložených filmových dokumentů umístěných na DVD:

Imprezja z okazji erekcji krasnala [dokumentární film]. Polsko 1. 6. 2001.

Krasnoludki jadą na Ukrainę [dokumentární film]. Režie DEMBIŃSKI Mirosław, Polsko 2005.

Major albo Rewolucja Krasnoludków, [dokumentární film]. Režie KACZANOWICZ Maria, Polsko 1989.

Pomarańczowa Alternatywa. [dokumentární film]. Režie DEMBIŃSKI Mirosław, Polsko 1988.

Pomarańczowa Alternatywa, z filmoteki bezpieki [dokumentární film]. Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.

Wszystko jest jasne [dokumentární film]. Režie ROBAKOWSKI Józef, Polsko 1989.

Seznam přiložených obrazových příloh umístěných na DVD:

Vlastní fotografie

01_PARCHANSKÁ, Pavlína. Poslední trpaslík na zdi domu ve Vratislavi. Wrocław, 8. 5. 2018.

02_PARCHANSKÁ, Pavlína. Pomník Oranžové Alternativy. Wrocław, 8. 5. 2018.

03_PARCHANSKÁ, Pavlína. Ulice Świdnická. Wrocław, 8. 5. 2018.

04_PARCHANSKÁ, Pavlína. Rynek. Wrocław, 8. 5. 2018

05_PARCHANSKÁ, Pavlína. Socha A. Fredy. Wrocław, 8. 5. 2018

06_PARCHANSKÁ, Pavlína. Bronzový trpaslík symbol Vratislavi. Wrocław, 8. 5. 2018

Obrazowy materiał čerpaný z webových stránek www.orangealternativemuseum.pl

07_[Tuby, czyli zadymanie miasta]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#happening-tuby/photos>>

08_[Święto Garnków]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#stonoga/posters>>

09_[Precz z upalami]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018.06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#precz-z-upalami/photos>>

10_[Dzień Milicjanta]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018.06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#dzien-milicjanta/posters>>

11_[Kto się boi papieru toaletowego]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#papier-toaletowy/photos>>

12_[Wigilia Rewolucji]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#wigilia-rocznicy-rewolucjipazdziernikowej/posters>>

13_[Dzień Mikołaja]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#mikolaje/posters>>

14_[Karnawał RIO-botniczy]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#karnawal-riobotniczny/posters>>

15_[Karnawał RIO-botniczy]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#karnawal-riobotniczny/photos>>

16_[Dzień Tajniaka]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <www.orangealternativemuseum.pl/#dzien-tajniaka/posters>

17_[Dzień Kobiet]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#aresztowanie-majora/posters>>

18_[Dzień Wiosny]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit. 2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#aresztowanie-majora/posters>>

19_[Dzień służby zdrowia]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#dzien-sluzby-zdrowia/photos>>

20_[Rewolucja Krasnoludków]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#wroclaw/posters>>

21_[Rewolucja Krasnoludków].In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#wroclaw/photos>>

22_[Bratia pomoc wiecznie żywa]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#bratnia-pomoc/photos>>

23_[Mieszkanie na Świdnickiej]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#domek-na-swidnickiej/photos>>

24_[Czerwony marsz]. In: Pomarańczowa Alternatywa Muzeum Wirtualne [online]. [cit.2018-06-28]. <<http://www.orangealternativemuseum.pl/#czerwony-marsz/posters>>